6 M
3-C
36

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
2 A
51

otheca
ll. Rom.
Jesu

36

74.5.18
74
6
34
74.
C
29

Digitized by

J. KIRCHMANNUS
et ALII
DE
ANNULIS

BIBLIOTECA NA[illegible]
ROMA

JOH. KIRCHMANNI LUBECCENSIS DE ANNULIS LIBER SINGULARIS.

Accedunt

GEORGII LONGI,
ABRAHAMI GORLÆI,
ET
HENR. KORNMANNI
De iiſdem Tractatus abſolutiſſimi.

LUGD. BATAV.
Apud HACKIOS,
cIↃ IↃ c LXXII.

Bibliothecæ Coll. Rom. Soc. Jesu
BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Admodum-Reverendo, Generoſo, ac Excellentiſſimo Domino,

D^N. IOHANNI ADOLPHO KIELMANNO

A KIELMANSECK,

Domino Hereditario in Satrupholm & Opdorff: Eccleſiæ Cathedralis, quæ eſt Hamburgi, PRÆPOSITO, Sereniſſimi Cimbrorum Ducis Regnantis, CONSILIARIO INTIMO, Cameræ DIRECTORI & CANCELLARIO, nec non PRÆFECTO in Moorkirch, Dolroth & Langſtede;

Domino ac Patrono ſuo Gratioſiſſimo.

SOlemne quaſi ac tralatitium eſt, Admodum Reverende, Generoſe, ac Excellentiſſime Domine Cancellarie, ut Clarorum Virorum lucubrationes Illuſtribus ac Principibus Viris aliiſve in ſummâ dignitate conſtitutis conſecrentur, ut inde non ſolum ſplendorem quendam fœnerentur, ſed etiam

BIBLIOTECA V.E. ROMA

iam tanquam ſub tutelari aliquo Numine ſecurius in publicum procedant. Cum itaque ab aliquot jam annis id egerim, ut optimi beneque de me meriti Parentis mei Librum de ANNULIS, per litteratum orbem jam pridem diſtractum, ac Doctiſſimis quibuſque hujus ſeculi Viris probatum, priore editione auctiorem ac correctiorem typographi operâ publici juris facerem, flagitium certe me admiſſurum putavi, ſi ſub alio, quam ſplendidiſſimo Tuo Patrocinio illum in lucem emitterem. Cauſſę autem, quę me eo impulerunt, in promptu ſunt longe graviſſimæ, ac inter illas facile familiam ducit ſingularis iſta obſervantia, qua Te piiſſimus Pater meus à multis annis proſecutus eſt, quam &c, quamdiu vitalem huncce ſpiritum hauſit,

Ti-

Tibi abſque fuco ac fallaciis more majorum illibatam ſervavit: nulla alia de cauſa, quam ob auguſtas ac plane divinas animi Tui dotes, in quibus exornandis & ipſum ſymbolum aliquod olim contuliſſe, Ipſemet in Tuis xxv. die Octob. Anno MDCXXIX. poſt reditum ex Bataviâ Itzehoæ datis ad ipſum litteris, teſtis omni exceptione major es. Et ſane non facile dixerim, quanto ille gaudio perfundebatur, cum ex Generoſiſſimo Domino WINTERFELDIO, & ſuæ olim diſciplinæ alumno (de quo nihil tam magnifice dici poteſt, quin id merita in hoſce Ducatus ſuperent) intellexit, Te à Sereniſſimo PRINCIPE noſtro in auguſtiſſimum CONSILIARIORUM aulicorum numerum cooptatum eſſe, illaque ampliſſima Senatoria di-

gnitate ſumma cum laude fungi. Quid autem animi ipſum jam eſſe putares, ſi in hunc uſque diem fata illum reſervaſſent, ac de ceteris ſummis iſtis dignitatibus, ad quas Principum maximi Te poſtmodum tuo meritò certatim evexerunt, audiviſſet? Quis enim quæſo Germaniȩ angulus eſt, ad quem non penetravit famoſiſſima illa totique Regio-Ducali Domui Holſaticæ ſalutaris Legatio, quam ante aliquot luſtra auſpiciis Sereniſſimi PRINCIPIS Tui in Ratiſponenſibus Comitiis ac aula Cȩſarea difficillimo rerum ſtatu obiviſti, & quidem tam inſolita cum dexteritate, ut non ſolummodo partes Tibi demandatas ex voto adimpleveris, ſed & Illuſtriſſimos Imperii Ordines in Tui admirationem accenderis, Cȩſaream que Majeſtatem adeo

adeo Tibi devinxeris, ut Te digniſſimum judicarit, quem non ſolum, hereditario jure, Nobilitate donaret, verum etiam & Auguſtalis Dignitatis ſuæ participem faceret, ac inter ſplendidiſſimos illos Sacri PalatiiComites allegeret. Egregium mehercule & vere Cæſareum de Ingenii Tui magnitudine ac in ponderoſis rebus gerendis ſolertia judicium! Si enim

Principibus placuiſſe Viris non ultima Laus eſt,

Cujus quęſo, Generoſe Domine Cancellarie, acroama Tibi honorificentius eſſe poteſt, quam iſtius, qui omnium Principum Princeps eſt Maximus ac inter eos tantum eminet, quantum inter minora cœli lumina Luna ſolet? Nec longe inferior eſt hæcce dignitas, qua Sereniſſimus Princeps Tuus Te iiſdem

 de

de cauſis non ita multo poſt ornavit, dum Summum Magiſtratum, qui quidem hiſce in locis in Virum togatum cadere poteſt, ac proinde quaſi quoddam honorum ſolſtitium eſt, ſine ullo ambitu Tibi demandavit, quem etiam tanta cum prudentia ac vitæ ſanctimonia geris, ut omnium bonorum judicio quaſi de cœlo miſſus videaris, qui juſtitiam, ſuperioris ſeculi dicam an hominum? vitio, loco motam, tanquam alter Papinianus poſtliminio in priſtinum ſtatum reſtituas. Non eſt itaque, ut aliquis admiratione afficiatur, quod Ordo Equeſtris Ducatus Schlesvicenſis Te Civem ſuum eſſe voluit, ac Sereniſſimus Princeps Tuus tam ſplendidam Prefecturam, quam in ſuperioribus annis nulli niſi Eminentiſſimi Nobiles iſtius

Ducatus adminiſtrarunt, fidei Tuę concredidit. Merita Tua in Principem ac Patriam utrumque Tibi conciliarunt, quę ſane tanta ſunt, ut non ſolummodo omnibus Anteceſſoribus Tuis, quotquot fuerunt in Officio Cancellariatus palmam hac in re plane dubiam facias, verum etiam iis, qui poſteris erunt in annis, adſcenſum deſperatione imitationis plane prohibeant. Sed quo me ducit ampliſſimorum meritorum tuorum commemoratio? quorum laudes ne culpa ingenii mei deterere videar, ſilentio ea obſignabo; ad exemplum ſagacis iſtius pictoris, qui velo obumbraſſe dicitur, quod penicillo exęquare deſperabat. Pręterquam itaque, quod reſpectu auctoris, tam chariſſimi ac fidiſſimi quondam capitis tui, Libri hujus Dedicatio optimo

jure Tibi competat, volui & ego illa ipſa omnem ingrati animi maculam à me amoliri, & meam erga Te devotionem, qua nulli Tuorum clientum cedo, publice teſtari. Eſt enim proh dolor! inter homines ita jam conſtitutum, ut pro beneficiis vix ulla eſſe gratia, imo beneficiorum memoria breviſſimo temporis ſpatio plane exſtirpari ſoleat: ne itaque alicui idem de me ſuſpicari liceret, omnem ſuſpicionis anſam hacce Nuncupatione pręcidere volui. Accipe igitur, Admodum Reverende, Generoſe ac Excellentiſſime Domine Cancellarie, Patrone gratioſiſſime, hunc Optimi Parentis mei de ANNULIS libellum, tanquam ſummę meę erga Te Tuamque Familiam obſervantiæ ac devotionis teſſeram, & quidem vultu illo ſereno ac be-

benigno, quo iſtius auctorem olim amplexus es, & me porro, ut cœpiſti, de optima nota Tibi commendatum habe. Supremus ille vitæ neciſque Dominus Te tum corporis tum animi preſertim bonis quamdiu ſervet ſuperſtitem atque illam longiſſimam, quam deſignat ANNULUS, Æternitatem Tibi Nobiliſſimęque Tuę familię felicem ac beatam eſſe velit. Dabam SCHLESWIGÆ Anno poſt Chriſtum natum cIↃ IↃ CLVII. XX. die Martii, quo ante XIV. annos piiſſimus Parens meus mortalitatis onus placide depoſuit.

Admodum-Reverendæ
ac
Generoſæ Dignitatis
Veſtræ

Obſervantiſſimus
ac devotus
Cliens

JOHANNES KIRCHMAN D.

Nobiliſſimo & Ampliſſimo Viro

DOMINO

JANO RUTGERSIO

SERENISSIMI SUECIÆ REGIS

GUSTAVI ADOLPHI

Conſiliario & ad Potentiſſimos Ordines

Belgii Fœderati Legato, Domino & amico ſuo magno

JOHANNES KIRCHMANNUS

S. P. D.

ANni ſunt hodie novem, Nobiliſſime Rutgerſi, quando hac tranſiens, ad me quem Roſtochio huc commigraſſe intellexeras ſalutandi cauſa ultro veniebas, &, quæ tua eſt humanitas, me nihil tale cogitantem ad amicitiam tuam non admittebas ſolum, ſed & advocabas. Ex illo tempore etſi quidem Fortuna te & Virtus certatim ad ampliſſimas dignitates evexere; non tamen ſemel con-

conceptos amoris noſtri igniculos inter-mori paſſus es, ſed eos non ſolum ab-ſens inter tot negotia, quibus quotidie diſtringebaris, ſuavisſimarum epiſto-larum quaſi flabello ventilaſti: verum etiam quoties in hanc Urbem veniſti, ea benivolentiæ & amoris ſigna mihi incoram oſtendiſti, ut majorem vix poſſes ulli eorum, quos quotidianus vitæ uſus tibi adjunxit. Hæc tua ſin-gularis humanitas ita me cepit, ut ra-tionem mihi eſſe ineundam putarem, qua meam quoque erga te obſervan-tiam declararem, niſi vellem perpe-tuam ingratitudinis notam ſuſtinere. Quare cum hoc ipſo temporis articulo, quo Serenisſimi & fortisſimi Regis tui ad Belgii Fœderati Ordines Lega-tus hâc denuo tranſis, libellus noſter De Annulis fatone an caſu? Typo-graphi opera abſolutus exiret, largi-ter mihi in genium amicitiæ noſtræ peccaturus videbar, ſi eum alteri quam tibi inſcriberem. Præter enim quam quod tu me ad illum perficien-

dum

dum & divulgandum crebro hortatus es, tu quoque omnium optime judicare de his ſtudiis potes; quæ ab ineunte ætate ſic ſemper coluiſti, ut jam in Reipub. litteraria unanimi ſuffragio omnium litteratorum jus ſpectandi in ipſa orcheſtra conſequutus ſis: quæque ſic etiam nunc amas, ut nec in graviſſimis occupationibus tuis, non in difficillimis & periculoſiſſimis itineribus, quibus fere florem ætatis tuæ contriviſti, priſcos ſcriptores è manibus deponas. Teſtantur id libri Variarum Lectionum, multiplici eruditionis copia referti, quibus æternitati nomen tuum conſecraſti: teſtabuntur id Venuſinæ Lectiones, quibus ut aliquid otii nactus extremam tandem manum imponas, nec earum editionem orbi diutius invideas, omnes Muſarum alumni te rogamus. Nolo hic ceteras animi tui dotes recenſere, ne quid auribus tuis dare videar. Hoc tantum à te etiam atque etiam peto, ut tenuem hunc libellum, quem clariſſimi nominis tui auſpiciis jam in

pu-

publicum emitto, tanquam exiguum pignus & monumentum magnæ in te obſervantiæ magnique cultus benigna fronte accipias, eique locum aliquem in ſelectiſſima tua bibliotheca aſsignes. Quod ſi, ut ſpero, à te impetravero, voti mei ſummam me conſequutum putabo. Vale Vir Ampliſsime & me ſolito amore complecti perſevera. Datum Lubecæ a. d. IV. Kal. Decemb. Anno CHRISTI CIↃ IↃ C XXIII.

JO-

JOHANNES RUTGERSIUS
JOHANNI KIRCHMANNO ſuo
S. D.

PErlegi, Vir Clariſſime, & ita me Deus amet, perlegiſſe jucundum fuit, ea folia, quæ è tuo DE ANNULIS Libello ad me miſiſti. Tam enim accurate, tantaque cum eruditione tota ejus Hiſtoria à te tradita eſt, ut neque ei ad perfectionem, neque tibi ad ſummam laudem quicquam deeſſe videatur. De quo ego plura dicerem, ſi tot mihi linguæ forent, quot tu eo libello tibi obligaſti. Quod vero me potiſſimum eligere tibi placuit, cujus honoris tam præclarum laborem dedicares, verba non invenio, quibus gratias tibi condignas agam. Sed totum illud, cui ego ſolvendo non ſum, à tantopere devinctâ tibi & præſenti & venturâ ætate feres. Interim quando aliud, quod reponam, nihil habeo, hunc animum in perpetuum tibi dovoveo. Cujus ego, ut tu tuum erga me hoc ANNULO tuo obſignaſti, teſtem atque obſidem hanc epiſtolam eſſe volo. Vale Vir Clariſſime, &, quod facis, te imitari perge. Dabantur Hamburgi, ipſis Kalend. Decembribus, cIↄ Iↄ c XXIII. Dionyſiano.

JU-

JUDICIA CLARISSIMORUM VIRORUM.

HANNIBAL
à SCHAUWENBURG
EQUES MELETENSIS,

S. Cæſareæ Majeſtati FERDINANDO II. à Conſiliis bellicis ac Ducis Wallenſtenii ſupremus excubiarum Præfectus.

GRatum quidem mihi fuit, quod mihi noſtram in Academia Piſana ante XXVII. annos contractam amicitiam per litteras in memoriam revocare Tibi volupe fuerit: Longe gratius, quod etiam me nuper coram inviſeris, ac non ſolummodo tui alloquii copiam verum etiam de pace cum Danorum Rege ineunda certam nobis ſpem feceris. Gratiſſimum autem animo meo accidit aureum illud donum Tui de ANNVLIS libelli, nec mihi ſolum, ſed & ceteris Cæſareis Legatis, qui in ardua quadam cauſa cum veſtræ Civitatis Coſ. Dn. Colero agenda, Tuum & conſilium & auxilium deſiderant. Adſis ergo nobis craſtino die, volente Deo, in prandio, & omnes pro Tuo de ANNVLIS Libro magnam Tibi reponemus gratiam, maximam autem relinquemus Reipublicæ Litterariæ: ad quam emolumentum iſtius libri potiſſimum redundat. Lubecæ X. Januarii Anno MDCXXIX.

FOP-

FOPPIUS AB AISSEMA,

Fœderatarum Belgii Provinciarum ad Civitates Anſeaticas Legatus.

Rutgerſius cum iret in Hollandiam, dies aliquot hîc ſubſtitit. Qui cum forte in prandio mihi adeſſet cum nonnullis hujus loci, editionem excellentiſſimi tui Laboris de ANNVLIS mihi aperuit. Ex eo quod & ejuſdem me participem facere dignatus es, pergratum fuit. Vix initia Libri perlegere mihi licuit ob publicas quaſdam occupationes, comperi autem confeſtim ex ungue Leonem, & ſingula omnia vere tua, hoc eſt, accurata, nitida, Latina. Quanti tua Virtus & doctrina apud me ſint, mavelim re ipſa quam verbis teſtari, ſi contingat quandoque occaſio. Interea viſum fuit ſymbolum aliquod exile propenſi mei in te animi tibi ſtrenæ loco reponere, nummum hunc aureum. Sumes eum ab amico, qui tantum te veneratur, quantum tu litteras. Hoc eſt Impenſe &c.
Hamburgi XVII. Jan. Anno M DC XXIV.

ISAACUS CASAUBONUS.

Tuum de ANNVLIS Commentarium, ut omnia tua, perexſpecto cupide. Perge igitur ἀγαθῇ τύχῃ, *& rem auge litterariam.* δύνασαι γὰρ, *ut ſi quis alius.*
Lutetiæ Pariſiorum VIII. Kal. April 1608.

GEOR-

GEORGIUS CALIXTUS D.

EX quo doctiſſimos tuos de FUNERE ROMANORUM ET ANNULIS Libros videre datum eſt, quod adoleſcente ante annos niſi fallor XXX contigit, amare equidem Te cœpi & colere. Dexteritatem enim judicii cum multiplici lectione conjunctam mirabar & oſculabar, Flensburgi *poſtridie Kalendar. Ianuar. ineuntis anni* cIↃ IↃ c xxxv. *quem tibi felicem & fauſtum nobiſque omnibus ſalutarem & tantopere deſideratæ paci feracem exopto.*

DANIEL HEINSIUS.

MUnus tuum vere eximium de Annulis accepi, pro nomine non uno me obſtrictum tibi ſcire debes. Nam & ab auctore eo eſt profectum, quem ex accuratis de Funere Antiquorum Libris pridem admiratus ſum, & inſcriptum ei, quem in terris cariſſimum habeo, quodque caput rei eſt, ſic ſcriptum, ut cum hoc tempore vel tituli vel voluptatis cauſa legamus, longe doctior à Lectione illius diſceſſerim. Quare noli dubitare, quin ſim inter eos, quos tu aliud agendo plurima docere potes, &c. Hagæ-Comitis An. 1624. 24. Octob.

THO-

THOMAS LINDEMAN
J.U.D ac Profeſſor in Acad. Roſtoch.

D*E ANNULO Tuo jam ante inaudieram, ſed ego iſtum nondum indueram, nec ejuſdem virtutes indagaram. Nunc quo preſſius eundem examino, eo penitius ſcrutari deſidero. Magno is tibi labore conſtitit, aſt immortalitatem retribuit: ad quam rectam viam uti graſſaris, ita eandem diutiſſime & feliciſſime proſequaris voveo. Optant hæc non tantum Viri magni tibi Amici, ſed & juvenes infiniti, &c.* Roſtochii III. die Novemb. An. M DC XXV.

MICHAEL PICCARTUS.

T*ractatum tuum de ANNULIS avide expectamus, teque rogamus, ut matures: mirifice me affecit Caroli Paſchalii Opus de Coronis, non minus animum perpruriſcere facit ſpes tui de Annulis ſyntagmatis. Nam ex FUNERIBUS tuis quæ nobis voluptas nata? quanto major ſperanda ex nitore & dignitate Annulorum?* Altorfio IV. Cal Jan. An. cIↄ Iↄ c XIII.

GERARDUS JOH. VOSSIUS.

E *Quidem feci te ſemper plurimi, ob excellentem interiorum litterarum doctrinam. Atque hoc ſatis per ſe erat ad nos conciliandos. Quanto nunc magis id fieri à me æquum eſt,*

eſt, cum litteris tuis, quibus Nobiliſſimum Iuvenem IOHANNEM FRIDERICVM *A WINTERFELDT mihi recommendaſti, benivolentiam teſtatus ſis prior? Quod vero hactenus iis non reſponderim, infortunii potius eſt quam voluntatis, &c. Atque eo id magis nunc exigebatur, quia dono etiam obſtringere me tibi voluiſti: Libro nimirum* DE ANNVLIS *monumento ingenii tui docto ſane & laborioſo. Quod quanto ego accuratius lego, tanto magis jucunda ejus nec fructuoſa minus lectione oblector. Pluraque de præclaro & immortali hoc opere adderem. Sed quia me meaque litteris ipſe extollis tuis: alibi ſane (nam Doctiſſimi cujuſque ſcriptis celebrari mereris) commodius id fiet, quam hoc loco: ne videar epiſtolam tuam imitari, mutuoque potius gratificari quam præ meritis efferre virtutes tuas.* Lugd. Batav. cIↄ Iↄ c xxviii.

MATTHIAS BERNEGGERUS.

EX *quo primitus egregios illos Libros de FVNERIBVS ROMANORVM & ANNVLIS videre contigit, Kirchmanne Clariſſime, etiam illud alterum evenit, quod ſolet ubi hæc talia oculis noſtris offeruntur. Quid autem? ut voce ita ſenſu Virgiliano,* PERII. *Ita dico, & Libros illos, & multo magis eorum auctorem, ſed quaſi tacitus amavi: & ex eo quæſivi occaſionem, cum auctore, hoc eſt, Tecum per litteras, quando comminus non licet, confabulandi. Hactenus denegata fuit, jam demum ſatis commoda affertur &c.* Argentorati xx. Jan. An. M DC XXX.

JOH.

JOH. MICHAEL DILHERRUS.

P*Oſtquam Libros illos tuos reconditæ eruditionis de* Funere Romano *atque* ANNULIS *ſumma animi oblectatione perlegi, in penitiſſima & ſacræ & ſecularis Litteraturæ adyta Te perrupiſſe animadverti. Alter famam tuam rogo funereo eripiet; alter nomini tuo annos addet innumerabiles.* Jenæ prid. Cal. Octobr. cIɔ Iɔ c XXXVI.

JOH. HENRICUS BOECLERUS.

D*E cetero ſi fas eſt publico nomine aliqua meæ preces apud te moliri, cum plurima cottidie domi tuæ naſci compererim ad rempublicam litterariam ornandam pertinentia, noli quæſo ea diutius, quam cuperent eruditi, premere, ſed quibus ampliſſima eruditionis tuæ documenta, Libros dico* DE FUNERIBUS ROMANORUM AC ANNULIS *dediſti, eorum deſideria perpetua benignitate implere perge.* Argentorati M DC XLII. an. Feb. XVI.

JOHAN-

JOH. KIRCHMANNI
DE
ANNULIS
LIBER
SINGULARIS.

CAPUT I.

Annuli etymon & variæ ſignificationes.
Ungulus, Condalus.

ANnulorum hiſtoria non admodum in vulgus nota eſt, quæ tamen multos inſignes & notabiles ritus continet, quorum explicatio magna luce perfundere poterit priſcos ſcriptores. Ea re nobis viſum fuit, quæ de iis ſparſim legimus, hoc libro collecta vulgare, & hanc operam gratificari illis, qui antiquitatis & humaniorum literarum ſtudio tenentur. Ne vero quenquam longiore antelogio detineamus, jam nunc à carceribus proſilimus in ipſum circum, quem ita decurremus, ut à nominis notatione, quod in quaque re Stoïci facere conſueverunt, exorſi, ut

aliud ex alio in mentem nobis inciderit, ita quodque perſequamur.

Annulus igitur, vel, ut alii ſcribunt, *Anulus*, & *Anellus*, diminutiva ſunt, & à voce *Anus*, quæ circulum ſignificat, derivantur. Nam *ut parvuli circuli annuli: ſic magni dicebantur anni*, teſte Varrone lib. 5. de ling. Latina: qui etiam hinc *tempus illud, à bruma ad brumam dum ſol redit, Annum* dici autumat. Cui adſtipulatur Servius in lib. 1. Æneidos: *Annus dictus quaſi anus, id eſt, anulus, quod in ſe redeat: ut eſt in ſecundo Georg. Atque in ſe ſua per veſtigia volvitur annus.* Ob quam cauſam etiam annus apud Ægyptios, ante inventas literas indicabatur *picto dracone caudam ſuam mordente: quia in ſe recurrit*, ut ait idem Servius ad hæc verba: *Septem ingens gyros* lib. 5. Æneidos.

Habet igitur hæc vox duplicem ſignificationem, Laxam & Aſtrictam. Hæc eſt, qua uſitatum & vulgo notum digitorum geſtamen proprie denotatur. Græci à digitis Δακτύλιον appellavere, teſte Plinio lib. 33. cap. 1. Priſci *Vngulum* interpretati ſunt; quod, præter Plinium dicto loco, teſtatur Feſtus: *Vngulus Oſcorum lingua annulus.* Pacuvius in Iliona: *Repugnanti ego porro hunc vi detraxi ungulum.* Et in Atalanta: *Suſpenſum in lævo brachio oſtendo ungulum.* Idem autem Feſtus notat annulum quoque *condalum* dici ſolitum:

Con-

Condalus, ait, *annulus*: *Condalium ſimiliter annuli genus*, à Græco Κόνδυλος, quod digiti articulum ſignificat: mutato *υ* in a, ut κύλιξ calix. Plaut. Trinum. Act. 3. ſcen. 3. verſ. 7. *Satin' in thermopolio condalium es oblitus, poſtquam thermopotaſti gutturem.* Et verſ. 15. *Inter eoſne homines condalium te redipiſti poſtulas?* Idem Plautus Menandri fabulam, quæ Δακτύλιον inſcribitur, & ab Athenæo lib. 6. laudatur, cum vertere vellet, Condalium eam nominavit, ex qua Varro lib. 6. de ling. Lat. locum quendam citat.

Laxior ſignificatio eſt cum Annuli appellatione ſignamus, quicquid fere orbiculari forma præditum eſt. Quo ſenſu *Annulos velares* dixit Plinius, quibus aulæa & cortinæ contrahuntur, aut expanduntur lib. 13. cap. 9. *Lignum intus* (loquitur de Perſica Ægypti) *grande, firmæque duritiæ, ex quo velares detornant annulos.* Loricam quoque eſſe *tunicam ex anulis ferream* ait Varro, lib. 4. de Ling. Lat. Et compedes, quibus noxiorum, vel fugitivorum pedes vinciuntur, *Annulos* vocavit Martialis cum alibi, tum lib. 3. Epigram. 29. quo Zoilum perſtringit, qui ex ſervo eques factus priores annulos, puta compedes, Saturno dedicabat:

Has cum gemina compede dedicat catenas
Saturne tibi Zoilus annulos priores.

Eodem ſignificatu & Apuleius ſumſit lib. 9. Metamorph. ubi deſcribit homines in

in piſtrino laborantes, quorum *nonnulli exiguo tegili tandummodo pubem injecti; cuncti tamen ſic tunicati, ut eſſent per pannulos manifeſti, frontes literati, & capillum ſemiraſi, & pedes annulati.* Sed & de intortis illis crinibus, qui alias *cirri* dicuntur, uſurpat idem Martialis libro 2. Epigr. 66.

Vnus de toto peccaverat orbe comarum
Annulus, incerta non bene fixus acu.

De Inauribus Plautus in Pœnulo Act. 5. ſcen. 2.

MILPH. *Viden' homines ſarcinatos conſequi?*
Atque ut opinor digitos in manibus non habent.
AGOR. *Quid jam?* MILPH. *Quia incedunt cum annulatis auribus.*

Eodem modo etiam apud Græcos Δακτύλιος vox varie accipitur. Nam præterquam quod, ut apud Latinos *Anus*, ſic ipſa quoque podicem ſignificat, etiam retibus τοὺς δακτυλίους tribuit Xenophon libro de Venatione; Et utraſque rotæ extremitates: & ferreos illos circulos, per quos habenæ trahuntur: & perforatos lapides, quibus alligare rudentes ſolent, Δακτυλίους appellari, notat Jul. Pollux lib. 1. Onomaſtici cap. 10, 11. Et lib. 10. cap. 30.

CAPUT II.

Annulos à Prometheo orignem trahere fabuloſum. Eorum uſum apud Hebræos & Ægyptios etiam ante Trojana tempora extitiſſe. Græcos lignis à vermibus exeſis res quaſvis ante inventos annulos ſignaſſe. θριπήδεστα. Romanos à Sabinis vel Hetruſcis annulorum uſum accepiſſe. Statuas quoque annulis fuiſſe ornatas.

ORigo annulorum incerta eſt. Fabulæ illorum veſtutatem à rupe Caucaſea repetunt & Promethei vincula eo detorquent. Narrant enim ipſum, quod ferulâ ignem è cœlo furtim ſuſtuliſſet, à Jove ad Caucaſum religatum, & volucri objectum; ſed poſtea, cum Jovem monuiſſet, ut à Thetide abſtineret, niſi vellet ab eo, quem ipſa paritura eſſet, regno expelli, ejus indulgentia ab Hercule liberatum, hac tamen lege, quoniam juraverat, ſe nunquam eum ſoluturum, ut ad pœnæ præteritæ indicium annulum ferreum digito geſtaret, cui ſaxi fragmentum eſſet incluſum: hoc exemplo deinde mortales in gratiam Promethei annulos primum digitis induiſſe. Plinius in præfatione libri 36. & Servius in 6. Eclogam Virgilii. Verum hoc Plinio merito videtur eſſe fabuloſum, cum libro 32. cap. 1. inquit: *Peſſimum vitæ ſcelus fecit, qui annulum primus induit, nec hoc quis fecerit traditur. Nam de Prometheo omnia fabuloſa arbitror, quanquam illi quoque ferreum annu-*

lum dederit antiquitas, vinculumque id, non geſtamen intelligi voluerit. Quomodo & apud Germanos *fortiſſimus quiſque ferreum annulum* [*ignominioſum id genti*] *velut vinculum geſtabat, donec ſe cæde hoſtis abſolveret*, teſte Tacito de Moribus Germanorum. Trojanis temporibus Annuli uſum fuiſſe ignoratum affirmat idem Plinius, hac ratione ductus, quod Homerus eorum nullam fecerit mentionem, *cum & codicillos miſſitatos epiſtolarum gratia indicet.* Iliad. ζ. *& conditas arcis veſtes, ac vaſa aurea, argenteaque & ea colligata nodi, non annuli nota* Odyſſ. θ. De Græcis quidem hæc vere dicuntur. Nam hos, & præſertim Lacones, ante inventum annuli ſignatorii uſum, lignis à vermibus exeſis res quaſvis ſignaſſe, legimus in Græcorum commentariis. Heſychius: *Οἱ Λάκωνες σφραγῖσιν ἐχρῶντο ξύλοις ὑπὸ θριπῶν βεβρωμένοις καὶ σεσημασμένοις ὁπότε βούλοιντο.* Ubi ex Philoſtephano tradit, Herculis id fuiſſe inventum. Hinc ſignacula illa *θριπήδεστα* & *θριπόβρωτα* fuerunt nuncupata. Etymologici autor: *θριπήδεστα, τὰ ὑπὸ τῶν θριπῶν διαβεβρωμένα ξύλα, οἷς ἀντὶ σφραγῖδος ἐχρῶντο.* Euſtathius Odyſſ. α. *θριπήδεστα, ξυλήφια τὰ ὑπὸ θριπῶν βεβρωμένα, οἷς ἐχρῶντο οἱ σφόδρα οἰκονομικοὶ ἀντὶ γλυπτῶν σφραγίδων.* Suidas: *θριπήδεστα, ξύλα ὑπὸ θριπῶν βεβρωμένα, οἷς ἐσφράγιζον.* Atque hujus conſuetudinis fit mentio apud Lycophronem

phronem Caſſandrâ, & Ariſtophanem θεσμοφοριαζούσαις, ut præter Caſaubonum notavit Clariſſ. Meurſius ad Lycophronis Caſſandram. Notat etiam Theophraſtus ſuâ ætate multos ſignaſſe lignis, quæ vermiculi vel teredines pertuderant, lib. 5. hiſtor. cap. 1. πλὴν ὑπὸ τὸν φλοιὸν ὑποδυόμενοι σκώληκες ἐπιπολῆς ἐγγράφουσι τὸ στέλεχος, οἷς καὶ σφραγῖσι χρῶνταί τινες. *Cæterum vermes ſub corticem ſe inſinuantes, truncum in ſuperficie corrodunt, quibus quidam loco ſigillorum utuntur.* Quibus verbis θριπόβρωτα vel θριπηδέστατα σφραγῖδα intelligi dicit Salmaſius ad Solinum, pag. 933. A. Sed apud Hebræos, & Ægyptios etiam ante Iliaca tempora annulos fuiſſe uſurpatos apparet, cum ex facto Judæ, qui Thamari nurui ſuæ, quam fornicariam eſſe putabat, mercedem concubitus hædum poſcenti, pignoris loco dedit annulum, cum monili, & virga. Geneſ. cap. 38. verſ. 18. tùm etiam ex hiſtoria Joſephi, qui à Pharaone Ægypti rege annulo ſignatorio donatus legitur Gen. cap. 41. & apud Joſeph. lib. 2. cap. 3. Atque ideo non poſſum ſatis mirari, cur Plinius lib. 32. cap. 1. neget Ægyptios annulis uſos eſſe: *Nullos omnino annulos*, inquit ille, *major pars gentium hominumque, qui ſub noſtro imperio degunt, hodieque habet. Non ſignat oriens, aut Ægyptus etiam nunc, literis contenta ſolis.* Niſi forte Plinius de privatis hominibus intelli-

telligendus eſt, cum Moſes de regio annulo loquatur. Fuit tamen uſus annulorum Ægyptiis etiam tunc cognitus: à quibus ille, ut multa alia, ad Græcos manavit, & inde rurſum forte ad veteres Italiæ populos. Nam Sabinos etiam Romuli temporibus annulos geſtâſſe autor Dionyſius Halicar. lib. 2. pag. 105. ubi de Tarpeja. Καὶ αὐτὴν ἔρως εἰσέρχεται τῶν ψαλίων, ἃ περὶ τοῖς ἀριστεροῖς βραχίοσιν ἐφόρουν καὶ τῶν δακτυλίων. χρυσοφόροι γὰρ ἦσαν οἱ Σαβῖνοι τότε καὶ Τυῤῥηνῶν οὐχ ἧττον ἁβροδίαιτοι. Id eſt: *Hanc cupido ſubiit annulorum, & armillarum, quas illi geſtabant in ſiniſtris brachiis. Gaudebant enim tunc Sabini aureis ornamentis, & non minus, quam Hetruſci, molli victu ac cultu delectabantur.* Suidas de eadem hiſtoria: ὁρῶσα σφραγῖδας ἀπὸ χρυσοῦ καὶ ψέλλια ταῖς χερσὶν ἐπιθυμήσασα τοῦ χρυσοῦ. Eadem Livius libro 1. quanquam de re ipſa dubitare videtur: *Additur fabulæ, quod vulgo Sabini aureas armillas magni ponderis brachio lævo gemmatoſque magna ſpecie annulos habuerint, pepigiſſe eam, quod in ſiniſtris manibus haberent.* A Sabinis igitur hunc morem Romani videntur accepiſſe; vel certe ab Hetruſcis, quod innuere videtur Florus, qui inter alia magiſtratuum inſignia, quæ Tarquinius Priſcus à Tuſcis debellatis ſumſit, etiam annulos ponit l. 1. c. 5. *Duodecim Tuſciæ populos frequentibus armis ſubegit. & inde Faſces, Trabeæ,*

Cu-

Curules, *Annuli*, *Phaleræ*, *Paludamenta*, *Prætexta*. Sed quicquid ſit ſive ab his, ſive ab illis annulorum uſus ad Romanos pervenerit, hoc conſtat, ipſos tarde hanc conſuetudinem amplexos, & ne Reges quidem omnes annulis delectatos fuiſſe. Nam præter Numæ & Ser. Tullii ſtatuas, nullam aliam ex iis, quæ Regibus in Capitolio poſitæ erant, annulum habuiſſe autor Plinius lib. 33. cap. 1. *Nullum habet Romuli in Capitolio ſtatua, nec præter Numæ Serviique Tullii alia, ac ne L. quidem Bruti. Hoc in Tarquiniis maxime miror, quorum è Græcia fuit origo, unde hic annulorum uſus venit, quanquam etiam nunc Lacedæmone ferro utantur. Sed à Priſco Tarquinio omnium primo filium, cum in prætextæ annis occidiſſet hoſtem, bulla aurea donatum conſtat: unde mos bullæ duravit, ut eorum, qui equo meruiſſent, filii inſigne id haberent, ceteri lorum. Et ideo miror Tarquinii ejus ſtatuam ſine annulo eſſe.* Quod vero de ſtatuis annulo ornari ſolitis Plinius ſcribit, idipſum etiam Cicero confirmat, qui lib. 4. Epiſt. 1. ad Atticum ex ſtatu, amictu, annulo, imagine colligit ejuſdem Scipionis Africani ſtatuam eſſe & quæ ad Opis & quæ ad Pollucis ædem poſita eſſet: *De ſtatua Africani ain' tu? Scipio hic Metellus proavum ſuum neſcit Cenſorem non fuiſſe? Atqui nihil habuit aliud inſcriptum niſi COS: ea ſtatua, quæ ad Opis per te poſita in excelſo eſt.*

In illa item, quæ eſt ad πολυδεύκους, hercule inſcriptum eſt COS. *quam eſſe ejuſdem ſtatus, amictus, anulus, imago ipſa declarat.*

CAPUT III.

Annulos vel è ſimplici metallo vel è mixto. Samothracii qui? Annulos partim ſolidos, partim caſſos. Flamines Diales quo annulo uſi? Annulos alios gemmam habuiſſe, alios ea caruiſſe. Gemmas fuiſſe vel figura aliqua inſignes, vel nulla. Tres annuli partes: Orbiculum, Palam ſive Fundam, & Gemmam. πύελος, πυελὶς, σφενδόνη, ψῆφος. Annulos etiam ex integra gemma, è ſuccino & ebore fuiſſe.

ANnulorum non unum genus reperio. Alii fiebant è ſimplici metallo, puta ferro, argento, auro. Alii autem è metallo mixto. Nam vel inaurabant ferrum, & argentum, vel aurum ferro cingebant. Erant enim quidam Annuli οἱ ἐντὸς σιδηροῖ, quidam οἱ ἐκτὸς. De his Artemidorus lib. 2. ὀνειροκριτικῶν cap. 5. Δακτύλιοι ἐκτὸς σιδηροῖ ἀγαθὸν μὲν, οὐκ ἄνευ δὲ καμάτου τὰ ἀγαθὰ σημαίνουσι. *Annuli extra ferrei bonum quidem, ſed non citra laborem ipſa bona ſignificant.* De illis Plinius lib. 33. cap. 1. *Nec non & ſervitia jam ferrum cingunt: Alii per ſeſe mero auro decolorant, cujus licentiæ origo nomine ipſo in Samothrace id inſtitutum declarat.* Utriuſque generis annulos geſtaſſe videtur Trimalcio

malcio ille Petronianus, de quo Satyricus: *Habebat etiam in minimo digito ſiniſtræ manus annulum grandem, ſubauratum; extremo vero articulo digiti ſequentis minorem, ut mihi videbatur, totum aureum, ſed plane ferreis velut ſtellis ferruminatum.* Dicti vero hi annuli *Samothracii* teſte Plinio, ſive è ferro eſſent fabricati, & auro cincti; ſive è mero auro, & colore quodam fuſco decolorati. Neque enim audiendus Iſidorus, qui libro 19. cap. 15. de Annulis, *Samothracium aureum quidem* eſſe aſſerit, *ſed capitulo ferreo à loco ita vocatum.* Nam etiam è ferro fieri ſolitos indicat Lucretius lib. 6. differens de magnete ferrum alliciente:

Exultare etiam Samothracia ferrea vidi.

Erant etiam alii, quibus cum circulus totus eſſet aureus; ſigillum tamen gemmæ loco erat argenteum, & è contrario quibus circulus erat argenteus, ſigillum vero aureum: Cujuſmodi videre eſt apud Gorlæum Num. 95. 96. 97. 98. Rurſum alii erant Solidi, alii Caſſi, & pervii. Artemidorus libro 2. cap. 2. Ἀεὶ δὲ ἀμείνονες οἱ ὁλόσφυροι. οἱ γὰρ κενοὶ καὶ θεῖον εἶδος ἔχοντες δόλους καὶ ἐνέδρας σημαίνουσι, διὰ τὸ ἐμπεριέχειν τὸ ἐγκεκρυμμένον. οἱ δὲ μείζονας τὰς προσδοκίας τῶν ὠφελειῶν, διὰ τὸ τὸν μείζονα τὸν ὄγκον τοῦ βάρους ἔχειν. id eſt, *Semper autem meliores ſunt annuli ex toto fabrefacti, nulla inanitate & completi. Vacui enim cavique & qui divinum ac ſacrum*

crum quippiam intra ſe habent dolos ac inſidias ſignificant, ob id, quod in ſe continent occultatum. Vacui vero ac cavi etiam majores expectationes, quam commoditates præſagiunt, propterea quod majorem molem, quàm gravitatem habent. Solidis non licebat uti Flaminibus Dialibus, ſed tantum caſſis & perviis. Feſtus in Edera: *Sed ne annulum quidem gerere Flamini Diali licebat ſolidum.* Agellius lib. 10. capite 15. *Flamini Diali annulo uti, niſi pervio caſſoque, fas non eſt.* Rurſum alii erant ſine gemma, qui Græcis ἄπειροι, ἄλιθοι, ἄψηφοι dicuntur. Ariſtoteles libro 3. φυσικῆς ἀκροάσεως cap. 9. καὶ γὰρ τοὺς δακτυλίους ἀπείρους φασὶ τοὺς μὴ ἔχοντας σφενδόνην. *Etenim annulos illos, qui pala carent, ἀπείρους eſſe ajunt.* Julius Pollux libro 6. cap. 33. Tit. 7. τὸ δὲ περιφερῆ, καὶ ἄλιθον δακτύλιον, ἀπείρονα καλοῦσι: niſi forte ἄπειρον ſcriptum reliquit Pollux. Nam ἀπείρων valet quidem idem quod ἄπειρος, ſed poëticum eſt. Artemidorus ἀψήφους vocat libro 2. cap. 5. Cujus verba mox aſſcribam. Hujus generis annuli duo ſunt apud me, quorum alter exterius octangulâ, intus rotundâ formâ conſtat, & inſcriptionem habet GENIO CASSI SIGNIF. cujus copiam mihi fecit illuſtris Marcus Velſerus Reitub. Auguſtanæ II. VIR Præfectus, columen antiquitatis, & Germaniæ noſtræ, cum viveret, lumen: in cujus obitu quantam

literæ

literæ jacturam fecerint, vix decem linguis quis explicare poſſit. Alter in orbiculo, qua parte gemmæ ſolent claudi, continet has literas NER quadrangulæ figuræ incluſas: Hunc donavit mihi Nob. & ampliſſ. Janus Rutgerſius. potentiſſimi Seciæ Regis GUSTAVI ADOLPHI Conſiliarius & legatus, de cujus admirabili ingenio & inſigni eruditione nunquam ita magnifice quicquam dixero, quin id virtus illius ſuperet.

Alii vero gemmam habebant, eamque vel figurâ aliquâ inſignem, vel nulla. Plinius libro 33. c. 1. *Multis hoc modis, ut cetera, luxuria variavit, gemmas addendo exquiſiti fulgoris, cenſuque opimo digitos onerando: mox & effigies varias cælando, ut alibi ars, alibi materia eſſet in pretio. Alias deinde gemmas violari nefas putavit, ac ne quis ſignandi cauſam in annulis eſſe intelligeret, ſolidas induit.* Quid? quod duas quoque gemmas (forte & plures) uni annulo inſertas fuiſſe, videre eſt ex Epiſtola Valeriani Imperatoris, ubi *annuli bigemmei uncialis* fit mentio apud Trebell. Pollionem in D. Claudio. Notat CL. V. Ælius Everhardus Vorſtius Celſiſſimi ac invictiſſimi Herois D. MAVRITII, Principis Auriaci & Comitis Naſſovii Medicus ordinarius in Commentariolo de annulorum origine, quem Abrahamus Gorlæus Dactyliothe-

cæ

cæ ſuæ præfixit, nullum fuiſſe lapidis pretioſi genus, modo aut ſcalpro aut cælo corrumpi poſſet, quod antiquis illis luxuriæ magiſtris intactum ſit relictum: Soli Adamanti ob indomitam, ut credebatur, duritiem parcitum: ſed hic quomodo vitiaretur, noſtra ætate reperiſſe Mediolanenſem quendam Jacobum Trecciam, qui Philippi Hiſpaniarum Regis gentilicia inſignia Adamanti ſumma arte inſculpſit. Cum vero omnes fere gemmæ ad uſum ſigillorum inciderentur aut cælarentur, tres tamen maxime omnium ad hos uſus aptabantur, Achates, Onyx, & Sarda, eo quod ceram non traherent, pulcherrimeque ac ſine labe effigiem exprimerent. Vitreas gemmas in annulis vulgus uſurpabat. Plinius libro 35. cap. 6. extremo: *Annulare* (color annularis) *quod vocant, candidum eſt, quo muliebres picturæ illuminantur. Fit & ipſum ex creta admixtis vitreis gemmis ex vulgi annulis: unde & annulare dictum.*

Ceterum imagines, quæ gemmis incidebantur, aliæ erant cavæ, quæ ſcalpro fiebant: Aliæ extuberantes prominenteſque, quæ cælo: unde & gemmæ, quæ ejuſmodi imaginem exhibebant, *Ectypæ* dicebantur, ἀπὸ τοῦ ἐκτὸς ἔχειν τὸν τύπον: Seneca libro 6. de Beneficiis, c. 26. *Paulus Prætorius in convivio quodam Tiberii Cæſaris habens imaginem ectypa & prominente gemma.*

Talis

Talis igitur annulus, qui gemmam habet, ut id quoque hoc loco moneam, conſtat tribus partibus: Orbiculo, Pala, Gemma. Apuleius in Floridis de Hippia philoſopho: *Etiam pedum tegumenta crepidas ſibi compegerat, & annulum in læva aureum faberrimo ſignaculo: quem oſtentabat. Ipſe ejus annuli & orbiculum circulaverat, & palam clauſerat, & gemmam inſculpſerat.* Orbiculus eſt ipſa annuli περιφέρεια. Pala [quæ & *funda* dicitur Plinio libro 37. c. 8. *Præſtantiores funda clauduntur,*] eſt pars annuli, cui gemma inſeritur. Philargyrus in III. Georg. *Paleam* appellat. Polluci πυελὸς vel πυελὶς dicitur: καὶ τοῦ δακτυλίου τὸ μὲν ὁ κύκλος, τόδε ἵνα ὁ λίθος ἐναρμόζει), πυελός τε καὶ πυελίς. Harpocration: πυελίδα τὸ ὑφ' ἡμῶν λεγόμενον σφραγιδοφυλάκιον. Alii σφενδόνην vocant. Gloſſarium: *Paleta*, lege *Pala*, σφενδόνη δακτυλίου. Julius Philargyrus in III. Georg. *Palearia. Unde & paleæ, quæ collum amplectuntur, & ea pars annuli, quæ gemmam cohibet, propter ſimilitudinem Palea dicitur.* Cicer. *de offic.* 3. *Cum paleam ejus annuli converteret.* Quanquam exemplaria Ciceronis antiquiſſima *palam* non *paleam* legunt, ut obſervavit Johan à Wower. Gemma annulo incluſa Græcis dicitur ψῆφος. Suidas: ψῆφον καλοῦμεν λίθον τὸν ἐν τῷ δακτυλίῳ, καὶ τῶν χρημάτων ἀριθμόν. Hinc Artemidorus libro 2. cap. 5. Ἀγαθοὶ δὲ καὶ οἱ

χρηστοὶ

χρηστοὶ οἵγε ψήφους ἔχοντες. ἐπεὶ οἵγε ἄψηφοι ἀκερδεῖς τὰς ἐγχειρήσεις σημαίνουσι, διὰ τὸ ἄψηφον, ψῆφον γὰρ καλοῦμεν ὥσπερ λίθον τὸν ἐν δακτυλίῳ, οὕτω δὴ καὶ τὸν τῶν χρημάτων ἀριθμόν. Hoc eſt, *Boni ſunt etiam aurei, qui lapillos habent; nam qui lapillis carent, minime lucroſas aggreſſiones ſignificant, propterea, quod* ψήφους *non habent.* ψῆφον *enim vocamus tum lapillum in annulo, tum etiam pecuniarum numerum.* Erat & genus annulorum, quibus clavis erat adjuncta ad duplicem uſum, ſignandi aperiendique. Cujuſmodi annulos (ferreos tamen, ut appareat ſervorum fuiſſe, aut vulgarium militum) in Batavis erutos complures ſe vidiſſe teſtatur Juſtus Lipſius ad Tacitum, qui formam eorum exhibet, uti & Hadrianus Junius in Hiſtoria Bataviæ c. 10. imprimis vero Gorlæus Num. 42. Salmaſius vero negat iſtos annulos duplicem uſum habuiſſe, nimirum annuli ſignatorii & clavis. Siquidem nullum in his ſigillum preſſum ad ſignandum aptum. Ac proinde meras claves fuiſſe putat cum annulo, qualis & hodie fieri ſoleat in noſtris clavibus, quæ ſunt longiore ſcapo, ad Solinum p. 932. Nec vero ex metallo ſolum, ſed & è ſuccino, & ebore, integriſque gemmis annulos factos legimus. Annulum ex Sarda integra cum pala aurea, & circulo argenteo exhibet Gorlæus in Dactyliotheca ſua Num. 101. Succineorum,

Ebur-

Eburneorumque meminit Artemidorus libro 2. cap. 5. Σούκινοι δὲ καὶ ἐλεφάντινοι καὶ ὅσοι ἄλλοι δακτύλιοι γίνονται, γυναιξὶ μόναις συμφέρουσι. *Succinei & eburnei, & quicunque alii fieri annuli ſolent, ſolis mulieribus conferunt.* Suidas eadem: Σούκινοι δὲ ἐλεφάντινοι δακτύλιοι γυναιξὶν εἰσι σύμφοροι. Succino autem multum gaviſas fuiſſe mulieres, teſtatur Plinius lib. 37. c. 2. *Proximum locum in delitiis, feminarum tamen adhuc tantum, ſuccina obtinent, eandemque omnia hæc, quam gemmæ autoritatem.* Hinc Ovidius lib. 2. Metamorphoſeos de Phaëtontiadum lacrimis:

Inde fluunt lacrimæ, ſtillataque ſole rigeſcunt
De ramis electra novis, quæ lucidus amnis
Excipit & nuribus mittit geſtanda Latinis.

Prudentius περὶ στεφάνων de Eulalia:

Spernere ſuccina, flare roſas,
Fulva monilia reſpuere &c.

Cap. IV.

Annulos utraque manu quidem geſtatos & potiſſimum ſiniſtra & quare? Digitos omnes, excepto medio, annulis oneratos. Ratio Ægyptiaca de vena à corde ad digitum annularem pergente refutata. Κορίαννον, Ακαρές.

SED nec modus geſtandi annulos unus idemque apud veteres fuit. Dextra qui-

quidem geſtatos, evidenter oſtendit Jeremias, qui cap. 22. verſ. 24. Deum inducit ſic loquentem: *Etiamſi eſſet Conia filius Ioacim regis Iudæ annulus ſignatorius in manu dextra mea, inde evellam eum.* Sirachus cap. 49. verſ. 13. *Quomodo amplificemus Zorobabel? nam & ipſe quaſi ſignum in dextra manu Iſraël.* Apud Romanos vero ante uſum gemmarum (ſi Attejo Capitoni apud Macrob. lib. 7. fides habenda eſt) cum ſculptura adhuc annuli materiæ imprimebatur, ſive ex ferro foret, ſive ex auro, *geſtabatur, ut quiſque vellet, quacunque manu, quolibet digito.* Sed poſtquam gemmæ etiam addi cœperunt, ſiniſtra potiſſimum manus huic geſtamini deſtinata fuit: niſi quod interdum homines ſupra modum molles, & luxuriæ dediti, etiam dextram in ſubſidium vocabant, ſi fors ſiniſtra ferendo oneri non eſſet: id quod ſubindicare videtur Lucianus in Navigio, apud quem cum Timolaus multos ſibi annulos optaſſet, quorum beneficio & recte valeret, & robore alios ſuperaret, & alios in ſoporem collocare, aut aliud quippiam, quod conditionem humanam excedat, præſtare poſſet, quærit ex ipſo Lycinus: Ἀτὰρ εἰπέ μοι καὶ τόδε, τί δήποτε οὐχ εἷς δακτύλιος ἅπαντα ταῦτα δύναταί σοι, ἀλλὰ τοσούτους περιειλημμένους βαδίῃ, τὴν ἀριστερὰν πεφορτισμένος, κατὰ δακτύλιον ἕνα, μᾶλλον δὲ ὑπερπαίει ὁ ἀριθμὸς καὶ τὴν δεξιὰν συνεπιλαβεῖν. *At vero etiam hoc responde mihi,*

cur

cur tandem non unus annulus omnia tibi iſta poteſt, ſed tam multis revinctus ſiniſtra gravata per ſingulos digitos? imo vero excedit numerus & neceſſe erit etiam dexteram ferendo oneri ſuccedere. Quod autem læva manus annulorum ſedes fuerit, ſicut hodieque eſt, multa ſcriptorum loca teſtantur. Plin. lib. 33. cap. 1. *Manus & prorſus ſiniſtræ maximam auctoritatem conciliavêre auro.* Horat. lib. 2. Sat. 7.

— Sæpe notatus
Cum tribus anellis, modo læva Priſcus inani
Vixit inæqualis. —

Silius Italicus lib. 11.

— Quos ſignum illuſtre ſuperbis
Mos læva geſtare viris. —

Tertullianus capite ultimo De habitu muliebri: *Graciles aurium cutes Kalendarium expendunt, & ſiniſtra per ſingulos digitos de ſaccis ſingulis ludit.* Sed cur huic potiſſimum manui annulos aptarit Antiquitas, duas reperio rationes: Unam, quod læva ſit otioſior, quam dextra, cujus officium fuiſſet non ſolum annulorum geſtatione impeditum, ſed & ipſi annuli crebro motu facile potuiſſent lædi. Diſerte Attejus Capito apud Macrob. lib. 7. Saturn. *Poſtea uſus luxuriantis ætatis ſignaturas pretioſis gemmis cæpit inſculpere, & certatim hæc omnis imitatio laceſſivit, ut de augmento pretii, quo ſculpendos lapides paraſſent, gloriarentur. Hinc factum eſt, ut uſus annulorum*

lorum exemptus dextræ, quæ multum negotiorum gerit, in lævam relegaretur, quæ otioſior eſt: ne crebro motu & officio manus dextræ pretioſi lapides frangerentur. Alteram, quod hæc manus plerumque lateat, nec ſe tam crebro oculis hominum ingerat. Cum enim, qui primum annulos invenerunt, propter rei novitatem & inſolentiam in propatulo eos geſtare erubeſcerent, ſiniſtræ manui tanquam magis latenti annulos induerunt, ne ſi aperte geſtarent, in reprehenſionem aliorum incurrerent. Hanc Plinius nobis ſuppeditat lib. 33. cap. 1. *Qui primus inſtituit* (inquit ille) *cunctanter id fecit, læviſque manibus ac latentibus induit, cum, ſi honos ſecurus fuiſſet, dextra fuerit oſtentandus: Quod ſi impedimentum potuit in ea aliquod intelligi, etiam ſartoris uſus* (retineo veterem lectionem defenſam & explicatam ab Adr. Turnebo lib 6. Adverſ. cap. 22.) *argumentum eſt, majus in læva fuiſſe, qua ſcutum capitur.* Si etiam in levi, inquit, artificio ſartorum, impedimentum futurum fuit geſtato dextra annulo, quanto majus eſt, cum ſiniſtra eo onerata tractatio clypei impeditur?

De digitis quibus annuli inſerebantur, copioſe Plinius, quem operæ pretium eſt audire: *Singulis*, inquit ille, *primo digitis geri mos fuerat, qui ſunt minimis proximi. Sic in Numæ & Servii Tullii ſtatuis videmus. Poſtea pollici proximo induere, etiam*

Deo-

Deorum ſimulachris. Dein juvat & minimo dare. Galliæ Britanniæque in medio dicuntur uſæ. Hic nunc ſolus excipitur, ceteri omnes onerantur. Vides inter digitos, qui annulo inſigniebantur, primum fuiſſe eum, qui minimo proximus eſt, dictus ob id Δακτυλιώτης vel *annularis*. Macrobius *Medicinalem*: Auctor ad Herennium lib. 3. *Medicum* vocat, ubi de memoriæ artificio tractans ita imaginem quandam inſtruit: *Et reum ad lectum ejus ſtatuemus, dextra poculum, ſiniſtra tabulas, medico teſticulos arietinos tenentem.* Non enim dubium eſt, quin è digito eo, qui ſit minimo proximus, ſuſpenſas haberi velit ſcorteas, id eſt, è teſtibus arietinis pelliceas crumenas, ut locum hunc interpretatur Politianus cap. 62. Miſcellaneorum. Cur autem communis conſenſus annulum in hoc digito, & manu præcipue ſiniſtrâ geſtandum ſibi perſuaſerit, de hac re Macrobius dicto loco duas affert opiniones: unam Hetruſcam, & Ægyptiacam alteram, quas hîc adſcribere non pigrabor; Hetruſca deſumitur ex fragmento Atteii Capitonis, quod extat apud Macrobium: *Electus autem in ipſa læva manu digitus minimo proximus, quaſi aptior ceteris, cui commendaretur annuli pretioſitas: Nam Pollex, qui nomen ab eo, quod pollet, accepit, nec in ſiniſtra ceſſat, nec minus quam tota manus ſemper in officio eſt, unde apud Græcos ἀντίχειρ vocatur, quaſi manus altera. Pollici vero vicinus*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

nus nudus, & ſine tuitione alterius appoſiti videbatur: Nam pollex ita inferior eſt, ut vix radicem ejus excedat. Medium & Minimum vitaverant, ut ineptos, alterum magnitudine, brevitate alterum: Et electus eſt, qui ab utroque clauditur, & minus officii gerit, & ideo ſervando annulo magis accommodatus eſt. Ægyptiaca nititur fundamentis anatomiæ: Nam ut Diſarius apud Macrobium inquit: *De hac quæſtione ſermo quidem ad nos ab Ægypto venerat, de quo dubitabam, fabulamne, an veram rationem vocarem. Sed libris Anatomicorum poſtea conſultis, verum reperi, nervum quendam de corde natum prorſum pergere uſque ad digitum manus ſiniſtræ minimo proximum, & ideo viſum veteribus, ut ille digitus annulo tanquam coronâ circumdaretur.* Eadem fere habet Agellius lib. 10. cap. 10. *Veteres Græcos annulum habuiſſe in digito accepimus ſiniſtræ manus, qui minimo eſt proximus. Romanos quoque homines ajunt ſic plerumque annulis uſitatos. Cauſam eſſe huic rei Appion in libris Ægyptiacis hanc dicit, quod inſectis, apertiſque humanis corporibus, ut mos in Ægypto fuit, quas Græci* ἀνατομὰς *appellant, repertum eſt, nervum quendam tenuiſſimum, ab eo uno digito, de quo diximus, ad cor hominis pergere ac pervenire. Propterea non inſcitum viſum eſſe, eum potiſſimum digitum tali honore decorandum, qui continens, & quaſi connexus eſſe cum principatu cordis videre-*

tur.

tur. Quæ αὐτολεξεὶ deſcripſit Johannes Salisberienſis lib. 6. Policratici cap. 12. Gratianus Can. *Fœminæ* 30. quæſt. 5. ex Iſidori Hiſpalenſ. lib. 2. de divinis officiis cap. 19. *Vnde & quarto digito annulus idem inſeritur, quod in eo vena quædam, ut fertur, ſanguinis, ad cor uſque perveniat.* Sed jam pridem exploſa eſt hæc opinio à Medicis recentioribus, qui ex diligenti & accurata corporum humanorum ſectione obſervarunt, nullam in digito annulari majorem illuſtrioremve aliam, quæ ad cor perveniat, venam aut arteriam, quam in aliis reperiri, neque eum ullo peculiari privilegio aut naturæ indulgentia gaudere, ut cauſa nulla ſit cur hoc quidem nomine reliquis digitis præferri debeat. Tantum de Annulari: Porro eundem honorem quoque Indici tributum, teſtatur idem Plinius. Annulum vero, quo Index ornabatur, Græci Κορίανον peculiari nomine dixerunt. Jul. Pollux lib. 5. cap. 16. Κορίανον ἐκάλουν τὸν λιχανῷ περιηρτημένον. Sed de hoc digito pauciora extant apud probatos auctores veſtigia: plura de digitorum, ut Arnobii voce utar, miniſſimo, quem ipſum quoque annulo ornari ſolitum teſtatur idem Plinius eodem capite; *Sunt, qui tres uni minimo congerant: alii vero & huic unum tantum, quo ſignanda ſignent. Conditus ille, ut res rara, & injuria uſus indigna, velut è ſacrario promitur: & unum in minimo digito habuiſſe, pretio-*

pretioſiorus in recondito ſupellectilis oſtentatio eſt. Et notat Gorlæus pleroſque annulos ſigillaritios, qui hodie reperiuntur, circumferentia (Græci περιφέρειαν dicunt) adeo eſſe arcta ſeu anguſta, ut, niſi raro admodum alii, quam minimo digito aptari poſſint. Dicebatur autem hic annulus proprie Ἀγκρὲς; Pollux lib. 5. περὶ δὲ τῷ σμικρῷ δακτύλῳ ἐφόρουν ὁ Ἀγκρὲς ἐκάλουν διὰ σμικρότητα. Ait, annulum iſtum qui minimo digito geſtabatur, propter parvitatem dictum fuiſſe Ἀγκρές. Nam ἄγκρ Græcis idem eſt, quod μικρὸν vel ἐδὲν, teſte ſcholiaſte Ariſtophanis. Hinc ſcriptores hominem lautiſſime divitem notaturi, tribuunt ipſi grandem in hoc digito annulum. Petronius de Trimalcione: *Habet etiam in minimo digito ſiniſtræ manus annulum grandem ſubauratum.* Lucianus in Dial. Meretriciis, εἶχε δὲ καὶ αὐτὸς Παρμένων δακτύλιον ἐν τῷ μικρῷ δακτύλῳ μέγιστον πολύγωνον.

Medium digitum Plinius excipit, quanquam Gallis olim Britanniſque morem fuiſſe aſſerit, ut eo annulos geſtarent: Cujus tamen rei teſtimonium, non memini me alibi legere. Romani vero videntur ideo vitaſſe, quod hic digitus infamis vulgo & impudicus cenſeatur, ut legimus apud Perſ. Sat. 2. & Martialem lib. 6. Epigr. 70. Proditum autem memoriæ eſt à Plinio lib. 28. cap. 6. ſingultum & ſternutationem ſedari, *ſi quis annulum è ſiniſtra in lon-*

longiſſimum dextræ digitum tranſferat: quod utrum verum ſit, naturalium rerum indagatores viderint.

Pollicem Plinius præteriit: Sed tamen eo etiam interdum geſtatos fuiſſe annulos, non obſcure indicat Julius Capitolinus, qui Maximinum Cæſarem aſſerit fuiſſe *pollice ita vaſto, ut uxoris dextrocherio uteretur pro annulo.*

Cap. V.

De Annulo Signatorio, qui & ſigillaritius. *Tabulas pacta & conventa continentes fuiſſe obſignatas. Ritus in teſtamentis ſignandis.*

SEquitur de annulorum uſu, qui multiplex, præcipuus tamen in ſignando: quam unicam fuiſſe annuli geſtandi cauſam, indicat Attejus Capito apud Macrobium: *Veteres non ornatus, ſed ſignandi cauſa annulum ſecum circumferebant.* Et ipſa vox *Signare* inter alia, teſte Feſto, etiam *annulo ſigna imprimere* ſignificat. Ipſe vero annulus, quo ſigna imprimebantur, dictus *ſignatorius* l. 74. D. De verborum ſignificat. & l. 25. § 10. D. *De Aur. Argento.* Vopiſcus *ſigillaritium* vocat in Aureliano.

Signabantur autem, ut uſitatiſſimum hunc ſignandi morem per partes declarem, inter alia primo omnes tabulæ, quæ pacta conventaque continebant. Cum enim maxima pars mortalium fluxam fidem gerat, hæc à priſcis inventa ratio eſt,

ut impreſſis ſignis pacta conventaque ſervarentur. De qua re inſignis locus exſtat apud Senecam lib. 3. de beneficiis cap. 15. *Utinam nulla ſtipulatio emptorem venditoremque obligaret, nec pacta conventaque impreſſis ſignis cuſtodirentur: fides potius illa ſervaret & æquum colens animus. Sed neceſſaria optimis prætulerunt, & cogere fidem, quam ſpectare malunt. Adhibentur ab utraque parte teſtes. Ille per tabulas plurium nomina interpoſitis parariis facit. Ille non eſt interrogatione contentus, niſi rem manu ſua tenuit. O turpem humano generi fraudis ac nequitiæ publicæ confeſſionem! Annulis noſtris plus, quam animis creditur. In quid iſti viri ornati adhibiti ſunt? in quid imprimunt ſigna? Nempe, ne ille neget accepiſſe, quod accepit.* Quod autem hic Seneca optat, ut homines ſine ſigillis pacta conventa cuſtodiant, id Strabo tribuit priſcis Indis, quos ait in contractibus neque teſtibus uti neque ſigillis, ſed ſimpliciter credere. Verba ejus lib. 15. Geographiæ pag. 488. hæc ſunt: Καὶ ἐν τοῖς νόμοις δὲ καὶ ἐν τοῖς συμβολαίοις τὴν ἁπλότητα ἐλέγχεσθαι ἐκ τοῦ μὴ πολυδίκας εἶναι· οὔτε γὰρ συνθήκης οὔτε παρακαταθήκης εἶναι δίκας. οὐ δὴ μαρτύρων οὐδὲ σφραγίδων αὐτοῖς δεῖν, ἀλλὰ πιστεύειν παραβαλλομένοις. hoc eſt, *In legibus & contractibus maxime ſimplicitatem eo argui, quod non multum habeant litium: nam neque commiſſi neque depoſiti jura ulla habere, neque teſtibus uti nec ſigillis,*

gillis, *ſed ſimpliciter credere.* Verum & hodie reperiuntur & olim reperti ſunt, qui annulis ſuis obſignata inficiari non verentur; de quibus queritur Juvenal. Satyra 13.

Si decies lectis diverſa parte tabellis
Vana ſupervacui dicunt chirographa ligni,
Arguit ipſorum quos litera gemmaque princeps
Sardonichus, loculis quæ cuſtoditur eburnis.

Male ob hanc rem audiverunt Græci, de quibus Polybius in fin. lib. 6. παρὰ μὲν τοῖς Ἕλλησιν ἐὰν τάλαντον μόνον πιστευθῶσιν, ἀντιγραφεῖς ἔχοντες δέκα, καὶ σφραγῖδας τοσαύτας καὶ μάρτυρας διπλασίους, οὐ δύνανται τηρεῖν τὴν πίστιν. id eſt, *In Græcia talentum ſi forte creditur, & ſi decem adhibiti antigrapharii, & totidem ſigilla, & teſtes duplo tanto (plures) fidem ſervare neſciunt.* De tabulis Nuptialibus diſerte Suetonius in Claudio cap. 29. *Illud omnem fidem exceſſerit, quod nuptiis, quas Meſſalina cum adultero Silio fecerat, tabellas dotis & ipſe conſignaverit.* Apulejus in Apologia: *Habes Æmiliane cauſam totam, cur tabulæ nuptiales inter me ac Pudentillam non in oppido ſint, ſed in villa ſuburbana conſignatæ.* Juvenalis Sat. 2.

Signatæ tabulæ, dictum Feliciter! ingens
Cæna ſedet; gremio jacuit nova nupta mariti.

Sponſiones quoque obſignari ſolitas, liquet ex eo, quod Plutarchus de Cinnæ obitu narrat in Pompejo: ὁ δὲ φεύγων καὶ καταλαμβανόμενος ὑπό τινος τῶν λοχαγῶν γυμνῷ τῷ ξίφει διώκοντος, προσέπεσε τοῖς γόνασι καὶ τὴν σφραγῖδα προὔτεινε πολυτίμιον οὖσαν. ὁ δὲ καὶ μάλα ὑβριστικῶς εἰπών, Ἀλλ' οὐκ ἐγγύην ἔρχομαι σφραγιζόμενος, ἀλλ' ἀνόσιον καὶ παράνομον τιμωρησόμενος τύραννον, ἀπέκτεινεν αὐτόν. hoc eſt: *Cinna fugiens & deprehenſus à quodam manipuli ductore, qui ſtricto enſe eum inſequebatur, ſubmiſit ſe ad hujus genua, eique annulum ſuum ſignatorium magni pretii obtulit. Ille vero cum eum increpaſſet perquam inſolenter, At ego non ad ſponſionem ſignandam adſum, ſed ad nefarium & ſceleratum tyrannum puniendum, eum obtruncavit.*

De Teſtamentis res eſt vulgatiſſima non ſolum ex Juriſconſultorum libris, ſed & aliis ſcriptoribus. Cæſar lib. 1. de bello Gallico, ubi militum ſuorum, quibus jam jam adverſus Germanos pugnandum erat, pavorem perſtringit: *Vulgo*, (ait) *totis caſtris teſtamenta obſignabantur.* Appianus Alexandrinus lib. 1. ἐμφυλίων de exceſſu Syllæ: Σύλλας δὲ ἐν τοῖς ἀγροῖς ἐνύπνιον ἔδοξεν ἰδεῖν, ὅτι αὐτὸν ὁ δαίμων ἤδη καλοίη. καὶ ὁ μὲν αὐτίκα μεθ' ἡμέραν τοῖς φίλοις τὸ ὄναρ ἐξειπών, διαθήκας συνέγραφεν ἐπειγόμενος, καὶ αὐτῆς ἡμέρας συνετέλει. σφραγισάμενος δὲ αὐτὰς περὶ ἑσπέραν πυρετὸς ἐμπίπτει. *Sylla in ruſtico ſeceſſu ſomniavit,*

vit, vocari ſe jam à fato: Quamobrem mox ut illuxit, enarrato amicis ſomnio, teſtamenti tabulas eadem die confecit: quibus obſignatis ſub veſperam febris eum invaſit. Cic. lib. 3. ad Quint. Fatrem Epiſt. ultima: *De Felicis teſtamento tum magis querêre, ſi ſcias. Quas enim tabulas ſe putavit obſignare (lapſus eſt per errorem & ſuum & Sicuræ ſervi) non obſignavit.* Et Leg. 15. D. De Teſtamento militari. *Et ideo, cum miles adduxiſſet teſtamentum ſuum, mox annulo ſuo ſignaſſet, qui ſuper ea re cogniturus erit, conſiderabit, quo propoſito id fecerit.*

Ad hujuſmodi tabulas ſignandas etiam amici advocabantur, qui rei geſtæ teſtimonium perhiberent, eaſque ſuo annulo confirmarent: Idque inter recepta Romæ officia numerabatur. Plin. lib. 1. Epiſt. 9. *Ille me ad ſignandum Teſtamentum, ille in advocationem, ille in conſilium rogavit.* Idem lib. 2. Epiſt. ult. *Aurelia ornata fœmina, ſignatura Teſtamentum ſumpſerat pulcherrimas tunicas: Regulus cum veniſſet ad ſignandum, Rogo, inquit, has mihi leges.* Suetonius in Tib. Claudio cap. 44. *Non multo poſt Teſtamentum etiam conſcripſit, ac ſignis omnium magiſtratuum obſignavit.* Seneca Epiſt. 8. *Non videor tibi plus prodeſſe, quam cum ad vadimonium advocatus deſcenderem, aut, tabulis teſtamenti annulum imprimerem, aut in ſenatu candidato vocem & manum commodarem.* Reſpexit hunc ritum Tertullianus in De Idololatria: *Si-*

gnatæ ſignis non Advocatorum, ſed Angelorum. Dicebantur autem hi *teſtes claſſici.* Feſtus: *Claſſici teſtes dicebantur, qui ſignandis teſtamentis adhibebantur.* Dicti iidem & *Signatores*, vel *obſignatores.* Cic. l. 12. ad Attic. Ep. 18. *Quod ſcribis Terentiam de obſignatoribus mei teſtamenti loqui.* Et in orat. pro Cluent. *Oppianicus obſignatores ad eum, qui neque Aſinium, neque Ajulum noſſent, adducit.* Juvenalis Sat. 1.

Signator falſo qui ſe lautum atque beatum
Exiguis tabulis & gemma fecerat uda.

Idem Sat. 10.

Veniet cum ſignatoribus auſpex.

Suetonius in Tiber. cap. 23. Alluſit etiam huc Prudentius Hymno Epiphaniæ,

Hunc & Prophetis teſtibus,
Iiſdemque ſignatoribus
Teſtator, & ſator jubet
Adire regnum & cernere.

Atque hos teſtes, ſi quidem ad tabulas teſtamenti obſignandas vocati erant, oportebat in conſpectu teſtatoris uno & eodem tempore convenire, nomen ſuum ſubſcribere, & annulo obſignare. Nam ſi quis ex teſtibus nomen ſuum non adſcripſerit, veruntamen ſignarit: vel ſi adſcripſerit ſe, non tamen ſignarit, pro eo eſt, ac ſi adhibitus non eſſet, ut ait Ulpianus in l. *Ad teſtium.* §. *Si quis. D. Qui teſtamentum fac.* Si etiam coram teſtatore non omnes eodem loco teſtes ſuo vel alieno annulo ſignaverint, jure deficit teſtamen-

mentum, ut eſt in l. 12. C. *de Teſtamentis*, Michaël Attaliata in ſynopſi, Tit. 32. *de imperfecto teſtamento:* μὴ κρατείτω διαθήκη ἐκτὸς τῶν μαρτύρων χωριζομένων εἰ μὴ πάντες, ὁρῶντος τοῦ διατιθεμένου, κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον σφραγίσωσιν ἐν ἰδίῳ ἢ καὶ ἀλλοτρίῳ δακτυλίῳ. Unde etiam hoc diſcimus, teſtes non ſuo tantum, ſed & alieno annulo ſignare potuiſſe: Imo ſi teſtis ab ipſo teſtatore annulum accepiſſet, & ſignaſſet, valebit Teſtamentum, ut eſt in l. *Ad teſtium.* D. *Qui teſta. facere.* Addit vero Juſtinianus Imperator in § *Poſſunt.* Inſtit. *de Teſtamentis ordinandis*, potuiſſe omnes teſtes & uno annulo ſignare Teſtamentum, potuiſſe & ſeptem annulos eadem & una ſculptura eſſe, id eſt, eundem χαρακτῆρα, idem ἀποσφράγισμα habere. Michaël Attaliata in ſynopſi Tit. 31. *de Teſtamento & codicillis:* ὀφείλεις δὲ εἰδέναι, ὅτι καὶ ἑνὶ δακτυλίῳ ἤτοι βουλλωτηρίῳ δύνανται σφραγίζειν οἱ μάρτυρες τὴν διαθήκην. An vero quælibet alia, quam annuli impreſſio in teſtamentis locum habere poſſit, Juriſc. diſputant, *ac magis eſt, ut annulo tantum quis poſſit ſignare, dum tamen habeat charactera*, l. 22. §. 5. D. *Qui teſtam. fac.* Vide Cujac. lib. 14. Obſer. cap. 11. Giphan. ad Inſt. de Teſt. ordin. §. Poſſunt autem teſtes. Quod ſi ſigna teſtamenti vetuſtate vel alio caſu interierint, ſubſcriptiones teſtium vero ſint adhuc ſalvæ, teſtamenti fidem nullo modo labefactam vult Leo Imp.

 con-

conſtitutione 82. Κελεύομεν κἂν μὴ τ̃ σφραγῖδος ἡ σωτηρία περιέσι τῇ διαθήκῃ, τὴν ἀξιοπιστίαν ὑπογραφαὶ δυνάμενται προσμαρτυρεῖν, μὴ διαμαρτάνειν τοῦ εἶναι βέβαιον αὐτήν. id eſt, *Iubemus etiamſi ſigilla teſtamenti non ſuperſint, ſi idoneam fidem ſubſcriptiones teſtamento adhibeant, ne quid ob eam rem teſtamenti fides infirmetur*: ut emendat ac interpretatur idem Cujacius lib. 17. Obſer. cap. 32. Rebuffus in Conſtit. Reg. Art. 2. gl. 1. n. 86.

CAP. VI.

Annuli uſus in obſignandis literis. Perſarum Reges & Cæſares Romanos probatæ fidei viris annuli curam commiſiſſe, qui literas obſignarent.

NEc vero Tabulæ ſolum, quæ publici privatique contractus ſcripturam continebant, ſed & Epiſtolæ, ac Diplomata annulis ſolebant obſignari; quem morem arbitror apud pleraſque omnes gentes uſitatum fuiſſe. De Romanis quidem putidum ſit exempla apponere. De Judæis vero planum ex hiſtoria Achabi Regis Samariæ, cujus annulo obſignatæ fuerunt literæ, quibus Nabothus occidi jubebatur, lib. 3. Reg. cap. 21. verſ. 8. Apud Perſas quoque eundem morem obtinuiſſe teſtatur hiſtoria Eſther cap. 8. ubi Ahaſuerus concedit Mardochæo poteſtatem mittendi literas regio annulo obſignatas ad omnes populos imperio ſuo ſubjectos, ut edictum

de

de extirpandis Judæis, quod Haman à Rege impetraverat, abrogaretur. Et Xenophon lib. 1. Ἑλληνικῶν auctor eſt, Lacedæmoniorum legatum à Dario Perſarum Rege ad omnes Aſiæ inferioris homines literas ſigillo regio munitas ſecum attuliſſe: Ἐπιϛολήν τε ἔφερε τοῖς κάτω πᾶσι τὸ βασίλειον ἔχουσαν σφράγισμα. Erat vero harum literarum, quæ Regis Perſarum annulo obſignatæ erant, tanta auctoritas, ut iis nemo contradicere auderet. Nam cum Rex Mardochæo mandaſſet, ut literas ſuo nomine ſcriptas etiam annulo ſuo obſignaret, mox addit ad firmandam auctoritatem literarum, quibus regium ſigillum impreſſum: ὅσα γὰρ γράφετε τοῦ βασιλέως ἐπιτάξαντος καὶ σφραγίσθη τῷ δακτυλίῳ μου, οὐκ ἔϛιν αὐτοῖς ἀντειπεῖν. Eſther cap. 8. Ad eundem modum Alexander Magnus quoque *literas, quas in Europam mitteret, veteris annuli gemma obſignabat: iis, quas in Aſiam ſcriberet, Darii annulus imprimebatur*, teſte Curtio lib. 6. Et Perſarum quidem reges videntur non ſolum ipſi annulos geſtaſſe; ſed & aliis, quorum fidem perſpectam habebant, eorum curam commendaſſe. Ita enim Ahaſuerus annulum Hamano, qui cruci affigendus erat, ademiſſe & Mardochæo tradidiſſe, legitur Eſther cap. 8. verſ. 2. videatur ibi Tirinus in Commentar.

Sed hunc morem quoque Cæſares Romanos uſurpaſſe video. Nam Trogi Pom-

peii patrem *ſub Cajo Cæſare militaſſe, Epiſtolarumque & Legationum ſimul & annuli curam habuiſſe*, tradit Juſtinus lib. 43. Eſt autem hîc intelligendus ille Cajus Cæſar, qui ſuperato Pompejo Rempubl. tenuit; non is, qui poſt Tiberium imperio potitus eſt; cum à bello Mithridatico, quo Trogi pater jam fuit, ad Cæſarem Caligulam, ſint ut minimum anni centum; ut recte, mea quidem opinione, exiſtimat ampliſſimus, & antiquitatis peritiſſimus Jacobus Bongarſius Henrici IV. Galliæ & Navarræ Regis in Germaniam legatus, amicus noſter, dum vivebat, ſingularis. Mæcenatem quoque & Agrippam in tanto honore ab Auguſto Cæſare habitos, ut quaſcunque ille literas ad ſenatum vel alios mitteret, ipſi perlegerent, & iis, quæ vellent, immutatis, annulo, quem hac fine ab ipſo acceperant, obſignarent, auctor Dio lib. 51. *τοσαύτην γε ἐπὶ πάντα καὶ ἐκείνῳ* (Agrippam intelligit) *καὶ τῷ Μαικήνᾳ ἐξουσίαν ἔδωκεν, ὥς τε σφᾶς καὶ τὰς ἐπιστολὰς ἅστε τῇ βουλῇ καὶ τοῖς ἄλλοις ἔγραφε, προαναγινώσκειν, κἀκ τούτου καὶ μεταγράφειν, ὅσα ἐβούλοντο, καὶ διὰ τοῦτο δὲ δακτύλιον ἔλαβον παρ' αὐτοῦ, ἵνα ἐπισφραγίζεσθαι αὐτὰς ἔχωσι.* Sic Mutianus cum omnia ſuo arbitratu, etiam abſque mandato Veſpaſiani gereret ſcriberetque, nomine tantum Veſpaſiani adſcripto, annulum geſtabat, quem ad ipſum Veſpaſianus miſerat, ut ea, quæ ediceret, ſigillum principis habe-

haberent. Καὶ διὰ τοῦτό γε καὶ δακτύλιον πεμφθέντα ἐφόρει, ἵνα τὸ αὐτοκρατορικὸν σφράγισμα τὰ σημαινόμενα λαμβάνῃ, ut ait Xiphilinus in Veſpaſiano. Nec dubito, quin alii quoque principes hunc morem ſervarint. Sed ſilere malo, quæ teſtibus ac tabulis conſignare non licet, quam conjecturis inniti. Poſtquam vero antiqua illa imperii ſedes mutata, & à Conſtantino Magno Bizantium tranſlata fuit, reperio inter officiales Palatii fuiſſe, qui Reſponſa Impp. ſignarent. Fit horum mentio in l. 14. Cod. Theodoſ. De Extraordinariis muneribus: *Eos qui cum honore Comitum, nomine Magiſtrorum, Memoriæ præfuerunt vel Epiſtolis vel Libellis: item eos, qui ibidem peragendis ſignandiſque Reſponſis noſtræ manſuetudini obſecundant, omnium vilium munerum fieri jubemus exſortes.* Quomodo autem & à quibus hujuſmodi Reſponſa obſignata fuerint, mox oſtendam, ſi prius morem obſignandi tabulas epiſtolaſque priſcis Romanis uſitatum indicâro.

CAP. VII.

De Lino & Cera in obſignationibus uſurpari ſolita. Cretam quoque huic rei inſerviſſe. γῆ σημαντρίς. Incidere linum, Epiſtolam ſolvere. *Signa cognoſcebantur ante aperturam.*

IN obſignationibus literarum tabularumque tria adhibebantur: Linum, Cera vel Creta, & Signum. De Signis inferius dicemus. Linum erat vinculum illud, quo conſtringebatur obligabaturque id, quod erat obſignandum. Huic imponebatur Cera vel Creta, in quam ſigillum imprimebant, ſed, quod hodieque vulgo fieri ſolet, prius ſalivâ madefactum, ne cera illi adhæreret. Unde Juvenalis Satyra 1. *Gemmam udam* dixit, quam Scholiaſtes interpretatur *ſalivâ tactam propter ſignaculi impreſſionem.* Et Ovidius libro 5. Triſt. Eleg. 5.

Flens quoque me ſcripſit, nec qua ſignabat ad os eſt
Ante, ſed ad madidas gemma relata genas.

Idem libro 9. in fabula Biblidos:

Protinus impreſſa ſignat ſua crimina gemma,
Quam tinxit lacrimis, linguæ defecerat humor.

Quæ duo loca mihi indicavit nobiliſſimus & ampliſſimus Dn. Janus Rutgerſius,

ſius, amicus noſter non è multis, quem honoris cauſa nomino.

Creta ſignandi mos eſt antiquiſſimus. Servius libro 4. Æneid. ad illa: longæva ſacerdos. *Sibyllam Apollo pio amore dilexit: & ei obtulit poſcendi quod vellet arbitrium. Illa hauſit arenam manibus, & tam longam vitam popoſcit. Cui Apollo reſpondit, id poſſe fieri, ſi Erythræam (in qua habitabat) inſulam relinqueret, & eam nunquam videret. Profecta igitur Cumas tenuit: & illic defecta corporis viribus, vitam in ſolâ voce retinuit. Quod cum cives ejus cognoviſſent, ſive invidia ſive commiſeratione commoti, ei Epiſtolam miſerunt, cretâ antiquo more ſignatam: qua viſa, quia erat de ejus inſula, in mortem ſoluta eſt.* Meminit cretæ & Cicero 4. in Verrem: *Cum Valentio ejus interpreti Epiſtola Agrigenti allata eſſet, caſu ſignum iſte animadvertit in cretula. Placuit ei: exquiſivit unde eſſet Epiſtola: reſpondit, Agrigento. Iſte literas, ad quos ſolebat, miſit, ut is annulus ad ſe primo quoque tempore afferretur.* Et pro Flacco: *Hæc quæ à nobis prolata laudatio, obſignata erat creta illa Aſiatica, quæ fere eſt omnibus nota nobis: quâ utuntur omnes non modo in publicis, ſed etiam in privatis literis.* Herodotus videtur appellare *γῆν σημαντρίδα* libro 2. ubi deſcribit morem Ægyptiorum ſacerdotum, quem in probando bove ſacrificiis apto ſolebant uſurpare. Locum

cum alibi adduximus.

De Cera vero & Lino res eſt notiſſima. Cicero 4. Acad. Quæſt. *Quid ſi in ejuſmodi cera centum ſigilla hoc annulo impreſſero, ecquæ poterit in agnoſcendo eſſe diſtinctio? an tibi erit quærendus annularius.* Plaut. in Bacchidibus.

Cedo tu ceram ac linum: age obliga, obſigna cito.

Et in Pſeudolo ſcena prima:

Phænicium Calidoro amatori ſuo
Per ceram & linum, literaſque interpretes
Salutem mittit.

Inſtit. libro 2. Tit. de pupillari ſubſtitutione. *Separatim in inferioribus partibus ſcribere, eamque partem proprio lino, propriâque cerâ conſignare.* Cæterum morem iſtum vinculis colligandi tabellas apud Græcos quoque obtinuiſſe docent nos Æmylius Probus in Pauſania, capite 4. *Interim Argilius quidam Adoleſcentulus, quem puerum Pauſanias amore venereo dilexerat, cum epiſtolam ab eo ad Artabazum accepiſſet, eique in ſuſpicionem veniſſet, aliquid in ea de ſe ſcriptum, quod nemo eorum rediiſſet, qui ſuper tali cauſa eodem miſſi erant: vincula epiſtolæ laxavit, ſignoque detracto cognovit, ſi pertuliſſet, ſibi eſſe pereundum.* Et Curtius lib. 7. cap. 2.

Par-

Parmenion vinculum epiſtolæ ſolvens, quidnam
Rex ageret, requirebat.

In tabulis tamen, quæ publici & privati contractus ſcripturam continebant, peculiaris aliquis modus obſervabatur, quem Paulus lib. 5. Sententiarum Tit. 25. deſcribit his verbis: *Ampliſſimus ordo decrevit, eas Tabulas, quæ publici & privati contractus ſcripturam continent, adhibitis teſtibus ita ſignari, ut in ſumma marginis ad mediam partem perſoratæ triplici lino conſtringantur, atque impoſitum ſupra linum ceræ ſigna imprimantur, ut exteriores ſcripturæ fidem interiori ſervent. Aliter Tabulæ prolatæ nihil momenti habent.* Autor hujus formæ Senatus fuit Neronianis temporibus, quemadmodum Suetonius oſtendit in Nerone capite 17. *Adverſus falſarios tunc primum repertum, ne Tabulæ niſi pertuſæ ac ter lino per foramina trajecto obſignarentur.* Non poterant autem Tabulæ vel Epiſtolæ aperiri, niſi lino ſoluto. Lucianus in Timone: Ἐπειδὰν τὸ σημεῖον ἀφαιρεθῇ, ϗ τὸ λίνον ἐκτμηθῇ ϗ ἡ δέλτος ἀνοιχθῇ ϗ ἀνακηρυχθῇ μȣ ὁ ϗ καινὸς δεσπότης. *Poſteaquam autem ſignum ablatum fuerit, & libum inciſum, & tabulæ apertæ & declaratus meus novus dominus.* Unde apud Curtium libro 7. *Parmenio vinculum Epiſtolæ ſolvens, quidnam Rex ageret, requirebat.* Et apud Cicer. 3. Catil. *incidere linum;*

& alibi *ſolvere Epiſtolam.* Plaut. in Amphitr. *ſolvere ciſtulam.* Plutarchus πολιτικοῖς παραγγέλμασι, ait λύειν ἐπιστολήν. Soluto autem vel inciſo lino plerunque ſignum quoque cum eo frangebatur : ideo ante aperturam jubebant ſigna cognoſci, fidei cauſa. Plut. Amphitr. Actu 2. Scen. 2.

— So. *An etiam id credis quæ in hac ciſtellula*
Tuo ſigno obſignata fertur? AMP. *ſalvum ſignum eſt.* So. *inſpice.*
AMP. *Recte, ita eſt ut obſignavi.* —

Et paulo poſt:

AMP. *Agedum eam ſolve ciſtulam.*
So. *Quid ego iſtam exſolvam? obſignata eſt recte: res geſta eſt bene.*
Tu peperiſti Amphitruonem, ego alium peperi Soſiam.
Nam ſi pateram patera peperit, omnes congeminavimus.
AMP. *Certum eſt aperire atque inſpicere.* So. *vide ſis ſigni quid ſiet.*
Ne poſterius in me culpam transferas.

Et Bacchidibus Act. 4. Sc. 6.

CHR. *Nunc haſce tabellas ferre me juſſit tibi:*
Orabat, ut, quod iſtic eſſet ſcriptum, fieret.
NIC. *Cedo.* CHR. *noſce ſignum* NIC. *novi.*

Et Pſeudolo Act. 4. Sc. 2.

BAL. *Cedo mihi Epiſtolam.*
SY. *Accipe, hem cognoſce ſignum.*

Cice-

Cicero 3. Catilin. *Tabellas proferri juſſimus, quæ à quoque dicebantur datæ. Primum oſtendimus Cethego: Signum cognovit: nos linum incidimus, legimus.* Et mox: *Introductus eſt Statilius: cognovit & ſignum & manum ſuam. Recitatæ ſunt tabellæ in eandem fere ſententiam. Confeſſus eſt. Tum oſtendi tabellas Lentulo, & quæſivi cognoſceretne ſignum? Annuit. Eſt vero, inquam, imago avi tui clariſſimi viri.* Saluſtius de hac ipſa re in Conjurat. Catil. *Pellectis literis, cum prius omnes ſigna ſua cognoviſſent, Senatus decrevit.* Apulejus in Apologia: *Porrige Æmiliano tabulas iſtas. Linum conſideret, ſigna, quæ impreſſa ſunt, recognoſcat.* Reſpexit huc Plautus Vidularia: *Signum recte comparebat: hujus contendi annulum.* Et Quintilianus libro 12. capite 8. *Denique linum ruptum, aut turbata cera, aut ſine agnitione ſigna frequenter invenies.* De Teſtamentorum apertione diſerte Paulus lib. 4. Sententiar. Titul. 6. *Tabulæ Teſtamenti aperiuntur hoc modo, ut maxima pars eorum adhibeantur, qui ſignaverint teſtamentum: ita ut agnitis ſignis, rupto lino, aperiatur & recitetur, &c.* Hinc Suetonius in Tiberio capite 23. *Illatum deinde teſtamentum Auguſti, non admiſſis ſignatoribus niſi Senatorii ordinis, ceteris extra curiam ſigna agnoſcentibus, recitavit per libertum.* Eratque officium Prætoris, cum initio aperiendæ erant tabulæ, ut cogeret

ſigna-

ſignatores convenire & ſigilla ſua recognoſcere. l. 4 D. *Teſtament. quemadmodum aper.*

Ideo autem literarum ſigna recognoſcebantur, quia inde, ut & è ſcribentis manu, autor illarum poteſt cognoſci. Sic L. Junius Brutus primus Romanorum Conſul filiorum conjuratorum literas primum *ex utriuſque ſigillo*, ταῖς σφραγῖσιν ἑκατέρων καὶ μετὰ τὸ λύσαι τὰ σημεῖα τοῖς αὐτογράφοις, *& poſt avulſa ſignacula etiam è manu* cognovit, teſte Dionyſio Halicarnaſſæo libro 5. Utrumque indicat & Ovidius libro 9. de Ponto Eleg. 9.

Ecquid ob impreſſæ cognoſcis imagine ceræ
Hæc tibi Naſonem ſcribere verba Macer?
Autoriſque ſui ſi non eſt annulus index,
Cognitane eſt noſtra litera facta manu?

Interdum quoque ex ipſo ſtylo vel ſermone habito. D. Bernhardus Epiſt 330. *Sigillum non erat ad manum, ſed qui leget, agnoſcet ſtylum: quia ipſe dictavi.* Et Epiſtola 339. ad Balduinum Epiſcopum. *Nupera materies locutionis pro ſigillo ſit: quia ad manum non erat.* Atque hæc potiſſimum de Privatorum hominum literis intelligenda ſunt.

CAP.

CAP. VIII.

De obſignatione Principalium literarum, quæ fiebat Bullarum appenſione. Bulla *quid*, Bullare. *Bullæ quadruplices: Aurea, Argentea, Cerea & Plumbea, ſingularumque uſus. Ceream fuiſſe duplicem: Rubram & Praſinam.* Δικήϱιον. *Reſcripta Imperialia dicta* χρυσόβουλλα, *licet ſigillum aureum non haberent. Aureas bullas miniatis literis & encauſto muricco conſignari conſueviſſe. Additas etiam in fronte bullarum tres cruces. Tutorem Imperatoris viridi colore uſum, Patriarcham cæruleo. Patriarchalis annuli cuſtos Chartophylax.*

NUnc vero etiam de literis Principalibus dicemus, præſertim iis, quæ pragmaticas ſanctiones ad totum imperium vel poſteritatem pertinentes, quæ privilegia & conſtitutiones Principibus vel Præſulibus vel Collegiis vel civitatibus vel Præſulibus datas, aliaſque magni momenti res continerent. Hæ non lino & cera, ut vulgo, obligari obſignarique ſolebant, ſed erant, ut hodie loquimur, patentes. In quarum tamen ima parte fidei cauſa ſigillum apponebatur, ut legimus in Pragmatico Childeberti Regis apud Aimoinum lib. 2. de geſtis Francor. capite 20. *Et ut hæc præceptio ceſſionis noſtræ futuris temporibus, Deo auxiliante, firmior habeatur, vel per tempora inviolabiliter conſervetur, manibus propriis vel noſtris ſignaculis ſubter infra decrevimus* robo-

roborare. Et in Edicto Caroli Magni de obedientia Epiſcopis & Sacerdotibus præſtanda apud CL. Goldaſtum Tom. 3. pag. 146. *Vt has literas certius credatis, de annulo noſtro ſubterius decrevimus roborare.* Et in donatione Ludovici Einhardo conceſſa, quæ præfixa eſt tomo veterum ſcriptorum à Juſto Reubero collectorum.: *Et ut hæc autoritas largitionis noſtræ per curricula annorum inviolabilem atque inconvulſam perpetuo obtineat firmitatem, & à fidelibus noſtris tam præſentibus quam & futuris, ſeu etiam à ſucceſſoribus noſtris à nobis facta verius certiuſque credatur, eam manu propria ſubterfirmavimus, & annuli noſtri impreſſione ſignari juſſimus.* Et in privilegio Caroli Calvi Francorum Regis apud Aimoinum libro 5. de geſtis Francor. cap. 34. *Et ut hæc autoritas, quam ob Dei amorem & remedium animæ noſtræ ſtatuimus atque roboravimus, firmiorem obtineat vigorem, & deinceps inconvulſa perdurare queat, manus noſtræ conſcriptione eam ſubterfirmavimus, & de annulo noſtro ſigillari juſſimus.* Obſervandum hîc quod Jacobus de Breul notat ad caput 10. libri 2. Aimoini ex Petro Caroli VI. Francorum Regis Capellano, qui in Chronicon Damaſi Papæ vel potius in Catalogum & vitas Romanorum Pontificum commentatus. *Olim*, inquit, *non appendebantur ſigilla per corrigiam vel fila, ſicut hodie,*

ſed

ſed affigebantur literis, tenebantque chartam amplexam ab utraque parte cum bona quantitate ceræ. Idque obſervatum eſt uſque ad Ludovicum Craſſum, qui regnare cœpit Anno Domini cIↄ c x. *Hic enim primus cœpit appendere ſigilla, cum patris ejus Philippi Primi & interiorum Regum privilegia, quæ in noſtro Chartophylacio extant, habeant illa affixa, atque ab utraque parte Pergameni apparentia.* Hactenus ille.

Sigilla autem illa, quæ literis principum appendebantur, à ſequioris ævi ſcriptoribus tam Græcis quam Latinis *Bullæ* appellantur: Unde & ipſas Principales literas, Pontificumque decreta interdum Bullas dici legimus: Non quod in iis conſuleretur aut decerneretur aliquid ab Imperatore vel Pontifice, voce à Græco *βȣλὴ* deducta: ut argute quidem ingenioſiſſimus Chriſtophorus Colerus exiſtimat capite 4. Parergων: ſed quod Bulla, id eſt, majus ſigillum, vel ceræ impreſſum, vel capſulæ cuidam ex auro aut argento aut plumbo incluſum literis illis appenderetur, non aliter ſane, quam olim bullæ pueris prætextatis, ut notat nobiliſſimus & antiquitatis hiſtoriarumque prudentiſſimus Marq. Freherus Notis in librum 2. Petri de Andlo capite 5. ac Limnæus in ſuo de Jure Publ. tractatu egregio tom. 1. lib. 1. cap. 11. n. 14. & ſeqq. Hinc *Bullare* nihil aliud eſt, quam ſigillare

gillare apud Petrum Bleſenſem & alios. Arnoldus Hiſtor. Slavor. libro 7. cap. 14. *Et Rex, vade, ait, & poſt modicum revertere, & invenies literas bullatas.* Petrus de vineis Epiſt. 21. libro 1. *Exiſtens ipſe bullator & ſcriptor & forſitan numerator.* c. licet. §. eos etiam de crimine falſi. Nec aliunde dicti *Doctores Bullati*, quam quod ejuſmodi literis ſuæ doctituræ ſigillatis, abſque legitimo examine & promotione nitantur.

Erant autem Bullæ hujuſmodi quadruplices: Aurea, Argentea, Cerea, Plumbea, Jul. Cæſar Bulingerus de Rom. Imp. lib. 2. p. 349. Omnibus utebatur Imperator, & Aurea quidem in majoris momenti negotiis: Cujuſmodi tres vidi in archivo inclytæ hujus Reipublicæ; duas Friderici II. Imperatoris, quarum unâ ille avi ſui Friderici I. cognomento Barbaroſſæ privilegia urbi Lubecæ Anno cIↃ C LXXXVIII. conceſſa confirmat: alterâ eam Liberam Imperii Urbem pronunciat & novis inſuper beneficiis cumulat. Tertia erat Ludovici IV. Imper. qui jus cudendæ monetæ tam aureæ quam argenteæ huic urbi concedit. In earum antica parte viſitur effigies Imperatoris in ſolio ſedentis & tenentis dextrâ ſceptrum, ſiniſtrâ globum cruciferum, cum hoc titulo: FRIDERICVS DEI GRATIA ROMANORVM IMPERATOR SEMPER AVGVSTVS REX

JERLEM

JERLEM ET SICILIÆ. Item. LVDOVICVS IV. DEI GRATIA ROM. &c. In parte poſtica, caſtrum turritum cum hàc inſcriptione: ROMA CAPVT MVNDI REGIT ORBIS FRENA ROTVNDI. De aliis vid. Limnæum Tom. I. Juris P. l. I. c. II. n. 20. Talis eſt etiam illa nobiliſſima Caroli IV. Imperatoris; quæ κατ' ἐξοχὴν *Aurea Bulla* nuncupatur. Ejus deſcriptionem à Marq. Frehero Notis ad Petrum de Andlo allatam, non poſſum, quin hoc loco adjiciam. Eſſe autem ait verba cujuſdam Pilei Cardinalis, ab Urbano VI. Pontifice in Germaniam miſſi, Anno CIↃCCCLXXIX. atteſtantis, ſe vidiſſe & tenuiſſe quaſdam literas patentes bonæ memoriæ Caroli Imperatoris Romani tum librum illum Aureæ Bullæ, quem ita deſcribit: Prædictus liber erat ſcriptus in pergameno in 24. foliis, cujus coopertura groſſa, in quo erant ſcripta diverſa negotia ſacrum Imperium & Electores ejuſdem tangentia: qui quidem liber transfixus erat cum filis ſercis glauci & rubei coloris involutis, cum bulla ſeu ſigillo aureo rotundo Imperiali appendente, in cujus uno latere apparebat figura Imperialis in majeſtate ſedens cum Corona imperiali in capite, habens in manu dextra ſceptrum, & in ſiniſtra manu pomum cum cruce deſuper modo Imperiali: & à latere dextro Clypeum cum Aquila, & ſini-

ſiniſtro Clypeum cum forma Leonis. In circumferentia vero legebantur hæc verba: CAROLVS QVARTVS DIVINA FAVENTE CLEMENTIA ROMANORVM IMPERATOR SEMPER AVGVSTVS ET BOHEMIÆ REX. Ab alio vero latere, caſtrum magnum cum duabus turribus, habens portam inferius in medio, cum literis: AVREA ROMA. In circumferentia vero legebantur hæc verba: ROMA CAPVT MVNDI REGIT ORBIS FRENA ROTVNDI. Hæc ille. Ad eundem modum per Bullam Auream Comitiva Palatina ab eodem Carolo IV. donata fuit Fr. Petrarchæ, ut ipſe teſtatur in Epiſtola ad Johannem Epiſcopum & Cancellarium, cui hoc nomine gratias agit, libro 12. Epiſt. Familiar. 2. *Quanto me nuper*, inquit *& quam raro privilegio honeſtaſti? Quod & ſi ſolum feceras, ſecretum tamen Imperii ſignum & ingentem bullam auream adjeciſti. Cujus vel aſpectus ſolus immenſum quiddam majeſtatis & gloriæ contemplantibus ingerit, & venerabundos cogit ſummi imperii & veteris Romæ atque aurei ſeculi meminiſſe.*

Ceterum hoc moris pariter & verbi Græcos etiam Impp. uſurpaſſe legimus. Novellas conſtitutiones Aurea bulla ſignatas fuiſſe clarum eſt illa Baſilii Porphyrogeniti tomo primo Juris Græco Romani pag. 118. Καὶ ὥστε ἀσφαλῆ καὶ

ἀμε-

ἀμετάθετον εἶναι τὴν παροῦσαν διάταξιν, οἰκεία χειρὶ ὑποσημηνάμενοι χρυσῷ σφραγῖδι ταύτην ὑποσφραγισθῆναι διωρισάμεθα. μηνὶ Ἀπριλλίῳ δ΄ ἐπινεμήσεως α΄. *Vtque ſancta & immutabilis eſſet hæc conſtitutio, propria manu ſubnotatam, aureo quoque ſigillo ſubſignari juſſimus, menſis Aprilis die quarto, indictione prima.* Et Nicephori Botaniatæ tomo eodem pagina 123. Καὶ γὰρ ἐπισφραγίζουσα ἡ βασιλεία μου τὰ κεκριμένα καλῶς καὶ οἰκονομηθέντα συνοδικῶς, καὶ τὸ παρὸν ἐξέθετο χρυσόβουλλον εἰς ἐπικύρωσίν τε καὶ στερρότητα ὑποσημήναμένη ἐν αὐτῷ δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων, καὶ διὰ τούτων τὴν ἀλήθειαν φανερωτέραν ὑπαγορεύουσα, κορώνην ὥσπερ δήτινα χρυσῆν, τὴν ἀληθῶς σφραγῖδα τούτῳ ἀπαιωρήσασα: *Quippe majeſtas mea præclare dijudicata geſtaque per ipſam Synhodum obſignans, præſentem hanc auream bullam promulgavit, ad confirmandum & ſtabiliendum ea: cui bullæ rubris literis ſubſcripſit, & per eas veritatem clariorem dictans, verum ei ſigillum, quaſi quoddam aureum corollarium, appendit.* Utebatur eâdem Imperator etiam in mandatis ad Reges, Sultanos & Toparchas. Clare Codinus De official. Palatii Conſtantinopolit. ὁ μέγας Λογοθέτης διαπέττει τὰ ὡρισμένα τοῦ Βασιλέως ἀποστελλόμενα προστάγματα καὶ χρυσόβουλλα πρός τε Ῥῆγας, Σουλτάνους καὶ τοπάρχους. καὶ τοῦτο μὲν ἴδιον τοῦ μεγάλου Λογοθέτου ὑπηρέτημα. *Magnus Logotheta diſponit mandata & bullas aureas, quæ ab*

Imperatore mittuntur, ad Reges, Sultanos & Toparchas: atque hoc quidem proprium eſt magni Logothetæ miniſterium. Ad Clerum quoque datam Bullam auream innuit Nicetas in Manuële Comneno lib. 3. ubi narrat Logothetam magis contra Stypiotam Theodorum inflammatum, quod Imperator illi auream bullam cum radiantibus gemmis dediſſet, mandaſſetque, ut in magna Blacherina Eccleſia jurijurando præeſſet, quo imperii ſucceſſio Alexio Hungaro & filiæ Mariæ confirmaretur, quod munus ad Logothetæ potius officium pertinebat. Verba Nicetæ hæc ſunt: οὐκοῦν κατὰ καρδίας ἑτέραν ἀνιαίαν πληγὴν εἰληφὼς ὁ δηλωθεὶς Λογοθέτης ἐκ τοῦ τῷ Στυπειώτῃ δοθῆναι δοχεῖον, ἐρυθροδανὲς διάλιθον χρύσεον, καὶ τοῖς ὅρκοις τοῦτον ἐπιστατῆσαι κατὰ τὸν ἐν Βλαχέρναις μέγαν νεὼν, ἃ τὴν τοῦ κράτους διαδοχὴν συνεπέδουν Ἀλεξίῳ τε τῷ ἐξ Οὐγγρίας, καὶ τῇ θυγατρὶ τοῦ βασιλέως Μαρίᾳ, ἃ τῷ λογοθετικῷ δήπουθεν ὀφφικίῳ ἦσαν ἁρμόδια.

De Argentea Phrantzes Chron. lib. 2. cap. 10. *Ego cum literis bulla argentea inſignitus & jurejurando firmatus & multo milite miſſus ſum, ut Athenas & Thebas in poteſtatem reciperem.* Luitprandus in Legat. *Tulerunt autem & alias literas argento ſignatas, atque dixerunt, Papam veſtrum, &c.*

Cerea bulla utebantur ad matrem, uxorem, filium; ad Deſpotas vero, patriarchas,

chas, & reliquos principes honoratiores Plumbea. Hic enim ſenſus verborum Codini Curopalatæ De official. Aulæ Conſtantinopolit. Ὁ παρακοιμώμενος τῆς σφενδόνης τὴν τοῦ βασιλέως σφενδόνην λαμβάνων σφραγίζει διὰ κηροῦ δηλαδή. οὐδαμοῦ γίνεται ἀλλαχοῦ παρὰ τοῦ βασιλέως, ἢ μὴ πρὸς τὴν δέσποιναν τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ τὴν δέσποιναν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὸν βασιλέα τὸν υἱὸν αὐτοῦ. πρὸς δὲ δεσπότας, πατριάρχας καὶ τοὺς λοιποὺς ἄρχοντας τῶν ἐντιμοτέρων, διὰ μολιβδίνης βούλλης. Quæ quidem verba diſerte teſtantur, Ceream & Plumbeam Bullam ſignatam fuiſſe ab Accubitore palæ vel Annuli: ſic enim interpretantur τὸν παρακοιμώμενον τῆς σφενδόνης: quemadmodum Auream (opinor & Argenteam) à magno Logotheta fuiſſe ſignatam paulo ante dixerat. Sed Ceream quoque in Novellis Conſtitutionibus appendi ſolitam reperio: quod teſtatur ſolennis formula δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων τοῦ βασιλέως. καὶ ἡ διὰ κηροῦ συνήθης σφραγίς, qua multorum Impp. Novellæ concluduntur. Ipſe etiam Alexius Comnenus in quadam Novella Tom 2. pag. 186. edicit, ne impoſterum cujuſcunque Reſcripti ratio habeatur, quod alicui judicum tranſmiſſam ad ſe litem exhibere prohibeat, κἂν διὰ κινναβάρεως ὑποσεσημασμένη τυγχάνῃ, κἂν τὴν κηρόβουλλον σφραγίδα φέρηται. *Licet minio forte ſubſcriptum ſit, licet bullæ cereæ ſigillum habeat* Et Nicolaus Patriarcha in Synhodali epiſtola ad

Alexium imperatorem affirmat, ſe accepiſſe ejus θείαν ἐπίλυσιν διὰ σφραγῖδος ἐκ κηροῦ καὶ φοινικῶν αὐτοχείρων γραμμάτων τὸ ἀξιόπιστον κεκληρωμένην. *Divinum reſcriptum per ſigillum cereum puniceaſque propriæ manus literas idoneè munitum.* pag. 271.

Erat autem bulla Cerea, ut hoc quoque obiter moneamus, duplex: Rubra ſcilicet & Praſina, dicebaturque Δικήρειον. Et utebatur quidem utraque Imperator: quo innuebatur ad eum pariter atque ad Patriarcham docendi munus pertinere. Balſamo de Privilegiis Patriarch. pag. 444. Ἐντεῦθεν γὰρ οἱ πιστοὶ δεσπόται καὶ αὐτοκράτορες κατηχητικῶς ὁμιλοῦσι τῷ χριστωνύμῳ λαῷ ἢ θυμιῶσιν, ὡς ἱερεῖς καὶ μετὰ δικηρείου σφραγίζουσι. id eſt, *Hinc enim uſu venit, ut fideles principes & imperatores Catechetico more cum populo Chriſtiano colloquantur, aut ſuffitum faciant more ſacerdotum, & cum cera duplici obſignent.* Sed Patriarcha tantum Praſinâ. Itaque legitur bis in Solutionibus quarundam quæſtionum Manuëlis: Εἶχε τὸ μηνὶ Ἰουλίῳ ἐπινεμήσεως η' καὶ τὴν κηρίνην πρασίνην σφραγῖδα.

Præter Bullam autem Ceream Praſinam Patriarcha etiam Plumbea ſolebat uti. Quod diſcimus ex Sanctis quorundam Patriarcharum, quæ extant Tomo 1. Juris Græco-Rom. lib. 1. Sentent. Synhodalium Germani Patriarchæ. pag. 236. εἶχε τὸ, μηνὶ Ἰουνίῳ. ἐπινεμήσεως ε, διὰ τῆς πατριαρχικῆς, καὶ θείας χειρὸς. ἀπηώρητο καὶ

ἐ κάτωθεν μολιβδίνη βοῦλλα, ἔχουσα ἐν μὲ τῷ μέρει τὴν ὑπεραγίαν θεοτόκον, παλάμαις φέρουσαν τ̃ κύριον ἡμῶν Χριστὸν. ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ γεγραμμένα ταῦτα. Γέρμανος ἐλέῳ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντίνου πόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης. Id eſt, *Habuit ſcriptum, Menſe Iunio, Indictione V. patriarchali & divina manu. Pendebat autem inferne plumbea bulla, habens ex una parte ſanctiſſimam Deiparam, ulnis geſtantem dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ex altera autem has literas: Germanus Dei miſeratione, archiepiſcopus Conſtantinopoleos novæ Romæ, & œcumenicus patriarcha.* Et in Manuëlis pag. 242. εἶχε τὸ, μηνὶ Ἰουλίῳ ἐπινεμήσεως η'. διὰ τ̃ πατριαρχικῆς καὶ θείας χειρὸς καὶ τὴν συνήθη μολιβδίνην βοῦλλαν, *Habuerunt hoc, Menſe Iulio, Indictione* 8. *per patriarchalem divinamque manum & ſolitam plumbeam bullam.* Et libro Secundo in Alexii Patriarchæ, pag. 256. Ταῦτα οὕτω συγκεφαλαιωθέντα καὶ ὁρισθέντα καὶ ἐπὶ συνεδρείων τ̃ θεοφιλεστάτων μητροπολιτῶν ἐν ὑπομνήμασιν ἐντεθέντα, τῇ συνήθει διὰ μολύβδου σφραγῖδι ἐβεβαιώθη, καὶ ἐπεδόθη μηνὶ Ἰανουαρίῳ, ἐπινεμήσεως ια. *Hæc ita ſummatim expoſita & definita, inque conſeſſibus religioſiſſimorum metropolitanorum monumentis allata, conſueto plumbeo ſigillo corroborata ſunt & data menſe Ianuario, indictione* 11. Et in Conſtantini Lichudis pag. 264. Ἐγράφη τὰ ἐνισχυρόμενα ἐκκλησιαστικοῦ ἔθει καὶ σφραγισθέντα

θέντα τοῦ διὰ μολίβδου βουλλωτηρίου, ἐπεδόθη μηνὶ Δεκεμβρίῳ, ἐπινεμήσεως ιϐ. *Hæc ita ſancita & eccleſiaſtico more perſcripta & obſignata per bullam plumbeam, data ſunt menſe Decembri, indictione 12. &c.* Porro Romanos quoque Pontifices literis ſuis bullas plumbeas appendere ſolere, res eſt vulgo nota. Quod vero Venetorum Duces etiam literas & monumenta publica plumbo obſignant, id Alexandro Pontifici acceptum ferunt, quem Sabellicus l. 7. Decad. primæ ſcribit, *cum ducem literas ad Fridericum Imperat. de fide Legatis habenda cera obſignantem conſpexiſſet, in Ciani & aliorum gratiam mandaſſe, ut Ducariæ deinceps literæ plumbo munirentur.* Quanquam ex Obbone veteri hiſtorico refert idem ſcriptor paulo poſt, *duplici Venetos principes ad eam diem ſignandi forma uſos fuiſſe, ut publica monumenta plumbo, Epiſtolas ac reliquos libellos cerâ communirent: Sed tum primum Alexandro auctore receptum, ut in his quoque plumbo illi uterentur. Renatus, Chopvinus de Dominio Galliæ l.* 2. *t.* 2. *f.* 224. *n.* 8. Atque hæccce Pontificialis conceſſio Baldum fortean movit, quod literas Ducis Venetorum non plumbatas ſuſpectas eſſe afferat in L. de quib. color. 2. ff. de Leg. Sed de Bullis quæ Impp. Regum, Patriarcharum & Pontificum literis appendi ſolebant, ſatis ſuperque dictum eſt; hoc monendum reſtat; Imperatorum Edicta vel Reſcripta, etſi quidem aureo ſigillo

ſigillo munita non erant, χρυσόβουλλα tamen interdum appellari, ut ex Johannis Comneni Novella, quæ ſtatuit, *Ne quid ab Eccleſia Epiſcopo ſuo orbata Quæſtor exigat*, videre eſt. Nam ea χρυσοβούλλου titulum præfert, cum tamen Cereum ſigillum illi fuerit appenſum. His aureis bullis Imperator manu, ſi Dis placet, divina ſubſcribebat, & quidem ſingulari quodam genere encauſti. Nam Leo Imp. in l. 6. C. *de diverſis Reſcriptis* diſerte vetat, ſacra Reſcripta alio colore, quàm purpurea inſcriptione luſtrari, & cocti muricis tritique conchylii ardore ea ſignari præcipit, atque hujus ſacri encauſti confeſſionem privatis ſub gravi pœna interdicit. Etſi autem quale hoc encauſtum (Græci appellant σεβασμέα κεραία, σεβασμέας καὶ θεωειδεῖς κεραίας. Gothofred.) fuerit, liquido nobis non conſtat; tamen ex illa Leonis lege patet, imperialia reſcripta purpureis literis & encauſto muriceo inſigniri conſueviſſe. Sic Palæologus Imperator Conſtantinopolitanus Romæ, in æde Spiritus S. Eccleſiæ Romanæ Subjectionem jurans Syngrapham, conchylii ſanguine à ſe ſubſcriptam, teſtatam relinquit. Epitome Chronicorum Werweronis Leodienſis monachi apud Briſſonium. Gothofred. ad l. 6. jam jam allegatam C. de diverſ. reſcriptis. Hinc illa uſitata in Bullis Aureis verba, δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων τῆς βασιλικῆς χειρός. Nicetas in Manuël. Comneno. l. 1.

ἐρυθροσήμαντον γράμμα, & ἐρυθροδανωμένην βασίλειον γραφὴν vocat, ubi ſcribit Johannem Axuchum Magnum Domeſticum cuſtodiæ palatii intentum, atque id agentem, ut Manuël etiam à civibus Imperator ſalutaretur, literas rubras, aureoque ſigillo & ſerico filo munitas & conchæ ſanguine pictas Clero magni templi obtuliſſe, quibus eis argenteæ monetæ nummi ad CC. minas promittebantur: eundem etiam alias rubricatas Imperatorias literas apportaſſe, quæ eandem ſummam nummis aureis deſignarent. Ὁ δὲ μέγας Δομέστικος τῆς τῶν βασιλείων φυλακῆς ἐπιμεληθείς, καὶ τῆς τοῦ βασιλέως Μανουὴλ παρὰ τοῖς ἀστοῖς ἀναγορεύσεως, γράμμα ἐρυθροσήμαντον σφραγῖδι τῇ χρυσείᾳ καὶ σηρικῷ νήματι ἐμπεδῶν κόγχης ἀναδιδομένῳ αἵματι, τῷ κλήρῳ τῆς μεγάλου νεὼ ἐπιδίδωσι, τοῦτο αὐτοῖς ἀργύρεια ἐτήσια κέρματα εἰς μνᾶς δὶς ἑκατὸν κορυφούμενα. Ἐλέγετο δὲ καὶ ἑτέραν ἠρυθροδανωμένην βασίλειον γραφὴν ἐπιφέρεσθαι τὸν Ἀξοῦχον, διὰ χρυσέων ταῦτα βραβεύουσαν. Et lib. 6. idem Nicetas auctor eſt, Sultanum Imperatori Conſtantinopolitano objeciſſe, τὸ πρόχειρον εἰς παρασπόνδησιν, καὶ τὸ φιλίας εὐκόλως ἀποπηδᾶν καὶ συγχεῖν ἐκ τοῦ παραυτίκα τοὺς ὑπὲρ εἰρήνης τεθέντας θεσμοὺς καὶ τὸ πλείσταις μὲν ἐκεῖνον ἐπαίρειν φιλοδωρεῶν ὑποσχέσεσι, καὶ βασιλικαῖς ὑποσημαίνειν ταύτας γραφαῖς καὶ βαφαῖς, ὀλίγα δὲ χορηγεῖν. *Facilitatem in violandis fœderibus, levitatem in diſſolvenda amicitia & pacis condi-*

conditionibus temere abrogandis & inanes magnorum munerum pollicitationes, quas rubricatis quidem literis inſigniret, ſed pauca præberet.

Sed & Cinnabari uſos Imperatores in ſubſcriptionibus legimus: quod præter locum ex Alexii Comneni Novella ſupra laudatum, teſtatur etiam Gregorius Dialogus Epiſt. 1. ad Leonem Iſaurum, quæ extat tomo 9. Annalium Baronii. Καὶ τίως πρῶτον, καὶ ἐξαίρετον, ὅτι τὰ σοὶ γράμματα καὶ οὐκ ἀλλότρια, ταῖς σφραγῖσιν ἐσφραγισμένα ἀσφαλῶς καὶ ἔσωθεν ἀσφαλεῖς ὑπογραφαὶ διὰ κινναβάρεως ἰδιόχειροι σοῦ, ὡς ἔθιστο τοῖς βασιλεῦσιν ὑπογράφειν. hoc eſt, *Inprimis autem & præcipue, quod literæ tuæ & non alienæ ſigillis Imperatoriis obſignatæ diligenter eſſent, & accuratæ intus ſubſcriptiones, per cinnabarim propria manu tua, ut mos eſt Imperatoribus ſubſcribere.*

Præter hanc ſubſcriptionem tres quoque in fronte cruces ejuſdem coloris addebant, per quas tacite ſcilicet jurabant, rata ſe ea velle quæ ſcriberent. Phranzes lib. 3. cap. 4. *Imperator manu ſua, eo vidente, cruces cinnabare in fronte bullæ ad confirmationem pro conſuetudine exprimit, bullamque auream Legato in manu tradit.* Tutor Imperatoris impuberis viridi colore ſubſcribebat, quod diſcimus ex Niceta, qui in Alexio Man. Comneni F. teſtatur, Alexium Protoſebaſtum edictum impetraſſe, quo continebatur, ea, quibus

manus Imperatoris adhuc impuberis ſubſcripſiſſet, μὴ ἄλλως ἀπαράδεκτα οἴεσθαι, εἰ μὴ πρότερον ὀφθεῖεν τῷ Ἀλεξίῳ, καὶ οὕτω τὴν δεξιὰν τῷ βαπτίσει ἐπιδοὺς χρώματι, τὴν τοῦ ΕΤΗΡΗΘΗΣΑΝ ἐπισημασίαν βραβεύσει. hoc eſt, *non aliter rata fore, niſi prius Alexius ea vidiſſet, & colore viridi ſubſcripſiſſet,* RATA SUNT. Patriarcha vero ſubſcriptione cærulea uti cœpit ſub primis Palæologis. Cantacuzenus lib. 3. cap. 36. *Patriarcha quia gradum permutare non poterat, habitu ſe auguſtiorem fecerat, & in ſubſcriptionibus, colore cæruleo uſus eſt.* Sed quemadmodum Magno Logothetæ vel etiam Accubitori palæ curam annuli vel ſigilli; quo literæ Imperatoriæ obſignabantur, commiſſam fuiſſe, paulo ante oſtendimus: Ita etiam Chartophylax erat cuſtos annuli Patriarchalis, quem ille à Patriarcha ſolenniter acceptum in pectore geſtabat. Balſamon de privileg. Patriarch. pag. 458. Ἐγχειρίζει τούτῳ καὶ χρυσοῦν, ὡς ἄν τις εἴποι, δακτύλιον, καθὼς εἶπε κύριος πρὸς Μωσῆν. Καὶ ἐπιθήσεις τὸ λογεῖον ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Ἀαρὼν, καὶ ποιήσεις δακτύλιον χρυσοῦν καὶ συναρμολογήσεις αὐτὸν τοῦ λογείου τοῖς χείλεσιν, ἐφ' ᾧ δι' αὐτοῦ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἀπογράφεσθαι τὰ ὀνόματα. Ποῖος δὲ οὗτος ἐστί; τὸ πατριαρχικὸν βουλλωτήριον τὸ παρὰ τῷ στήθει τοῦ χαρτοφύλακος ἀπῃωρημένον, ὡς εἴωθε, δεχθεὶς καθεστηκότι λογικοῦ παντὸς συνδέσματος. *Etiam ei porrigit in manum annulum aureum, ſicut & Dominus*

minus ad Moſen dixit; Et impones Rationale ſuper Aaronis pectus & annulum facies aureum & accommodabis eum labris ipſius Rationalis, ut per eum nomina filiorum Iſraelis deſcribantur. Et quinam is eſt? Patriarchale bulloterium pro more ſuſpenſum ad Charthophylacis pectus, receptaculum ſtudii doctrinarum omnis generis. p. 458. &c. Horum magnam partem debemus Cl. & eruditiſſimo Meurſio, quem laude ſua fraudatum noluimus.

CAP. IX.

Mos regum Occidentis, in Annuli cura ſpectatæ fidei viro mandata. Referendarius. Cancellarii *unde: illorum officium apud veteres & dignitas.* Secretum. Secretarium. Levato velo cognoſcere. Velarii. ad velum ſiſti.

ATque hæc in imperio Orientis: In Occidente etiam non diſſimilem morem reperio. Nam quemadmodum in Conſtantinopolitana republica Logothetæ: ita apud Francos cuſtodia & cura annuli, quo regiæ literæ obſignarentur, committebatur alicui ſpectatæ virtutis viro, qui olim *Referendarius* dictus fuit: quo munere in aula Dagoberti Regis functum eſſe Audoenum, præter Sigebertum in Actis anni 637. teſtatur Aimoinus lib. 4. de Geſtis Francorum cap. 41. *Ex quibus Audoenus (qui & Dado dictus eſt) Referendarius fuit Regis Dagoberti, filiuſque præcellentiſſimi viri Antharii. Qui Referenda-*

rius ideo eſt dictus, quod ad eum univerſæ publicæ deferrentur conſcriptiones, ipſeque eas annulo regis, ſive ab eo ſigillo ſibi commiſſo muniret ſeu firmaret. Rob. Gaguinus lib. 3. hiſtor. Francorum, hunc Audoënum vocat Cancellarium Dagoberti, ad ſui ſeculi morem reſpiciens. Neque enim illa ætate ea erat Cancellarii dignitas; quam ut oſtendam poſtea demum in tantum creviſſe, ut proximum à rege locum occuparet, non poſſum mihi temperare, quin ea, quæ de Cancellariis vel ipſemet obſervavi, vel à Petro Pithæo, Iſaacio Caſaubono, Petro Colvio jampridem obſervata ſunt, & diverſis in locis ſparſim leguntur, in hoc caput congeram.

Cancellariorum ſub priſcis Imperatoribus nulla omnino erat dignitas. Neque enim publici muneris id fuit nomen, ſed tantum miniſterii in aulis principum, & aliorum procerum. Erat quippe moris, ut magiſtratus, de negotiis pro ratione muneris quiſque ſui tractaturi, convenirent in aliquo loco, qui quod à vulgo ſecretus eſſet, *Secretum* vel *Secretarium* dicebatur. Donatus (Pithæus memoria lapſus Servius vocat) in lib. 1. Æneid. ad hæc verba, Tum foribus divæ. verſ. 509. *Quomodo eſt*, inquit, *judiciorum omnium conſuetudo. Ducuntur judices uſque ad fores Secretarii, ibidemque officium remanet; illi vero ingreſſi ſolium aſcendunt & ſedent.* Conſtantinus in l. 1. C. Theodoſii De offi-

cio Rector. Provinc. *Non ſit venale judicis velum, non ingreſſus redempti, non infame licitationibus ſecretarium.* Hæc Secreta in primo aditu vela & deinde cancellos habebant: hos Græci vocant κιγκλίδας, δρυφάκτες, Polybius hiſtoria 15. θύρας δικτυωτὰς διαφανεῖς, ut & Caſſiodorus *feneſtratas januas*: Ariſtophanis Scholiaſtes ad Veſpas: Κιγκλὶς ἡ θύρα τοῦ δικαστηρίου, ἣν καὶ καγκελλωτὴν καλοῦσι. Julius Pollux lib. 8. αἱ μὲν οὖν τῶν δικαστηρίων θύραι κιγκλίδες ἐκαλοῦντο, ἃς οἱ Ῥωμαῖοι καγκέλλους λέγουσι. Illa vero nunc πετάσματα, nunc περιπετάσματα nunc παραπετάσματα dicuntur. De Cancellis quidem res clara eſt ex Ammiano Marcellino lib. 30. ubi de quarto genere cauſidicorum Romanorum agit: *Cumque intra cancellorum venerit ſepta & agi cœperint alicujus fortunæ vel ſalus, &c.* Et ex Baſilio Seleuciæ Epiſcopo lib. 1. de vita Theclæ: ubi loquitur de Thamyre, qui D. Paulum ſua manu in judicium trahebat: ἔσω δὲ τῆς δικαστικῆς κιγκλίδος παρελθὼν καὶ στὰς ἐπὶ τοῦ βήματος, τοιῶνδε ἀπήρξατο λόγων: *cum ſubſelliorum cancellos eſſet ingreſſus, ſtans pro ſuggeſtu, hujuſmodi orationem exorſus eſt.* Vela vero quod attinet, ea in cauſis quidem levioribus vulgaribuſque removeri, & pandi ſolebant, quod *levato velo cognoſcere*, dicebatur, id eſt, palam omnibus admiſſis, aperta fore: quomodo intelligenda eſt l. 5. C. De Naufragiis, ubi Honorius & Theodoſius

doſius Imperatores ajunt: *De ſubmerſis navibus decernimus, ut levato velo cauſæ iſtæ cognoſcantur.* vid. Menoch. de A. J. Qu. l. 2. c. 3. caſ. 297. In cauſis vero gravioribus, & præcipue criminalibus, quæque ampliorem deliberationem requirerent, vela hæc obtendebantur, ut ita à conſpectu litigantium reorum reliquique vulgi judices ſecernerentur, ſepararenturque: qua de re eſt inſignis locus D Baſilii Magni Epiſtola ad Euſtathium, qui dignus totus hic legi: εἰ γὰρ οἱ τοῦ κόσμου τούτου ἄρχοντες, ὅτ' ἂν τινα τῶν κακούργων θανάτῳ καταδικάζειν μέλλωσιν, ἐφέλκονται τὰ παραπετάσματα, καλοῦσι δὲ τοὺς ἐμπειροτάτους πρὸς τὴν ὑπὲρ τῶν ὑποκειμένων σκέψιν. Καὶ πολλὺν ἀναχολάζουσι χρόνον, νῦν μὲν τοῦ νόμου τὸ αὐστηρὸν ὁρῶντες, νῦν δὲ τὴν κοινωνίαν τῆς φύσεως δυσωπούμενοι καὶ πολλὰ στενάξαντες καὶ τὴν ἀνάγκην ἀπολοφυρόμενοι, δῆλοι πᾶσι γίνονται πρὸς ἀνάγκην ὑπηρετοῦντες τῷ νόμῳ, οὐ κατ' οἰκείαν ἡδονὴν ἐπάγοντες τὴν καταδίκην. hoc eſt, *Si enim principes hujus mundi, cum facinoroſum aliquem ad mortem condemnare volunt, adducunt vela & advocant ad conſiderationem cauſæ experientiſſimos quoſque multumque temporis inſumunt, nunc legis rigorem contuentes, nunc naturæ communionem ſuſpicientes, multumque ingemiſcentes ac judicandi neceſſitatem deplorantes, nemini non manifeſtum faciunt, quod non ex propria libidine, ſed ex neceſſario legis miniſterio condemnationis inferant ſententiam.*

Vid.

Vid. Magium lib. 2. Miſcell. c. 13. in eandem ſententiam quoque B. Clemens Romanus lib. 2. Conſtitutionum S. Apoſtolorum cap. 56. *Aſpicite mundana judicia, quorum poteſtati videmus tradi homicidas, adulteros, veneficos, ſepulchrorum perfoſſores, latrones: de quibus cum quæſiverunt præfecti judicio ab iis, qui illos in judicium adduxerunt, demum interrogant reos, an illa ita ſe habeant? Quibus affirmantibus, non continuo eos ad ſupplicium mittunt, ſed per plures dies quæſtiones exercent, cum multo conſilio & velo interjecto. Tandem vero is, qui ſententiam mortis in reum pronunciaturus eſt, ſublatis manibus adverſus ſolem, ſe innocentem ab illius ſanguine conteſtatur.* Atque hinc jam lucem capit D. Chryſoſtomus homil. 5. in 2. ad Timotheum ubi ait, οἱ λῃσταὶ ἐν μὲν τῷ δεσμωτηρίῳ ζῶντες ἀδεῶς ζῶσιν. ὅταν δὲ παρὰ τὸ πέτασμα ἀγαγὼν στήσῃ αὐτοὺς, διαλύονται τῷ φόβῳ. *Latrones quamdiu cuſtodia detinentur, ſecuri vivunt: ubi vero productos ad velum quis ſtiterit, tum jam metu diſſolvuntur, quippe jam morti propius admoti.* Nam *ad velum ſiſti*, hic nihil aliud eſt, quam coram judice in judicio ſiſti. Ad hoc confirmandum faciunt & illa, quæ leguntur apud Baronium tom. 2. annalium fol. 784. edit. Plantin. in actis Euplii Diaconi: *Calviſianus, intra velum interius ingrediens, ſententiam dictavit, & foras egreſſus, afferens tabellam legit: Euplium*

Chri-

doſius Imperatores ajunt: *De ſubmerſis navibus decernimus, ut levato velo cauſæ iſtæ cognoſcantur.* vid. Menoch. de A. J. Qu. l. 2. c. 3. caſ. 297. In cauſis vero gravioribus, & præcipue criminalibus, quæque ampliorem deliberationem requirerent, vela hæc obtendebantur, ut ita à conſpectu litigantium reorum reliquique vulgi judices ſecernerentur, ſepararenturque: qua de re eſt inſignis locus D Baſilii Magni Epiſtola ad Euſtathium, qui dignus totus hic legi: εἰ γὰρ οἱ τοῦ κόσμου τούτου ἄρχοντες, ὅταν τινὰ τῶν κακούργων θανάτῳ καταδικάζειν μέλλωσιν, ἐφέλκονται τὰ παραπετάσματα, καλοῦσι δὲ τοὺς ἐμπειροτάτους πρὸς τὴν ὑπὲρ τῶν ὑποκειμένων σκέψιν. Καὶ πολὺν ἀναχολάζουσι χρόνον, νῦν μὲν τοῦ νόμου τὸ αὐστηρὸν ὁρῶντες, νῦν δὲ τὴν κοινωνίαν τῆς φύσεως δυσωπούμενοι καὶ πολλὰ στενάξαντες καὶ τὴν ἀνάγκην ἀπολοφυρόμενοι, δῆλοι πᾶσι γίνονται πρὸς ἀνάγκην ὑπηρετοῦντες τῷ νόμῳ, οὐ κατ' οἰκείαν ἡδονὴν ἐπάγοντες τὴν καταδίκην. hoc eſt, *Si enim principes hujus mundi, cum facinoroſum aliquem ad mortem condemnare volunt, adducunt vela & advocant ad conſiderationem cauſæ experientiſſimos quoſque multumque temporis inſumunt, nunc legis rigorem contuentes, nunc naturæ communionem ſuſpicientes, multumque ingemiſcentes ac judicandi neceſſitatem deplorantes, nemini non manifeſtum faciunt, quod non ex propria libidine, ſed ex neceſſario legis miniſterio condemnationis inferant ſententiam.*

Vid.

Vid. Magium lib. 2. Miſcell. c. 13. in eandem ſententiam quoque B. Clemens Romanus lib. 2. Conſtitutionum S. Apoſtolorum cap. 56. *Aſpicite mundana judicia, quorum poteſtati videmus tradi homicidas, adulteros, veneficos, ſepulchrorum perfoſſores, latrones: de quibus cum quæſiverunt præfecti judicio ab iis, qui illos in judicium adduxerunt, demum interrogant reos, an illa ita ſe habeant? Quibus affirmantibus, non continuo eos ad ſupplicium mittunt, ſed per plures dies quæſtiones exercent, cum multo conſilio & velo interjecto. Tandem vero is, qui ſententiam mortis in reum pronunciaturus eſt, ſublatis manibus adverſus ſolem, ſe innocentem ab illius ſanguine conteſtatur.* Atque hinc jam lucem capit D. Chryſoſtomus homil. 5. in 2. ad Timotheum ubi ait, οἱ λῃσταὶ ἐν μὲν τῷ δεσμωτηρίῳ ζῶντες ἀδεῶς ζῶσιν. ὅταν δὲ παρὰ τὸ πέτασμα ἀγαγὼν στήσῃ αὐτοὺς, διαλύονται τῷ φόβῳ. *Latrones quamdiu cuſtodia detinentur, ſecuri vivunt: ubi vero productos ad velum quis ſtiterit, tum jam metu diſſolvuntur, quippe jam morti propius admoti.* Nam *ad velum ſiſti*, hic nihil aliud eſt, quam coram judice in judicio ſiſti. Ad hoc confirmandum faciunt & illa, quæ leguntur apud Baronium tom. 2. annalium fol. 784. edit. Plantin. in actis Euplii Diaconi: *Calviſianus, intra velum interius ingrediens, ſententiam dictavit, & foras egreſſus, afferens tabellam legit: Euplium*

Chri-

Chriſtianum, edicta Principum contemnentem, gladio animadverti jubeo. Qui vela ſervabant *Velarii* dicti, ut in veteri lapide: TI. CL. THALLUS PRÆPOSITUS VELARIORUM DOMUS AVGUSTIANÆ. Qui cancellos, *Cancellarii.* Vox non admodum antiqua, cujus nullam in Digeſtis mentionem factam, notant viri docti: in Codicis vero titulo de Aſſeſſoribus & alibi, *miniſterium cancellariorum* ſæpius leges. Id vero cujuſmodi fuerit, luculenter deſcribit Agathias. Narrat ille lib. I. Narſen ducem Juſtiniani, qui in Italia contra Gothos bellum gerebat, Ravennam aliquando veniſſe, ſolis famulis ſuis comitatum ac ſatellitibus & iis, inquit, ὅσοι τῆς ἀρχῆς αὐτῷ ὑπηρέται ἐτύγχανον ὄντες. οἷς δὴ τὰ ἀρχεῖα ἐπεφρόντιστο, τῆς ἄλλης εὐκοσμίας πέρι, καὶ εἴπως μὴ χύδην ἅπασι τοῖς βουλομένοις ὡς αὐτὸν εἰσιτητέα εἴη. τούτους δὲ ἔθος Ῥωμαίοις ἐκ τῶν κιγκλίδων ἐπονομάζειν, καὶ τῆς ἐν τούτοις ἐπιμελείας. Videmus appellari ὑπηρέτας & miniſtros τῆς ἀρχῆς: præcipuumque fuiſſe eorum munus, ut ad cancellos hærerent, admiſſionem curarent, & nequid tumultus, ut fieri amat in turba, audiretur, proſpicerent. Simile munus hodie in curia eorum, qui *oſtiarii* dicuntur; quod nomen hi acceperunt ab oſtio, ut illi à cancellis, quæ pro oſtio erant. Hæc prima inſtitutio & antiquiſſimum cancellariorum munus: Unde jam liquido appa-

apparet, cur Vopiſcus rem indignam & fœdam fuiſſe pronunciet, quod Carinus Imperator præfecturam Urbis, omnibus, quæ intra urbem erant, dignitatibus antecellentem, uni ex Cancellariis ſuis commendaſſet: *Præfectum urbi*, inquit ille, *unum ex cancellariis ſuis fecit: quo fœdius nec cogitare potuit aliquando nec dici.*

Acceſſit poſtea aliquid dignitatis huic generi hominum, ſed multo poſt Carini & Vopiſci tempora. Nam Caſſiodorus in formula Cancellariatus libro 11. ſic munus hoc deſcribit, ut appareat ipſius ætate Cancellarium, non, ut olim, oſtiarii munus ſuſtinuiſſe, verum ex parte etiam eorum, qui hodie in aulis principum à ſecretis nominantur, & à libellis ſupplicibus: Sic enim ille: *Hoc igitur laudabile præjudicium, ſententiam gratioſam, militiam domeſticam à* XII. *indictione Cancellorum tibi decus attribuit; ut conſiſtorii noſtri ſecreta fideli integritate cuſtodias: per te præſentandus accedat: per te noſtris auribus deſiderium ſupplicis innoteſcat: juſſa noſtra ſine ſtudio venalitatis expedias; omniaque ſic geras, ut noſtram poſſis commendare juſtitiam.* Adhuc tamen, ut ibi dicitur, *lucidas fores tenebat & clauſtra patentia.* Sic paſſim apud ſcriptores citimæ vetuſtatis legimus fuiſſe in obſequiis imperatorum, regum & majorum utriuſque imperii magiſtratuum Cancellarios, quorum miniſterio varie utebantur. Nam Præ-

Præfectum prætorio, cui inter cetera annonæ totius ſumma procuratio incumbebat, habuiſſe in officio Cancellarios, quos per provincias dimittebat, intelligimus ex Caſſiodoro, libro 12. ubi & Campaniæ, Lucaniæ, Brutiorum, Samnii & aliarum provinciarum Cancellarii nominantur. Præfectum quoque urbi Cancellarios cum ſcribis in officio habuiſſe, indicare videtur antiquum Edictum ex autoritate Turcii Aproniani Præf. Urb. propoſitum, quod extat apud Briſſon. libro 3. de Formulis, & Inſcript. pag. 647. *Ratio docuit utilitate ſuadente, conſuetudine micandi ſummotâ, ſub exagio potius pecora vendere, quam digitis conludentibus tradere: Sed adpenſo pecore, capite, pedibus, & ſevo lactante, & ſubgulari, lanio cedentibus; reliqua caro cum pelle & interaneis proficiat venditori, ſub conſpectu publico fide ponderis comprobata: ut quantum caro occiſi pecoris appendat, & emptor norit & venditor: commodis omnibus & præda damnata, quam Tribunus, officium, Cancellarius, & ſcriba de pecuariis capere conſueverant. Quæ forma interdicti & diſpoſitionis ſub gladii periculo, perpetuo cuſtodienda mandatur.* In imperio Orientis etiam Quæſtori ſuos fuiſſe Cancellarios, apparet ex Novella x. Conſtantini Tom. 2. Juris Græco-Romani: pagina 154. περὶ ἀνοίξεως διαθηκῶν, de aperiendis teſtamentis: ἐπειδὴ αἱ διαθῆκαι παρὰ τοῦ

Κοιαί-

Κοιαίστωρι ἀνοίγονται, τοῖς ὑπουργοῦσι ἐν τῇ ἀνοίξει καγκελλαρίοις ἐπί τε τῇ συναγωγῇ τῶν μαρτύρων, καὶ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμων ἢ καὶ λεγαταρίων, καὶ τῶν δι' ἑτέρας χρείας ὀφειλόντων παρεῖναι, παρέχεσθαι νόμισμα καὶ τῷ πρωτοκαγκελλαρίῳ, ἕτερον νόμισμα ἐν δὲ τοῖς δυσὶ νοταρίοις, ἀνὰ ἥμισυ τοῦ νομίσματος. *Quoniam teſtamenta apud Quæſtorem aperiuntur, & in eorum apertione cancellarii ſuas exhibent operas, tam colligendis teſtibus & hæredibus ab inteſtato ſuccedentibus, aut etiam legatariis, quam ceteris, qui ob alias cauſas adeſſe debent, ſolidus unus primo cancellario præſtabitur, & unus item duobus notariis, dimidius ſcilicet ſingulis.* In Conſtitutionibus etiam Caroli Magni Cancellarius ſimpliciter pro ſcriba & actuario uſurpatur: *Vt nullus Cancellarius pro ullo judicato aut ſcripto aliquid amplius accipere valeat, niſi dimidiam libram argenti de majoribus ſcriptis.* Qui vero huic ordini erat præpoſitus, ſummus & primus Cancellarius, in quanta fuerit dignitate, ex Adalhardo Abbate Corbejenſi, Caroli Magni propinquo docet Hincmarus Rhemorum Archiepiſcopus Epiſtola 3. capite 16. *Apocriſiarius, quem noſtrates Capellanum vel Palatii Cuſtodem appellant, omnem clerum Palatii ſub cura & diſpoſitione ſua regebat. Cui ſociabatur ſummus Cancellarius, qui à ſecretis olim appellabatur, erantque illi ſubjecti prudentes & intelligentes ac*

fideles

fideles viri, qui præcepta regia abſque immoderata cupiditatis venalitate ſcriberent, & ſecreta illis fideliter cuſtodirent. Tandem vero ſub noſtris Imperatoribus, ut & ſub Regibus Francorum, eo aſcendit Cancellarii dignitas, ut quo munere olim apud Romanos Quæſtor ſacri palatii, Gail. l. 1. de PP. c. 5. n. 29. Cothm. ad Cod. Rubr. n. 21. 22. vel Logotheta apud Conſtantinopolitanos, eodem hodie in aulis principum & Regum utatur Cancellarius: qua voce etiam Λογοθέτην interpretatur Nicetas Choniates lib. 7. de rebus geſtis Manuelis Comneni; ubi narrat Fridericum I. Imperator. Epiſcopo Moguntino Cancellario ſuo cum magnis copiis miſſo urbes Italicas à Papa avulſas ſine ullo motu ſubegiſſe: ὁ μὲν οἰκεῖον, ὡς ἡ Λατίνων βούλεται φωνή, Καγκελλάριον, ὡς δ᾽ Ἕλληνες εἴποιεν, Λογοθέτην (ἦν δ᾽ οὗτος ὁ Μαγλότζης ἐπίσκοπος) πέμψας μετὰ πλείστης δυνάμεως, &c. Imo illi ipſi tres ad Rhenum Archiepiſcopi Electorales pro tribus Imperii Germano Romani regnis, quæ olim corpori Imperii Occidentalis inſerta erant, hoc titulo inſigniuntur, ita ut Moguntinus Antiſtes per Germaniam, Trevirenſis per Galliam, Colonienſis per Italiam Cancellarii & Archicancellarii nomen & dignitatem uſurpet. Quanquam deficientibus duobus regnis, Galliæ ſcilicet totius, & parte Italiæ poſteriorum duorum Cancellariorum poteſtas

ſtas quodammodo exſpiravit, adeo ut nihil fere niſi nomina reſtare videantur. Reinking. de Regim. Sec. Lib. 1. Cl. 4. cap. 7. n. 11.

Cap. X.

Varias res annulis obſignatas, ut templa, domus, ſuppellectilem, pecuniam, alia. Concham ſigillis appoſitam. Claxendix.

JAM vero è diverticulo in viam, à qua aliquantulum aberravimus, revertamur, & alia porro recenſere pergamus, in quibus obſignandis annulos uſurpatos legimus.

De templo obſignato extat illuſtris hiſtoria apud Danielem c. 14. ubi ſacerdotes Beli, Darium decepturi, ut templum annulo regio obſignetur, poſtulant; quod illi poſtea per occultos aditus ingreſſi, quicquid ciborum ſimulachro appoſitum erat, cum uxoribus & liberis abſumſerunt, fraude per Danielem animadverſa, qui in cinere, quo pavimentum clam aſperſerat, veſtigia introeuntium & exeuntium deprehendit.

In Elide quoque obſignatam eſſe illam domum, in qua tres vacui lebetes Dionyſio collocabantur, qui paulo poſt ſigillo, quod integrum manſerat, revulſo, ab ingreſſis vino pleni reperti ſint, tradit Ariſtoteles De Miraculoſis Auditis: verba mihi non poſſum temperare, quin huc aſcri-

aſcribam. ἐν Ηλιδι, inquit, λέγουσιν εἶναί τι οἴκημα σταδίους ἀπέχον ὀκτὼ μάλιστα τῆς πόλεως, εἰς ὃ τιθέασι τοῖς Διονυσίοις λέβητας χαλκοῦς τρεῖς κενούς. τοῦτο δὲ ποιήσαντες παρακαλοῦσι τῶν Ἑλλήνων τῶν ἐπιδημούντων τὸν βουλόμενον ἐξετάσαι τὰ ἄγγεια, καὶ τοῦ οἴκου κατασφραγίζεσθαι τὰς θύρας· καὶ ἐπειδὰν μέλλωσιν ἀνοίγειν, ἐπιδείξαντες τοῖς πολίταις καὶ τοῖς ξένοις τὰς σφραγῖδας, οὕτως ἀνοίγουσιν. οἱ δὲ εἰσελθόντες εὑρίσκουσι τοὺς μὲν λέβητας πλήρεις, τὸ δὲ ἔδαφος καὶ τοὺς τοίχους ὑγιεῖς, ὥστε μηδεμίαν ὑποψίαν λαβεῖν, ὡς τέχνῃ τινὶ κατασκευάζουσιν. hoc eſt, *in Elide ædificium eſt, ut ferunt, ſtadiis diſtans octo ab urbe, in quo collocantur tres Dionyſio lebetes vacui, vocatiſque peregrinis, quibus ſcrutari hæc libeat, januarum clauſtra ſigillis obſignant, quæ deinde reſerant. Porro ingreſſi lebetes vino plenos cernunt, pavimento & parietibus omnibus integris & illæſis, ut artis doloſæ ſuſpicio facile abeſſe videatur.*

Sic fores Gynæceorum ſigillo & peſſulo à maritis obfirmari, queritur mulier illa apud Ariſtophanem θεσμοφοριαζούσαις,

Εἶτα διὰ τοῦτον ταῖς γυναικωνίτισιν
Σφραγῖδας ἐπιβάλλουσιν ἤδη καὶ μοχλοὺς
Τηροῦντες ἡμᾶς, καὶ προσέτι μολοττικοὺς
Τρέφουσι μορμολυκεῖα τοῖς μοιχοῖς κύνας.

De quo more etiam Menander apud Stobæum, irridens eos, qui tam arcte uxores obſervent.

Oſis

> Οστις δὲ μοχλοῖς καὶ διὰ σφραγισμάτων
> Σώζει δάμαρτα, κ᾽ ἀνδρὶ δὴ δοκῶν σοφὸς
> Μάταιός ἐστι, καὶ φρονῶν ὐδὲν φρονεῖ.

Ad eundem modum lapidem illum, qui ponebatur ſuper os lacus, in quem Daniel demiſſus, & beſtiis objectus erat *Rex obſignavit annulo ſuo, & annulo optimatum ſuorum, ne quid fieret contra Danielem.* Daniel. capite 6. verſ. 17. Joſeph. lib. 10. Antiquit. cap. 12. Quomodo & lapis ſepulchri, in quod Salvator noſter illatus fuit, à Phariſæis obſignatus legitur. Matth. cap. 26. verſ. ult.

Supellectilem atque adeo penum univerſam ab attentis patribusfamilias annulo obſignatam, ne quid negligentia aut furto periret, teſtatur Plinius lib. 33. c. 1. *Quæ fuit illa Priſcorum vita, qualis innocentia, in qua nihil ſignabatur? At nunc cibi quoque & annulo vindicantur à rapina.* Plautina materfamilias in Caſina:

> *Obſignate cellas, referte huc annulum ad me.*

Et Sigaſtrio ſervus in Perſa Act. 2. Scen. 2.

> *Id demum lepidum eſt, triparcos homines, vetulos, avidos, aridos,*
> *Bene admordere, qui ſalinum ſervo obſignant cum ſale.*

Horat. lib. 2. epiſt. 2. verſ. 133.

> —— *Poſſet qui ignoſcere ſervis,*
> *Et ſigno læſo non inſanire lagenæ.*

Ubi vid. Torrentium.

Mar-

Martialis libro 9.

Nunc ſignat meus annulus lagenam.

Perſius Sat. 6.

Et ſignum in vapida naſo tetigiſſe lagena.

Tertullianus in Apologetico capite 6. matronam quandam olim *ob reſignatos cellæ vinariæ loculos*, inedia à ſuis necatam ſcribit. Et matrem Ciceronum *lagenas etiam inanes obſignaſſe, ne dicerentur, inanes aliquæ fuiſſe, quæ furtim eſſent exſiccatæ*, legimus in Epiſtola Qu. Fratris ad Tironem lib. 16. Hujus moris meminit & Theophraſtus in Characteribus; ubi inter notas hominis ἀπίστου refert, ſi quis in lecto cubans uxorem interroget, εἰ κέκλεικε τὴν κιβωτὸν, καὶ εἰ σεσήμανται τὸ κωνούχιον, καὶ εἰ ὁ μοχλὸς εἰς τὴν θύραν τὴν αὐλείαν ἐμβέβληται. id eſt, *an capſam bene clauſerit, aut probe ſit arca obſignata, an veſtibuli foribus peſſulus ſit obditus.* Juvenalis de homine ſordido loquens, Satyra 14.

Ipſe quoque eſuriens, nec enim omnia ſuſtinet unquam
Mucida cærulei panis conſumere fruſta:
Heſternum ſolitus medio ſervare minutal
Septembri, nec non differre in tempora cœnæ
Alterius concham, æſtivi cum parte lacerti,
Signatam, vel dimidio putrique ſiluro.

Irriſus ob hanc rem à Parthis ſuis fuit Ve-

nones

nones Phraatis filius, quod diverſus à majorum inſtitutis, Græcos haberet comites, & vilem etiam ſuppellectilem annulo obſignaret. Tacitus libro 2. Annal. *Irridebantur & Græci comites ac viliſſima utenſilium annulo clauſa.*

Solebant autem hujuſmodi ſigna olim tegi & occultari concha, fortean ne vel per imprudentiam violarentur, vel alii in fraudem ſimilia ſculperent. Dicta illa concha *Claxendix.* Priſcianus libro 5. *Claxendix, Significat concham, qua ſignum tegitur.* Plautus Vidularia: *Appoſita eſt claxendix. at ego ſigni dicam quid ſit.*

Sed cur hæc in obſignandis domi rebus diligentia, modo ne modum excedat, adhibenda ſit, rationem affert Clemens Alexandrinus libro 3. Pædag. 11. ubi cum dixiſſet, fœminis datum eſſe annulum aureum, non adornatum, ſed ad ſignandum ea, quæ domi cuſtodienda ſunt, propter curam domeſticam, quæ illis incumbit; ſtatim ſubjungit: *εἰ γὰρ οἱ πάντες ἦσαν Παιδαγωγούμενοι, οὐδὲν τῶν σφραγίδων ἔδει. ἐπίσης ὄντων δικαίων καὶ οἰκετῶν καὶ δεσποτῶν. ἐπεὶ δὲ ἡ ἀπαιδευσία πολλὴν ἐνδίδωσι ῥοπὴν εἰς ἀδικίαν, σφραγίδων ἐδεήθημεν. Si omnes à Pædagogo recte inſtituti eſſemus, ſupervacua eſſent ſignacula, omnibus ex æquo bonis, ſervis, dominiſque. Sed quoniam aut nulla aut mala inſtitutio cauſam magnam præbet injuriæ, opus habuimus ſigillis.* Quo pertinet ridi-

culum illud Neronianum de furace ſervo, apud Cicer. libro 2. de Orat. in Jocis, nimirum *ſolum eſſe, cui nihil ſit nec obſignatum nec occluſum, quod idem in bono ſervo dici ſolet.* Quemadmodum enim ſervo bonæ fidei herus omnia committit, nihil annulo obſignat, nihil claudit ſerâ: Ita ſervus furax omnia reſignat & recludit. Id quod teſtatur lepida illa de Lacyde narratiuncula, quæ extat apud Diogenem Laërtium lib. 4. de vita Philoſophorum. Επειδὰν γὰρ τι προέλοι τοῦ ταμείου, σφραγισάμενος πάλιν εἴσω τὸν δακτύλιον διὰ τῆς ὀπῆς ἐῤῥίπτει, ὡς μηδέποτε αὐτοῦ περιαιρεθείη, καί τι βασταχθείη τῶν ἀποκειμένων. Μαθόντα δὴ τοῦτο τὰ θεραπόντια ἀπεσφράγιζε, καὶ ὅσα ἐβούλετο, ἐβάσταζεν. Επειτα τὸν δακτύλιον διὰ τῆς ὀπῆς ἐνίει εἰς τὴν στοάν. Καὶ τοῦτο ποιοῦντα οὐδέποτε ἐφωράθη. hoc eſt, *Cum ex penu promere quicquam voluiſſet, obſignato aditu, rurſus annulum per foramen intro jaculabatur, ut nihil inde ex reconditis rebus tolleretur. Id cum animadvertiſſent famuli, reſignabant, quæ ſignata erant, & quæ voluiſſent, inde tollebant, & deinde annulum in porticum per rimam immittebant: idque cum ſæpe facerent, nunquam deprehendi potuerunt.* Vide Salmaſium ad Solin. pag. 933. B. ad hunc (morem reſignandi & obſignandi annulo ea, quæ aſſervare volumus, alludit Theognis non procul ab initio ſuæ Elegiæ:

Κύρνε

Κύρνε σοφιζομένῳ μὲν ἐμοὶ σφρηγὶς ἐπικείσθω,
Τοῖς δ' ἔπεσιν λήσει δ' οὔποτε κλεπτομένη.

Quod ingenioſiſſimus Caſpar Barthius ſic reddidit:

Annulus in ſignum hæc ſciſcenti Cyrne prematur,
Qui lateat nunquam ſurripiente dolo.

Et Lucianus Epigrammate, quod extat lib. 1. Antholog. Tit. 51.

Ἀῤῥήτων ἐπέων γλώσσῃ σφρηγὶς ἐπικείσθω·
Κρείσσων γὰρ μύθων ἢ κτεάνων φυλακή.

Arcanis dictis linguam obſignare memento:
Dictorum majus depoſitum eſt opibus.

Atque huc pertinet memorabile illud Alexandri Magni factum, qui cum aliquando arcanas quaſdam literas à matre Olympiade ad ſe ſcriptas Hephæſtioni legendas dediſſet, annulum digito detractum ori ejus admovit, hac ratione ſilentium illi imperans, ne quas ipſi monſtrarat literas, aliis vulgaret. Plutarch. in Alexandro: Πολλάκις δὲ ταῦτα τῆς Ὀλυμπιάδος γραφούσης, ἐφύλαττεν ἀπόῤῥητα τὰ γράμματα, πλὴν ἅπαξ Ἡφαιστίωνος, (ὥσπερ εἰώθει) λυθεῖσαν ἐπιστολὴν αὐτῷ συναναγινώσκοντος, οὐκ ἐκώλυσε, ἀλλὰ τὸν δακτύλιον ἀφελόμενος τὸν αὐτοῦ, προσέθηκεν τῷ ἐκείνου στόματι τὴν σφραγῖδα. hoc eſt, *Ea cum identidem ad ipſum ſcriberet Olympias, ſervabat in abdito epiſtolas, niſi*

ſemel Hephæſtioni (ut aſſueverat) ſolutam epiſtolam ſecum legenti non vetuit, verum detracto annulo digito, ſigillum ori illius admovit. Nec alienum ab hoc loco eſt votum illud Sirachi ſaluberrimum, quod extat cap. 22. verſ. ult. Τίς δώσει μοι ἐπὶ στόματός μου φυλακὴν, καὶ ἐπὶ τῶν χειλέων μου σφραγῖδα πανοῦργον, ἵνα μὴ πέσω ἀφνιδίως ἀπ' αὐτῆς, καὶ ἡ γλῶσσά μου μὴ ἀπολέσῃ με. hoc eſt, *Quis dabit ori meo cuſtodiam, & ſuper labia mea ſignaculum certum, ut non cadam ab ipſis, & lingua mea ne perdat me.*

Præterieram pæne morem obſignandi pecuniam in ſacculo, vel ciſta conditam, ſi forte eam vel apud nummularios vel in æde ſacra deponere volebant: cujus ritus crebra fit mentio apud Juriſconſultos, ut in l. 1. §. *Si pecunia in ſacculo ſignato depoſita ſit*: & §. *Si ciſta ſignata depoſita ſit*, De Depoſiti. Item in l. 29. *Si ſacculum vel argentum ſignatum depoſuero*. D. eodem. It. in l. 8. *Et ſacculum cum ſignatorum ſignis obſignavit*. D. de lege commiſſoria. Item in l. 39. *Si ſoluturus pecuniam tibi tuo juſſu ſignatam, eam apud nummularium depoſuerim, tui periculi eam fore*. Mela lib. 10. ſcribit: quod verum eſt, *cum eo tamen, ut illud ſpectetur, an per te ſteterit, quo minus in continenti probetur*. D. De ſolutionibus. Item in l. 1. §. *Sin autem ſocius vel ſocii recuſaverint pretium accipere, licentiam ei damus offerre*

offerre hoc per publicas perſonas & ſigillo impreſſo in ædem ſacram deponere, C. De Communi ſervo manumiſſo. Eundem obſignandi morem Plinius quoque tangit lib. 2. cap. 51. ubi de fulminum agit miraculis: *Aurum & æs & argentum liquitur intus, ſacculis ipſis nullo modo ambuſtis, ac ne confuſo quidem ſigno ceræ.* ubi Ludov. Dorleans in Tacit. lib. 11. legit; *argentum ſignatum uritur intus, ſacculis, &c.* Extat hujus obſignationis inſigne exemplum apud Apul. lib. 10. Metamorph. *Sed ne forte aliquis iſtorum, quos affers, aureorum nequam vel adulter reperiatur, in hoc ipſo ſacculo conditos eos annulo tuo prænota, donec altero die nummulario præſente comprobentur. Sic inductus, ſignavit pecuniam: quam exinde, ut iſte repræſentatus eſt judicio, juſſi de meis aliqui curriculo tabernâ promptam afferre: & ecce prolatam coram exhibeo, videat, & ſuum ſigillum recognoſcat.* Et aliquanto poſt. *Qui præter judicii religionem cum fidem ſuam coram lacerari videret, multiplicato ſtudio verberonem illum contendit redarguere, donec juſſu magiſtratuum miniſteria publica contrectatis nequiſſimi ſervi manibus, annulum ferreum deprehenſum cum ſigno ſacculi conferunt: quæ comparatio præcedentem roboravit ſuſpicionem.*

Non etiam ſilentio prætereundum eſt, quod Cn. Pompejus, cum in Sicilia bellum gereret, audiretque milites flagitioſè vi-

vivere illorum gladiis ſigillum impreſſit, quod qui amoviſſet, huic pœna infligebatur. Ἀκούων δὲ τοὺς στρατιώτας ταῖς ὁδοιπορείαις ἀτακτεῖν, σφραγῖδα ταῖς μαχαίραις αὐτῶν ἐπέβαλεν, ἣν ὁ μὴ φυλάξας ἐκολάζετο. in vita Pompeii. De Votorum obſignatione videndus nobiliſſimus D. Janus Rutgerſius noſter lib. 5. Var. Lect. cap. 5. ubi multis accurate docet, veteres vota concepta tabellis inſcripſiſſe, obſignaſſe, Deorum genibus plerumque affixiſſe, & tandem votorum compotes, eas tabellas ſolviſſe, hoc eſt, laceraſſe, ac Diis reddidiſſe ea, quæ daturos ſe promiſerant. Colv. in 1. Apolog. Apuleji & ibi quoque Scipio Gentilis.

CAP. XI.

De ſculptura annulorum. Δακτυλιογλύφοι. Flaturarius ſigilliarius. σμύρις. *Deorum imagines in annulis geſtatas. Pythagoræ ſcitum:* ἐν δακτυλίῳ εἰκόνα θεοῦ μὴ περιφέρειν *explicatum. Mos ſuperſtitioſorum, qui ſe juvari putabant geſtatione alicujus ſimulacri.*

AD Signa jam propero, id eſt, imagines Annulorum ſigillaritiorum. Hæ initio quidem inſculpebantur cælabanturque in ipſo metallo, ex quo annuli facti erant: augente vero luxuriâ, etiam in ipſis gemmis. Diſerte id tradit Attejus Capito apud Macrobium lib. 7. cap 18. *Imprimebatur autem ſculptura in ipſa materiâ*

riâ annuli, ſive ex ferro, ſive ex auro foret. Poſtea uſus luxuriantis ætatis ſignaturas precioſis gemmis cœpit inſculpere, & certatim hæc omnis imitatio laceſſivit, ut de augmento precii, quo ſculpendos lapides paraſſent, gloriarentur. Etſi autem Claudii Cæſaris principatu nullas admittebant gemmas in annulis cælatas ſculptaſve, ſed auro ipſo ſignare tum moris erat, teſte Plinio l. 33. cap. 1. non tamen ille mos diu duravit, & paulo poſt tam in gemmis, quam metallo imagines fingi cœlarique jus fuit. Qui vero gemmas auro includebant, vel ſigna gemmis & auro incidebant inſculpebantve, Græcis δακτυλιογλύφοι dicebantur. Hieronymus in Hieremiam c. 24. *artifices incluſoreſque auri atque gemmarum* vocat. Auguſtinus lib. 21. de Civitate Dei cap. 4. *aurifices inſignitoreſque gemmarum.* Vetus Inſcriptio *Flaturarios ſigilliarios.* pag. 638. N. 6.

C. JUNIO THALATIONI
C. MÆCENATIS LIBERTO
FLATURARIO
SIGILLIARIO
C. JUNIUS EVOCATUS FELIX
TIT DD.

Atque hujuſmodi δακτυλιογλύφον fuiſſe Mneſarcham Pythagoræ patrem, tradit Diogenes Laërtius in ejus vita lib. 8. Lapis autem, quo annularii gemmas abſtergent, dicitur Σμύρις. Dioſcorides lib 5. cap. 123. σμύρις λίθος ἐστιν, ᾗ τὰς ψή-

 φους

φους οἱ δακτυλιογλύφοι σμήχουσι.

Porro non erant annulorum ſculpturæ, ut hodie, gentilitiæ ac familiares, ſed fiebant pro cujuſque libitu: interdum etiam habebant aliquid ſignificationis occultæ. Quod ut planum fiat, pleraſque, quarum apud priſcos ſcriptores mentio fit, recenſebo, facto initio à Deorum Imaginibus, quas annulo inſculpi olim nefas fuit, & quidem, ut apparet, ex ſcito Numæ, quem Plutarchus ſcribit vetuiſſe, DEO hominis aut beſtiæ alicujus formam tribuere. *ὡς οὔτε ὅσιον ἀφομοιοῦν τὰ βελτίονα τοῖς χείροσιν, οὔτε ἐφάπτεσθαι θεοῦ δυνατὸν ἄλλως ἢ νοήσει.* hoc eſt, *tanquam fas non ſit auguſtiora exprimere humilioribus, nec fieri queat, ut quis* DEUM *aliter, quam mente aſſequatur.* Atque ex hoc eodem fonte promanavit quoque Pythagoræ ſymbolum: *ἐν δακτυλίῳ εἰκόνα Θεοῦ μὴ περιφέρειν.* Quod Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromatωn ita effert, & interpretatur. *Δακτύλιον μὴ φορεῖν, μηδὲ εἰκόνας αὐτοῖς ἐγχαράσσειν Θεῶν, παρεγγυᾷ ὁ Πυθαγόρας. ὥσπερ Μωύσης πρόπαλαι διαῤῥήδην ἐνομοθέτησεν, μηδὲν δεῖν γλυπτὸν ἢ γραπτὸν ἄγαλμά τε καὶ ἀπεικόνισμα ποιεῖσθαι. Ὡς μὴ τοῖς αἰσθητοῖς προσανέχωμεν, ἐπὶ δὲ τὰ νοητὰ μετίωμεν. Ἐξευτελίζει γὰρ τὴν τοῦ θείου σεμνότητα ἡ ἐν ἑτοίμῳ τῆς ὄψεως συνήθεια, καὶ τὴν νοητὴν οὐσίαν δι᾽ ὕλης σεβάζεσθαι, ἀτιμάζειν ἐστὶν αὐτὴν δι᾽ αἰσθήσεως.* *Non eſſe geſtandos annulos, neque* DEORUM *imagines eſſe iis inſculpen-*

ſculpendas, præcepit Pythagoras: Sicut Moyſes multis ante ſeculis aperte legem ſanxit, nullam oportere ſculptilem vel pictam vel fictam imaginem ſimulacrumve facere, ut ſenſilia minime attenderemus, ſed ad ea tranſiremus, quæ percipiuntur intelligentia. Ut DEI *enim majeſtas vilis & contempta reddatur, efficit, quæ in promptu eſt videndi conſuetudo: & quæ intelligentia percipitur, eſſentiam colere per materiam, eſt eam per ſenſum vilipendere.* Nec multum hinc abludit interpretatio Jamblichi in Protreptico Symbolo 24. qui poſtquam primam ſymboli hujus partem de non geſtandis annulis expoſuit, mox ſubjungit: Τὸ δὲ θεοῦ τύπον μὴ ἐπίγλυφε δακτυλίῳ, κτλ. τὴν περιλεχθεῖσαν ἔννοιαν περιεργοτέρᾳ χρῆται τοιᾷδε. φιλοσόφει, καὶ ἀσωμάτους περὶ παντὸς ἡγοῦ θεοὺς ὑπάρχειν. Τὸ γὰρ κυριώτατον ῥίζωμα τῶν Πυθαγορικῶν δογμάτων τοῦτό ἐστιν, ut legit Rittershuſius, ἐξ οὗ τὰ πάντα σχεδὸν ἤρτηται, καὶ ὑφ᾽ οὗ μέχρι τέλους κρατύνεται. Μὴ νόμιζε δὲ μορφαῖς αὐτοὺς κεχρῆσθαι, ὅσαι εἰσὶ σωματικαί. μηδὲ προσδέχεσθαι ὑποστάσει ὑλικῇ τοῦ οἷον δεσμῷ ὑλικῷ σώματι, ὥσπερ τὰ ἄλλα ζῶα. Αἱ δὲ ἐν δακτυλίοις γλυφαί, τόν τε δεσμὸν δι᾽ αὐτοῦ τοῦ δακτυλίου ἐμφαίνουσι, καὶ τὴν σωματοειδῆ τότε αἰσθητὸν εἶδος, καὶ ὡσανεί τινος τῶν ἐπὶ μέρους ζώων διὰ τῆς γλυπτῆς προσόψεως. ἧς χωριστέον μάλιστα τὸ τῶν θεῶν γένος, ὡς ἀΐδιόν τε καὶ νοητὸν, καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ, καὶ ὡσαύτως ἀεὶ ἔχον, ὡς ἐν τῷ περὶ θεοῦ ἰδίως καὶ πληρέστατα τεχνολογεῖται. Ab

his tamen diverſus abit Malchus ſtudio & induſtriâ Cl. Rittershuſii noſtri primum in lucem editus, qui in libro de vita Pythagoræ hoc Symbolum ita exponit. Θεῶν εἰκόνας ἐν δακτυλίοις μὴ φορεῖν, τουτέστι, τὴν περὶ θεῶν δόξαν καὶ λόγον μὴ πρόχειρον, μηδὲ φανερὸν ἔχειν, μηδ᾽ εἰς πολλοὺς προφέρειν.

Sed redeo ad Romanos, apud quos, etſi quidem (ut dictum & Attejus Capito diſerte affirmat) fas non erat Deorum formas annulis inſculpi: Video tamen illos hunc morem migraſſe, & cum aliorum, tum Ægyptiorum numinum imagines in annulis geſtaſſe. Unde Plinius perſtringens hanc conſuetudinem lib. 2. cap. 7. *Aliis nullus eſt Deorum reſpectus, aliis pudendus: Externis famulantur ſacris, ac digitis* DEOS *geſtant*. Et lib. 33. cap. 3. *Iam vero etiam Harpocratem ſtatuaſque Ægyptiorum numinum in digitis viri quoque portare incipiunt.* Non ignoro, hæc loca de annulis magicâ arte formatis exponi. Sed nihil impedit, quo minus etiam intelligamus de ſuperſtitione illorum, qui ſimulacrum alicujus numinis, à quo ſe juvari putarent, quotidie circumferebant. Sic Veneris armatæ effigiem geſtabat C. Julius Cæſar. Dio l. 43. Τότε ὅλον τῇ Ἀφροδίτῃ πᾶς ἀνέκειτο, καὶ πείθειν πάντας ἤθελεν, ὅτι καὶ ἄνθος τι ὥρας ἀπ᾽ αὐτῆς ἔχοι. καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸ γλύμμα αὐτῆς ἔνοπλον ἐφόρει, καὶ σύνθημα αὐτὴν ἐν τοῖς πλείστοις καὶ μεγίστοις ἐποιεῖτο. *Omnino enim Venerem colebat, à quâ ſe etiam formæ quan-*

dam

dam venuſtatem habere perſuadere omnibus nitebatur. Ideo ſculptam Veneris armatæ imaginem geſtabat, eâque teſſerâ in rebus ſummis plerumque utebatur. De Aſclepiade Philoſopho, qui illis temporibus vivebat, Am. Marcellinus lib. 22. narrat, ipſum *Deæ Cæleſtis argenteum breve figmentum, quocunque ibat, ſecum ſolitum efferre.* Tale quid fuiſſe videtur, quod Apulejus habuit ſudario linteo involutum: de quo ipſe in Apologia. *Nam morem mihi habeo, quoquo eam, ſimulacrum alicujus* DEI *inter libellos conditum geſtare.*

Nec ſolum DEI alicujus ſimulacrum: ſed & hominis pro DEO habiti vel Herois interdum ferebant: Ut Alexandri Magni imaginem familia Macrianorum. Trebellius Pollio de Quieto uno ex 30. Tyrannis. *Videtur mihi non prætereundum de Macrianorum familiâ, quæ hodieque floret, id dicere, quod ſpeciale ſemper habuerunt. Alexandrum Magnum Macedonem viri in auro & argento, mulieres in reticulis & dextrocheriis & in annulis in omni ornamentorum genere exſculptum ſemper habuerunt; eo uſque ut tunicæ & limbi & penulæ matronales in familiâ ejus hodieque ſint, quæ Alexandri effigiem de liciis variantibus monſtrent. Vidimus proxime Cornelium Macrum in eadem familia virum, cum cænam in templo Herculis daret, pateram electrinam, quæ in medio vultum Alexandri haberet, & in circuitu omnem hiſtoriam contineret,*

ſignis brevibus & minutulis Pontifici propinare: quam quidem circumferri ad omnes tanti illius viri cupidiſſimos juſſit. Quod idcirco poſui, quia dicuntur juvari in omni actu ſuo, qui Alexandrum expreſſum vel auro geſtitant, vel argento. Sed de Deorum imaginibus hæc quidem mihi in mentem veniebant: unum addo, noſtris temporibus Viglium Zuichemum præſtantiſſimum Juriſconſultum, Pallade ſignare ſolitum, teſte Mureto in Catilinarias orationes Ciceronis, qui refert, ſe aliquot Eraſmi Roterodami epiſtolas vidiſſe, quæ omnes ſignatæ fuerint Termino, additis duabus vocibus: NULLI CEDO, non ſine ſuſpicione arrogantiæ. vid. & Eraſmi Adag. Chil. 3. cent. 5. adag. 42.

CAP. XII.

Effigies majorum, amicorum, Regum, Principum annulis inſculptas. Principum imagines in annulo geſtare non ſemper licitum, nec tutum fuiſſe.

SEquitur jam de Imaginibus Humanis, quas annulis inſculptas legimus. Solebant autem plerumque effigiem alicujus ex Majoribus in annulis geſtare, qui tamen illis, ſi à majorum virtute degenerabant, detrahebatur. Valerius Max. lib. 3. cap. 3. de Africani filio loquens, id diſerte oſtendit, *Cn Scipio ſuperioris Africani filius præturæ petitor candidam togam adeo turpi-*

turpi-

turpitudinis maculis obſolefactam in campum detulit, ut niſi gratia Cicerei, qui patris ejus ſcriba fuerat, adjutus eſſet, honorem à populo impetraturus non videretur. Quanquam quid interfuit, utrum repulſam, an ſic adeptam præturam domum referret? Inſuperque è manu ejus annulum, in quo caput Africani ſculptum erat, detraxerunt. Sic Pub. Lentulus Sura quoque avi ſui imagine in ſignando utebatur. Cicero 3. Catil. *Tum oſtendi tabellas Lentulo & quæſivi, cognoſceretne ſignum, Annuit. Eſt vero, inquam, ſignum quidem notum, imago avi tui, clariſſimi viri, qui amavit unice patriam & cives ſuos, quæ quidem te à tanto ſcelere etiam muta revocare debuit.* Aut ex Amicis. Ovid. lib. 1. Triſt. Eleg 6.

Hæc tibi diſſimula, ſentis tamen omnia dici,
In digito qui me ferſque referſque tuo,
Effigiemque meam fulvo complexus in auro,
Chara relegati, quæ potes, ora vides.

Sic Epicuri imaginem in annulis habuêre familiares ejus: Cic. lib. 5. de Finibus. *Nec tamen Epicuri licet oblíviſci, ſi cupiam: cujus imaginem non modo in tabulis noſtri familiares, ſed etiam in poculis & in anellis habent.* Et Commodum Imp. ſigno Amazoniæ (ea erat Concubina Martia, quam pictam in Amazone diligebat) literas ſignare ſolitum, videre eſt ex ipſius epiſtolâ ad Clodium Albinum, quam in hujus vi-

tâ

tâ Julius Capitolinus recitat, ubi inter cetera ſic loquitur; *Quin & ſuper hoc ad procuratores meos literas miſi, quas ipſe ſignatas excipies ſigno Amazoniæ.*

Nec amicorum tantum aut Majorum, ſed & Regum ac Principum imagines geſtabant. Ariſtomenem Agathoclis imaginem in annulo geſtaſſe tradit Polybius lib. 15. Callicratem Ptolemæi adulatorem Ὀδυσσέας εἰκόνα ἐν τῇ σφραγῖδι περιφέρειν ſolitum, auctor Athenæus lib. 6. Dipnoſoph. pag. 263. Alexandri Magni effigie Auguſtum, ipſius vero Auguſti principes inſecutos ſignaſſe narrat Sueton. c. 50. & Dion lib. 51. qui tamen Galbam excipit, & ſigillo à majoribus accepto uſum ſcribit. De Conſtantino Magno legimus, illum Cherſonitis inter alia laborum pro Imperio Romano exantlatorum præmia etiam annulos aureos in quibus imago ſua erat expreſſa, donaſſe, ut quas per occaſionem ad ſe miſſuri eſſent, relationes ſupplicationeſque, iis ſignarent, & ipſe earum nuncios inde dignoſceret. Verba Conſtantini Porphyrogeniti in libro de adminiſtrando imperio cap. 53. hæc ſunt. Καὶ πρὸς τὴν γνησιότητα τῆς ὑμῶν εὐνοίας δίδομεν ὑμῖν, καὶ δακτυλίους χρυσοῦς ἐκτυποῦντας τὰς ἡμετέρας εὐσεβεῖς εἰκόνας, δι᾽ ὧν τὰς κατὰ καιρὸν μελλούσας ἀποστέλλεσθαι ἡμῖν παρ᾽ ὑμῶν ἀναφορὰς καὶ δεήσεις σφραγίζοντες ταύτας, γνωρίμους ἡμῖν ἀποδείκνυτε τοὺς ἑαυτῶν πρέσβεις. Sic Meletii Epiſcopi ſui imaginem

in annuli pala expreſſam geſtaſſe Antiochenſes, tradit Chryſoſtomus orat. de laudibus Meletii. Nec in auro ſolum, ſed & ferro Imperatorum imagines inſculpebantur: Unde Nazianzenus, ut oſtenderet, Sacramentorum dignitatem non ab hominibus aut miniſtris eorum dependere, elegantem ſumpſit ſimilitudinem in Oratione, Εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα p. 242. ἔστω χρυσὸς, ἔστω σίδηρος, δακτύλιοι δὲ ἀμφότεροι, καὶ τὴν αὐτὴν ἐγκεχαράχθωσαν εἰκόνα βασιλικὴν, εἶτα κηρὸν ἐκτυπέτωσαν, τὸ διοίσει σφραγὶς αὕτη τῆς σφραγῖδος ἐκείνης; οὐδέν. ἐπίγνωθι τὴν ὕλην ἐν τῷ κηρῷ, κἂν ᾖς σοφώτατος. Εἰπέ τι μὲν τοῦ σιδήρου, τί δὲ τοῦ χρυσοῦ τὸ ἐκσφράγισμα, καὶ πῶς ἕν ἐστι; Τῆς γὰρ ὕλης τὸ διάφορον, οὐ τοῦ χαρακτῆρος. οὕτω ἔστω σοι πᾶς βαπτιστὴς, κἂν τῇ πολιτείᾳ προέχῃ, ἀλλ᾽ ἥγε τοῦ βαπτίσματος δύναμις ἴση καὶ τελειοποιός σοι πᾶς ὁμοίως ὁ τῇ αὐτῇ πίστει μεμορφωμένος. *Sint annuli duo, aureus hic, ferreus alius: uterque eadem regia imagine ſculptus. Ceræ ambo imprimantur, quid inter ſignum hoc & illud intererit? nihil. Diſcerne materiam in cera, etiamſi ſapientiſſimus exiſtas. Dic quodnam ferri, quodnam auri ſit ſignaculum. Sed quo pacto unum eſt? Quia inter materiam, non characterem eſt diverſitas. Ita & tibi ſit omnis baptiſator, qui tametſi conditione excellat, æqualis tamen baptiſmatis vis eſt, ac unuſquiſque æqualis tibi ſit expurgator, qui fide eadem formatus.*

Sed

Sed de Cæſarum imaginibus notandum. Claudii principatu fas non fuiſſe, imaginem Principis in annulo aureo geſtare, niſi quibus admiſſionum liberti jus illud dediſſent. Ita enim intelligendus eſt locus Plinii lib. 33. cap. 3. *Fuit & alia Claudii principatu differentia in his ſolis, quibus admiſſionum liberti jus dediſſent imaginem Principis in annulo ex auro gerendi, magna criminum occaſione: quæ omnia ſalutaris exortus Veſpaſiani Principis abolevit, æqualiter publicando Principem.* Magna autem cautio adhibenda erat iis, qui Principis imaginem geſtabant, ne delatoribus calumniandi occaſio præberetur. Nam ſub Tiberio capitale erat, teſte Sueton. c. 43. *circa Auguſti ſimulachrum ſervum cecidiſſe, veſtem mutaſſe, nummo vel annulo effigiem impreſſam latrinæ aut lupanari intuliſſe.* Imo matulam ſumere ea manu, quæ annulum principis imagine ſignatum habebat, crimini dabatur: Cujus rei memorabile exemplum extat apud Senecam lib. 3. de Benefic. cap. 26. *Cœnabat Paulus Prætorius in convivio quodam, imaginem Tiberii Cæſaris habens ectypa, & eminente gemma. Rem ineptiſſimam fecero, ſi nunc verba quæſiero, quemadmodum dicam illum matulam ſumpſiſſe. Quod factum ſimul & Maro ex notis illius temporis veſtigatoribus notavit. At ſervus ejus, cui nectebantur inſidiæ, ei ebrio annulum extraxit. Et cum Maro convivas teſtaretur, admotam eſſe ima-*

imaginem obſcenis, & jam ſubſcriptionem componeret, oſtendit in manu ſua ſervus annulum. Cui non multum abſimile, quod Philoſtratus narrat in vita Apollonii, *quendam impietatis damnatum, quod ſervum ſuum verberaſſet, qui drachmam argenteam Tiberii imagine ſignatam geſtabat.*

Quid? quod etiam ſua ipſorum imagine inſignitos geſtabant annulos. Ecce in Pſeudolo, ſcena 1.

Ea cauſa miles hic reliquit ſymbolum
Expreſſam in cera ex annulo ſuam imaginem.

Idem fecit Auguſtus Cæſar: Nam is initio quidem in diplomatibus libelliſque & epiſtolis ſignandis Sphinge, mox imagine Alexandri Magni, noviſſime vero Dioſcoridis manu ſculpta utebatur, teſte Suetonio. Neque enim ſemper idem ſignum uſurpabant, ſed mutabant pro libitu, aut ſi caſu amiſiſſent; quod planum ex Trinummo, Scena: *Ut mihi rem:*

Nonne arbitraris eum adoloſcentem annuli
Paterni ſignum noviſſe? Me. *Etiam tu taces?*
Sexcentæ ad eam cauſæ poſſunt colligi:
Eum quem habuit perdidit, fecit novum.

CAP. XIII.

Varia animalia, hiſtorias item & fabulas, res inanimatas, literas, Hieroglyphica & alia annulis inſculpi ſolita. Symmachus explicatus. De annulis Chriſtianorum.

SED Sphinx Auguſti me monet, ut jam etiam aliquid agam de imaginibus Brutorum animalium, quæ in annulorum ſculptura uſurpari ſolebant. *Sphinge* Auguſtum inter initia ſignaſſe diximus: *duas enim* (ut Plinius ait lib. 37. cap. 1.) *in matris annulis jam indiſcretæ ſimilitudinis invenerat. Altera per bella civilia, abſente eo, amici ſignavere epiſtolas & edicta, quæ ratio temporum nomine ejus reddi poſtulabat, non infaceto lepore accipientium: Ænigmata afferre eam Sphingem. Sed Auguſtus poſtea ad evitanda convicia Sphingis, Alexandri Magni imagine ſignavit.* Imaginem Sphingis nummo inſculptam in honorem Auguſti, qui ea ſignare ſolitus, affert Sebaſtianus Erizzo libro 2. de Numiſmatis Antiquis pagina 10. Mœcenas *Ranam* uſurpabat, idem Plinius: *Quin etiam Mæcenatis Rana per collationem pecuniarum in magno terrore erat.* Pompejus Magnus in gemma habebat *Leonem* Μαχαιροφόρον teſte Plutarcho in ipſius vita. Galba Imp. imagine *Canis* ex navis prorâ proſpectantis, ſigno, quod à majoribus ſuis acceperat, utebatur. Dio lib. 51. οὗτος γὰρ προσωπικῷ τινι σφραγίσ-

ματι

μετὰ Κυνία ἐκ πρώρας νεὼς προκύπτοντα ἔχοντα ἐνόμιζεν. Apud Ægyptios *Scarabæum* viris bellicoſis annuli ſculpturam fuiſſe, tradit Plutarchus libro de Iſide: τοῖς δὲ μαχίμοις Κάνθαρος ἦν γλυφὴ σφραγῖδος. Et addit cauſam: οὐ γάρ ἐστι κάνθαρος θῆλυς, ἀλλὰ πάντες ἄρσενες, *hoc enim inſectum ſexu fæmineo caret, omnes ſunt maſculi.* Eadem Ælianus lib. 10. de Animalib. cap. 15. Αἰγυπτίων δὲ οἱ μάχιμοι ἐπὶ τῶν δακτυλίων εἶχον ἐγγεγλυμμένον κάνθαρον, αἰνιττομένου τοῦ νομοθέτου, δεῖν ἄρρενας εἶναι πάντας πάντη τοὺς μαχομένους ὑπὲρ τῆς χώρας, ἐπεὶ καὶ ὁ κάνθαρος θηλείας φύσεως οὐ μετείληχεν. *Ægyptiorum bellatores Scarabæum in annulis inſculptum habere ſolebant: ex eo adumbrante Legiſlatore ſolos omnino mares pro patria bellum gerere oportere, quod Scarabæus fæminineo genere careat.* Areus Lacedæmoniorum Rex cum ad Oniam Pont. Max. ſcriberet, *Aquilæ* ſigillo uſus eſt, draconem unguibus tenentis, ἡ σφραγίς ἐστιν ἀετὸς δράκοντος ἐπειλημμένος. Joſeph. libro 12. capite 5. Porro etiam *hiſtoria* aliqua vel fabula annulis inſculpebatur. Talis ille Darii Perſarum Regis, qui in ſigillo ſculptum habuit equum, δι' ὃν χρεμετίσαντα ἐβασίλευσεν *per quem hinnitum edentem rex factus fuit*, ut notat Thucydidis Scholiaſtes. Hiſtoriam vide apud Juſtinum lib. 1. poſtremo. Talis erat ille, quem auſpicanti Neroni obtulit Sporus, de quo Sue-

Suetonius capite 46. *Sporus annulum muneri obtulit: cujus gemmæ ſculptura erat, Proſerpinæ raptus.* Talis ille Amphitruonis apud Plautum, cujus ſphragiſma, Sol exoriens quadrigis vectus:

— So. *Vbi patera nunc eſt?* ME. *in ciſtula,*
Amphitruonis obſignata ſigno. SO. *ſigni dic quid eſt?*
ME. *Cum quadrigis Sol exoriens: quid me captas carnifex?*

Non diſſimile huic publicum ſigillum Locrorum Heſperiorum, qui & Ozoli dicti, cui Heſperum ſtellam fuiſſe inſculptum Strabo ſcribit lib. 9. Εχουσί τε ἐπὶ τῇ δημοσίᾳ σφραγῖδι τὸν Εσπερον ἀστέρα ἐγκεχαραγμένον. Talis quoque ille Regum Perſarum, quorum ſigillo inſculptam fuiſſe imaginem Rhodogunes disjectis capillis præditæ, autor Polyænus libro 8. Verba ejus hæc ſunt: Ροδογούνη λουομένη τὰς τρίχας ἐῤῥύπτετο. ἧκέ τις ἀγγέλλων ἔθνος ὑπήκοον ἀφέστηκεν, ἡ δὲ οὐκ ἀποκρυψαμένη τὰς τρίχας, ἀλλὰ ὡς εἶχεν ἀναδησαμένη, τόν τε ἵππον ἀνέβη, καὶ τὴν στρατιὰν ἐξήγαγε καὶ ὤμοσε μὴ πρότερον ἀποκρύψαι τὰς τρίχας, εἰ μὴ κρατήσειε τῶν ἀποστάντων, καὶ δὴ πολλῷ χρόνῳ πολεμήσασα, ἐκράτησε. Μετὰ τὴν νίκην ἐλούσατο, καὶ τὰς τρίχας ἀπεκρύψατο. Τοῖς Περσῶν βασιλεῦσι σφραγὶς βασιλικὴ εἰκών ἐστι ἀναλελυμένην τὰς τρίχας ἔχουσα Ροδογούνην. *Rhodogune lavans crines abſtergebat. Venit quidam nuncians*

cians ſubditam gentem defeciſſe. Illa non abſterſis capillis, ſed ita ut erant, revinctis, equum conſcendit, & exercitum eduxit, juravitque non ante ſe crines purgaturam, quam à defectoribus victoriam reportaſſet. longoque tempore bellum ducens, tandem victoria potita eſt. Poſt victoriam lavabat, & crines colligebat: unde Perſarum Regum ſigillum etiamnum imaginem impreſſam habet Rhodogunem disjectis capillis præditam. Talis erat Clearchi, Græcorum, qui Cyro militaverant, ducis, in quo Caryatides ſaltantes inſculptæ erant. Plutarchus in Artaxerxe: ἐπεὶ δὲ Κλέαρχον καὶ τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς Τισσαφέρνης ἐξηπάτησεν καὶ παρεσπόνδησεν ὅρκων γενομένων, καὶ συλλαβὼν ἀπέπεμψεν ἐν πέδαις δεδεμένους, δεηθῆναι φησὶ αὐτοῦ τὸν Κλέαρχον ὁ Κτησίας, ὅπως κτενὸς εὐπορήσειε. τυχόντα δὲ καὶ τημελήσαντα τὴν κεφαλὴν, ἡσθῆναί τε τῇ χρείᾳ καὶ τὸν δακτύλιον αὐτῷ δοῦναι, σύμβολον φιλίας πρὸς τοὺς ἐν Λακεδαίμονι συγγενεῖς καὶ οἰκείους. Εἶναι δὲ γλυφὴν ἐν τῇ σφραγῖδι Καρυάτιδας ὀρχουμένας. Quem locum male à Lapo verſum ita interpretatur Xylander: *Poſtquam Clearchum alioſque duces interpoſito jurejurando circumvenit Tiſſaphernes, comprehenſoſque & vinculis adſtrictos ad regem miſit: rogatum refert ſe à Clearcho Ctheſias, ut pectinis copiam ſibi faceret. Quo accepto, curaſſe eum caput, oblectatumque pectinis uſu, & annulum ſuum amicitiæ mutuæ ad ne-*

neceſſarios & familiares Lacedæmone ſuos inſigne ſibi dediſſe. Inſculptas in pala fuiſſe Caryatidas ſaltantes. Erant autem Caryatides Virgines Lacenæ, annuas choreas Dianæ Caryatidi agitantes, ut legimus apud Pauſaniam in Meſſeniacis & Laconicis. Talis L. Syllæ Dictatoris, qui *traditione Iugurthæ* ſignavit, ut præter Plin. libro 37. capite 1. memoriæ prodidit Plutarchus in Mario pag. 411. Αὐτός τε Σύλλας σφραγῖδα ποιησάμενος, ἐφόρει γλυφὴν ἔχουσαν ἐγχειριζόμενον ὑπὸ τοῦ Βόκχου τὸν Ιουγούρθαν ἑαυτῷ. *Atque ipſe Sylla ſigillum habuit, in quo Bocchus erat Iugurtham ei tradens inſculptus, quo ſigillo uſus eſt perpetuo.* Et Val. Max. lib. 8. cap. 14. *L. Sylla Iugurthæ à Boccho Rege ad Marium perducti totam ſibi laudem tam cupide aſſeruit, ut annulo, quo ſignatorio utebatur, inſculptam illam traditionem haberet.* Et Intercatienſis illius, de quo Plin. lib. 37. cap. 1. *Eſt apud autores & Intercatienſem illum, cujus patrem Scipio Æmilianus ex provocatione interfecerat, pugnæ ejus effigie ſignaſſe: vulgato Stilonis Præconini ſale, quidnam fuiſſe facturum eum, ſi Scipio à patre ejus interemptus eſſet.*

Sed & rebus inanimatis interdum ſignabant. Plinius *quadriga* ſe uſum ſcribit Epiſt. 16. libro 10. *Signata eſt annulo meo, cujus eſt* ἀποσφράγισμα *Quadriga.* Celebratiſſimo illi Polycratis annulo *Lyram*

ram Muſicam fuiſſe inſculptam, tradit Clemens Alex. libro 3. Pædagog. qui etiam eodem loco *Ancoram nauticam* tribuit Seleuco: quod & Appianus Alexandrinus teſtatur libro de bellis Syriacis: Καὶ ὄναρ αὐτοῦ μητέρα ἰδεῖν, ὃν εὕροι δακτύλιον, δοῦναι φόρημα Σελεύκῳ, τὸν δὲ δὲ βασιλεύσειν ἔνθα ἂν ὁ δακτύλιος ἐκπέσοι. Καὶ ἡ μὲν εὗρεν ἄγκυραν ἐν σιδήρῳ κεχαραγμένην, ὁ δὲ τὴν σφραγῖδα τὴν δὲ ἀπώλεσε κατὰ τὸν Εὐφράτην. Narrat *Seleuci matrem in ſomnis admonitam, ut quem primum annulum inveniret, geſtandum filio Seleuco traderet: Et invenit illa ferreum cum inſculpta Ancora; amiſſus eſt autem circa Euphratem.* Eadem fere Juſtinus libro 15. extremo: *Seleuci mater Laudice cum nupta eſſet Antiocho, claro inter Philippi duces viro, viſa eſt ſibi per quietem ex concubitu Apollinis concepiſſe, gravidamque factam, munus concubitus à DEO annulum accepiſſe, in cujus gemma anchora ſculpta eſſet, juſſa donum filio, quem peperiſſet, dare. Admirabilem fecit hunc viſum & annulus, qui poſtera die ejuſdem ſculpturæ in lecto repertus eſt. Figura etiam ancoræ in nato deinceps puero, cui Seleuco nomen, comparuit. Quamobrem Laudice annulum Seleuco eunti cum Alexandro ad Perſicam militiam edocto de origine ſua dedit.* Auſon. in Urbibus de Antiochia;

Illa

— Illa Seleucum

Nuncupat ingenuum cujus fuit anchora ſignum,

Qualis inuſta ſolet, generis nota certa, per omnem

Nam ſobolis ſeriem nativa cucurrit imago.

Ubi Scaliger: INGENUUM SIGNUM recte interpretemur σημεῖον σύμφυτον. Reperio etiam literas Hieroglyphicas annulis fuiſſe inſculptas: id quod planum ex Heliodoro libro 8. pag. 392. apud quem memoratur Caricleæ annulus lapidem, qui Pantarde vocatur, in pala inſertum habens, & literis quibuſdam ſacris pictus: Δακτύλιος λίθῳ τῇ καλουμένῃ παντάρβῃ τὴν σφενδόνην διάθετος, γράμμασι δὲ ἱεροῖς τὴν ἀνάγραπτος. Ut rem in pauca conferam, quod cuique in mentem veniebat, hoc vel illo Apoſphragiſmate utebatur: plerumque tamen, ut CL. & doctiſſimus Meurſius notavit, eas annulis ſignaturas inſculpebant, quæ ſibi convenirent, vel ob eventum quempiam, vel artem, quam factitarent, vel munus, quod gererent. *Ob Eventum*, ut colligere eſt ex iſto, qui in munitione oppidi cujuſdam inventus, Victoriæ effigiem, & tropæum habuit, quem à victore quopiam in rei præclare geſtæ memoriam ita inſignitum veriſimile eſt. Sueton. in Galba c. 10. *Per idem forte tempus in munitione oppidi, quod ſedem bello delegerat, repertus*

pertus eſt annulus opere antiquo, ſcalptura gemmæ Victoriam cum tropæo exprimente. Eadem de cauſa in annulo Pompeji tria tropæa fuere inſculpta; quo ſigno etiam Syllam uſum, tradit Dio: libro 42. ubi cum dixiſſet, Romanos Pompeji mortem non prius credidiſſe, quam annulum ejus viderent, ſubjungit: ἐνεγέγλυπτο δὲ ἐν αὐτῷ (δακτυλίῳ) τρόπαια τρία, ὥσπερ καὶ ἐν τῷ τοῦ Σύλλου. Tropæum quoque fuit inſculptum annulo, quem Thymoleon in ſortitione primus eduxit, teſte Plutarcho in ejus vita, cujus verba capite 32. adduco. *Ob artem munuſve.* Sic apud Plautum Curculione Sc. *Beatus*, miles Terapontigonus annulo inſculptum habet militem clypeatum, qui elephantum machæra diſſecaret:

CU. *multam me tibi*
Salutem juſſit Terapontigonus dicere
Et has tabellas dare me juſſit. LY. *Mihin'?*
CU. *ita,*
Cape ſignum, noſce, noſtin'? LY. *Quidni noverim:*
Clypeatus elephantum ubi machæra diſſicit.

Interdum etiam iis ſignaturis utebantur, quæ nomen ejus, qui ſignaſſet, aliquo modo exprimerent. Id colligere eſt ex hoc loco Symmachi lib. 2. Epiſt. 12. *Non minore ſane cura cupio cognoſcere, an omnes obſignatas epiſtolas meas ſumpſeris eo annulo, quo nomen meum magis intelligi,*

quam legi promptum eſt. Neque enim dubium eſt, quin annulo huic inſculptum aliquid fuerit, quod ad Symmachiorum nomen alluderet. Quomodo Ciceronem, cum Quæſtor in Sicilia donum argenteum Diis dedicaret, *M.Tullium* inſcripſiſſe & loco cognominis *cicer* à fabro inſculpi juſſiſſe, auctor eſt Plutarchus in ejus vita. Sic in Accoleii Lariſcoli nummo *Phaëthontis ſorores mutatas in larices* apud Anton. Auguſtinum, 4. Dialogo de Nummis Vett. pag. 130. editionis Italicæ. Et Ful. Urſinum de Familiis Rom. pag. 2. Et *Florem* in L. Aquillii Flori apud Fulvium pag. 29. Et *Ciconiam* (quæ pietatis ſymbolum) in Q. Metelli Pii apud Fulvium, pag. 38. & L. Antonii, qui ob pietatem erga M. Antonium fratrem Pietas cognominatus eſt, apud eundem Fulvium p. 18. & Sebaſt. Erizzo pag. 216. Et *Malleum* in C. Malleoli (ex ejus majoribus aliquis forte primus malleum invenerit) apud Fulvium pag. 202. & plura hujus generis in aliis aliorum obſervare licet. Finiam hoc caput elegantiſſimo loco Clementis Alexandrini, qui lib. 3. cap. 2. pag. 106. Pædagogi, multus eſt in præſcribenda Chriſtianis annulorum ſcalptura; cautione, ut apparet, adhibita, ne vel ſe ipſos proderent, ſi aut crucem aut quidvis è Chriſtianis myſteriis imprimerent, vel in religionem peccarent, ſi idololatrico aliquo aut libidinoſo ſigno uterentur. Verba

ba ejus hæc ſunt. Αἱ δὲ σφραγῖδες ἡμῶν ἔστων πελειὰς, ἢ ἰχθὺς, ἢ ναῦς οὐρανοδρομοῦσα, ἢ λύρα μουσικὴ, ᾗ κέχρηται Πολυκράτης, ἢ ἡ ἄγκυρα ναυτικὴ, ἣν Σέλευκος ἐνεχαράττετο τῇ γλυφῇ. κἂν ἁλιεύων τις ᾖ, ἀποστόλου μεμνήσεται, καὶ τῶν ἐξ ὕδατος ἀνασπωμένων παιδίων. οὐ γὰρ εἰδώλων πρόσωπα ἐναποτυπωτέον· οἷς καὶ τὸ προσέχειν ἀπείρηται. οὐδὲ μὴν ξίφος, ἢ τόξον τοῖς εἰρήνην διώκουσιν· ἢ κύπελλα τοῖς σωφρονοῦσιν. πολλοὶ δὲ τῶν ἀκολάστων, γεγυμνωμένους ἔχουσι τοὺς ἐρωμένους, ἢ τὰς ἑταίρας· ὡς μηδὲ ἐθελήσασιν αὐτοῖς, λήθην ποτὲ ἐγγενέσθαι δυνηθῆναι τῶν ἐρωτικῶν παθημάτων, διὰ τὴν ἐντελεχῆ τῆς ἀκολασίας ὑπόμνησιν. id eſt, *Sint autem nobis ſignacula Columba vel Piſcis, vel Navis, quæ celeri curſu à vento fertur: vel lyra Muſica, qua uſus eſt Polycrates, vel Ancora nautica, quam inſculpebat Seleucus: Et ſi piſcans aliquis, meminerit Apoſtoli & puerorum, qui ex aqua extrahuntur. Neque enim idolorum ſunt imprimendæ facies, quibus vel ſolum attendere prohibitum eſt: Sed nec enſis vel arcus iis, qui pacem perſequuntur: nec pocula iis, qui ſunt moderati aut temperantes. Multi autem libidinoſi nudatos habent eos, quos amant vel amicas, ut ne ſi velint quidem, poſſint affectionis amoris oblivíſci, quod libido & intemperantia ejus perpetuo in mentem revocatur.* Scalpturam Columbæ, cujus hic meminit, ſed olivæ ramum roſtro ferentis, addita ſupra Iride, infra autem

arca Noëtica, ut plane Chriſtianum agnoſcas hominem, exhibuit Gorlæus in Dactyliotheca ſua Num. 118. Solebant etiam Chriſtiani annulos ſuos inſignire duabus literis Chriſti nomen exprimentibus, per primos duntaxat characteres, litera Græcanica P ſcilicet decuſſata & ſciſſa per medium ipſo X. hoc modo:

☧ cujuſmodi aliquot è ruderibus effoſſos ſe vidiſſe teſtatur Cardinalis Baronius tomo primo Annalium, in Actis anni 57. pag. 505. & extat ejuſmodi ſcalptura apud Gorlæum Nu. 184. quam tamen figuram non in annulis ſolum, ſed & Nummis & Labaro, & Clypeis & galeis, priſci Chriſtiani Impp. uſurpabant, ut videre eſt apud Ant. Auguſtinum Dialogo primo de Nummis Antiquis, & Lipſ. lib. 3. de Cruce. Ipſum quoque ſignum Crucis in ſignatorio annulo Matrinæ virginis fuiſſe impreſſum, teſtatur Gregorius Nyſſenus in ejus vita. Notat autem idem Baronius dicto loco apud Chriſtianos antiquum uſum obtinuiſſe, ut ſponſalitius annulus Fidei ſigno, quod eſt mutui fœderis ac concordię ſymbolum, ſculperetur. Id enim præ ſe ferunt conjunctæ ſimul dextræ, quarum porrectione fidem ſponderi, res eſt vel pueris nota.

CAP.

Cap. XIV.

De annuli ſignatorii cuſtodia. Annulo non diligenter aſſervato fraudem ſæpe commiſſam. Signa adulterina, *quæ? Lex Solonis de annuli ſigillo. Tabulas & literas non lectas annulo non eſſe obſignandas.*

Ceterum de annulo ſignatorio pluſquam ſatis: illud tamen etiam monendum, hujuſmodi annulo non diligenter aſſervato magnam ſæpe fraudem commiſſam eſſe: id quod ſacra pariter & prophana hiſtoria teſtatur. In ſacra legimus Jeſabelem, poſtquam intellexit Nabothum nolle ſuam vineam, cujus emendæ deſiderio rex tenebatur, vendere, literas nomine Achabi regis ad ſeniores populi dediſſe, eaſque annulo regio obſignaſſe, quibus inſcio marito innocentis Nabothi cædem mandavit 3. Reg. cap. 21. verſ. 8. Eodem dolo etiam uſus Hannibal, cum annulo Marcelli conſulis potitus eſſet. Nam Salapiam literas miſit Marcelli nomine compoſitas, quibus ſignificavit ſe nocte, quæ diem illum ſequutura eſſet, eo venturum, parati milites eſſent, qui in præſidio erant, ſi qua opera eorum opus eſſet. Et vero hoc ſtrategema ipſi forſan non infeliciter ſucceſſiſſet, niſi Criſpinus alter Conſul circa proximas civitates miſiſſet nuncios, occiſum eſſe collegam, annuloque ejus hoſtem potitum, ne quibus literis crederent annulo Mar-

celli obſignatas. Nam hic nuncius paulo ante Salapiam venerat, cum literæ ab Annibale allatæ ſunt, Marcelli nomen & ſignum præferentes, teſte Livio lib. 27. Idem tradit Jul. Frontinus lib. 4. Strategemat. cap. 8. *T. Quintus Criſpinus, poſt infauſtam adverſus Pœnos dimicationem, qua collegam Marcellum amiſerat, cum comperiſſet potitum annulo interfecti Hannibalem, literas circa municipia totius Italiæ dimiſit, ne crederent Epiſtolis, ſi quæ Marcelli annulo obſignatæ perferrentur; monitione conſecutus, ut Salapia & aliæ urbes fruſtra Hannibalis dolis tentarentur.* Plancum quoque Syriæ præſidem in majoris momenti literis ſolitum fuiſſe nomen adſcribere Antonii, & annulo ejus ſignatorio uti, atque hac occaſione cædem Sex. Pompeii mandaſſe, auctor eſt Appianus lib. 5. belli civilis pag. 753. Εἰσὶ δ' οἱ Πλάγκον οὐκ Ἀντώνιον λέγοντες ἐπιστεῖλαι, καὶ νομίζουσιν ἄρχοντα Συρίας καὶ ταῖς ἐπιστολαῖς ἐπιτεταγμένον ἐς τὰ ἐπείγοντα ἐπιγράφειν τὸ Ἀντώνιον, καὶ τῇ σφραγῖδι χρῆσθαι. Hac fraude Valentinianus Placidiæ F. imperator uxorem Petronii Maximi Senatoris & Patricii Romani, quam perdite deperibat, ad ſe pellectam per vim ſtupravit, teſte Procopio Cæſarienſi lib. 1. de bello Vandalico, cujus Latina verba adſcribam, cum Græca non ſint in promptu: *Erat Maximo uxor ut formoſiſſima, ita pudiciſſima: qua Valentinus amore captus cum potiri*

tiri cuperet, reſque admodum ardua foret, rem iniquam excogitavit. Maximum juſſit ad ſe in Palatium venire, quo cum talis colludens auro certo propoſito, annulum ejus victor nactus eſt. Hunc clam ad uxorem miſit viri nomine, ut quam primum ſigno perſpecto in Palatium ſalutatum Eudoxiam Imperatricem veniat. Illa ſubito paret: quam certi, quibus res nota ac mandata erat, protinus in Aula excipientes, longe in gynæceum duxerunt. Vbi Valentinianus occurrens, vim ei intulit. Illa poſt hæc mœſta domum regreſſa calamitatem fatumque ſuum deflere, virumque magnopere deteſtari cœpit, ut qui occaſionem huic rei nimia ſua temeritate, annulique ſigillique ſui datione præbuit. Videndus & Sigonius lib. 13. de Imperio Occidentali in actis Anni 454. Et ut fabulas etiam afferamus, Miles ille Therapontigonus, apud Lyconem Trapezitam depoſuerat quadraginta minas, eique mandarat, qui annulo ſuo tabulas obſignatas attuliſſet, daret operam, ut mulierem ille à Lenone cum auro & veſte abduceret. Cum vero ipſi dormienti Curculio annulum ſubduxiſſet, & tabulas ille à ſe obſignatas ad Trapezitam dediſſet, factum ut virginem cum auro & veſte perdiderit. Vide Plautum Curculione. Sc. *Date viam mihi*, & *Beatus videor*, & *Quoi homini, &c.* Mulier etiam illa apud Apulejum lib. 10. de Aſino aureo, ut mariti ſui ſororem velut æmulam

tori è medio tolleret, tale comminiſcitur facinus: *Annulo mariti ſurrepto, rus profecta, mittit quendam ſervulum, ſibi quidem fidelem, ſed de ipſa Fide peſſime merentem, qui puellæ nunciaret, quod eam juvenis profectus ad villulam vocaret ad ſeſe, addito, ut ſola & ſine ullo comite, quam maturiſſime perveniret. Et ne qua forte naſceretur veniendi cunctatio, tradit annulum marito ſubtractum, qui monſtratus, fidem verbis adſtipularetur. At illa mandato fratris obſequens, hoc enim nomen ſola ſciebat, reſpecto etiam ſigno ejus, quod offerebatur, gnaviter ut præceptum fuerat incomitata feſtinat, &c.* Quo fine autem Conſtantinus Magnus duodecim illis Romanis, quos contra Perſarum regem cum exercitu miſit, annulos clam ademerit, narrat Codinus libro de originibus Conſtantinopolitanis à Georgio Duza edito, cujus verba, propter hiſtoriam memorabilem, quam continent, non poſſum quin adſcribam: Θέλων δὲ ὁ μέγας Κωνσταντῖνος οἰκῆσαι τὴν πόλιν αὐτοῦ, μάλιστα δὲ τοὺς Ῥωμαίους εἰς τὸ Βυζάντιον, ἔλαβεν ἐξ αὐτῶν λαθραίως τὰ δακτυλίδια αὐτῶν ἑνὸς ἑκάστου ἰδίως, καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸν τῶν Περσῶν βασιλέα, ὅστις ἐκαλεῖτο Σάβαρος. Τέσσαρας μὲν μαγίστρους, τὸν Ἄδην, τὸν Προστάσιον, τὸν Σκώλυμβρον, τὸν Φιλόξενον. Ὀκτὼ δὲ πατρικίους, τὸν Πρόβον, τὸν Δομνῖνον, τὸν Δάελον, τὸν Μαῦρον, τὸν Ῥωδιανὸν, τὸν Σαλτίωνα, τὸν ἔπαρχον Μόδεστον, τὸν Εὔβουλον,

καὶ τὸν

μετὰ πλείστου στρατοῦ ἐξαπέστειλον αὐτοὺς, ποιή-
σαντας δέκα ἓξ μῆνας ἐν Περσίδι. Ὁ δὲ μέγας
Κωνσταντῖνος ἀποστείλας εἰς Ῥώμην, ἀνελά-
βετο τὰς γυναῖκας αὐτῶν, καὶ τὰ τέκνα, καὶ
τὰς φαμελίας. ὥρισε δὲ καὶ κτίστας μηχανι-
κοὺς, ἵνα ἴδωσι τοὺς οἴκους αὐτῶν καὶ τοὺς τόπους
ἑνὸς ἑκάστου, ποῦ κεῖνται καὶ ὅπως, ἑτέρας ἐπὶ
τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς θαλάσσης, ἄλλας ἐπὶ τοὺς
ἠπείρους, καὶ τὰ σχήματα τῶν κτισμάτων, καὶ τὰς
ἀνόδους οἵας ἦσαν κοχλιώδεις. Καὶ λαβόντες
τὰς φαμελίας τῶν συγκλητικῶν, ἀπῆλθον ἐπὶ
τὸ Βυζάντιον, καὶ ἔκτισαν ὅμοια ἕκαστα, καὶ
ἐκάθισαν ἐντὸς αὐτῶν τὰς φαμελίας τούτων
ἐκεῖσε. Ἐλθόντες γοῦν ἐκ τῆς Περσικῆς χώρας
μετὰ νίκης, ἀναλαβόμενοι καὶ ἐπικτὰ κεντηνά-
ρια τριακόσια ἑξήκοντα πέντε, ἐδέξατο αὐτοὺς
ὁ βασιλεὺς, καὶ ποιήσας εὐωχίας εἶπεν αὐτοῖς·
θέλετε ἀπελθεῖν εἰς τὴν Ῥώμην; δοκιμάζων
αὐτούς. Οἱ δὲ ἔφησαν μὴ κατελθεῖν μέχρι δύο
μηνῶν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἔφη, Ἀπόψε ἔχων
δοῦναι ὑμῖν τὰς οἰκίας ὑμῶν, προστάξας Εὐ-
φράτῃ τῷ παρακοιμωμένῳ αὐτοῦ, ὅστις καὶ
ἐποίησε τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον χριστιανὸν, ἑνὶ
ἑκάστῳ ἀποδοῦναι αὐτῶν τοὺς οἴκους. ὡς γοῦν
εἶδον τοὺς πυλεῶνας, καὶ τὰς αὐλὰς, καὶ τὰς
ἀνόδους ὁμοίας ταῖς ἐν τῇ Ῥώμῃ, καὶ τὰ μέ-
τρα, καὶ τὰ σχήματα, καὶ τὰ ὕψη, καὶ τὴν ἀπό-
βλεψιν τῶν θυρίδων, ἔδοξαν εἶναι ἐκ φαντα-
σίας εἰς τὴν Ῥώμην. Εὑρόντες δὲ καὶ τὰς φα-
μελίας αὐτῶν, ἐξεπλάγησαν. ἐρωτήσαντες δὲ
τὰς ἑαυτῶν φαμελίας, καὶ μαθόντες ἀκριβῶς,
τότε ἐπίστευσαν ὡς οὐκ ἐστὶ φάντασμα, ἀλλὰ
φρόνησις τοῦ βασιλέως, ὅτι ἀληθῶς, καὶ μὴ

βυλομένυς οἴκησιν ἐνταῦθα. Magnus autem Conſtantinus cum vellet ſuam civitatem Byzantium maxime à Romanis habitari, annulos cujuſque viri occulte accepit & miſit ipſos contra Perſarum regem, qui vocabatur Sabarus, quatuor magiſtros, Adum, Protaſium, Scolimbrum, Philoxenum, & octo patricios, Probum, Dominum, Darium, Maurum, Rhodanum, Saltionem, Modeſtum Præfectum, Eubulum, cum Magno exercitu in Perſiam miſit, ubi ſedecim menſes commorabantur. Magnus vero Conſtantinus legatis Romam miſſis, uxores ipſorum, liberos & familias vocavit. Conſtituit etiam opifices, ut domos ipſorum & loca ſingula, ubi & quomodo ſitæ eſſent, in orane maritima vel continente, ut formam ſtructuræ, & quales gradus eſſent tortuoſi obſervarent. Aſſumtis ergo ſecum familiis vocatorum, Byzantium redierunt, ibique ſingula ſimili modo condiderunt, in iiſque familias ipſorum habitare juſſerunt. Cum itaque ex Perſia potiti victoria rediiſſent, & trecenta ſexaginta quinque centenaria allata recepiſſent, imperator eos convivio excepit, illiſque dixit, Vultis abire Romam? probans eos. Illi autem dixerunt, ſe ante duos menſes non reverſuros. Imperator vero dixit, Veſperi dabo vobis ædes veſtras. Iuſſerat enim Euphrati accubitori ſuo, qui & Magnum Conſtantinum Chriſtianum effecerat, ut unicuique ædes ſuas reſtitueret. Vt igitur viderunt portas, atria, gradus, menſuram & for-

& formam, altitudinem, & proſpectum feneſtrarum Romanis ſimiles, putabant ſe per ſomnium eſſe Romæ. Cum vero & familias ſuas invenirent, obſtupeſcebant. Et cum interrogarent ſuas familias, & penitus intelligerent, crediderunt non eſſe phantaſiam, ſed prudentiam imperatoris, quod invitos & nolentes degere hic juſſerit.

Sed & fictis annulis interdum fraudem eſſe factam legimus: quomodo Sextum Tarquinii Superbi filium, qui Gabiis erat, literas fictas & *patris ſigillo obſignatas*, σεσημειωμένας τῇ τοῦ πατρὸς σφραγῖδι, domi Antiſtii Petronis, qui præcipuæ apud Gabinos dignitatis erat, per ejus ſervos pecunia corruptos deponendas curaſſe, ut illum, quem ſibi obſtare videbat, proditionis convictum è medio tolleret, & Gabios in ſuam poteſtatem redigeret, auctor eſt Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 4. Haud diſſimili dolo Siſeni Perſæ exitum machinatus eſt Alexander Macedo, de quo Curtius lib. 3. cap. 7. *Erat in exercitu Regis Siſenes Perſes, quondam à Prætore Ægypti miſſus ad Philippum, doniſque & omni honore cultus exilium patria ſede mutaverat. Secutus deinde in Aſiam Alexandrum, inter fideles ſocios habebatur. Huic epiſtolam Cretenſis miles obſignatam annulo, cujus ſignum haud ſane notum erat, tradidit. Naburazanes Prætor Darii miſerat eam, hortabaturque Siſenem, ut dignum aliquid nobilitate ac moribus ſuis ederet,*

(alii legunt, auderet) *magno id ei apud regem honori fore. Has literas Siſenes, ut potè innoxius, ad Alexandrum ſæpe deferre tentavit, ſed cum tot curis, apparatuque belli regem videret urgeri, aptius ſubinde tempus exſpectans, ſuſpicionem initi ſceleſti conſilii præbuit: namque epiſtola, priuſquam ei redderetur, in manus Alexandri pervenerat, lectamque eam ignoti annuli ſigillo impreſſo, Siſeni dare juſſerat ad æſtimandam fidem Barbari. Qui quia per complures dies non adierat regem, ſceleſto conſilio eam viſus eſt ſuppreſſiſſe, & in agmine à Cretenſibus, haud dubie juſſu Regis occiſus eſt.* Nec contentus hoc in vili peregrini capite facinus admiſiſſe, eadem poſtea fraude in Parmenione, Macedonum ſuorum facile Principe uſus eſt, namque epiſtolam Philotæ nomine ad Parmenionem patrem ſcriptam, ejuſdem ſigno obſignavit. Curtius lib. 7. cap. 2. *Ad Parmenionem quoque epiſtolas feres, unam à me, alteram Philotæ nomine ſcriptam. Signum annuli ejus in meâ poteſtate eſt. Pater credet à filio impreſſum, ſic, cum te viderit, nihil metuet.*

Hujuſmodi fraudis ſuſpicionem ut à ſe prorſus removerent Ægyptii, poſt cæſum Pompejum annulum ejus Cæſari tradendum curarunt. Aurelius Victor de viris illuſtribus capite 77. *Caput ab Acchilla, Ptolomæi ſatellite, Ægyptio velamine involutum, cum annulo Cæſari præſentatum eſt. Qui non continens lacrymas, illud plurimis & pre-*

& pretioſiſſimis odoribus cremandum curavit. Eadem quoque ratione Vitalianum præfectum prætorio occiſum tradit Jul. Capitolinus in Gordianis tribus: *Fictæ ſunt literæ Maximini, ſignatæ quaſi ejuſdem annulo, & miſſi cum quæſtore milites, qui eas ferrent, addentes quædam propter literas, ſecreto eſſe dicenda. Longam igitur porticum petierunt, & cum ille ea, quæ ſibi erant ſecreto dicenda, perquireret, hortantibus ut prius ſignum inſpiceret Epiſtolæ, dum conſiderat, interemptus eſt. Perſuaſum deinde eſt militibus, juſſu Maximini Vitalianum interemptum.* De hujuſmodi crimine falſi à legatis Græcis commiſſo Guntherus lib. 5. Ligurini v. 368.

Nam qui prædicti mandata priora tyranni
Auſonias urbes Hetruſcaque regna tenenti
Attulerant, Friderice, tibi, gentilibus uſi
Fraudibus, impreſſas falſo ſub nomine Regis
Mendaces chartas ſibi confecere ſigillo.

Tale quid ſibi quoque accidiſſe à quodam falſario conqueritur S. Bernhardus Epiſtola CCLXXXIV. ad Eugenium Papam: *Periclitati ſumus in falſis fratribus & multæ literæ falſatæ ſigillo noſtro in manus multorum exierunt, & quod magis vereor, etiam uſque ad nos dicitur falſitas pervolaſſe. Hac neceſſitate abjecto illo novello,*

quod

quod cernitis de novo utimur, continente & imaginem noſtram & nomen. Figuram aliam tanquam ex noſtra parte jam non recipiatis, niſi forte pro Epiſcopo Clarimontis, cui ſub altero ſigillo literas, cum nondum iſtud haberem. Atque hujuſmodi crimen falſi à ſe non eſſe commiſſum cum indicare Ovidius vellet, ſic l. 2. de Ponto Elegia 9. loquitur:

Nec mea ſubjecta convicta eſt gemma tabella
Mendacem ceris impoſuiſſe notam.

Vel ut JCtorum princeps Cujacius teſte Grutero lib 3. Suſpicionum cap. 8. diſtichon in MSS. invenit:

Nec mea convicta eſt fallaci gemma ſigillo
Mendaces linis impoſuiſſe notas.

De falſis literis adulterino T. Quinctii annulo obſignatis vid. Fragm. Polybii lib. 46. cujus meminit Rutgerſius lib. 1. var. lect. c. 1. Dicta autem fuerunt hæc ſigna *Adulterina.* Feſtus: *Adulterina ſigna dicuntur alienis annulis facta.* L. 30. D. Ad leg. Corneliam de falſis: *Lege Cornelia teſtamentaria obligatur, qui ſignum adulterinum fecerit, ſculpſerit.* l. 4. Inſtitut. de publ. judiciis. §. 7. Ad hujuſmodi fraudem igitur cavendam Solon legem tulit, ne liceret annulario retinere ſigillum annuli venditi, teſte Laërtio: Δακτυλιογλύφῳ μὴ ἐξεῖναι σφραγῖδα φυλάττειν τοῦ πραθέντος δακτυλίου. Ratio legis erat, ne poſ-

ſet

ſet ὁ δακτυλιογλύφος alio facto ſimili annulo fraudem ei facere, cui priorem vendidiſſet.

Quare cum adeo in proclivi ſit crimen falſi per alterius annulum committere, cavendum, ne veniat in poteſtatem eorum, qui illo poſſint abuti. Atque hæc mihi cauſa videtur fuiſſe cur Sextus Pompejus, pugnâ navali victus & fractus in miſerabili fuga annulos ſuos in mare abjecerit, ut narrat Suetonius lib.4. cap.8. *Quippe modo trecentarum quinquaginta navium Dominus, cum ſex ſeptemve fugiebat, exſtincto Prætoriæ navis lumine, annulis in mare abjectis, pavens atque reſpectans.* Itemque Petronius, qui flagitia Principis ſub nominibus exoletorum feminarumque & novitate cujuſque ſtupri perſcripſerat, atque obſignata miſerat Neroni, annulum fregit, ne mox uſui eſſet ad facienda pericula, ut ait Tacitus lib.16. Annal. c. 19.

Sed nec temere quibuſlibet tabellis Annulus imprimendus eſt. Magnum enim levitatis & ſupinæ negligentiæ indicium eſt, præſertim in principe viro, tabulas vel diplomata non lecta nec expenſa annulo obſignare, vel annulum ſignatorium temere cuivis committere: quod Cicero Qu. Fratri ſtudioſe cavendum monet in elegantiſſima illa & plane aurea, quam ad ipſum Aſiæ minoris rectorem ſcripſit, Epiſtola; his verbis: *Sit annu-*

annulus tuus non ut vas aliquod, ſed tanquam ipſe tu: non miniſter alienæ voluntatis, ſed teſtis tuæ. Hoc enim ſentit Cicero, quemadmodum Turnebus libro 27. Adverſar. cap. 1. interpretatur, ne paſſim ſinat annulum ſuum à quovis, ut domeſtica vaſa, tractari, vulgoque & temere ſine delectu quidvis obſignari, ſed eo ſolus utatur, alius non abutatur, ſoluſque, quod jus faſque ſit, annulo ſignet. Vas igitur eſt, ut ſi Græce σκεῦος diceres. Vaſorum autem in domeſtica familia uſus eſt communis. Hic verus eſt, meo quidem judicio, hujus loci ſenſus: quanquam Franciſcus Robortellus libro 2. Emendationum cap. 17. contra P. Manutium contendit eſſe legendum *vas aliquis*, ita, ut *vas vadis* non pro vaſe accipiatur, ſed pro ſponſore, quaſi dicat Cicero: videndum tibi eſt, ô Quinte ne annulus tuus ſit tanquam vas aut ſponſor alienæ voluntatis, id eſt, ne aliquis tuorum quæſtum hâc ratione faciat in provincia, dum annulo tuo prætorio multa obſignat, te inſciente, corruptus largitione alicujus provincialis. Fuiſſet igitur tum annulus tuus vere ſponſor ac vas voluntatis alienæ, id eſt, eorum qui pecunia corrupti erant. Nam ſicuti creditores vadem poſtulant: ita illi provinciales, ne temere pecuniam darent iis, qui polliciti erant, ſe obſignaturos prætoris edictum aut interdictum aliquod, poſtulabant

ante

ante vadem ac veluti ſponſorem aliquem. Is autem erat annulus proprætorius. Obſignationem autem ubi viderant, ſe decipi poſtea poſſe non credebant. Nam vulgo ſi habemus manum & ſigillum alicujus, tum dicimus nos vadem ſeu fidejuſſionem ſufficientem habere. Ita accipit & emendat hunc locum Fr. Robortellus. Sed cum lectio uſitata ſententiam contineat nec ineptam, nec inſulſam, imo vero prudentiæ & gravitatis plenam, cauſæ nihil eſt, cur ab ea ſit recedendum.

Ceterum cum quanto periculo conjunctum ſit, ſi principes viri decretis, tabulis, vel literis non lectis, nec diligenter ponderatis annulum ſignatorium ſtatim imprimant, vel ſaltem, quod idem eſt, ſubſcribant, teſtatur exemplum Theodoſii II. Imp. cujus cum tanta eſſet in obſequendo quibuſlibet facilitas, ut ſæpe literis non lectis manu ſua ſubſcriberet, Pulcheria ejus ſoror callide ſe munus petere ſimulans, per literas poſcebat ſibi in ſervitutem tradi Eudoxiam conjugem, quam impenſe ab ipſo diligi non ignorabat. Quas cum ille non lectas ſubſcriptione confirmaſſet; ſoror monſtratis & lectis literis, acriter eum reprehendit, & ut deinceps in re tanti momenti cautior eſſet, graviter ac amice monuit, teſte Suida in voce πουλχερία: ubi de Theodoſio ſic loquitur: Ὁ δὲ φύσει νωθρός τε καὶ ἀπερίσκεπτος, ἐς πάντα μὲν ὑπεῖρχε, μάλιστα δὲ

ἐς

εἰς τοὺς ὑποβάλλοντας αὐτῷ χάρτας ἀπαραγνώστως ὑπέγραφεν. ὅπερ ἡ σοφωτάτη γνοῦσα ποτὲ Πουλχερία, σοφῶς ὑπῆλθεν αὐτὸν δωρεὰν ὑπολαβοῦσα δῆθεν πρὸς δουλείαν τὴν ἑαυτοῦ γαμετὴν Εὐδοκίαν. ἣν καὶ καθυπογράψας μὴ πρότερον ἀναγνοὺς, ὕστερον δεινῶς ὠνειδίζετο παρὰ τῆς Πουλχερίας. Vide & Nicephorum l.4. c.23. Socratem lib.7. cap.22. Theodoretum lib.5. c.36. Eandem levitatem in Imperatore Alexio Comneno perſtringit Nicetas libro 1. ubi ait, illum in honoribus conferendis adeo facilem fuiſſe, ut quodcunque ſcriptum quis ipſi porrexiſſet, id è veſtigio ſubſignaretur, ſive inepta dictione conſtaret ſive qui id obtulerat peteret, ut terra quidem navigaretur, mare autem araretur, & montes in medium mare transferrentur, vel, ut eſt in fabulis, Athon Olympo imponeretur. Verba ejus hæc ſunt: ὃ γὰρ τις προσανέτεινε χάρτην τῷ βασιλεῖ, αὐτίκα ὑπεσημαίνετο, κἂν σολοίκως εἶχε τῆς φράσεως, κἂν ὁ προτείνων ἐδεῖτο ναυτίλλεσθαι μὲν τὴν ξηρὰν, ἀροῦσθαι δὲ τὴν θάλασσαν, ἢ τὰ ὄρη ἐν καρδίαις θαλασσῶν μετατίθεσθαι, εἴτε μὴν (ὡς ὁ μῦθος βούλεται) Ὀλύμπῳ Ἄθων ἐπανατίθεσθαι. Idipſum etiam tanquam crimen Fridericus I. objecit Papæ Adriano IV. apud cujus legatos cum multa paria literarum reperta eſſent, & ſchedulæ ſigillatæ ad arbitrium eorum ſcribendæ adhuc, quibus per ſingulas Eccleſias Teutonici regni

gni conceptum iniquitatis ſuæ virus reſpergere, altaria denudare, vaſa domus aſportare, cruces excoriare nitebantur, ne ultra procedendi facultas daretur, Imperator eadem, qua venerant, via ad urbem illos juſſit redire, ut patet ex Epiſtola Friderici Barbaroſſæ ad principes Imperii, quæ extat inter conſtitutiones imperiales à Nob. & Cl. V. Melchiore Haiminsfeldio Goldaſto collectas, pag. 60. Atque hæc fuit una ex cauſis, cur Wenceſlao imperium ademptum: ut teſtatur ſententia Exauctorationis Wenceſlai Rom. Regis à principibus Electoribus Imper. Ita & pronunciata Anno cIↃ CCCC. *Præterea membranas perplures nudas raſaſque, ſuæ tamen majeſtatis ſigillo munitas amicis pecunia vendidit: in quibus cum illis, tum aliis, in quorum manus iſtiusmodi membranæ venerunt ſub regio ſigillo quod ſcribere vellent, licuit. Qua ex re ob ſacri Romani Imperii jurium & emolumentorum damnoſam imminutionem, & diſſipationem, graves querelæ ſubortæ ſunt.*

Solet etiam in obſignando hæc fraus interdum committi, ut aliud pro alio obſignetur, & id quod obſignatum eſt, illis perniciem afferat, quod ſalutem ſibi laturum arbitrabantur. Quo dolo Pharnabazus impoſuit Lyſandro Lacedæmonio, qui *præfectus claſſis cum in bello multa crudeliter avareque feciſſet, deque his rebus ſuſpicaretur ad cives ſuos eſſe perlatum, petiit*

tiit à Pharnabazo, ut ad ephoros ſibi teſtimonium daret, quanta ſanctitate bellum geſſiſſet, ſocioſque tractaſſet, deque ea re accurate ſcriberet: magnam enim ejus autoritatem in ea re futuram. Huic ille liberaliter pollicetur: librum gravem multis verbis conſcripſit, in quo ſummis eum effert laudibus. Quem cum legiſſet, probaſſetque, dum obſignatur, alterum pari magnitudine, tanta ſimilitudine ut diſcerni non poſſet, ſignatum ſubjecit, in quo accuratiſſime ejus avaritiam perfidiamque accuſarat. Hinc Lyſander domum quum rediſſet, poſtquam de ſuis rebus geſtis apud maximum magiſtratum, quæ voluerat, dixerat: teſtimonii loco librum à Pharnabazo datum tradidit. Hunc ſummoto Lyſandro quum Ephori cognoviſſent, ipſi legendum dederunt. Ita ille imprudens ipſe ſuus fuit accuſator, ut ait Æmilius Probus. Vide & Plutarchum in vita Lyſandri. Interdum etiam fraus fraudi opponitur: ut litteris damnoſis ſalutiferæ ſubſtituantur. Ferunt enim Conradum II. Imperatorem valde ſevere animadvertiſſe Imperii ſui tempore in pacis publicæ violatores, cujus ſeveritatem cum Lupoldus quidam Comes, criminis dicti reus admodum metueret, ſeceſſiſſe eum cum uxore in ſolitudinem, & ſylvam quandam longe ab hominum oculis & conſuetudine remotam, ibique in tuguriolo quodam aliquamdiu latitaſſe. Non multo poſt contigiſſe,

tigiſſe, ut illis in locis venatui indulgeret Imperator, cumque aberraſſet in ſectando feras ardore à ſuis, & nox illum præter opinionem corripuiſſet, forte ad illud Comitis tuguriolum deveniſſe, ibique noctem illam manſiſſe. Eadem nocte Comitis latitantis uxorem maſculum peperiſſe, eoque recens à partu vagiente, vocem de cælo auribus Imperatoris adlapſam hujus argumenti: Infans hic, ô Imperator, tibi quandoque gener erit & hæres. Eamque vocem cum tertium rediiſſet, terruiſſe Imperatorem, itaque primo diluculo ſurrexiſſe, & inventis duobus ex ſuis, qui Imperatorem in ſylvis perſecuti fuerant, ſerio injunxiſſe, arriperent recens natum infantem, confeſtimque necarent, Famulos paruiſſe jubenti, puerumque parentibus ereptum cum jam jam necaturi eſſent, blandum adeo ipſis arriſiſſe, ut in necem ejus durare non valuerint, itaque in arbore repoſuiſſe vivum, atque ut fidem occiſi infantis Domino facerent, cor lepuſculi, tanqnam infantis eſſet, attuliſſe. Illis digreſſis tranſiviſſe ibidem alium quendam Ducem, & ex vagitu infantem in arbore reperiſſe, relatumque domum aluiſſe pro ſuo. Multo poſt tempore divertiſſe Imperatorem ad illum Ducem, & adoleſcentem hunc conſpexiſſe, de natalibus ejus inquiſiſſe, & cum ambigue reſponſum eſſet, pro eo habere cepiſſe, qui erat,
quem-

quemque olim necandum famulis tradidiſſet. Aucta ſuſpicione nec minus metu veteri animum ſubeunte petiiſſe illum à Duce puerum miniſteriis ſuis & tandem impetraſſe. Inde literas ſtatim ad reginam concepiſſe, quibus præcipiebat, ut cum primum litteras accepiſſet, earum bajulum vitâ exigi juberet, litteraſque illas adoleſcenti ad Reginam perferendas tradidiſſe. Adoleſcentem literas acceptaſſe, inque viam ſe dediſſe, cumque itineris ratione in domo Sacerdotis cujuſdam nocte ingruente hoſpitari neceſſe habuiſſet, Sacerdotem curioſum, quid rerum literis regiis contineretur, ſcire voluiſſe, itaque eas aperuiſſe, cumque mortem miſerrimi adoleſcentis illis contineri intellexiſſet, numine vel miſericordia motum alias literas & quidem contrarii ac longe diverſi argumenti ſubſtituiſſe: cum primum videlicet literas regina reſignaſſet, filiam adoleſcenti ferenti illas matrimonio copularet, ſic jubere ſe, nec ceſſationem illi è bono fore. Illas adoleſcentem tuliſſe, reginamque dicto audientem fuiſſe. Regem, ubi, quid factum, edoctus eſt, initio quidem fremuiſſe, demum vim fati ineluctabilem animo revocantem, in eo quod accidiſſet, quieviſſe.

Hanc Hiſtoriam debemus Michaëli Piccarto amico noſtro, dum vivebat, ſummo, qui eam, ex Viterbienſi, & Rolewincho, Obſervationum ſuarum Hiſtorico-

rico-Politic. Dec. 16. capite 9. intexuit. Huc refero & falſas iſtas literas falſo Reginæ Berengariæ ſigillo munitas, quibus Comes Alvarus Alphonſo Regis Caſtellæ filio Enrico, Berengariæ Fratri vitæ inſidias ſtruxit. Hiſtoriam nobis ſuppeditat Rodericus Toletanus lib. 9. c. 2. ac 3.

Cum enim Alphonſus relicto prænominato Filio Enrico, parvulo admodum, poſt mortem patris ſtatim ad regni faſtigium evecto, diem obiret, ac Comes Alvarus novi hujus Regis cuſtodiam, abdicata Regina Berengaria, Regis Sorore (cui alias & cuſtodia Regis & Regni conceſſa erat) in ſe transferret & una cum Rege peragratis Regni ditionibus Maquedam, quæ eſt oppidum in Diœceſi Toletana, veniſſet, Regina Berengaria nuncium miſit de fratris ſtatu, (ſunt verba Toletani) clanculo percunctari. Erat enim ſollicita, eo quod à Comite Alvaro negligentius ſervabatur. Et cum Comes Alvarus de nuntio comperiſſet, fecit ſcribi literas imposturæ, & falſo ſigillo Reginæ nobilis intercludi, in quibus continebatur, quod Regina nobilis ſcribebat aliquibus de Conſilio magnatum de campis, ut cum toxico ſibi miſſo fratri ſuo exitiale poculum propinarent, ut ſic puerum ad ſororis odium gravius provocarent, & hominem continuo ſuſpenderent. Sed cum labia malignorum (ſunt verba Toletani) tibi velut ebria mentiantur

tur; qui Suſannam à falſo teſtimonio liberavit, Reginam nobilem & innocentem, ab impoſturæ mendacio liberam declaravit, &c.

CAP. XV.

De diſcrimine Annulorum. Aureos geſtare licuiſſe primum Legatis: deinde Senatoribus, mox & Equitibus, qui annulo à plebe distincti. Triumphantes ferreum retinuiſſe. Equitibus etiam militiæ fuiſſe jus aureorum annulorum, contra Lipſium oſtenditur: non autem militibus gregariis, quibus id primum Severus Imp. indulſit. Plebeiis argenteos in uſu fuiſſe videri: ferreos ſervis, quorum fraus, & occulta ſuperbia in annulis indicatur.

HActenus de annulorum uſu, qui in ſignando: nunc oſtendemus annulos etiam fuiſſe peculiare ornamentum & inſigne, quo ſtatus hominum olim & ordines Romæ diſtinguebantur. Ex auro, argento, ferro factos eſſe annulos, ſupra diximus. Ex his ferreorum uſus apud Romanos erat antiquiſſimus. Nam primis ejus Reipub. temporibus, ne Senatori quidem jus erat geſtare aureum annulum, ſed his tantum, qui legati ad exteras gentes ituri eſſent, annuli aurei publice dabantur, *Credo*, inquit Plinius, *quoniam ita exteris honoratiſſimi intelligebantur.* Atque hi ipſi legatione perfuncti annulo publice accepto, in publico tantum utebantur, intra domos vero ferreis. teſte Plinio

Plinio libro 32. cap. 1. Etſi autem paulatim non ſolum Senatores, verum etiam Equites aureos annulos uſurparunt; fuiſſe tamen memoria avorum etiam inter Senatores nonnullos, qui *prætura quoque functi in ferro conſenuerint*, tradit idem Plinius: qui etiam auctor eſt, Divo Auguſto decurias ordinante, *majorem partem judicum in ferreo annulo fuiſſe*. Imo vero ipſi Triumphantes retinuerunt veſtigia priſcæ ſimplicitatis. Nam ferreo annulo uſos fuiſſe Romanos Imperatores, cum curru auro gemmiſque magnifice ornato de hoſtibus victis triumphantes in Capitolium inveherentur, auctor eſt idem Plinius d. l. *Vulgoque ſic triumphabant, & cum corona ex auro Etruſca ſuſtineretur à tergo, annulus tamen in digito ferreus erat, æqua fortuna & triumphantis, & ſervi coronam ſuſtinentis. Sic triumphavit de Iugurtha C. Marius, aureumque non ante tertium conſulatum ſumſiſſe traditur.* Verum hoc præter communem morem fiebat, & ad retundendam triumphantis arrogantiam. Nam alias certum eſt, Senatoribus primum, mox & Equitibus jus aureorum annulorum fuiſſe: quibus tamen *non licebat annulis uti, niſi à prætoribus donati fuiſſent*, ut ait Acron ad Horatii Sat. 5. lib. 2. Prima mentio annulorum aureorum, quibus quidem Romani uſi ſint, extat apud Livium lib. 9. in actis anni ab urbe condita quadringente-

ſimi trigeſimi ſecundi, Caudinâ pace infamis, ubi narrat ob deditionem tam fœde factam Romæ extemplo ſine ulla publica auctoritate conceſſum in omnem formam luctus eſſe, *tabernas circa forum clauſas, juſtitiumque in foro ſua ſponte cœptum prius, quam indictum, latos clavos, annulos aureos poſitos.* Sed à quibus annuli aurei poſiti ſint non addit. In fine autem ejuſdem libri in actis anni 449. tradit idem Livius, *pleroſque nobilium annulos & phaleras depoſuiſſe*, hac cauſa motos, quod Cn. Flavius libertino patre genitus & CL. Appii Scriba, qui jus civile repoſitum in penetralibus Pontificum evulgaverat, & faſtos circa forum in albo propoſuerat à turba forenſi Ædilis curulis creatus eſſet. Ceterum Plinius, qui procul dubio veterum annales diligentiſſime ſuper hac re conſuluit, id ſolis Senatoribus adſcribit: *Quo facto*, inquiens, *tanta Senatus indignatione exarſit, ut annulos ab eo abjectos fuiſſe in antiquiſſimis reperiatur annalibus. Fallit pleroſque qui tum & Equeſtrem ordinem id feciſſe arbitrantur. Eſt enim adjectum hoc quoque, ſed & Phalera poſita, propter quæ nomen Equitum adjectum eſt.* Mox autem ſubjungit: *Annulos quoque depoſitos à nobilitate, in Annales relatum eſt, non à Senatu univerſo.* Quæ verba dum recte conſidero, & cum Livianis contendo, facile adducor in illam ſententiam, ut exiſtimem ſolos

los nobiles & quidem eos tantum, qui in ſenatum allecti erant, aureis annulis uſos eſſe. Atque hos annulos Senatus, tanquam dignitatis ſuæ inſignia retinebat, cum poſt cladem Cannenſem in ſumma ærarii inopia, ut ad æmulandum animos primum equeſtris ordinis, dein reliquæ plebis excitaret, omne ſuum aurum, argentum, æs ſignatum in publicum conferret. De qua re Livius lib.26. in oratione Levini Conſulis, *Itaque ut claſſem habeat, quam ornare volumus, Populus Romanus, privatos ſine recuſatione remiges dare, nobiſmet ipſis primum imperemus: aurum, argentum, æs ſignatum omnes ſenatores craſtina die in publicum conferamus, ita ut annulos, ſibi quiſque & conjugi & liberis & filio bullam: & quibus uxor filiæve ſunt, ſingulas uncias auri, pondo relinquant argenti.* Flor. lib.2. cap.6. *Opes ſuas libens Senatus in medium protulit, nec præter quod in bullis ſingulis atque annulis erat quicquam ſibi auri reliquere.* Huc reſpexit Auguſtinus lib.3. de Civit. Dei cap.19. *Tum etiam ſtipendiis ſufficiendis cum defeciſſet ærarium, in uſus publicos opes venere privatæ, adeo unoquoque id quod habuit conferente, ut præter ſingulos annulos aureos, ſingulaſque bullas, miſerabilia dignitatis inſignia, nihil ſibi auri Senatus ipſe, quanto magis ceteri ordines tribuſque relinquerent.* Quod autem paulo ante idem Plinius affirmat, hoc primum eſſe

veſtigium aureorum annulorum, in eo videtur memoria lapſus, ſi modo vera ſunt, quæ de poſitis ob pacem Caudinam annulis Livius commemorat.

Poſtillâ vero etiam Equites uſurpare cœperunt. Nam ſecundo bello Punico, Annibalis frater Mago nuncius victoriæ, quam Pœni ad Cannas obtinuerant, Carthaginem miſſus cum res geſtas in Italia expoſuiſſet, *ad fidem tam lætarum rerum* (verba ſunt Livii lib. 23.) *effundi in veſtibulo curiæ juſſit annulos aureos, qui tantus acervus fuit, ut metientibus dimidium ſuper tres modios expleſſe, ſint quidam auctores. Fama tenuit, quæ propior vero eſt, haud plus fuiſſe modio. Adjecit deinde verbis, quo majoris cladis indicium eſſet, neminem niſi equitem atque ipſorum primores id gerere inſigne.* Tertullianus Apol. 40. *Annibal apud Cannas per Romanos annulos cædes ſuas modio metiebatur.* Vide & Auguſtinum de Civit. Dei lib. 3. cap. 19. Ex illo igitur tempore Annulus aureus peculiare Equitum erat ornamentum, quo à plebe diſtinguebantur. Plinius lib. 33. cap. 2. *Annuli diſtinxêre alterum ordinem à plebe, ut ſemel cœperunt eſſe celebres, ſicut tunica ab annulis Senatum tantum.* Quod vero Iſidorus liberis omnibus aureum annulum tribuit, libertinis argenteum, diſtinctio non videtur vera. Verba ejus ſunt: *Annulum aureum neque ſervus neque libertinus geſtabat in publico, ſed annulo au-*

reo

reo liberi utebantur, libertini argenteo, ſervi ferreo. Falſa inquam, hæc eſt Iſidori diſtinctio. Nam inter omnes liberos ſoli Equites Senatoreſque hoc jure aureorum annulorum gaudebant. Dion lib. 48. in actis anni 716. οὐδενὶ τῶν πάλαι Ῥωμαίων οὐχ ὅτι τῶν δουλευσάντων ποτὲ, ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἐν ἐλευθέρῳ γένει τραφέντων δακτυλίοις χρυσοῖς, πλὴν τῶν βουλευτῶν καὶ τῶν ἱππέων χρῆσθαι ἐξῆν. *Apud antiquos Romanos non modo liberto; ſed nec ingenuo quidem illi aureo annulo licebat uti, niſi Senator eſſet aut Eques.* Planum eſt hoc ipſum ex eo, quod Plutarchus narrat, Cornuti ſervos, cum herum ſuum occultaſſent, plebeii hominis cadaver ad rogum extuliſſe, eique annulum aureum induiſſe, ne Marii ſatellites, à quibus ille ad cædem conquireba-[illegible] alium pro Cornuto exportari ſuſpi-[illegible]ntur. Verba Plutarchi crudeliſſimam [illegible]am cædem à Cinna & Mario Romæ factam deſcribentis in Mario hæc ſunt. Ἄξιον οὖν ἀγασθῆναι καὶ θαυμάσαι τοὺς τοῦ Κορνούτου θεράποντας, οἳ τὸν δεσπότην ἀποκρύψαντες οἴκοι, νεκρὸν δέ τινα τῶν πολλῶν ἀναρτήσαντες ἐκ τοῦ τραχήλου καὶ περιθέντες αὐτῷ χρυσοῦν δακτύλιον, ἐπιδείκνυον τοῖς Μαρίου δορυφόροις καὶ κοσμήσαντες ὡς ἐκεῖνον αὐτὸν ἔθαψαν. Quomodo enim iſta ſuſpicio hac ratione tolli potuiſſet, ſi plebi æque ac Equitibus aureorum jus annulorum fuiſſet? idem confirmat Appianus, qui lib. 2. ἐμφυλίων narrat, Tribunos plebis ob cædem Clo-

 dii

dii tumultuantes, cum armata multitudine in forum irruiſſe, & obvios quoſque trucidaſſe, ac præſertim eos, ὅσοι ταῖς ἐσθῆσιν ἢ σφραγῖσι ἀπὸ χρυσοῦ διέφερον. *qui veſtitu annuliſque aureis ab aliis diſtabant.* Neque tamen veriſimile eſt Equites Romanos domi quidem jus aureorum annulorum habuiſſe, ſed militiæ non habuiſſe. Id enim diſerte pugnat cum hiſtoria de trimodiis annulorum ab Annibale Carthaginem miſſis, cujus paulo ante facta eſt mentio. Nec audiendus eſt Lipſius in Electis lib. 2. cap. 8. qui exiſtimat hanc ſeveritatem ſtatim à bello Punico ſecundo introductam eſſe, propterea quod Appianus in bello Punico tertio militibus omnibus annulos aureos adimat præter Tribunis. Appiani locus in Libycis hic eſt: Ἀχθομένων δὲ πάντων ἐπὶ τῇ τῶν [illegible]ρῶν ἀταφίᾳ, καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῖς χιλιάρχοις, ὁ Σκιπίων τινὰ λύσας τῶν αἰχμαλώτων ἔπεμψε πρὸς Ἀσδρούβαν καὶ παρῄνει θάψαι τοὺς χιλιάρχους. ὁ δ' ἐρευνησάμενος τὰ νεκρὰ, καὶ ἀπὸ τῆς σφραγῖδος εὑρὼν (χρυσοφοροῦσι γὰρ τῶν στρατευομένων οἱ χιλίαρχοι, τῶν ἐλαττόνων σιδηροφορούντων) ἔθαψεν αὐτούς. εἴτε τὸ ἔργον ἀνθρώπειον καὶ κοινὸν ἐν τοῖς πολέμοις ἡγούμενος, εἴτε τὴν Σκιπίωνος δόξαν ἤδη δεδιώς τε καὶ θεραπεύων. id eſt, *Cum omnes moleſte ferrent relictos inhumatos milites, præcipue Tribunos, Scipio captivum quendam ſolutum vinculis miſit ad Aſdrubalem, rogans ut ſepeliret Tribunos; ille qua-*

quæſitos inter cadavera & aureorum annulorum agnitos indicio (hi enim differunt à vulgo militum ferreos geſtantium) ſepeliit; ſive humanum hoc ratus & à belli jure non alienum: ſive metuens jam tum Scipionis gloriam & tantum virum hoc officio demereri cupiens. Verum hæc verba [τῶν ἐλαττόνων σιδηροφορούντων] non niſi ad pedites & gregarios milites producenda ſunt, ut ipſe Lipſius poſtea de Militia lib. 2. Dialog. 9. recte monuit. Nam equites pari pene loco & dignitate erant cum Tribunis: atque ideo etiam cum militarent, aureis annulis utebantur. Nec patrocinatur ſententiæ Lipſii Suetonius, qui in Galba cap. 10. narrat, *delegiſſe eum Equeſtris ordinis juvenes, qui manente annulorum aureorum uſu Evocati appellarentur, excubiasque circa cubiculum ſuum vice militum agerent.* Nam non tam de retentione annulorum Suetonius, ut inſolens & præter communem morem, notat, quam quod Equeſtris ordinis juvenes vice militum excubias circa cubiculum Principis agerent, & quod illi ipſi juvenes appellarentur Evocati, quos conſtat veteranos fuiſſe, gnaros prudenteſque militiæ, qui expletis ſtipendiis ſponte in gratiam Conſulum aut Ducum militiam ſumebant. Tandem vero Severus Imp. recens ad imperium evectus, cum multa alia militibus induiſit, quæ antea non habebant, tum etiam δακτυλίοις χρυσοῖς χρήσασθαι ἐπέτρεψε, *au-*

reis annulis uti permiſit, teſte Herodiano lib. 3. Imo Valerius Aurelianus Imperator diſerte mandat Vicario ſuo inter alia, ut miles *ſtipendium in baltheo habeat, non in popina: torquem brachialem & annulum apponat*, teſte Vopiſco. Pag. 302.

Sed nec de argenteo annulo, quem Libertini geſtarint, ut Iſidorus affirmat, quicquam apud probatæ fidei ſcriptores me legere memini. Si tamen conjecturis agendum, plebs videtur eo uſa eſſe. Id ut credam movet me Plinius, qui fœminas plebejas ſibi compedes (ita annulos appellat) ex argento feciſſe aſſerit. lib. 33. cap. 12. *Argentum ſuccedit aliquando & auro, luxu fœminarum plebis compedes ſibi ex eo facientium, quas induere aureas mos triſtior vetat.* Cum enim hîc muliebrem ſexum plebejum uſurpaſſe argenteos audiamus, quidni eoſdem etiam à virili uſurpatos cenſeamus?

Ferrum autem inter ſervos hæſit. Plinius cum triumphantibus in digito annulum ferreum fuiſſe dixiſſet, ſubdit, *æqua fortuna triumphantis & ſervi coronam ſuſtinentis*. Hinc etiam eſt, quod ſenex ille, amator Stalino apud Plautum Caſina Act. 3. Sc. 5. verſ. 63. ancillæ Pardaliſcæ annulum aureum pollicetur, ſi quod cupiebat, poſſet efficere:

—— audin'
Si effexis hoc, ſoleas tibi dabo & annulum
in digito

Au-

Aureum & bona plurima.

Nam habere quidem aureos annulos in peculio ſuo illis licebat, non vero geſtare. Quanquam fuere qui novitio quodam invento aurum ferro ſolebant ſuperinducere, vel etiam merum purumque aurum decolorare & deformare in modum ferri: atque ita geſtabant aurum nec videbantur geſtare, cum colore aliquo atro, quod hodieque uſitatum, aut fuſco id velarent. Ita enim recte interpretatur Lipſius verba Plinii ſervorum fraudem & occultam in annulis ſuperbiam perſtringentis: *Nec non & ſervitia jam ferrum auro cingunt, alii per ſeſe mero auro decolorant.* Annulus autem hic ſervis erat ad uſum potius, quam ad ornatum, nempe ad ſignandum. Apulejus lib. 10. *Donec juſſu magiſtratuum miniſteria publica contrectatis nequiſſimi ſervi manibus annulum ferreum deprehenſum cum ſigno ſacculi conferunt.* Sed de ferreis annulis hoc etiam in tranſcurſu notandum, illos contactu magnetis attritos habere vim quandam attrahendi & ſeſe mutuo alligandi; de qua re elegans locus extat apud Platonem in Ione: Ἔστι γὰρ τοῦτο τέχνη μὲν οὐκ ὂν παρὰ σοὶ περὶ Ὁμήρου εὖ λέγειν (ὃ νῦν δὴ ἔλεγον) θεία δὲ δύναμις ἥ σε κινεῖ ὥσπερ ἐν τῇ λίθῳ, ἣν Εὐριπίδης μὲν Μαγνῆτιν ὠνόμασεν, οἱ δὲ πολλοὶ, Ἡρακλείαν. καὶ γὰρ αὕτη ἡ λίθος οὐ μόνον αὐτοὺς τοὺς δακτυλίους ἄγει τοὺς σιδηροῦς, ἀλλὰ καὶ δύναμιν ἐντίθησι τοῖς δακτυλίοις, ὥς τε

δυνάσθαι ταὐτὸν τοῦτο ποιεῖν ὅπερ ἡ λίθος, ἄλλους ἄγειν δακτυλίους. ὥς τ᾽ ἐνίοτε ὁρμαθὸς μακρὸν πάνυ σιδηρείων καὶ δακτυλίων ἐξ ἀλλήλων ἤρτηται. πᾶσι δὲ τούτοις ἐξ ἐκείνης τῆς λίθου ἡ δύναμις ἀνήρτηται. οὕτω δὲ καὶ ἡ Μοῦσα ἐνθέους μὲν ποιεῖ αὐτὴ, διὰ δὲ τῶν ἐνθέων τούτων ἄλλων ἐνθουσιαζόντων ὁρμαθὸς ἐξαρτᾶται. hoc eſt, *Vt bene de Homero loquaris, ars tibi non præſtat, ut modo dicebam, ſed divina vis eſt quæ te movet, ſicut in lapide, quem Magnetem Euripides nominavit, nonnulli Heraclium vocant. Qui lapis non ſolum ferreos annulos trahit, ſed vim etiam annulis ipſis infundit, qua hoc idem efficere poſſint, ac perinde ut lapis, alios annulos trahere. Vnde longa plerumque concatenatio ferri & annulorum invicem pendet & omnibus his ex illo lapide vis attrahitur: Ita ipſa Muſa poëtas divino inſtinctu concitat, poëtæ conciti alios furore corripiunt: quare ex his omnibus ſeries ipſa contexitur.* De eadem re & D. Auguſtinus lib. 21. de civitate Dei cap. 4. *Magnetem lapidem novimus mirabilem ferri eſſe raptorem. Quod cum primum vidi, vehementer inhorrui. Quippe cernebam à lapide ferreum annulum raptum atque ſuſpenſum, deinde tanquam ferro, quod rapuerat, vim dediſſet ſuam communemque feciſſet, idem annulus admotus eſt alteri, eumque ſuſpendit, atque ut ille prior lapidi, ſic alter annulus priori lapidi cohærebat. Acceſſit eodem modo tertius, acceſſit & quartus. Iamque ſibi per mutua connexis circulis*

non

non implicatorum intrinſecus, ſed extrinſecus adhærentium quaſi catena pependerat annulorum.

Cap. XVI.

Annulorum jus fuiſſe tantum illis Equitibus, qui cenſum equeſtrem habebant: quo imminuto annulus deponebatur: quod & inceſſione bonorum factum. Quomodo Annuli aurei non ſolum cum plebe, ſed & cum libertinis libertiſque fuerint communicati, oſtenſum. Apud Brachmanas qui aurum in digitis geſtarint?

SED redeo ad aureos annulos, quibus Equites fuiſſe à plebe diſtinctos dictum eſt. Neque tamen omnibus Equitibus, ſed iis tantum, qui cenſum equeſtrem, id eſt, quadringenta millia ſeſtertiûm habebant, aureos annulos geſtare licuit. Id vel ex eo intelligi poteſt, quod Suetonius in Cæſare cap. 39. de Laberio Eq. Rom. ſcripſit, eum, cum Ludis poſtulatu Cæſaris mimum egiſſet, *donatum ab eodem quingentis ſeſtertiis & annulo aureo, ſeſſum in quatuordecim è ſcena per orcheſtram tranſiiſſe.* Vide Macrob. lib. 2. Saturnal. cap. 7. Senecam lib. 7. Controverſ. Declam. 3. Atque hæc eſt cauſa, cur milites illi, qui magnis præmiis à Jul. Cæſare ad Rubiconem tranſeundum Arimini ſollicitabantur, promiſſa ſibi 40. millia ariolati ſint, cum prius falſam de promiſſo jure aureorum annulorum opinionem concepiſſent. Sciebant enim aureos an-

nulos & cenſum equeſtrem eidem competere nec ſeparari poſſe. Suetonius in eodem Cæſare cap. 33. *Exiſtimatur etiam equeſtres cenſus pollicitus ſingulis: quod accidit opinione falſa. Nam cum in alloquendo exhortandoque, ſæpius digitum lævæ manus oſtentans, affirmaret ſe ad ſatisfaciendum omnibus, per quos dignitatem ſuam defenſurus eſſet, annulum æquo animo quoque detracturum ſibi: extrema concio, cui facilius erat videre concionantem, quam audire, pro dicto accepit, quod viſu ſuſpicabatur; promiſſumque jus aureorum annulorum cum millibus quadringentis fama diſtulit.* Iſtam aureorum annulorum, cum adjuncto cenſu equeſtri, donationem olim uſitatam, ſuo ſeculo in deſuetudinem abiiſſe lamentatur Martialis lib. 14. lem. 120. ubi annulos ita loquentes inducit:

Ante frequens, ſed nunc rarus nos donat amicus:
Felix, cui comes eſt, non alienus eques.

Ante dicit ſolitos eſſe divites multis cenſum equeſtrem ſupplere, annuloſque aureos dare, qui equitum erant geſtamina, quod ætate ſua rarum queritur. Veruntamen felicem dicit qui comitem habet equitem: non alienum ſed ſuum, id eſt, quem ipſe ſua liberalitate equeſtri cenſu donato equitem fecerit. Turnebus lib. 9. cap. 24. Ad hunc morem reſpexit eumque perſtrinxit Arnobius lib. 4. adverſus gentes: *Quis ad extremum Deam Pecuniam eſſe*

eſſe credat, quam velut maximum numen veſtræ indicant literæ, donare annulos aureos, loca in ludis atque in ſpectaculis priora, honorum ſuggeſtus ſummos, amplitudinem magiſtratus & quod maxime pigri ament, ſecurum per opulentias otium? Eundem vero annulum Equites non niſi re decocta vel cenſu imminuto deponebant, vel oppignorabant vel etiam vendebant. Martialis lib. 8. Epigr. 5.

Dum donas, Macer, annulos puellis;
Deſiſti, Macer, annulos habere.

Et lib. 2. Epigram. 57.

Quem grex togatus ſequitur & capillatus
Recenſque cella linteiſque loriciſque
Oppignoravit ad modo Claudii menſam
Vix octo numis annulum unde cænaret.

Juvenalis Sat. 9.

Talibus à dominis poſt cuncta noviſſimus exit
Annulus & digito mendicat Pollio nudo.

Turpi itidem judicio damnatos & ordine motos equites aureorum annulorum geſtatione abſtinuiſſe, argumento eſt Arellius Fuſcus, de quo Plinius lib. 32. cap. 12. *Argentum ſuccedit ex re aliquando & auro, luxu fæminarum plebis compedes ſibi ex eo facientium, quas induere aureas mos tritior vetat. Vidimus & ipſi Arellium Fuſcum, motum equeſtri ordine, ob inſignem cum celebritate affectationem adoleſcentum ſcholæ, ex argento annulos habentem.* Qui locus in edi-

editione Dalecampii, & Elzeviriana, ſenſu, ut opinor, clariore, ita legitur: *ob inſignem calumniam, (quod) cum celebritate aſſectarentur adoleſcentium ſcholæ, &c.* In ceſſione quoque bonorum olim, quæ ex lege Julia fiebat, inter alias rerum & verborum ſolemnitates in ea uſurpari ſolitas (quæ tamen cujuſmodi fuerint hodie ignoratur) etiam hanc fuiſſe, ut annuli & alia, quæ dignitatis alicujus, & ordinis eſſent inſignia, ſolenni ritu deponerentur, recte ſuſpicatur CL. & ingenioſiſſimus Scipio Gentilis, noſter, dum vivebat, amicus, ex hoc loco Apuleii in Apologia. *Lex*, inquit, *negat poſſe diſſolvere: annulos aureos & omnia inſignia dignitatis abjicit: cum creditoribus depaciſcitur.* Quanquam tale quid in ceſſione bonorum uſitatum fuiſſe etiam tempore Ciceronis, colligere eſt ex oratione illius, quam habuit pro Sex. Roſcio Amerino, in qua Chryſogonum his verbis compellat: *Rogat oratque te, Chryſogone, ſi nihil de patris fortunis ampliſſimis in rem ſuam convertit, ſi nulla in re te fraudavit, ſi tibi optima fide ſua omnia commiſit, adnumeravit, appendit, ſi veſtitum, quo ipſe tectus erat, annulumque dedit, &c. Ut ſibi per te liceat innocenti amicorum opibus vitam in egeſtate degere.* Nec incommode huc trahi poteſt illud Cæſaris factum, cujus paulo ante facta eſt mentio, qui *ſe ad ſatisfaciendum omnibus, per quos dignitatem ſuam defenſurus*

ſurus eſſet, annulum quoque æquo animo detracturum ſibi, arrecto digito affirmabat.

Erat igitur Equeſtris equidem ordinis inſigne annulus aureus: interdum tamen factum, ut etiam è plebe aliqui eo à magiſtratibus donarentur. Teſtatur id Cicero lib. 3. in Verrem. *Sæpe noſtri Imperatores ſuperatis hoſtibus optime Repub. geſta, ſcribas ſuos annulis aureis in concione donaverunt.* Et paulo poſt, ubi reprehendit Verrem, quod Scribæ ſuo, quem prius mirum in modum locupletaverat, talem annulum dediſſet, recitat ſolennia illa verba, quibus in donatione aureorum annulorum Romani utebantur: *Annulo eſt aureo Scriba donatus & ad eam donationem concio eſt advocata. Quod erat os tuum, cum videbas in concione eos homines, quorum ex bonis iſte annulus aureus donabatur, qui ipſi annulos aureos poſuerant, liberiſque detraxerant, ut eſſet unde Scriba tuus hoc tuum munus & beneficium tueretur? Quæ porro præfatio tuæ donationis fuit? Illa ſcilicet vetus, atque imperatoria?* Quando tu quidem in prælio, in bello, in re militari; *Cujus ne mentio quidem te Prætore ulla facta eſt: an illa?* Quandoquidem tu nulla unquam mihi in cupiditate ac turpitudine defuiſti, omnibuſque in iiſdem flagitiis mecum & in legatione & prætura & hic in Sicilia verſatus es; ob haſce res quoniam te locupletavi, hoc annulo au-

reo

reo dono. *Vera hæc fuiſſet oratio: non enim iſte annulus aureus abs te datus iſtum virum fortem, ſed hominem locupletem eſſe declarat. Ita eundem annulum ab alio datum teſtem virtutis duceremus, abs te donatum comitem pecuniæ judicamus.* Clarum id & ex Inſcriptione vetere, quæ decimo ab Ebora lapide:

D. M. S.
C. ANTONIO. C.F. FLA
VINO. VI. VIRO. JUN.
HAST. LEG. II. AUG. TORQ.
AUR. ET. AN. DUPL. OD. VIRT.
DONATO. JUN. VERECUN
DA. FLAM. PERP. MUN. EBOR
MATER P.C.

Hoc honore Sylla Roſcium comœdum affecit, Macrobius lib. 2. Saturnal. cap. 10. *Is eſt Roſcius, qui etiam L. Syllæ cariſſimus fuit, & annulo aureo ab eodem Dictatore donatus eſt.* De C. Julio Cæſare, qui Laberium quantumvis Equitem aureo annulo donavit, paulo ante diximus. Ejus vero exemplo etiam Balbus Quæſtor *ludis, quos Gadibus facit, Herennium Gallum hiſtrionem, ſummo ludorum die annulo aureo donatum in* XIV. *ſeſſum deduxit: tot enim fecerat ordines equeſtris loci*, ut ſcribit Aſinius Pollio ad Ciceron. lib. 10. Epiſt. 31.

Atque hoc jus aureorum annulorum ſolis ingenuis concedi ſolebat à magiſtratibus ante tempora Auguſti. Hic primus eodem honore inſigniviſſe legitur Menam

& Ant.

& Ant. Muſam libertos: Menam quidem ob id, quod Sex. Pompejo relicto ad Auguſtum cum claſſe & exercitu confugiſſet. Dio lib 48. Καὶ αὐτὸν ἐκεῖνος ἀσμένως ἰδὼν οὔτε ἐξέδωκεν ἐξαιτηθέντα καὶ προσέτι καὶ ἐν τιμῇ μεγάλῃ ἤγαγε. δακτυλίοις τε χρυσοῖς ἐκόσμησε καὶ ἐς τὸ τῶν ἱππέων τέλος ἐσέγραψε. hoc eſt, *Cæſar Menam libentiſſime accepit, neque dedidit Pompejo poſtulanti & magno inſuper in honore habuit, annuliſque aureis decoravit; & in Equeſtrem ordinem adſcripſit.* Ant. Muſam vero, quod ejus opera ex ancipiti morbo convaluiſſet. Dio lib. 53. Καὶ αὐτὸν μηδὲν ὅ, τι μηδὲ τῶν πάνυ ἀναγκαίων ποιεῖν δυνάμενον, Ἀντώνιος Μούσας καὶ ψυχρολουσίαις καὶ ψυχροποσίαις ἀνέσωσε, καὶ διὰ τοῦτο καὶ χρήματα παρά τε τοῦ Αὐγούστου καὶ παρὰ τῆς βουλῆς πολλά, καὶ τὸ χρυσοῖς δακτυλίοις (ἀνελεύθερος γὰρ ἦν) χρῆσθαι. τήν τε ἀτέλειαν καὶ ἑαυτῷ καὶ τοῖς ὁμοτέχνοις, οὐχ ὅτι τοῖς τότε οὖσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔπειτα ἐσομένοις ἔλαβεν. hoc eſt, *Antonius vero Muſa, cum nihil Auguſtus eorum, quæ maxime ad donationem opus erant, poſſet facere, lavacris frigidis, frigidiſque potionibus, ſanitati reſtituit: quam ob rem etiam pecunia ei ab Auguſto & Senatu multa, uſuſque annuli aurei, (libertus enim erat) datus eſt, immunitaſque non ipſi modo, ſed omnibus eandem artem exercentibus in poſterum quoque tempus conceſſa.* Eadem Zonaras lib. 2. Geſtarunt tamen etiam Priſci Medici annulos. Quid enim aliud eſſe putabimus

bimus illa πλεσμάτια, οἷς οἱ ἰατροὶ, οἱ ἀρχαῖοι τοὺς δακτυλίους ἐνέβαλον apud Ariſt. lib. 4. Pact. Animal. 9. quam annulos?

Ceterum cum annulorum uſus increbeſceret, & cum vilibus etiam perſonis communicaretur, conſtitutum, *ne cui jus id* (annulorum aureorum) *eſſet, niſi cui ingenuo ipſi, patri, avoque patrono ſeſtertia* 400. *cenſus fuiſſet, & lege Iulia theatrali in* XIV. *ordinibus ſedendi*. Factum hoc Tiberii principatus anno nono, C. Aſinio Pollione, C. Antiſtio Vetere Coſſ. anno urbis conditæ ſeptingenteſimo ſeptuageſimo quinto, futili pene de cauſa, *cum C. Sulpitius Galba, dum juvenilem famam apud Principem poptinarum pœnis aucupatur, queſtus eſſet in Senatu, vulgo inſtitores ejus culpæ defendi annulis*. Plinius lib. 33. cap. 2. Sed conſtitutio illa non diu duravit. Nam ſtatim ſub Claudio Senatus (quod tamen tanquam rem indignam reprehendit Plinius) Pallanti Claudii liberto prætoria ornamenta decrevit, ipſumque cenſuit *non exhortandum modo, verum etiam compellendum ad uſum aureorum annulorum. Erat enim*, ut Plinius l. 8. Epiſt. 5. ironicῶs inquit, *contra majeſtatem Senatus, ſi ferreis prætorius uteretur.* Icellum quoque Galbæ libertum annulis aureis & Marciani cognomine donatum, tradit Tacitus lib 1. hiſtor. & Suetonius in Galba cap. 14. Vitellius Imp. libertum ſuum Aſiaticum *primo imperii die aureis donavit*

navit annulis ſuper cœnam, cum mane rogantibus pro eo cunctis, deteſtatus eſſet ſeveriſſime talem equeſtris ordinis maculam, ut ait Sueton. cap. 12. vel ut Taciti verbis utar lib. 2. hiſtor. *Poſtulante exercitu, ut libertum ſuum Aſiaticum equeſtri dignitate donaret, inhoneſtam adulationem compeſcuit. Dein mobilitate ingenii, quod palam abnuerat, inter ſecreta convivii largitur, honoravitque Aſiaticum annulis, fœdum mancipium & malis artibus ambitioſum.* Ejuſdem Vitellii frater Lucius ſervum Verginii Capitonis annulis donavit, in quibus etiam aliquanto poſt hic patibulo affixus eſt. Tacitus lib. 4. hiſtor. *Solatio fuit ſervus Verginii Capitonis, quem proditorem Tarracinenſium diximus, patibulo affixus, in iiſdem annulis, quos acceptos à Vitellio geſtabat.* Sic Domitianus ſervum Hetruſcum (libertinum fuiſſe ait Salmaſ. ad Capitol. p. 170.) aureo annulo donatum inter equites retulit: quod indicare voluit Statius lib. 3. Syl. in Lacrimis Hetruſci, cum inquit:

Mutavitque genus, lævaque ignobile ferrum
Exuit & celſo natorum æquavit honore.

Salm. ad Capit. p. 170. l. *celſe.* Opilium Macrinum quoque libertinum hominem, qui occiſo Antonino Baſſiano imperium arripuit, donatum aureis annulis, ex Aurelio Victore refert Jul. Capitolinus in Macrino.

Sed

Sed quid pluribus exemplis recenſendis nos fatigabimus? cum certum ſit, annulorum uſum circa hæc tempora ita invaluiſſe, ut ſimul ac quis manumiſſus erat, ſtatim etiam de jure annulorum impetrando cogitationem ſuſciperet. Hinc ſervus ille in Arriani Epicteto lib. 3. cap. 26. pag. 157. cum libertus factus eſſet, & tamen conditionem ſuam nihilo meliorem animadverteret, ὅμως δ᾽ ἐὰν δακτυλίους, inquit, λάβω, τότε γ᾽ εὐρέστατα διάξω καὶ εὐδαιμονέστατα. hoc eſt, *tamen ſi annulos accepero, tum proſperrime vivam & feliciſſime.* Imo Tertullianus etiam inter vulgata manumiſſionis inſignia refert annulum aureum l. de Reſurrectione carnis cap. 57. *Atqui & veſtis albæ nitore & aurei annuli honore & patroni nomine ac tribu menſaque honoratur.* Quæ tamen verba caute intelligenda ſunt. Nam manumittere quidem ſervum patronus, ſed jus aureorum annulorum eidem conferre non poterat. A principe id impetratum oportuit & quidem cum patroni conſenſu. Nam qui invitis aut ignorantibus patronis acceperant, illis Divum Commodum jus aureorum annulorum ademiſſe teſtatur Marcianus ICtus. Cum vero quotidiana fere eſſet hæc impetratio, videtur hæc Tertullianus non accurate diſcriminaſſe. Ceterum quod de impetrando jure aureorum annulorum diximus, id poſtea abrogatum eſt Conſtitutione Juſtiniani, omni-

omnibuſque conceſſi, etiam Libertinis, aurei annuli. Novella 78. Διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, εἴτις ἐλευθερώσας οἰκέτην ἢ θεράπαιναν αὐτοῦ, πολίτας αὐτοὺς ἀποφήνειε Ῥωμαίους (οὐδὲ γὰρ ἄλλως ἔξεστιν) ἴστω παρὰ τοῦδε τοῦ νόμου ὁ τὴν ἐλευθερίαν λαβὼν, ἕξει παρεπόμενον εὐθὺς καὶ τὸ τῶν χρυσῶν δακτυλίων καὶ τὸ τῆς παλιγγενεσίας δίκαιον, καὶ οὐκ ἐξ ἀνάγκης αἰτήσεται τοῦτο παρὰ τῆς βασιλείας ἔτι, οὐδὲ δεήσεται παντελῶς οὐδεμιᾶς πολυπραγμοσύνης. *Propterea ſancimus, ſi quis manumittens ſervum aut ancillam ſuam, cives denunciaverit Romanos, (neque enim aliter licet) ſciat ex hac lege, quod qui libertatem acceperit, habebit ſubſequens mox & aureorum annulorum & regenerationis jus, & non jam ex neceſſitate hoc à principibus poſtulabit.* Ipſe etiam Leo Imp. cum privatis interdixiſſet uſum auri & gemmarum, tamen excepit ornamenta matronalia & muliebrium viriliumque annulorum habitum. *l. unica. C. Nulli licere in frenis. Et conſtitut. Leonis* LXXXI. ſolis clericis, niſi ſint in dignitate conſtituti, annulos geſtare non licet, ex decreto Concilii Lateranenſis ſub Innocentio III. & Baſileenſis ſub Sigiſmundo Imperatore habiti: *Nullus portet annulum, niſi cui competit ex officio dignitatis, & unum duntaxat.* Nam alias vulgo dici ſolet: *Clericus annulatus aut eſt fatuus aut prælatus.*

Antequam hoc caput concludam, non poſſum

poſſum, quin mentionem faciam ritus olim apud Brachmanas Indorum Gymnoſophiſtas uſitati. Autor eſt Strabo libro 15. Geograph. illos extra urbem in luco rebus divinis humaniſque perdiſcendis occupatos vivere ἀπεχομένους ἐμψύχων καὶ ἀφροδισίων, *animalibus & Venere abſtinentes*, annos triginta circiter perſiſtere, ita modeſtos, ut qui ſcreet, aut expuat illo die, è cœtu tanquam incontinens excludatur: quibus finitis in ſua quemque ſecedere, laxius licentiuſque vivere σινδονοφοροῦντας καὶ χρυσοφοροῦντας μετρίως ἐν ταῖς χερσὶ καὶ τοῖς ὠσί. hoc eſt, *ſindonem induere & aurum in manibus & auribus moderate geſtare*. Sed nec illud ab hoc loco, ubi in mentionem incidimus Philoſophorum Indorum, alienum videtur commemorare, quod de Philoſophorum apud Græcos facile Principe, Ariſtotele, refert Diogenes Laërtius in ejus vitâ; illum veſte uſum eximia, geſtaſſe annulos, & comam totondiſſe, ἐσθῆτί τε ἐπισήμῳ χρώμενον καὶ δακτυλίοις καὶ κουρᾷ.

CAP.

Cap. XVII.

De luxu Annulorum. Plures annulos geſtare priſcis temporibus vitio datum. Tandem non ſolum in omnibus digitis, ſed & digitorum articulis plures geſtati: quod tamen mollitiei ſignum ſemper habitum. De Annulis hibernis & æſtivis. Annuli Natalitii *qui? Bella ob annulos orta. Annulos & veſtes qui nunquam mutarint.*

QUomodo annulus aureus primum plebi, deinde & ipſis libertinis libertiſque communis factus ſit, ex his conſtat. Dici autem non poteſt, quantopere poſtillâ ſe luxus Romanorum in annulis oſtentarit. Etenim primis quidem temporibus vitio dabatur viro plures annulos, quam unum digitis geſtare. Iſidorus libro penult. capite 32. *Apud veteres*, inquit, *ultra unum annulum uti infame habitum viro.* Gracchus in Menium: *Conſiderate, Quirites, ſiniſtram ejus: en cujus auctoritatem ſequimini, qui propter mulierum cupiditatem, ut mulier, ornatus eſt.* Pergit mox Iſidorus exemplum apponere: *Craſſus*, inquit, *qui apud Parthos periit, in ſenectute duos habuit annulos, cauſam proferens, quod pecunia ei immenſa creviſſet. Multi etiam Romanorum præ gravitate annulum geſtare in digito abſtinuerunt.* Apud Carthaginenſes Lege cautum erat, ne quis plures annulos geſtaret, quam expeditiones obiviſſet, teſte Ariſtot. lib. 7. Polit.

Polit. cap 2. Καρχηδόνι φασὶ τὸν ἐκ τῶν κρίκων κοσμὸν λαμβάνειν, ὅσας ἂν στρατεύσωνται στρατείας. Sed de uno annulo, etiam Attejus Capito apud Macrobium libro 7. Saturnal. cap. 13. *Apud veteres*, inquit, *nec plus annulorum habere quam unum licebat, nec cuiquam niſi libero.* Sed & Horatii adhuc ævo tres annuli videntur vitio verſi: quo nomine perſtringit Priſcum quendam Satyra 7. lib. 2. his verbis:

— ſæpe notatus
Cum tribus anellis, modo læva Priſcus inani.

Tandem vero luxus annulorum adeo inolevit, ut etiam omnibus digitis geſtarint. Martialis lib. 5. Epigr. 62.

Per cujus digitos currit levis annulus omnes.

Imo vero uno digito plures. Idem Martialis de Charino lib. 11. Epigr. 60.

Senos Charinus omnibus digitis gerit,
Nec nocte ponit annulos.

Lucianus in Dialogo, qui Gallus inſcribitur, diviti alicui ſedecim annulos tribuit. Sic enim ibi Gallus ad herum ſuum Micyllum: Ἐγὼ δὲ τὴν ἐσθῆτα τὴν ἐκείνου ἔχων καὶ δακτυλίους βαρεῖς, ὅσον ἑκκαίδεκα, ἐξημμένους τῶν δακτύλων, ἐκέλευον ἑστίασίν τινα λαμπρὰν εὐτρεπισθῆναι ἐς ὑποδοχὴν τῶν φίλων, hoc eſt, *Ego interim illius indutus veſtitum & annulos graves gerens circiter ſedecim digitis inſertos, epulum quoddam ſplendidum jubebam adornari, quo amicos acciperem.*

Quid?

Quid? quod etiam in ſingulis articulis & quidem in uno plures geſtabant. Martialis lib 5. Epigr. 11.

Sardonichas, Smaragdos, Adamantas, Iaſpidas uno
Portat in articulo Stella, Severe, meus.

Fuit autem fere mollis & delicati animi ſignum ſemper habitum, plures annulos & eos quidem in extremis digitis geſtare. Id in Trimalcione notavit Petronius, dum ipſum ait habuiſſe *extremo articulo digiti ſequentis minorem annulum totum aureum*. Et Seneca lib. 7. Natur. Quæſt. cap 31. cum varias luxuriæ ſpecies recenſuiſſet, mox addit: *Exornamus annulis digitos & in omni articulo gemma diſponitur: Quotidie comminiſcimur, per quæ virilitati fiat injuria, ut traducatur, quia non poteſt erui.* Quintilianus etiam in Oratore ſuo hoc reprehendit lib. 11. cap. ult. *Manus non impleatur annulis, præcipue medios articulos non tranſeuntibus.* Sed omnium diſertiſſime morem hunc improbat Clemens Alexandrinus lib. 3. Pædagog. c. 11. Ἀλλὰ ϛ τὸν δακτύλιον οὐκ ἐπ᾽ ἄρθρῳ φορητέον τοῖς ἀνδράσι. γυναικεῖον γὰρ τοῦτο. εἰς τοὔσχατον καθιέναι. ἔσται γὰρ οὕτως εὐεργὴς ἡ χεὶρ, ἐν οἷς αὐτῆς δεόμεθα. καὶ οὐ ῥᾷστα ὁ σημαντὴρ ἀποπεσεῖται, τῇ μείζονι τοῦ ἄρθρου κονδύλῳ φυλαττόμενος. hoc eſt, *Sed neque eſt à viris annulus in articulo ferendus: hoc enim eſt muliebre: ſed in parvo digito,*

atque adeo in extrema ejus parte eſt demittendus. Ita enim erit manus maxime ad operandum expedita in iis, in quibus ea egemus: neque facile excidet ſigillum, quod majore articuli ligamento cuſtoditur. Ariſtophanes in Nubibus eos, qui digitos ad ungues uſque annulis onerant & comam nutriunt, confragoſa voce appellat σφραγιδονυχαργοκομήτας. Suidas exponit τοὺς κόμαις καὶ περιττοῖς δακτυλίοις τὰς χεῖρας κοσμουμένους, ὡς μέχρι τῶν ὀνύχων ὑπὸ τῶν δακτυλίων σκέπεσθαι τοὺς δακτύλους. Heſychius paulo brevius, τοὺς ἔχοντας σφραγίδας ἐν δακτυλίοις καὶ ὄνυχας λευκοὺς καὶ κομῶντας.

Sed & in varietate annulorum quidam luxus fuit. Habebant enim ut æſtivas veſtes & hibernas, l.1. D. De acq. quotid. & æſtiva: ita & annulos, quos hieme ſola: alios, quos æſtate ſola geſtarent. Juvenalis Sat, 1.

Ventilet æſtivum digitis ſudantibus aurum,
Nec ſufferre queat majoris pondera dextræ.

Ubi Gloſſæ veteres notant, hoc tam delicatum annulorum diſcrimen à Criſpino inventum, cui per æſtatem moleſta fuerint illa *majoris pondera gemmæ*. Veriſimile autem eſt, ut Marquardus Freherus putat, quos æſtate geſtare ſolerent, Heliotropios fuiſſe & Aſteritas & Mithridacas, & Irides, quarum vis & delectatio quæ-

quædam peculiaris eſt, cum Soli opponuntur, ut Plinius, Iſidorus & Solinus ſcribunt. Et hoc genus annulos, quia non niſi media anni parte geſtari ſolerent, *Semeſtres* vocat idem Juvenalis, Sat. 7.

Semeſtri vatum digitos circumligat auro.

Reperio etiam quoſdam annulos ſolo natali die geſtari ſolitos. Ita enim plerique capiunt hunc locum Perſii Sat. 1. ubi introducitur Recitator

pexuſque togaque recenti
Et natalitia tandem cum Sardonyche albus.

Quanquam intelligi etiam poteſt annulus natali die à cliente dono miſſus, quem in magno pretio habitum & cum cura ſervatum, patet ex Plauti Curculione Scena penult. ubi cum Planeſium virgo dixiſſet,

Verum hunc ſervavi ſemper mecum una annulum,
Cum hoc olim perii.

Miles paulo poſt inſpecto annulo ſubjungit:

proh Iupiter!
Hic eſt, quem ego tibi miſi natali die,
Tam facile novi, quam me.

Porro tanta fuit quorumdam veſania, ut in annulos fere omne patrimonium profunderent. Tertullianus De habitu Mulier. *In ſiniſtra per ſingulos digitos de ſaccis ſingulis ludit.* Atque hujus generis fuit ille

 annu-

annulus, quem Nonius Senator Strumæ filius, ac Servilii Noniani avus ab Antonio proſcriptus ſecum abſtulit, cujus pretium æquabat viginti mille ſeſtertia, id eſt, decies centena millia florenorum. Plinius memorat lib. 37. cap. 6. ubi de Opalis: *Magnitudo nucem avellanam æquat, inſigni apud nos hiſtoria. Siquidem extat hodieque hujus generis gemma, propter quam ab Antonio proſcriptus Nonius Senator eſt. Illeque proſcriptus fugiens, hunc è fortunis ſuis omnibus annulum abſtulit ſecum, quem certum eſt ſeſtertiis viginti millibus æſtimatum. Sed mira Antonii feritas atque luxuria, propter gemmam proſcribentis, nec minor Nonii contumacia proſcriptionem ſuam amantis, cum etiam feræ abroſas partes corporis relinquant, propter quas ſe periclitari ſciant.* Talis fuit & Adamas Caroli Burgundi, de quo Comineus ita loquitur: *Fugiente Carolo, Helvetii ingentem prædam fecerunt, verum quantas opes conſecuti eſſent, ignorabant. Tabernaculum quoddam illius longe pulcherrimum & exquiſitiſſimum partitum fuit ab eis in multa fruſta. Patinas argenteas nonnulli, cum ſtanneas eſſe putarent, viliſſimo pretio vendebant. Adamantem ipſius toto orbe celeberrimum, cui erant appenſi aliquot uniones, quidam, ubi reperiret, in pyxidem repoſuit, mox ſub currum abjecit, paulo poſt reverſus ſuſtulit, & ſacrifico cuidam vendidit aureo nummo. Is deinde à ſui oppidi*

Magi-

Magiſtratu, cui miſerat, accepit aureos duos. lib. 7. Quid? quod bella etiam ob annulos extitiſſe legimus. Diſerte Plinius lib. 33. cap. 1. *Inter Cæpionem quoque & Druſum ex annulo in auctione venali, inimicitiæ cœpere, unde origo ſocialis belli & exitia rerum.* Quomodo & majorum noſtrorum memoria Reges Arachan & Pegu pro gemma aliqua totos viginti quatuor annos, atrociſſimum bellum geſſiſſe, hiſtorici teſtantur.

Omnium vero luxuriam videtur ſuperaſſe Ant. Heliogabalus Imp. qui calceamentum nunquam iteravit, *annulos etiam negatur iteraſſe*, teſte Lampridio: imitatus forte Neronem, *qui nullam veſtem bis induit*, ut ait Suetonius cap. 30. Cæterum arcula ſeu capſula, in quam recondebantur annuli dicebatur Dactylotheca, quam Martialis lib. 14. epigrammate 123. ita deſcribit:

Sæpe gravis digitis elabitur annulus unctis.
Tuta meâ fiet ſed tua gemma fide.

Ulpianus lib. 24. ad Sabinum l. 52. §. 8. D. De legatis 3. *Quod in bibliotheca tractavimus, idem Pomponius lib. 6. ex Sabino in Dactylothecâ legata tractat, & ait, annulos quoque contineri, non ſolum thecam, quæ annulorum cauſa parata ſit. Hoc autem ex eo conjectat, quod ita proponitur quis legaſſe, Dactylothecam meam, & ſi quos præterea annulos habeo.* Facit

Sed quid pluribus exemplis recenſendis nos fatigabimus? cum certum ſit, annulorum uſum circa hæc tempora ita invaluiſſe, ut ſimul ac quis manumiſſus erat, ſtatim etiam de jure annulorum impetrando cogitationem ſuſciperet. Hinc ſervus ille in Arriani Epicteto lib. 3. cap. 26. pag. 157. cum libertus factus eſſet, & tamen conditionem ſuam nihilo meliorem animadverteret, ὅμως δ᾽ ἐὰν δακτυλίους, inquit, λάβω, τότε γ᾽ εὐρύστατα διάξω καὶ εὐδαιμονέστατα. hoc eſt, *tamen ſi annulos accepero, tum proſperrime vivam & feliciſſime.* Imo Tertullianus etiam inter vulgata manumiſſionis inſignia refert annulum aureum l. de Reſurrectione carnis cap. 57. *Atqui & veſtis albæ nitore & aurei annuli honore & patroni nomine ac tribu menſaque honoratur.* Quæ tamen verba caute intelligenda ſunt. Nam manumittere quidem ſervum patronus, ſed jus aureorum annulorum eidem conferre non poterat. A principe id impetratum oportuit & quidem cum patroni conſenſu. Nam qui invitis aut ignorantibus patronis acceperant, illis Divum Commodum jus aureorum annulorum ademiſſe teſtatur Marcianus ICtus. Cum vero quotidiana fere eſſet hæc impetratio, videtur hæc Tertullianus non accurate diſcriminaſſe. Ceterum quod de impetrando jure aureorum annulorum diximus, id poſtea abrogatum eſt Conſtitutione Juſtiniani,

omni-

omnibuſque conceſſi, etiam Libertinis, aurei annuli. Novella 78. Διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, εἴτις ἐλευθερώσας οἰκέτην ἢ θεράπαιναν αὐτοῦ, πολίτας αὐτοὺς ἀποφαίνεις Ῥωμαίους (οὐδὲ γὰρ ἄλλως ἔξεστιν) ἴστω παρὰ τοῦδε τοῦ νόμου ὁ τὴν ἐλευθερίαν λαβὼν, ἕξει παρεπόμενον εὐθὺς καὶ τὸ τῶν χρυσῶν δακτυλίων καὶ τὸ τῆς παλιγγενεσίας δίκαιον, καὶ οὐκ ἐξ ἀνάγκης αἰτήσει τοῦτο παρὰ τῆς βασιλείας ἔτι, οὐδὲ δεήσεται παντελῶς οὐδεμιᾶς πολυπραγμοσύνης. *Propterea ſancimus, ſi quis manumittens ſervum aut ancillam ſuam, cives denunciaverit Romanos, (neque enim aliter licet) ſciat ex hac lege, quod qui libertatem acceperit, habebit ſubſequens mox & aureorum annulorum & regenerationis jus, & non jam ex neceſſitate hoc à principibus poſtulabit.* Ipſe etiam Leo Imp. cum privatis interdixiſſet uſum auri & gemmarum, tamen excepit ornamenta matronalia & muliebrium viriliumque annulorum habitum. *l. unica. C. Nulli licere in frenis. Et conſtitut. Leonis* LXXXI. ſolis clericis, niſi ſint in dignitate conſtituti, annulos geſtare non licet, ex decreto Concilii Lateranenſis ſub Innocentio III. & Baſileenſis ſub Sigiſmundo Imperatore habiti: *Nullus portet annulum, niſi cui competit ex officio dignitatis, & unum duntaxat.* Nam alias vulgo dici ſolet: *Clericus annulatus aut eſt fatuus aut prælatus.*

Antequam hoc caput concludam, non poſſum

δύνασθαι ταυτὸν τοῦτο ποιεῖν ὅπερ ἡ λίθος, ἄλλους ἄγειν δακτυλίους. ὥστ' ἐνίοτε ὁρμαθὸς μακρὸν πάνυ σιδηρέων καὶ δακτυλίων ἐξ ἀλλήλων ἤρτηται. πᾶσι δὲ τούτοις ἐξ ἐκείνης τῆς λίθου ἡ δύναμις ἀνήρτηται. οὕτω δὲ καὶ ἡ Μοῦσα ἐνθέους μὲν ποιεῖ αὐτὴ, διὰ δὲ τῶν ἐνθέων τούτων ἄλλων ἐνθουσιαζόντων ὁρμαθὸς ἐξαρτῶνται. hoc eſt, *Vt bene de Homero loquaris, ars tibi non præſtat, ut modo dicebam, ſed divina vis eſt quæ te movet, ſicut in lapide, quem Magnetem Euripides nominavit, nonnulli Heraclium vocant. Qui lapis non ſolum ferreos annulos trahit, ſed vim etiam annulis ipſis infundit, qua hoc idem efficere poſſint, ac perinde ut lapis, alios annulos trahere. Vnde longa plerumque concatenatio ferri & annulorum invicem pendet & omnibus his ex illo lapide vis attrahitur: Ita ipſa Muſa poëtas divino inſtinctu concitat, poëtæ conciti alios furore corripiunt: quare ex his omnibus ſeries ipſa contexitur.* De eadem re & D. Auguſtinus lib. 21. de civitate Dei cap. 4. *Magnetem lapidem novimus mirabilem ferri eſſe raptorem. Quod cum primum vidi, vehementer inhorrui. Quippe cernebam à lapide ferreum annulum raptum atque ſuſpenſum, deinde tanquam ferro, quod rapuerat, vim dediſſet ſuam communemque feciſſet, idem annulus admotus eſt alteri, eumque ſuſpendit, atque ut ille prior lapidi, ſic alter annulus priori lapidi cohærebat. Acceſſit eodem modo tertius, acceſſit & quartus. Iamque ſibi per mutua connexis circulis*

non

non implicatorum intrinſecus, ſed extrinſecus adhærentium quaſi catena pependerat annulorum.

CAP. XVI.

Annulorum jus fuiſſe tantum illis Equitibus, qui cenſum equeſtrem habebant: quo imminuto annulus deponebatur: quod & inceſſione bonorum factum. Quomodo Annuli aurei non ſolum cum plebe, ſed & cum libertinis libertiſque fuerint communicati, oſtenſum. Apud Brachmanas qui aurum in digitis geſtarint?

SED redeo ad aureos annulos, quibus Equites fuiſſe à plebe diſtinctos dictum eſt. Neque tamen omnibus Equitibus, ſed iis tantum, qui cenſum equeſtrem, id eſt, quadringenta millia ſeſtertiûm habebant, aureos annulos geſtare licuit. Id vel ex eo intelligi poteſt, quod Suetonius in Cæſare cap. 39. de Laberio Eq. Rom. ſcripſit, eum, cum Ludis poſtulatu Cæſaris mimum egiſſet, *donatum ab eodem quingentis ſeſtertiis & annulo aureo, ſeſſum in quatuordecim è ſcena per orcheſtram tranſiiſſe.* Vide Macrob. lib. 2. Saturnal. cap. 7. Senecam lib. 7. Controverſ. Declam. 3. Atque hæc eſt cauſa, cur milites illi, qui magnis præmiis à Jul. Cæſare ad Rubiconem tranſeundum Arimini ſollicitabantur, promiſſa ſibi 40. millia ariolati ſint, cum prius falſam de promiſſo jure aureorum annulorum opinionem concepiſſent. Sciebant enim aureos an-

nulos & cenſum equeſtrem eidem compe-tere nec ſeparari poſſe. Suetonius in eodem Cæſare cap. 33. *Exiſtimatur etiam equeſtres cenſus pollicitus ſingulis: quod accidit opinione falſa. Nam cum in alloquendo exhortandoque, ſæpius digitum lævæ manus oſtentans, affirmaret ſe ad ſatisfaciendum omnibus, per quos dignitatem ſuam defenſurus eſſet, annulum æquo animo quoque detracturum ſibi: extrema concio, cui facilius erat videre concionantem, quam audire, pro dicto accepit, quod viſu ſuſpicabatur; promiſſumque jus aureorum annulorum cum millibus quadringentis fama diſtulit.* Iſtam aureorum annulorum, cum adjuncto cenſu equeſtri, donationem olim uſitatam, ſuo ſeculo in deſuetudinem abiiſſe lamentatur Martialis lib. 14. lem. 120. ubi annulos ita loquentes inducit:

Ante frequens, ſed nunc rarus nos donat amicus:
Felix, cui comes eſt, non alienus eques.

Ante dicit ſolitos eſſe divites multis cenſum equeſtrem ſupplere, annuloſque aureos dare, qui equitum erant geſtamina, quod ætate ſua rarum queritur. Veruntamen felicem dicit qui comitem habet equitem: non alienum ſed ſuum, id eſt, quem ipſe ſua liberalitate equeſtri cenſu donato equitem fecerit. Turnebus lib. 9. cap. 24. Ad hunc morem reſpexit eumque perſtrinxit Arnobius lib. 4. adverſus gentes: *Quis ad extremum Deam Pecuniam eſſe*

eſſe credat, quam velut maximum numen veſtræ indicant literæ, donare annulos aureos, loca in ludis atque in ſpectaculis priora, honorum ſuggeſtus ſummos, amplitudinem magiſtratus & quod maxime pigri ament, ſecurum per opulentias otium? Eundem vero annulum Equites non niſi re decocta vel cenſu imminuto deponebant, vel oppignorabant vel etiam vendebant. Martialis lib. 8. Epigr. 5.

Dum donas, Macer, annulos puellis;
Deſiſti, Macer, annulos habere.

Et lib. 2. Epigram. 57.

Quem grex togatus ſequitur & capillatus
Recenſque tella linteiſque loriciſque
Oppignoravit ad modo Claudii menſam
Vix octo numis annulum unde cœnaret.

Juvenalis Sat. 9.

Talibus à dominis poſt cuncta noviſſimus exit
Annulus & digito mendicat Pollio nudo.

Turpi itidem judicio damnatos & ordine motos equites aureorum annulorum geſtatione abſtinuiſſe, argumento eſt Arellius Fuſcus, de quo Plinius lib. 32. cap. 12. *Argentum ſuccedit ex re aliquando & auro, luxu fœminarum plebis compedes ſibi ex eo facientium, quas induere aureas mos tritior vetat. Vidimus & ipſi Arellium Fuſcum, motum equeſtri ordine, ob inſignem cum celebritate affectationem adoleſcentum ſcholæ, ex argento annulos habentem.* Qui locus in edi-

editione Dalecampii, & Elzeviriana, ſenſu, ut opinor, clariore, ita legitur: *ob inſignem calumniam, (quod) cum celebritate aſſectarentur adoleſcentium ſcholæ, &c.* In ceſſione quoque bonorum olim, quæ ex lege Julia fiebat, inter alias rerum & verborum ſolemnitates in ea uſurpari ſolitas (quæ tamen cujuſmodi fuerint hodie ignoratur) etiam hanc fuiſſe, ut annuli & alia, quæ dignitatis alicujus, & ordinis eſſent inſignia, ſolenni ritu deponerentur, recte ſuſpicatur CL. & ingenioſiſſimus Scipio Gentilis, noſter, dum vivebat, amicus, ex hoc loco Apuleii in Apologia. *Lex*, inquit, *negat poſſe diſſolvere: annulos aureos & omnia inſignia dignitatis abjicit: cum creditoribus depaciſcitur.* Quanquam tale quid in ceſſione bonorum uſitatum fuiſſe etiam tempore Ciceronis, colligere eſt ex oratione illius, quam habuit pro Sex. Roſcio Amerino, in qua Chryſogonum his verbis compellat: *Rogat oratque te, Chryſogone, ſi nihil de patris fortunis ampliſſimis in rem ſuam convertit, ſi nulla in re te fraudavit, ſi tibi optima fide ſua omnia commiſit, adnumeravit, appendit, ſi veſtitum, quo ipſe tectus erat, annulumque dedit, &c. Ut ſibi per te liceat innocenti amicorum opibus vitam in egeſtate degere.* Nec incommode huc trahi poteſt illud Cæſaris factum, cujus paulo ante facta eſt mentio, qui *ſe ad ſatisfaciendum omnibus, per quos dignitatem ſuam defenſurus*

ſurus eſſet, annulum quoque æquo animo detracturum ſibi, arrecto digito affirmabat.

Erat igitur Equeſtris equidem ordinis inſigne annulus aureus: interdum tamen factum, ut etiam è plebe aliqui eo à magiſtratibus donarentur. Teſtatur id Cicero lib. 3. in Verrem. *Sæpe noſtri Imperatores ſuperatis hoſtibus optime Repub. geſta, ſcribas ſuos annulis aureis in concione donaverunt.* Et paulo poſt, ubi reprehendit Verrem, quod Scribæ ſuo, quem prius mirum in modum locupletaverat, talem annulum dediſſet, recitat ſolennia illa verba, quibus in donatione aureorum annulorum Romani utebantur: *Annulo eſt aureo Scriba donatus & ad eam donationem concio eſt advocata. Quod erat os tuum, cum videbas in concione eos homines, quorum ex bonis iſte annulus aureus donabatur, qui ipſi annulos aureos poſuerant, liberiſque detraxerant, ut eſſet unde Scriba tuus hoc tuum munus & beneficium tueretur? Quæ porro præfatio tuæ donationis fuit? Illa ſcilicet vetus, atque imperatoria?* Quando tu quidem in prælio, in bello, in re militari; *Cujus ne mentio quidem te Prætore ulla facta eſt: an illa?* Quandoquidem tu nulla unquam mihi in cupiditate ac turpitudine defuiſti, omnibuſque in iiſdem flagitiis mecum & in legatione & prætura & hîc in Sicilia verſatus es; ob haſce res quoniam te locupletavi, hoc annulo aureo

reo dono. *Vera hæc fuiſſet oratio: non enim iſte annulus aureus abs te datus iſtum virum fortem, ſed hominem locupletem eſſe declarat. Ita eundem annulum ab alio datum teſtem virtutis duceremus, abs te donatum comitem pecuniæ judicamus.* Clarum id & ex Inſcriptione vetere, quæ decimo ab Ebora lapide:

D. M. S.
C. ANTONIO. C.F. FLA
VINO. VI. VIRO. JUN.
HAST. LEG. II. AUG. TORQ.
AUR. ET. AN. DUPL. OD. VIRT.
DONATO. JUN. VERECUN
DA. FLAM. PERP. MUN. EBOR
MATER P.C.

Hoc honore Sylla Roſcium comœdum affecit, Macrobius lib. 2. Saturnal. cap. 10. *Is eſt Roſcius, qui etiam L. Syllæ cariſſimus fuit, & annulo aureo ab eodem Dictatore donatus eſt.* De C. Julio Cæſare, qui Laberium quantumvis Equitem aureo annulo donavit, paulo ante diximus. Ejus vero exemplo etiam Balbus Quæſtor *ludis, quos Gadibus facit, Herennium Gallum hiſtrionem, ſummo ludorum die annulo aureo donatum in* XIV. *ſeſſum deduxit: tot enim fecerat ordines equeſtris loci*, ut ſcribit Aſinius Pollio ad Ciceron. lib. 10. Epiſt. 31.

Atque hoc jus aureorum annulorum ſolis ingenuis concedi ſolebat à magiſtratibus ante tempora Auguſti. Hic primus eodem honore inſigniviſſe legitur Menam

& Ant.

& Ant. Muſam libertos: Menam quidem ob id, quod Sex. Pompejo relicto ad Auguſtum cum claſſe & exercitu confugiſſet. Dio lib. 48. Καὶ αὐτὸν ἐκεῖνος ἀσμένως ἰδὼν οὔτε ἐξέδωκεν ἐξαιτηθέντα καὶ προσέτι καὶ ἐν τιμῇ μεγάλῃ ἦγαγε. δακτυλίοις τε χρυσοῖς ἐκόσμησε καὶ ἐς τὸ τῶν ἱππέων τέλος ἐσέγραψε. hoc eſt, *Cæſar Menam libentiſſime accepit, neque dedidit Pompejo poſtulanti & magno inſuper in honore habuit, annuliſque aureis decoravit, & in Equeſtrem ordinem adſcripſit.* Ant. Muſam vero, quod ejus opera ex ancipiti morbo convaluiſſet. Dio lib. 53. Καὶ αὐτὸν μηδὲν ὅ,τι μηδὲ τῶν πάνυ ἀναγκαίων ποιεῖν δυνάμενον, Ἀντώνιος Μούσας καὶ ψυχρολουσίαις καὶ ψυχροποσίαις ἀνέσωσε, καὶ διὰ τοῦτο καὶ χρήματα παρά τε τοῦ Αὐγούστου καὶ παρὰ τῆς βουλῆς πολλά, καὶ τὸ χρυσοῖς δακτυλίοις (ἀνελεύθερος γὰρ ἦν) χρῆσθαι, τήν τε ἀτέλειαν καὶ ἑαυτῷ καὶ τοῖς ὁμοτέχνοις, οὐχ ὅτι τοῖς τότε οὖσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔπειτα ἐσομένοις ἔλαβεν. hoc eſt, *Antonius vero Muſa, cum nihil Auguſtus eorum, quæ maxime ad donationem opus erant, poſſet facere, lavacris frigidis, frigidiſque potionibus, ſanitati reſtituit: quam ob rem etiam pecunia ei ab Auguſto & Senatu multa, uſuſque annuli aurei, (libertus enim erat) datus eſt, immunitaſque non ipſi modo, ſed omnibus eandem artem exercentibus in poſterum quoque tempus conceſſa.* Eadem Zonaras lib. 2. Geſtarunt tamen etiam Priſci Medici annulos. Quid enim aliud eſſe putabimus

bimus illa πλεσμάτια, οἷς οἱ ἰατροὶ, οἱ ἀρχαῖοι τοὺς δακτυλίους ἐνέβαλον apud Ariſt. lib. 4. Pact. Animal. 9. quam annulos?

Ceterum cum annulorum uſus increbeſceret, & cum vilibus etiam perſonis communicaretur, conſtitutum, *ne cui jus id* (annulorum aureorum) *eſſet, niſi cui ingenuo ipſi, patri, avoque patrono ſeſtertia* 400. *cenſus fuiſſet, & lege Iulia theatrali in* XIV. *ordinibus ſedendi*. Factum hoc Tiberii principatus anno nono, C. Aſinio Pollione, C. Antiſtio Vetere Coſſ. anno urbis conditæ ſeptingenteſimo ſeptuageſimo quinto, futili pene de cauſa, *cum C. Sulpitius Galba, dum juvenilem famam apud Principem poptinarum pœnis aucupatur, queſtus eſſet in Senatu, vulgo inſtitores ejus culpæ defendi annulis*. Plinius lib. 33. cap. 2. Sed conſtitutio illa non diu duravit. Nam ſtatim ſub Claudio Senatus (quod tamen tanquam rem indignam reprehendit Plinius) Pallanti Claudii liberto prætoria ornamenta decrevit, ipſumque cenſuit *non exhortandum modo, verum etiam compellendum ad uſum aureorum annulorum. Erat enim*, ut Plinius l. 8. Epiſt. 5. ironicῶs inquit, *contra majeſtatem Senatus, ſi ferreis prætorius uteretur.* Icellum quoque Galbæ libertum annulis aureis & Marciani cognomine donatum, tradit Tacitus lib. 1. hiſtor. & Suetonius in Galba cap. 14. Vitellius Imp. libertum ſuum Aſiaticum *primo imperii die aureis donavit*

navit annulis ſuper cœnam, cum mane rogantibus pro eo cunctis, deteſtatus eſſet ſeveriſſime talem equeſtris ordinis maculam, ut ait Sueton. cap. 12. vel ut Taciti verbis utar lib. 2. hiſtor. *Poſtulante exercitu, ut libertum ſuum Aſiaticum equeſtri dignitate donaret, inhoneſtam adulationem compeſcuit. Dein mobilitate ingenii, quod palam abnuerat, inter ſecreta convivii largitur, honoravitque Aſiaticum annulis, fœdum mancipium & malis artibus ambitioſum.* Ejuſdem Vitellii frater Lucius ſervum Verginii Capitonis annulis donavit, in quibus etiam aliquanto poſt hic patibulo affixus eſt. Tacitus lib. 4. hiſtor. *Solatio fuit ſervus Verginii Capitonis, quem proditorem Tarracinenſium diximus, patibulo affixus, in iiſdem annulis, quos acceptos à Vitellio geſtabat.* Sic Domitianus ſervum Hetruſcum (libertinum fuiſſe ait Salmaſ. ad Capitol. p. 170.) aureo annulo donatum inter equites retulit: quod indicare voluit Statius lib. 3. Syl. in Lacrimis Hetruſci, cum inquit:

Mutavitque genus, lævaque ignobile ferrum
Exuit & celſo *natorum æquavit honore.*

Salm. ad Capit. p. 170. l. *celſe*. Opilium Macrinum quoque libertinum hominem, qui occiſo Antonino Baſſiano imperium arripuit, donatum aureis annulis, ex Aurelio Victore refert Jul. Capitolinus in Macrino.

Sed

omnibuſque conceſſi, etiam Libertinis, aurei annuli. Novella 78. Διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, εἴπερ τις ἐλευθερώσας οἰκέτην ἢ θεράπαιναν αὐτοῦ, πολίτας αὐτοὺς ἀποφήνειε Ῥωμαίους (οὐδὲ γὰρ ἄλλως ἔξεστιν) ἴστω παρὰ τοῦδε τοῦ νόμου ὁ τὴν ἐλευθερίαν λαβὼν, ἕξει παρεπόμενον εὐθὺς καὶ τὸ τῶν χρυσῶν δακτυλίων καὶ τὸ τῆς παλιγγενεσίας δίκαιον, καὶ οὐκ ἐξ ἀνάγκης αἰτήσει τοῦτο παρὰ τῆς βασιλείας ἔτι, οὐδὲ δεήσεται παντελῶς οὐδεμιᾶς πολυπραγμοσύνης. *Propterea ſancimus, ſi quis manumittens ſervum aut ancillam ſuam, cives denunciaverit Romanos, (neque enim aliter licet) ſciat ex hac lege, quod qui libertatem acceperit, habebit ſubſequens mox & aureorum annulorum & regenerationis jus, & non jam ex neceſſitate hoc à principibus poſtulabit.* Ipſe etiam Leo Imp. cum privatis interdixiſſet uſum auri & gemmarum, tamen excepit ornamenta matronalia & muliebrium viriliumque annulorum habitum. *l. unica. C. Nulli licere in frenis. Et conſtitut. Leonis* LXXXI. ſolis clericis, niſi ſint in dignitate conſtituti, annulos geſtare non licet, ex decreto Concilii Lateranenſis ſub Innocentio III. & Baſileenſis ſub Sigiſmundo Imperatore habiti: *Nullus portet annulum, niſi cui competit ex officio dignitatis, & unum duntaxat.* Nam alias vulgo dici ſolet: *Clericus annulatus aut eſt fatuus aut prælatus.*

Antequam hoc caput concludam, non poſſum

poſſum, quin mentionem faciam ritus olim apud Brachmanas Indorum Gymnoſophiſtas uſitati. Autor eſt Strabo libro 15. Geograph. illos extra urbem in luco rebus divinis humaniſque perdiſcendis occupatos vivere ἀπεχομένους ἐμψύχων καὶ ἀφροδισίων, *animalibus & Venere abſtinentes*, annos triginta circiter perſiſtere, ita modeſtos, ut qui ſcreet, aut expuat illo die, è cœtu tanquam incontinens excludatur: quibus finitis in ſua quemque ſecedere, laxius licentiuſque vivere σινδονοφοροῦντας καὶ χρυσοφοροῦντας μετρίως ἐν τοῖς χερσὶ καὶ τοῖς ὠσί. hoc eſt, *ſindonem induere & aurum in manibus & auribus moderate geſtare.* Sed nec illud ab hoc loco, ubi in mentionem incidimus Philoſophorum Indorum, alienum videtur commemorare, quod de Philoſophorum apud Græcos facile Principe, Ariſtotele, refert Diogenes Laërtius in ejus vitâ; illum veſte uſum eximia, geſtaſſe annulos, & comam totondiſſe, ἐσθῆτί τε ἐπισήμῳ χρώμενον καὶ δακτυλίοις καὶ κουρᾷ.

CAP.

Cap. XVII.

De luxu Annulorum. Plures annulos geſtare priſcis temporibus vitio datum. Tandem non ſolum in omnibus digitis, ſed & digitorum articulis plures geſtati: quod tamen mollitiei ſignum ſemper habitum. De Annulis hibernis & æſtivis. Annuli Natalitii *qui? Bella ob annulos orta. Annulos & veſtes qui nunquam mutarint.*

QUomodo annulus aureus primum plebi, deinde & ipſis libertinis libertiſque communis factus ſit, ex his conſtat. Dici autem non poteſt, quantopere poſtillâ ſe luxus Romanorum in annulis oſtentarit. Etenim primis quidem temporibus vitio dabatur viro plures annulos, quam unum digitis geſtare. Iſidorus libro penult. capite 32. *Apud veteres*, inquit, *ultra unum annulum uti infame habitum viro.* Gracchus in Menium: *Conſiderate, Quirites, ſiniſtram ejus: en cujus auctoritatem ſequimini, qui propter mulierum cupiditatem, ut mulier, ornatus eſt.* Pergit mox Iſidorus exemplum apponere: *Craſſus*, inquit, *qui apud Parthos periit, in ſenectute duos habuit annulos, cauſam proferens, quod pecunia ei immenſa creviſſet. Multi etiam Romanorum præ gravitate annulum geſtare in digito abſtinuerunt.* Apud Carthaginenſes Lege cautum erat, ne quis plures annulos geſtaret, quam expeditiones obiviſſet, teſte Ariſtot. lib. 7. Polit.

Polit. cap 2. Καρχηδόνι φασὶ τ̃ ἐκ τ̃ κρίκων κόσμον λαμβάνειν, ὅσας ἂν στρατεύσωνται στρατείας. Sed de uno annulo, etiam Attejus Capito apud Macrobium libro 7. Saturnal. cap. 13. *Apud veteres*, inquit, *nec plus annulorum habere quam unum licebat, nec cuiquam niſi libero.* Sed & Horatii adhuc ævo tres annuli videntur vitio verſi: quo nomine perſtringit Priſcum quendam Satyra 7. lib. 2. his verbis:

— ſæpe notatus
Cum tribus anellis, modo læva Priſcus inani.

Tandem vero luxus annulorum adeo inolevit, ut etiam omnibus digitis geſtarint. Martialis lib. 5. Epigr. 62.

Per cujus digitos currit levis annulus omnes.

Imo vero uno digito plures. Idem Martialis de Charino lib. 11. Epigr. 60.

Senos Charinus omnibus digitis gerit,
Nec nocte ponit annulos.

Lucianus in Dialogo, qui Gallus inſcribitur, diviti alicui ſedecim annulos tribuit. Sic enim ibi Gallus ad herum ſuum Micyllum: Ἐγὼ δὲ τὴν ἐσθῆτα τὴν ἐκείνου ἔχων καὶ δακτυλίους βαρεῖς, ὅσον ἑκκαίδεκα, ἐξημμένους τ̃ δακτύλων, ἐκέλευον ἑστίασίν τινα λαμπρὰν εὐτρεπισθῆναι εἰς ὑποδοχὴν τ̃ φίλων, hoc eſt, *Ego interim illius indutus veſtitum & annulos graves gerens circiter ſedecim digitis inſertos, epulum quoddam ſplendidum jubebam adornari, quo amicos acciperem.* Quid?

Quid? quod etiam in ſingulis articulis & quidem in uno plures geſtabant. Martialis lib 5. Epigr. 11.

Sardonichas, Smaragdos, Adamantas, Iaſpidas uno
Portat in articulo Stella, Severe, meus.

Fuit autem fere mollis & delicati animi ſignum ſemper habitum, plures annulos & eos quidem in extremis digitis geſtare. Id in Trimalcione notavit Petronius, dum ipſum ait habuiſſe *extremo articulo digiti ſequentis minorem annulum totum aureum*. Et Seneca lib. 7. Natur. Quæſt. cap 31. cum varias luxuriæ ſpecies recenſuiſſet, mox addit: *Exornamus annulis digitos & in omni articulo gemma diſponitur: Quotidie comminiſcimur, per quæ virilitati fiat injuria, ut traducatur, quia non poteſt erui.* Quintilianus etiam in Oratore ſuo hoc reprehendit lib. 11. cap. ult. *Manus non impleatur annulis, præcipue medios articulos non tranſeuntibus.* Sed omnium diſertiſſime morem hunc improbat Clemens Alexandrinus lib. 3. Pædagog. c. 11. Ἀλλὰ καὶ τὸν δακτύλιον οὐκ ἐπ' ἄρθρῳ φορητέον τοῖς ἀνδράσι. γυναικεῖον γὰρ τοῦτο. εἰς τὸν ἔσχατον καθιέναι. ἔσται γὰρ οὕτως ἐνεργὴς ἡ χεὶρ, ἐν οἷς αὐτῆς δεόμεθα. καὶ οὐ ῥᾷστα ὁ σημαντὴρ ἀποπεσεῖται, τῇ μείζονι τοῦ ἄρθρου συνδέσει φυλαττόμενος. hoc eſt, *Sed neque eſt à viris annulus in articulo ferendus: hoc enim eſt muliebre: ſed in parvo digito,*

atque

atque adeo in extrema ejus parte eſt demittendus. Ita enim erit manus maxime ad operandum expedita in iis, in quibus ea egemus: neque facile excidet ſigillum, quod majore articuli ligamento cuſtoditur. Ariſtophanes in Nubibus eos, qui digitos ad ungues uſque annulis onerant & comam nutriunt, confragoſa voce appellat σφραγιδονυχαργοκομήτας. Suidas exponit τοὺς κόμαις καὶ περιττοῖς δακτυλίοις τὰς χεῖρας κοσμουμένους, ὡς μέχρι τῶν ὀνύχων ὑπὸ τῶν δακτυλίων σκέπεσθαι τοὺς δακτύλους. Heſychius paulo brevius, τοὺς ἔχοντας σφραγῖδας ἐν δακτυλίοις καὶ ὄνυχας λευκοὺς καὶ κομῶντας.

Sed & in varietate annulorum quidam luxus fuit. Habebant enim ut æſtivas veſtes & hibernas, l. 1. D. De acq. quotid. & æſtiva: ita & annulos, quos hieme ſola: alios, quos æſtate ſola geſtarent. Juvenalis Sat, 1.

Ventilet æſtivum digitis ſudantibus aurum,
Nec ſufferre queat majoris pondera dextræ.

Ubi Gloſſæ veteres notant, hoc tam delicatum annulorum diſcrimen à Criſpino inventum, cui per æſtatem moleſta fuerint illa *majoris pondera gemmæ*. Veriſimile autem eſt, ut Marquardus Freberus putat, quos æſtate geſtare ſolerent, Heliotropios fuiſſe & Aſteritas & Mithridacas, & Irides, quarum vis & delectatio quæ-

quædam peculiaris eſt, cum Soli opponuntur, ut Plinius, Iſidorus & Solinus ſcribunt. Et hoc genus annulos, quia non niſi media anni parte geſtari ſolerent, *Semeſtres* vocat idem Juvenalis, Sat. 7.

Semeſtri vatum digitos circumligat auro.

Reperio etiam quoſdam annulos ſolo natali die geſtari ſolitos. Ita enim plerique capiunt hunc locum Perſii Sat. 1. ubi introducitur Recitator

pexuſque togaque recenti
Et natalitia tandem cum Sardonyche albus.

Quanquam intelligi etiam poteſt annulus natali die à cliente dono miſſus, quem in magno pretio habitum & cum cura ſervatum, patet ex Plauti Curculione Scena penult. ubi cum Planeſium virgo dixiſſet,

Verum hunc ſervavi ſemper mecum una annulum,
Cum hoc olim perii.

Miles paulo poſt inſpecto annulo ſubjungit:

proh Iupiter!
Hic eſt, quem ego tibi miſi natali die,
Tam facile novi, quam me.

Porro tanta fuit quorumdam veſania, ut in annulos fere omne patrimonium profunderent. Tertullianus De habitu Mulier. *In ſiniſtra per ſingulos digitos de ſaccis ſingulis ludit.* Atque hujus generis fuit ille

annulus, quem Nonius Senator Strumæ filius, ac Servilii Noniani avus ab Antonio proſcriptus ſecum abſtulit, cujus pretium æquabat viginti mille ſeſtertia, id eſt, decies centena millia florenorum. Plinius memorat lib. 37. cap. 6. ubi de Opalis: *Magnitudo nucem avellanam æquat, inſigni apud nos hiſtoria. Siquidem extat hodieque hujus generis gemma, propter quam ab Antonio proſcriptus Nonius Senator eſt. Illeque proſcriptus fugiens, hunc è fortunis ſuis omnibus annulum abſtulit ſecum, quem certum eſt ſeſtertiis viginti millibus æſtimatum. Sed mira Antonii feritas atque luxuria, propter gemmam proſcribentis, nec minor Nonii contumacia proſcriptionem ſuam amantis, cum etiam feræ abroſas partes corporis relinquant, propter quas ſe periclitari ſciant.* Talis fuit & Adamas Caroli Burgundi, de quo Comineus ita loquitur: *Fugiente Carolo, Helvetii ingentem prædam fecerunt, verum quantas opes conſecuti eſſent, ignorabant. Tabernaculum quoddam illius longe pulcherrimum & exquiſitiſſimum partitum fuit ab eis in multa fruſta. Patinas argenteas nonnulli, cum ſtanneas eſſe putarent, viliſſimo pretio vendebant. Adamantem ipſius toto orbe celeberrimum, cui erant appenſi aliquot uniones, quidam, ubi reperiret, in pyxidem repoſuit, mox ſub currum abjecit, paulo poſt reverſus ſuſtulit, & ſacrifico cuidam vendidit aureo nummo. Is deinde à ſui oppidi*

Magi-

Magiſtratu, cui miſerat, accepit aureos duos. lib. 7. Quid? quod bella etiam ob annulos extitiſſe legimus. Diſerte Plinius lib. 33. cap. 1. *Inter Cæpionem quoque & Druſum ex annulo in auctione venali, inimicitiæ cœpere, unde origo ſocialis belli & exitia rerum.* Quomodo & majorum noſtrorum memoria Reges Arachan & Pegu pro gemma aliqua totos viginti quatuor annos, atrociſſimum bellum geſſiſſe, hiſtorici teſtantur.

Omnium vero luxuriam videtur ſuperaſſe Ant. Heliogabalus Imp. qui calceamentum nunquam iteravit, *annulos etiam negatur iteraſſe*, teſte Lampridio: imitatus forte Neronem, *qui nullam veſtem bis induit*, ut ait Suetonius cap. 30. Cæterum arcula ſeu capſula, in quam recondebantur annuli dicebatur Dactylotheca, quam Martialis lib. 14. epigrammate 123. ita deſcribit:

Sæpe gravis digitis elabitur annulus unctis.
Tuta meâ fiet ſed tua gemma fide.

Ulpianus lib. 24. ad Sabinum l. 52. §. 8. D. De legatis 3. *Quod in bibliotheca tractavimus, idem Pomponius lib. 6. ex Sabino in Dactylothecâ legata tractat, & ait, annulos quoque contineri, non ſolum thecam, quæ annulorum cauſa parata ſit. Hoc autem ex eo conjectat, quod ita proponitur quis legaſſe, Dactylothecam meam, & ſi quos præterea annulos habeo.* Facit

hujus quoque mentionem Paulus l. 53. D. eodem. *Argento legato conſtat arculas ad legatarium non pertinere.* Item, *annulis legatis dactylothecæ non cedunt.* Item Celſus l. 67. D. De furtis: *Nec refert, in digito habeat annulum, an dactylothecam, &c.* Erat autem Dactylotheca plerumque ex ebore. Juvenalis Sat. 13.

Sardonychus loculis quæ cuſtoditur eburnis.

Hanc primus Romæ habuit Scaurus. Plinius lib. 37. cap. 1. *Gemmas plures, quod peregrino nomine appellant Dactylothecam, primus omnium Romæ habuit privignus Syllæ Scaurus. Diuque nulla alia fuit, donec Pompejus Magnus eam, quæ Mithridatis regis fuerat, inter dona in Capitolio dicaret, ut M. Varro aliique ejuſdem ætatis auctores confirmant, multum prælatam Scauri. Hoc exemplo Cæſar Dictator ſex Dactylothecas in Veneris Genitricis conſecravit. Marcellus, Octaviâ genitus, in Palatina Apollinis æde unam.*

Sed à luxu annulorum dehortantem nos audiamus D. Baſilium Magnum, qui ὁμιλίᾳ, πρὸς τοὺς πλουτοῦντας ita loquitur: Τί τοσοῦτον ἐπτόησαι περὶ τὸν χρυσόν; λίθος ὁ ἄργυρος, λίθος ὁ μαργαρίτης, λίθος τῶν λίθων ἕκαστος. χρυσόλιθος, καὶ βηρύλλιον καὶ ἀχάτης, καὶ ὑάκινθος, καὶ ἀμέθυστος, καὶ ἴασπις. Ταῦτα δὴ τοῦ πλούτου τὰ ἄνθη, ὧν σὺ τὰ μὲν ἀποτίθεσαι κατακρύπτων, καὶ τῆς διαφανείας τῶν λίθων σκότῳ καλύπτων. Τὰς

δὲ,

ϑὲ, περιφέρεις τὸν βαρύτιμον, ἐναβρυνόμενος αὐτῶν τῇ αὐγῇ. εἰπὲ, τί ὄφελος σοι λίθοις λαμπομένην περιστρέφειν τὴν χεῖρα; οὐκ ἐρυθριᾷς λιθιδίων κυσσῶν ὡς γυναῖκες ὅταν κύωσι. Καὶ γὰρ ἐκεῖναι λιθίδια περιτρώγουσι. καὶ σὺ λίχνως ἔχεις περὶ τὰ ἄνθη τῶν λίθων, σαρδώνυχας, καὶ ἰάσπιδας καὶ ἀμεθύστους ἐπιζητῶν. Τὶς καλλωπιστὴς μίαν ἡμέραν ἠδυνήθη τῷ βίῳ προσθεῖναι; τίνος ἐφείσατο θάνατος διὰ τὸν πλοῦτον; τίνος ἀπέσχετο νόσος, διὰ τὰ χρήματα; hoc eſt, *Quid attonitus aurum miraris? Lapis eſt aurum, argentum lapis, margarita lapis, lapides ſunt chryſolithus, beryllus, achates, hyacinthus, amethyſtus, iaſpis. Hi ſunt flores opum magnarum. Hos partim, cum ſint clariſſimi, in tenebris abſcondis: partim in digitis micantibus aliiſque in ornatibus circumfers. Dic quæſo, quæ utilitas digitos vertere lapillis coruſcantes, atque oſtentare? Nonne erubeſcis, te lapillorum avidum oſtendens, quemadmodum prægnantes fœminæ ob malaciam interdum lapillos edunt? Tu item tanquam ipſarum helluo, ſardonychas, iaſpidas, amethyſtos omni ſtudio conquiris? Quis pulchritudini formæque fingendæ ſtudens unam vitæ diem ſibi prorogare poterit? aut cui mors ob divitias parcit? à quo morbus ob pecuniam abſtinet?* nec non Boëthium lib. 2. de Conſol. Philoſoph. *An gemmarum fulgor oculos trahit? ſed ſi quid in hoc eſt ſplendore præcipui, gemmarum eſt*

lux

lux illa, non hominum: quas quidem mirari homines vehementer admiror: Quid eſt enim carens animæ motu atque membrorum compage, quod animatæ rationabilique naturæ pulchrum eſſe jure videatur? Quæ tametſi conditoris opera, ſuique diſtinctione poſtremæ aliquid pulchritudinis trahunt, infra veſtram tamen excellentiam collocatæ admirationem veſtram nullo modo merebantur.

CAP. XVIII.

Uſus annulorum in dandis arris. Annulus pro ſymbolo datus. Ne ſymbolum quidem habere, *de quo dicatur. De annulo Sponſalitio, ferreusne is, an aureus fuerit? Plinius & Tertullianus conciliati.* Pronubus annulus. *Annuli datione fidem conjugii confirmari aliquot exemplis probatur. Sed non ſemper: Erat enim interdum tantum amoris aucupium. Amatores annulos amicarum oſculabantur: imo eos per laſciviam amicis detrahebant.*

PRogredior ad alios annulorum uſus. Nam & ſponſionis cauſa arræque nomine datos annulos legimus. De quo annuli uſu Plinius lib. 33. cap. 1. *Celebratior annuli uſus cum fænore cæpiſſe debet. Argumento eſt conſuetudo vulgi, ad ſponſiones etiamnum annulo exſiliente, tracta ab eo tempore, quo nondum erat arra velocior: ut plane affirmare poſſimus numos ante apud nos, mox cæpiſſe annulos:* Et ante illum Theophraſtus in quodam Fragmento, citato

tato à Caſaubono ad Athenæum, ubi diſputat de forma & jure contractuum: *πάντως δὲ τινὲς καὶ τὸν ἀῤῥαβῶνα πόσον δεῖ διδόναι, περὶ τὸ πλῆθος τῆς τιμῆς μερίζοντες. ἄτοπον γὰρ ἐὰν δακτύλιον δῷ τῶν δέκα ταλάντων.* Meminerunt hujus conſuetudinis & Juriſconſulti, ut in l 17. D. De præſcriptis verbis: *Si quis ſponſionis cauſa annulos acceperit, nec reddit victori, præſcriptis verbis actio in eum competit.* Et l. 11. §. 6. D. De Actionibus empti & venditi: *Ego illud quæro, ſi annulus datus ſit arræ nomine & ſecuta emptione pretioque numerato, & tradita re annulus non reddatur, qua actione agendum ſit.* Et l. 5. §. penult. D. De Inſtit. Actione: *Si inſtitor cum oleum vendidiſſet, annulum arræ nomine acceperit, neque eum reddat, dominum actione inſtitutoria teneri.* Sic Xanthi & adoleſcentis de mari ebibendo certantium ſponſionem annuli depoſitione confirmatam, de qua poſtea apud *συνθηκοφύλακα* pactionis præfectum, ſeu ſequeſtrum diſceptarint, legimus apud Maximum Planudem in vitâ Æſopi. Ad ritum hunc dandi annulos pignoris loco videtur alluſiſſe Prudentius *περὶ στεφανῶν* hymno 1. in honorem Martyrum Emetherii & Chelcdonii Calagurritanorum, quorum capitibus à lictore amputatis, unius annulum & orarium (intellige ſudarium) alterius nube ſuſceptum, & in cœlos evectum eſſe, cum indicare vellet, ita canit:

Illius fidem figurans nube fertur annulus
Hic ſui dat pignus oris, ut ferunt, orarium
Quæ ſuperno rapta flatu lucis intrant intimum.

Si qui etiam de ſymbolis eſſe volebant, annulum plerumque pro ſymbolo dabant ei, qui cœnam jubebatur parare. Terentius in Eunucho:

Heri aliquot adoleſcentuli coimus in Piræeo
In hunc diem ut de ſymbolis eſſemus. Chæream ei rei
Præfecimus: dati annuli: locus, tempus conſtitutum eſt.

Unde apud Lucianum in Dialogis ἑταιρικοῖς Mater objurgans filium Muſarium, quod Chæream amaſium ſuum nimis amaret nimiſque ei fideret: Διὰ τοῦτο, ait, πρώην, οὐκ ἔχοντι αὐτῷ καταθεῖναι συμβολὴν τὸν δακτύλιον δέδωκας, ἀγνοούσης ἐμοῦ, ὁ δ' ἀποδόμενος, κατέπιε. hoc eſt, *Et ob hoc paulo ante cum non haberet unde daret ſymbolum, annulum dediſti illi, me ignorante: ille vero eum vendens, potando abſorbuit.*

Etſi autem alia quoque arræ loco dabantur, tamen quia frequentiſſimus uſus obtinebat, ut annulum pro ſymbolo darent, veteres Grammatici ἁπλῶς, σύμβολον expoſuerunt *annulum*: quibus accedit Plinius libro jam dicto: *De nomine*, ait, *annuli ambigi video. Græci à digitis appellavere: apud nos priſci ungulum vocabant:*

bant: poſtea & Græci & noſtri ſymbolum. Cum vero ſymbolum non daretur, niſi ab iis, qui præſente pecunia deficiebantur, ex eo natum proverbium de homine paupere; *Ne ſymbolum quidem habet*: Archippus in fabula ἡρακλῆς γάμων apud Pollucem:

> Ανδρῶν ἄριστος καὶ μάλιστ' ἐμοὶ ξένος.
> Αυτὰρ παρ' ἐμοίγ' ὢν, εἶχεν οὐδὲ σύμβολον.

Unde clarum quid ſibi velit Heraclitus in eximia illa ad Hermodorum epiſtola, cum ait: Γελάσω τοὺς ἐν ξυνδείπνοις γινομένους διὰ δακτύλων πλείονας. Senſus eſt, *non riſurum ſe, verum fleturum potius ſtultitiam eorum, qui in re tenui cum ſint, atque etiam fortaſſe egeſtate, nedum paupertate, convivia tamen aſſidue datis annulis celebrant*, ut interpretatur Iſaacus Caſaub. lib. 3. Animadverſ. in Athenæum cap. 31. Annulos quoque antiquitus pro teſſera, ſeu ſigno, in repetendo depoſito, uſurpatos fuiſſe convincit locus Plauti Bacchid. act. 2. ſc. 3. v. 93.

> Chry. *Annulum gnati tui*
> *Facito ut memineris ferre. N. quid opus eſt annulo?* Chr. *Quia id ſignum eſt Theotimo, qui eum illi afferet, Ei aurum ut reddatur.*

Non hic prætereundus mos Athenienſium, apud quos qui judicio ſe provocabant, annulos invicem deponebant. Demoſthenes adverſus Paraenetum: παρακαλοῦ-

καλοῦμαι σὲ ταυτί. δέχομαι. φέρε τὸν δάκτυλον, λάβε. τίς δ' ἐγγυητής; hoc eſt, *Hanc tibi conditionem fero. Accipio. Cedo annulum. cape. quis vero ſponſor?* Pag. 993. editionis Wolfianæ. Dabantur etiam Annuli in teſtimonium & quaſi pignus ſponſionis de futuris nuptiis inter Sponſum & ſponſam factæ. Juvenalis ſat. 6.

Conventum tamen & pactum, & ſponſalia noſtra
Tempeſtate paras, jamque à tonſore magiſtro
Pecteris & digito pignus fortaſſe dediſti.

Et L. *Si donatæ* D. De donationibus inter virum & uxorem. *Sponſus alienum annulum ſponſæ muneri miſit, & poſt nuptias pro eo ſuum dedit.* Alluſit huc D. Ambroſius de Paſſione Agnetis: *Diſcede à me, quia jam ab alio amatore præventa ſum, qui mihi ſatis meliora te obtulit ornamenta, & annulo fidei ſuæ ſubarravit me longe te nobilior & genere & dignitate, ornavit me inæſtimabili dextrocherio, dextram meam & collum meum cinxit lapidibus pretioſis.* De hoc annulo loquitur Tertullianus in De Idololatria cap. 12. *Circa officia vero privatarum & communium ſolemnitatum, ut togæ puræ, ut ſponſalium, ut nuptialium, ut nominalium nullum putem periculum, obſervari de ſtatu Idololatriæ, quæ intervenit. Cauſæ enim conſiderandæ ſunt, quibus præſtatur officium. Eas mundas eſſe opinor per ſemetipſas, quia neque veſti-*

veſtitus virilis, neque annulus aut conjunctio maritalis de alicujus Idoli honore deſcendit. Item D. Auguſt. tractat. 2. in 1. Epiſt. Johannis. Atque hunc annulum idem Tertullianus *pronubum* vocat eumque ferreum & fuiſſe quidem ſine gemma plerique omnes, qui hujus rei meminerunt, exiſtimant, moti auctoritate Plinii, qui l. 32. cap. 1. *Hi quoque*, ait, *qui ob legationem acceperunt aureos, in publico tantum utebantur eis, intra domos vero ferreis. Quo argumento etiam nunc ſponſæ annulus ferreus mittitur, iſque ſine gemma.* Ceterum Tertullianus ſcriptor graviſſimus & antiquitatum Romanarum ſcientiſſimus, qui vix centum annis Plinio poſterior, non obſcure innuit, ex auro fuiſſe illum annulum, qui ſponſæ à ſponſo in pignus conjugii dabatur. Ita enim in apologet. c. 6. *Circa fœminas etiam illa majorum inſtituta ceciderunt, quæ modeſtiæ, quæ ſocietati patrocinabantur; cum aurum nulla norat præter unico digito, quem ſponſus oppigneraſſet pronubo annulo.* Item Iſidor. Hiſpalenſis lib. 20. Etymolog. *Fœminæ*, ait, *non uſæ ſunt annulis niſi quos virgini ſponſus miſerat: neque amplius quam binos aureos in digitis habere ſolebant.* Quid vero in tam manifeſtâ pugnâ ſtatuemus? Mihi certe hîc aqua hæret. Ne tamen tantæ auctoritatis ſcriptores inter ſe pugnare, aut alterutrum horum memoria lapſum temere dicamus, non contemnenda videtur con-

jectura doctiſſimi Junii, qui notis ad Tertullianum exiſtimat, Sponſum quidem, cum ſponſam ſibi arrha quadam conjugare vellet, aureum illi annulum dediſſe; atque hunc fuiſſe pronubum illum annulum, cujus arrhabone obligantur oppignerantúrque maritus & uxor: Sed poſtea etiam ferreum gemmaque carentem, tanquam τῆς οἰκουρίας ſymbolum, domum illi *miſſum eſſe*, idque eo argumento, quod ii etiam, qui ob legationem acceperunt aureos annulos, in publico tantum uterentur iis, intra domos vero ferreis: atque ita τὸ οἰκουρικὸν ſponſæ fuiſſe commendatum ſymbolo.

Neque tamen dixerim, fœminas ferreo hoc annulo domi, aureo autem in publico tantum fuiſſe uſas. Nam & domi illos geſtaſſe annulos aureos apparet ex Clemente Alexandrino, qui lib. 3. Pædagog. fœminis Chriſtianis diſerte hunc annulum tribuit: Δίδωσιν οὖν (ὁ Παιδαγωγὸς) αὐταῖς δακτύλιον ἐκ χρυσίου, οὐδὲ τοῦτον εἰς κόσμον, ἀλλ' εἰς τὸ ἀποσημαίνεσθαι τὰ οἴκοι φυλακῆς ἄξια, διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς οἰκουρίας. *Dat ergo is annulum aureum, non quidem ad ornatum, ſed ad ſignandum ea, quæ domi cuſtodienda ſunt, propter curam domeſticam, quæ illis incumbit.* Et D. Hieronymus ad Principiam Virginem, cum de fœminis, quæ ſe auro ornant, dixiſſet, *Noſtra vidua*, ait, *talibus uſa eſt veſtibus, quibus arceret frigus, non membra nudaret, aurum*

aurum uſque ad annuli ſignaculum repudians, & magis in ventribus egenorum, quam in marſupiis recondens.

Utrum autem datio vel miſſio annuli ſit à viro in fœminam deſponſationis argumentum, Juriſconſulti diſputant, quorum ſcrinia compilare non eſt nobis propoſitum; exempla tantum quædam afferemus Principum virorum, qui conjugii fidem annulo dato confirmatam ſanctè ſervarunt. Ac primo occurrit nobis Juſtinianus Imperator, qui Antoniæ Amazonis captivæ concubitu fruitus, dato annulo ſpoſpondit, ſe illam in matrimonium ducturum, ſi unquam ad imperium perveniret: quod etiam fecit. Hiſtoria, ſive fabula eſt, lectu jucunda extat apud Aimoinum lib. 2. de geſtis Francorum cap. 5. his verbis: *Quadam die Iuſtinianus & Beliſarius cum coæquævis ſibi lupanar ingreſſi, conſpiciunt duas mulierculas ex gente Amazonum, ſorte captivitatis abductas, inibi eſſe proſtitutas. Eas illi rapiunt atque ad proprias domos deducunt: una earum Antonia, alia vocabatur Antonina. Et Antoniam quidem Iuſtinianus, Antoninam vero accepit Beliſarius: erantque ambæ ſorores. Vna ergo dierum, Iuſtiniano meridianis horis ſub dio quieſcente, cum caput in ſinum ſuæ reclinaſſet amatæ, adveniens aquila, alis expanſis ab ardore ſolis eum conabatur defendere. Intellexit mulier auſpicium, quod Iuſtiniano portendebat imperium, & experrectum tali voce*

voce compellat virum: Oro, *inquit*, *amantiſſime juvenis, ut dum regni potitus fueris ſceptris, non me indignam judices gratiſſimæ amplexibus conjugis. Illo dicente impoſſibile hoc eſſe, ut ipſe ad culmen proveheretur imperiale, rogat mulier, ut quod illa pro certo ſciebat, ne ſe inexoratum ei præberet. Quo tribuente aſſenſum, factaque commutatione annulorum, utrinque eſt diſceſſum. Sane Beliſarius eique copulata Antonina eadem inierunt connubii fœdera, ut quia non dubitabat Beliſarius adepturum ſe potioris honoris gradum, ſi imperio potiretur Iuſtinianus, ſociam ſui eam adſciſceret ſtratus.* Et aliquanto poſt, cum narraſſet, quomodo Juſtinianus imperium adeptus eſſet, ſubjungit: *Iuſtinianus quoque Auguſtus cum magno triumpho Conſtantinopolim eſt regreſſus. Tunc Antonia ejus quondam amata, ſui quondam oblita, ſumptis quinque aureis palatium eſt ingreſſa: E quibus duos dedit janitoribus, ut ſibi pateret introitus, tres vero tenentibus cortinam, ut ſuam permitteretur enarrare cauſam: & ſtans ante principem, hunc apud eum habuit ſermonem: Cum ſcriptura dicat, Honor Regis judicium diligit: & item; Rex qui ſedet in ſolio judicii, diſſipat omne malum introitu ſuo. Ego clementiſſime Imperator, hæc dicta eſſe de te intelligens, fiduciam ſumſi te adeundi tibique propriæ neceſſitatis cauſam exponendi. Eſt denique in hac civitate juvenis, qui mecum permutatis annulis fidem pepigit alterni amoris,*

amoris, profeſſus, quod me ſibi jungeret ſub nomine legitimæ conjugis. Ob id ſerenitatis tuæ præſentiam adii, tui ſuper hac re expoſcens ſententiam judicii. Cui imperator, ſi, inquit, fides eſt pacta, non debet fieri irrita. Quo illa audito, annulum ſuo detrahens digito oſtendit Auguſto: Videat, ait, Dominus meus cujus iſte fuerit annulus. Agnoſcit Princeps eum, quem dederat, annulum: jubet eam introduci in cubiculum, ornamentiſque regalibus indutam, de cetero vocari & eſſe Auguſtam. Sic Otho I. Imperator ab Adelaide Lotharii IV. Italiæ Regis vidua conſilio Athonis in Italiam contra Berengarium, à quo Canuſi obſeſſa erat, vocatus, annulum ipſi & literas miſit, quibus ſe & conditionem de promiſſo conjugio accipere, & mox cum exercitu adfuturum ſignificavit, quemadmodum narrat Leo Marſicanus in Chronico Caſinenſi lib. 1. cap. ult. cujus verba hic adſcribam: *Lothario defuncto uxor ejus Adelais ad Athonem propinquum ſuum ſeſe in Canuſam arcem munitiſſimam contulit. Interea Berengarius prædictus cum filio Alberto, ſtrenuo valde viro, denuo regnum invadere geſtiens, atque ideo reginam ipſam omnimodis capere cupiens, arcem prædictam ferme triennio obſedit. Atho interim habito cum Regina conſilio nuncium ad Ottonem Saxoniæ Ducem Vngarorum tunc victoria inclytum mittit: qui ei, quæ circa ſe gerantur, omnia referat: oratque ut Italiam continuo*

tinuo petere, eoſque de Berengarii obſidione liberare, Reginamque ipſam conjugem ſimul cum regno maturaret accipere. Prædicta arx jam fere ad deditionem hoſtium cogebatur, cum ecce, diſponente Deo, miſſus à Regina nuncius rediit: & quia ob diligentiſſimam obſidionem nullus ſibi in arcem patebat ingreſſus, literas & annulum, quem à Duce ſuſceperat, ſagittæ callide ſatis inſeruit, & correpto arcu, nemine id ſuſpicante illam in arcem miſit. Tenor autem literarum hic erat: Ducem cum exercitu jam ſuperatis Alpibus Veronam veniſſe, filiumque Litalphum ſe Mediolanum proceſſiſſe: proxime illis affuturos auxilio: viriliter agerent, ſe de conjugio & regno voluntati illorum pariturum. Igitur Duce è veſtigio adveniente, Berengario & Alberto fugatis, ſoluta obſidio eſt, duabus Berengarii filiabus captis, atque in Teutoniam terram exilio miſſis. Mox Adelaidis conjugium Otto ſortitus: Teutonibus ex eo tempore in Italia regnandi initium fuit. Vide Carolum Sigonium lib. 6. de Regno Italiæ in actis anni nongenteſimi quinquageſimi primi. Ad eundem modum majorum noſtrorum ævo Maria Caroli Burgundi filia Maxæmiliano Auſtriaco arræ loco miſit annulum, cui adamas incluſus erat, & literas, quibus illa promittebat, ſe nuptiis illis, ut à parente ſuo conſtitutum erat, aſſentiri. Quas literas cum Oratores Cæſarii una cum adamante protuliſſent, Maria ſtatim nulla inter-

interpoſita mora reſpondit, & ſcriptas à ſe literas, & miſſum adamantem juſſu patris, & placere ſibi, quod tum promiſiſſet, teſte Comineo lib. 8. Commentar.

Pleroſque omnes uſus annulorum, quos hactenus recenſuimus, Petrus Chryſologus accommodat annulo, quem Pater filio prodigo apud Lucam Euangeliſtam donavit. Sic enim ille ſermone v. ad hæc verba Euangelii. *Poſuit annulum in manu ejus*, ſubdit: *Annulum honoris titulum, libertatis inſigne, pignus ſpiritus, ſignaculum fidei, arram cæleſtium nuptiarum*. Quem locum mihi per literas indicavit Cl. V. Dn. Radulphus Fornerius Academiæ Aurelianenſis Anteceſſor, bene de literis meritus, cujus ut conſuetudo ante ipſos unum & triginta annos gratiſſima mihi fuit, ita ejus memoriam etiam nunc religioſe colo. Eundem vero annulum de fidei ſignaculo interpretatur B. Ambroſius in cap. 15. Lucæ, ubi de filio prodigo: *Annulus quid eſt aliud, niſi ſinceræ fidei ſignaculum & expreſſio voluntatis.*

Sed priuſquam ab annulis ſponſalitiis diſcedo, non poſſum quin hîc hiſtoriam narrem de novo quodam marito, quem annulo hujuſmodi male aſſervato, faſcinatum fuiſſe, ſcribit Wilhelmus Malmesburienſis lib. 2. de geſtis Regum Anglorum cap. 13. pag. 86. Verba ejus hæc ſunt: *Verum ut Romam revertar, ejuſdem urbis civis ephebus ætate, locuples opibus, genere Sena-*

Senatorio ſublimis, uxorem noviter duxerat, ſodalibus ſuis accitis, convivium frequens paraverat. Poſt cibum cum minutioribus poculis hilaritatem invitaſſent, in campum prodeunt, ut oneratos dapibus ſtomachos vel ſaltu, vel jactu, vel aliquo exercitio attenuarent. Ipſe rex convivii, ludi ſignifer, pilam popoſcit, interim annulum ſponſalitium digito extento ſtatuæ æreæ, quæ proxime adſtabat, compoſuit. Sed cum pene omnes ſolum impeterent, ſuſpirioſus extis incaleſcentibus, primus ſe à luſu removit; annulum repetens invenit ſtatuæ digitum uſque ad volam curvatum. Diu ibi luctatus, quod nec annulum ejicere, nec digitum valeret frangere, tacite diſceſſit, re ſodalibus celata, ne vel præſentem riderent, vel abſentem annulo privarent. Ita nocte intempeſta, cum famulis rediens, digitum iterum extentum, & annulum ſubreptum miratus eſt. Diſſimulato damno novæ nuptæ blanditiis delinitus eſt. Cumque hora cubandi veniſſet, ſeque juxta uxorem collocaſſet, ſenſit quiddam nebuloſum & denſum inter ſe & illam volutari, quod poſſet ſentiri, nec poſſet videri. Hoc obſtaculo ab amplexu prohibitus, vocem etiam audivit: Mecum concumbe: quia hodie me deſponſaſti. Ego ſum Venus, cujus digito appoſuiſti annulum, habeo illum, nec reddam. Territus ille tanto prodigio, nihil referre auſus eſt, nec potuit: inſomnem illam noctem duxit, tacito judicio rem examinans. Elapſum eſt in hoc multum tem-

tempus, ut quacunque ille hora gremio vellet conjugis incumbere, illud idem ſentiret & audiret: alias ſane valens, & domi aptus & militiæ. Tandem querelis uxoris commonitus, rem parentibus detulit. Illi habito conſilio, Palumbo cuidam ſuburbano presbytero negotium pandunt. Erat is Necromanticis artibus inſtructus, magicas excitare figuras, dæmonas territare, & ad quodlibet officium impellere. Pactus ergo grande mercimonium, ut, ſi amantes conjungeret, multo ære fulciret marſupium, in omne ſe ingenium novis artibus excitavit, compoſitamque epiſtolam juveni dedit: Vade, inquiens, illa hora noctis in compitum, ubi ſe findit in quadrivium, & ſtans tacite conſidera; tranſient ibi figuræ hominum utriuſque ſexus, omnis ætatis, omnis gradus, omnis poſtremo conditionis, quidam equites, quidam pedites, alii vultum in terram dejecti, alii tumido ſupercilio elati, & prorſus quicquid ad lætitiam vel triſtitiam pertinet, in eorum videbis & vultibus & geſtibus: nullum eorum compellabis, etſi loquantur tecum: ſequetur illam turbam quidam reliquis ſtatura procerior, forma corpulentior, curru ſedens: huic tacitus epiſtolam trades legendam; fiet è veſtigio quod voles. Fac tantum præſenti animo ſis. Aggreditur ille iter præceptum, & nocte ſub divo aſtans, fidem dictorum presbyteri viſu explorat. Nihil enim fuit, quod minus promiſſis deſideraret. Inter ceteros quoque tranſ-

euntes

euntes vidit mulierem ornatu meretricio mulam inequitantem: crinis ſolutus humeris involitabat, quem vitta aurea ſuperne conſtrinxerat: in manibus aurea virga, qua equitaturam regebat, ipſa pro tenuitate veſtium pene nuda, geſtus impudicos exequebatur. Quid plura? ultimus, qui dominus videbatur, oculos terribiles in juvenem exacuens, ab axe ſuperbo ſmaragdis & unionibus compoſito cauſas adventus exquirit. Nihil ille contra, ſed protenta manu porrigit epiſtolam. Dæmon notum ſigillum non auſus contemnere, legit ſcriptum, moxque brachiis in cælum elatis: Deus, inquit, omnipotens, in cujus conſpectu omne peccatum eſt fœtor, quamdiu pateris nequitias Palumbi presbyteri? Nec mora, ſatellites à latere ſuo miſit Diabolus, qui annulum extorquerent à Venere, illa multum tergiverſata, vix tandem reddidit. Ita juvenis voti compos, ſine obſtaculis potitus eſt diu ſuſpiratis amoribus. Sed Palumbus, ubi Dæmonis ad Deum de ſe clamorem audivit, finem dierum ſibi præſignari intellexit. Quocirca omnibus membris ultro truncatis, miſerabili defunctus eſt pœnitentia, confeſſus Papæ coram populo Romano inaudita flagitia. Acciderunt hæc temporibus Gregorii 6. Papæ.

Neque tamen annulus ab amantibus dono datus ſemper erat conjugii ſymbolum: ſed interdum amoris tantum aucupium. Talis enim fuit ille, quem Paleſtrio Militi detulit apud Plautum in Milite

lite Act.4. Sc.1. verſ.2.

Pal. *Hunc arrhabonem amoris primum à me accipe.*

Pyrg. *Quid hic? unde eſt?* Pal. *à luculenta atque feſtiva fœmina*
Quæ te amat, tuamque expetiſſet pulchram pulchritudinem:
Ejus nunc mihi annulum ad te ancilla, porro ut deferrem, dedit.

Nec alio fine Pamphilus annulum Philumenæ per vim detractum Bacchi meretriculæ donavit, apud Terentium in Hecyra Act.5. Sc.3. Quomodo & Ovidius amicæ ſuæ annulum dono miſit lib.2. Amor. Eleg.15. Et quando de amantibus mentio incidit, alium quoque illorum morem circa annulos indicabo. Solebant enim illi annulos, quos amicæ digitis geſtabant, inſpicere & oſculari. Ennianum illud apud Iſidorum lib.1. Originum capite 26. ita capio, ſive Nævii eſt in Tarentilla, cui Feſtus id videtur tribuere. Verſus hi ſunt:

Alium tenet, alii nutat, alibi manus
Eſt occupata: alii perpellit pedem:
Alii annulum dat ſpectandum à labris.

Apud Plautum quoque in Aſinaria, inter ceteras leges amicæ præſcriptas, & hæc conditio ab amaſio refertur in ſyngraphum:

Spectandum ne cui annulum det, neque roget,

In-

Innuit idipſum & Tibullus lib 1. Eleg. 6.

Sæpe velut gemmas ejus ſignumque probarem,
Per cauſam memini me tetigiſſe manum.

Quid? quod improbi amatores annulos & armillas per laſciviam amicis plane detrahebant. Terentius Hecyra Act. 4. Sc. 1. de Phamphilo:

Ipſe eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens annulum.

Et Act. 5. Sc. 3.

Homo ſe fatetur, vi in via, neſcio quam compreſſiſſe,
Dicitque ſeſe illi annulum, dum luctat, detraxiſſe

Pacuvius apud Feſtum:

Repugnanti ego porro huic vi detraxi ungulum.

Horat. lib. 1. od. 9.

Pignuſque direptum lacertis,
Aut digito male pertinaci.

CAP. XIX.

De Veneta Sponſaliorum maris ratione: Quæ ejus origo.

ANnulus ſponſalitius, cujus in præcedenti capite facta mentio eſt, aurem mihi vellit, & admonet, ne hic prætercam Venetorum conſuetudinem, quorum Dux die Aſcenſionis Dominicæ, quo nundinæ Venetiis celebrantur, Thalamego

mego inaurata, & ſculpturis picturiſque inſignibus exornata, quam Bucentaurum vocant (in Synodo Florentina Πυτζιν-δόρον dicitur) vectus cum magna pompa ſplendidoque procerum comitatu, ex urbe ad Adriatici maris præcipuum portum (*al Lio* appellant) quotannis proficiſcitur: ubi certis tum ceremoniis Thetidi Adriaticæ ſponſaliorum arrham, annulo aureo mari injecto, ſolvit. Origo hujus ritus hæc eſſe perhibetur. Ajunt Alexandrum III. Pontificem cum à Friderico I. Imperatore è faſtigio Pontificiæ dignitatis dejectus atque proſcriptus, nullum ſibi tota Italia locum tutum eſſe relictum cerneret, ignoto habitu Venetias profugiſſe, & in monaſterio Publicæ Charitatis diſſimulata, quam gerebat, perſona, ad ſordidum culinæ miniſterium, ut occultius lateret, ſe ultro demiſiſſe: quem aliquanto poſt neſcio cujus indicio cognitum Dux Zianus non ſolum benigne excepit, ſed & pacis cum Friderico jungendæ & recuperandæ dignitatis ſpem ipſi fecit. Miſſi igitur ad Imperatorem legati, qui pro Pontifice intercederent: verum is ad mentionem pacis cum Papa ineundæ adeo excanduit, ut bellum illis denunciaret, niſi hoſtem & fugitivum hominem primo tempore ad ſe ſub cuſtodia vinctum miſerint. Sed cum Veneti obtemperare recuſarent, Imperator filium Othonem ſuum cum quinque &

H ſeptua-

ſeptuaginta longis navibus ad invaden-
dam illorum civitatem, perſequendum-
que Pontificem mittit: cui obviam fa-
ctus Zianus Dux, in claſſem Imperato-
riam impetum fecit, eaque poſt aliquot
horarum prælium partim capta, partim
fuſa fugataque, ipſum Othonem cum
multis illuſtribus viris cepit, & Venetias
ſecum adduxit. Hoc felici ſucceſſu lætus
Pontifex Ziano è pugna reduci primo
victoriam gratulatus, inde annulum por-
rigens aureum: Accipe, inquit, Ziane,
& me auctore ipſum mare hoc tibi pi-
gnore obnoxium reddito; quod tu tui-
que ſucceſſores quotannis ſtato die ſer-
vabitis: ut omnis poſteritas intelligat, ma-
ris poſſeſſionem jure belli veſtram eſſe
quandoque factam: atque ut uxorem vi-
ro, ita illud veſtro ſubjacere imperio: ut
uſurpem verba Sabellici, qui hiſtoriam
hanc lib. 7. decadis primæ memoriæ pro-
didit. Sed cum Anno 1602. ipſemet hanc
ſolemnitatem una cum nobiliſſimo & am-
pliſſimo D. Franciſco Witzendorfio Reip.
Luneburgenſis Senatore optimo oculis
meis viderim, temperare mihi non poſ-
ſum, quin ejus uberiorem deſcriptionem
afferam ex lib. 2. Venetiarum Germani
Audeberti, qui his illam verſibus expreſ-
ſit:

Venerat ille dies, quo Chriſtus ab æthere
ſummo
Virginis intactæ caſtam demiſſus in alvum

Vt

Vt morte inſonti fuſoque cruore piaret
Humanas maculas, labemque aboleret avitam
Mortalis vitæ poſt non mortalia facta
Deformi, immerita & crudeli morte peremptus,
Morte triumphata, domito divinitus Orco,
Mirando adſcenſu patrium repetivit olympum.
Illo mane die, roſeis ubi lutea bigis
Tithoni conjux rutilantia protulit ora
Phœbuſque Oceano currus eduxit Eoo,
Haud mora, conveniunt proceres ad principis aulam,
Quem primum ſolito patrum de more ſalutant,
Mox pompæ accingunt, magna comitante caterva.
Ante Sacerdotum graditur longiſſimus ordo
Divinas ſacris mulcentum vocibus auras.
Argutæ auditur citharæ concentus, & oris,
Mox acris lituûm ſonitus, clangorque tubarum.
Vexilla ante Ducem diſcreta colore feruntur.
Alba notant pacem: bellum ſaturata cruore
Purpureo: nitidum violæ mentita colorem,
Cæruleive ſali, pacis ſunt ſigna ſequeſtræ.

Album inſigne præit, ſi pax: quod tingitur oſtro,
Si fera bella fremunt: Conchyli murice fulgens
Et Veneta ſanie, ad tempus quando arma quieſcunt,
Vtque ſibi præeunt, variantia tempora ſignant.
Præterea videas Ducibus data munera quondam
Pontifice à ſummo, ſellam, pulvinar & enſem
Vmbellamque auro rutilantia ſingula duro.
Tum demum ſimili circumradiante metallo
Ornatus trabea, & prolixo ſyrmate Princeps
Carbaſeoque ſacram cinctus velamine frontem,
Purpura quod fulvo decorat circundata limbo
Averſa cornu referens in parte recurvum,
Regum oratores inter, gravitate ſerena
Incedit medius, proceres quem pone ſequuntur,
Incanique Patres, urbis decora alta ſuperbæ,
Ceteraque Auguſti ſeries delecta Senatus.
Proxima magnifica ducunt ad littora pompa
Induti infectas iterato murice veſtes.

Hi

Hi molli Æthiopum in ſilvis è vellere carptas,
Depexas alii Scythicorum ex arbore Serum,
Quas Arabum dicas bombycum tenuia fila,
Arte laborata & variis diſtincta figuris:
Ars mira & veteri non unquam incognita ſeclo,
Vt nec tam tenues deducat aranea telas.
Vt litus tetigere maris, portumque petitum,
Ilicet Hadriacam conſcendunt protinus Argo
Vrbis opus, (Grajo de nomine Bucentaurum)
Dux & Patricii, Regumque Ducumque potentum
Legati illuſtres, pars non ingloria cætus.
Nec mora, conſidunt tranſtris quino ordine nautæ,
Pronique adductis findunt vada ſala lacertis,
Remorum æquato libramine & æquora verrunt
Certatim: verſo caneſcunt marmore fluctus,
Et diducta crepant ſtridenti cærula roſtro.
Tum procul ex oculis ablata recedere tellus,
Summaque celſarum rareſcere tecta domorum

Nec non aëriæ ſenſim ſe abſcondere turres.
Centauro invehitur magna Dux ipſe, ſenatuſque
(Hinc atque hinc illam gemina ſtipante triremi
Ad ſubitos motus armiſque viriſque referta)
Agmine remorum: donec rumore ſecundo
Auſpicibuſque Deis tandem delatus in altum eſt.
Conſiſtit pinus, preſſas ubi ſenſit habenas:
Dente velut fixo firmam tenet anchora navem.
Implorant Superos, ut ſint felicia vincla
Conjugii ſtabilis Neptuni numine amico.
Finitis precibus cunctiſque faventibus ore,
Stans celſa in puppi Princeps gravitate verendus
Summis ſplendentem digitis ſimilemque cadenti
Oſtentans auro concluſam divite gemmam,
Hæc ait: IN SIGNUM IMPERII VERI ATQUE PERENNIS
(Nam memini atque animo ſolemnia verba notavi)
HAC GEMMA ÆTERNUM MIHI TE DESPONDEO DORI.
Quæ rata Rex pelagi nutu connubia firmat,
Huncque ſibi generum Thetis emit omnibus undis.

Prim-

Principis è manibus cum dicto emiſſus amaras
Annulus intrat aquas: nautarum turba natandi
Conſulta inſequitur, ſcrutatoreſque profundi
Prælia pro jacto miſcent ſub fluctibus auro.
Sic ubi venator deprenſi viſcera cervi
Quem clamore premens, canibuſque ad retia pulſum
Stravit humi multo fundentem ſanguine vitam,
Euge, Euge ingeminans, canibus partitur anhelus:
Illi inter ſeſe certantes rapta revellunt
Mordicus & roſtro diſcerpunt fruſta cruento,
Obnixe ardentes, villiſque horrentibus urgent.
Vrinatorum certamine pulſa reſultant
Littora: juncta premit cymbam ſibi cymba propinquam
Et ſub contiguis latet æquoris unda phaſelis.
Antiqui ritus (neque enim levis hujus origo eſt)
Pluribus ignotam ſi vis cognoſcere cauſam,
Expediam paucis, ne res ludicra putetur.
Præſul Alexander Romanæ tertius urbis
Ænobarbi armis ſolio depulſus ab alto,
Quo fugeret dubius, cui ſe committeret oræ,

Præ reliquis Venetum prudens elegit aſylum,
Illinc certa ſalus profugo & victoria fuſis
Hoſtibus à magno navali Marte Ciano.
Quo duce captus Otho Frederici Martia proles,
Captivas gemuit, mergique trahique triremes
Quadraginta octo, disjectamque æquore claſſem,
Et ſe magnifico duci potuiſſe triumpho.
Excepere Ducem feſtis applauſibus omnes,
Et reducem amplexi, verſis ad ſidera palmis,
Supremo grates meritas egere Tonanti,
Qui ſcelerum vindex inſanos fregerit auſus.
Tum pius Antiſtes, grato ſpectabilis ore,
Inclite Dux, inquit, ſi quod nomenque decuſque
In terris gerimus, nobis auctoribus iſto
Pignore (de ſolido pignus fuit annulus auro)
Deſponſa caram ſuperi maris Amphitriten,
Annuaque inſtaurent venturi pacta nepotes.
His pelagi imperium ſponſalibus accipe dextro
Sidere ſitque tuæ virtutis reddita merces.
Dixit: & obteſtans Divos rata vota precatur.

Fæ-

Fœdere percuſſo, celebratis rite Hymenæis,
Ilicet obverſi, tendunt ad litoris oram
Divi Nicoleos in ſignem nomine & æde
Antiqua ſaxo longam teſtante ſenectam.
Hic Venetus vitta crines circumdatus alba
Publica vota facit ſummo Patriarcha parenti.
Mox fuſis precibus ſacriſque ex more peractis,
Ingentem repetunt Centaurum Duxque Patreſque
Lectorumque cohors comitum: freta cærula torquent.
Protinus adnixi magno conamine nautæ,
In lento validos curvantes æquore remos:
Hinc rauco fremitu præfracta remurmurat unda,
Dum ſibi reſpondent parili moderamine tonſæ,
Uncta vagis abies celeri pede labitur undis.
Non tam præcipiti per plana, per ardua curſu
Corripuere viam repetita in verbera proni,
Dulcis Olympiacæ tetigit quos gloria palmæ:
Nec ſic raſit iter rapidis Schæneia plantis,
Alite nec curſu victor Megareius heros.
Incipiunt humiles ſenſim ſe attollere turres,

Vrbs aperire ſinum, propiuſque accedere moles.
Tum portu accepti repetunt regalia tecta,
Tecta renidenti ſplendentia marmore & auro,
Ignibus æthereis rutila certantia luce.
Interiora domus variis animata figuris
Herôum expreſſos videas oſtendere vultus.

Verum hîc ſubſiſtimus: ne in exſcribendo modum excedamus. Faciunt autem hujus ſolemnitatis mentionem præter eos, quos jam laudavi, etiam Stephanus Forcatulus lib. 3. de Gallor. Imperio & Philoſophia. Salmuthus in Guidonis Pancirolli librum Rerum jam olim deperditarum capite de Armamentariis. Contarenus lib. 2. de Repub. Venetorum. Martinus Cruſius lib. 5. Germanogræciæ. cap. 2. Notis ad Gratulationem 12. Kornemanus in 3. parte Templi Naturæ hiſtorici Conſideratione 17. qui omnes uno fere ore teſtantur, Venetos ad denotandum maris Adriatici dominium, quod ſibi arrogant, hanc conſuetudinem uſurpare. Utrum vero Pontifex Romanus illis hoc dominium donaverit, aliis diſputandum relinquo. Mihi vero hoc loco in mentem venit argutum & mordax reſponſum Hieronymi Donati Legati Veneti, qui per jocum ab Alexandro Borgia Pontifice ejus nominis VI. interrogatus, unde hoc maris imperium accepiſſent, reſpon-

ſpondiſſe fertur: Oſtendat mihi Veſtra Sanctitas inſtrumentum patrimonii S. Petri, & à tergo ſcriptam inveniet conceſſionem factam Venetis maris Adriatici: ut refert Sebaſtianus Monticulus in tractatu de patria poteſtate pag. 54. Non diſſimile eſt, quod Ampliſſimus & CL. Dn. Philippus Camerarius narrat, ſe à fide dignis audiviſſe, Venetos ante aliquot annos à Pontifice Romano, poſtquam ille Anconam in ſuam poteſtatem redegerat, interpellatos fuiſſe, quo jure vectigalia, & alias juriſdictiones in mari Adriatico ſibi ſolis vendicarent, cum tamen nulla privilegia hac de re monſtrare, neque jus ſuum docere legitime poſſent. Ad hanc rem eos & quidem argute reſpondiſſe; Se mirari quod iſta privilegia peterentur demonſtrari, quæ Pontifices ipſi penes ſe jam pridem & quidem arcethypa, tanquam rem ſacram, diligentiſſime in ſuis archivis cuſtodirent, eaque facile reperiri poſſe, ſi Donationis Conſtantini membranæ pars exterior, in qua ea majuſculis literis couſcripta eſſent, accuratius inſpiceretur. lib. 1. Meditat. hiſtor. cap 71. Concludam hoc caput cum Johanne Ignæo Jureconſulto Pontificio in Repetit. L. donationes n. 21. in fin. C. de Donat. inter Vir. & ux. ubi belle & argute ſcribit, In DonationeConſtantini cæcos aliquid vidiſſe, ſurdos audiviſſe & mutos locutos eſſe, Ern. Cothm. da Cod. l. 1. Tit. 1. n. 106.

CAP. XX.

De uſu annulorum in Epiſcoporum inveſtitura. Ejus origo à Carolo magno. Bella ſuper hac re inter Imperatores & Pontifices geſta. Ipſum pontificem quoque à Friderico Barbaroſſa per annulum inveſtitum. Annulum etiam in Impp. inauguratione adhibitum. Feuda per annulum confirmata.

VErum age, dicamus etiam de uſu annulorum in Epiſcoporum inveſtituris: Cujus moris ante Caroli M. tempora nullum reperio apud ſcriptores veſtigium. Poſtquam vero is ab Adriano Pontifice Rom. contra Longobardos Italiam infeſtantes ac ferrum urbi ſervitutemque minitantes in auxilium vocatus, Deſiderium ultimum ipſorum Regem, cum uxore & liberis Italia expulit, ac eorum, quæ bello ceperat, maximam partem Eccleſiæ Romanæ, cui erepta erant, reſtituit, in univerſali Synodo, Romæ à centum & quinquaginta tribus Epiſcopis & Abbatibus habita, decretum fuit, ut Carolus Magnus jus & poteſtatem eligendi Romanum Pontificem, ordinandique ſedem Apoſtolicam haberet, & inſuper Archiepiſcopi Epiſcopique per ſingulas provincias ab eo inveſtituram acciperent: ut præter Canonem *Adrianus* Diſtinct. 63. teſtatur. Sigebertus in actis anni 723. Walthramus Naumburgenſis Epiſcopus in libro de Epiſcoporum inveſtitura. Martinus Polonus

nus in Chronicis. Marſilius Patavinus de Tranſlatione Imperii cap. 8. Sigonius l. 4. de Regno Italiæ. Hoc jus poſtea fuit Othoni I. Imp. à Leone VIII. Pontifice confirmatum, cujus Bulla ſuper hac re extat C. *In Synodo* Diſtinct. 63. quam non pigrabor hîc adſcribere: Ea vero ſic habet: *Ad exemplum B. Hadriani Apoſtolicæ ſedis antiſtitis, qui domino Carolo victorioſiſſimo Regi Francorum & Longobardorum Patriciatus dignitatem ac ordinationem Apoſtolicæ ſedis & inveſtituram Epiſcoporum conceſſit; Ego quoque Leo Epiſcopus, ſervus ſervorum* DEI, *cum toto clero ac Romano populo conſtituimus, & confirmamus & corroboramus, per noſtram Apoſtolicam auctoritatem concedimus atque largimur Domino Othoni primo Regi Teutonicorum ejuſque ſucceſſoribus hujus regni Italiæ in perpetuum facultatem eligendi ſucceſſorem, atque ſummæ ſedis Apoſtolicæ Pontificem ordinandi, ac per hoc Archiepiſcopos, ſeu Epiſcopos ut ipſi ab eo inveſtituram accipiant & conſecrationem, unde debent: exceptis his, quos Imperator Pontificibus & Archiepiſcopis conceſſit. Et ut nemo deinceps cujuſque dignitatis vel religioſitatis eligendi vel Patricium vel pontificem ſummæ ſedis Apoſtolicæ, aut quemcunque Epiſcopum ordinandi habeat facultatem, abſque conſenſu ipſius Imperatoris (quod tamen fiat abſque omni pecunia) & ut ipſe ſit Patricius & Rex. Quod ſi à clero & populo quis eligatur*

gatur Epiſcopus, niſi à ſupradicto Rege laudetur & inveſtiatur, non conſecretur. Si quis contra hanc regulam & Apoſtolicam auctoritatem aliquid molietur, hunc excommunicationi ſubjacere decernimus: & niſi reſipuerit, irrevocabili exitio puniri vel ultimis ſuppliciis affici. Videatur & Walthramus Naumburgenſis Epiſcopus De Inveſtitura Epiſcop. Maſilius Patavinus De Tranſlatione Imperii cap. 10. & in Defenſore pacis part. 2. cap. 28. Theodoricus à Niem. lib. 1. Sigonius lib. 7. de Regno Italiæ.

Inter alia autem Inveſtituræ hujus ſacerdotalis ſolemnia etiam Annulum fuiſſe uſurpatum reperio, quem una cum baculo Imperator aut Rex tanquam certum ſymbolum mittere ſolebat illi, cui beneficium aliquod volebat conferre. Ganguinus lib. 4. in vita Caroli Magni, cujus erga Pontificem merita cum recenſuiſſet, mox ſubjungit: *Quibus beneficiis ut Pontifex gratiæ aliquid rependeret, Carolum multis ornavit privilegiis: Quorum illud maximum fuit, donare Eccleſias idoneis Sacerdotibus poſſe: id à Sacerdotibus Inveſtitura vulgo appellatur: qua ſine Eccleſiam, vel, ut nunc loquimur, beneficium nemo poſſidebat. Recipiebat enim à Rege, qui beneficium adepturus eſſet, annulum vel ſimile quippiam, argumentum ſcilicet Regiæ in eum gratitudinis. Intereſt enim regum noſſe, qui majores maxime Eccleſias adminiſtrent, quarum*

rum ipſi tutores ſint. Et ante ipſum Willielmus Malmesburienſis de Rebus geſtis Anglorum lib 2. in oratione Gregorii VI. Pontificis Maximi : *Laudatus eſt olim prædicandæ memoriæ prædeceſſor noſter Adrianus primus, quod inveſtituras Eccleſiarum Carolo Magno conceſſerit, ita ut nullus electus conſecretur ab Epiſcopo, niſi prius à rege inſigniretur & annulo & baculo.* Quando autem caſu veniebat, ut Epiſcopus ſive Abbas moreretur, tunc Principes ac primores ejus Collegii aut civitatis annulum ac virgam paſtoralem defuncti ad aulam Imperatoris tranſmittebant, qui poſtea ſacra illa inſignia, cuicunque vellet, conferebat. Andreas Abbas, poſtea Bambergenſis Epiſcopus, de vita S. Othonis l. 2. cap. 5. & 6. *Nec multo poſt annulus & virga paſtoralis Bremenſis Epiſcopi ad curtem Regiam perlata eſt. Hoc ſiquidem tempore Eccleſia liberam electionem non habebat, ſicut poſtea ſub Henrico V. mediante piæ memoriæ Calliſto papa, actum eſt; Sed mox capitane civitatis illius, annulum & virgam paſtoralem ad Palatium tranſmittebant; ſicque regia auctoritas, communicato cum Aulicis conſilio, orbatæ plebi idoneum conſtituebat Præſulem. Itaque cum ut diximus, virga paſtoralis & annulus Epiſcopi Bremenſis Imperator offerretur: mox ille accerſito unice dilecto ſibi Othone, munera hæc ei conſervanda tradidit. Poſt paucos vero dies, rurſum annulus & virga paſtoralis Ruperti Babeber-*

bebergenſis Epiſcopi Domino Imperatori tranſmiſſa eſt.

Cur autem per Annulum & Baculum Epiſcopatus & Abbatiæ tradantur, ejus rei non unam cauſam reperio à ſcriptoribus aſſignari. Canon 9. Concilii Aquisgranenſis Tomo 3. Conciliorum: *Sacerdoti, dum conſecratur, datur Baculus, ut ejus judicio ſubditam plebem vel regat vel corrigat, vel infirmitates infirmorum ſuſtineat: Datur & Annulus propter ſignum Pontificalis honoris, vel ſignaculum ſecretorum. Nam multa ſunt, quæ ab oculis carnalium minuſque intelligentium occultantes ſacerdotes quaſi ſub ſignaculo condunt, ne indignis quibuſque ſacramenta Dei aperiantur.* Sed aliam & meo quidem animo elegantiorem affert CL. Dn. Rittershuſius noſter in partitionibus Feudalibus cap. 8. *Epiſcopatus antiquo jure Gallico per annulum & virgam tradebantur: Eoque baculo ſive pedo paſtorali officii ſui admonentur Epiſcopi, quod gregem Dominicum paſcere debeant: ſicut annulo admonentur, quod deſponſata ſit ipſis Eccleſia, cui fidelem curam impendere debent.* Quare etiam, ſi quando uſu veniebat, ut propter delictum aliquod è gradu dejicerentur, tunc annulum hunc, quo erant inveſtiti, deponere cogebantur. Petrus Diaconus lib. 4. Chron. Caſinenſis cap. 123. ubi agit de depoſitione Abbatis Rainaldi: *Sic illorum juſſu, aſtantibus omnibus, virgam & annulum & re-*

& regulam ſupra corpus ſanctiſſimi Benedicti depoſuit. Et ſi dejectus à gradu innocens reperiebatur, eundem annulum ab Epiſcopo coram altari recipiebat. Concilium Toletanum 4. cap. 27. Tomo ſecundo Conciliorum: *Epiſcopus, Presbyter aut Diaconus ſi à gradu ſuo injuſte dejectus in ſecunda Synodo innocens reperiatur, non poteſt eſſe quod fuerat, niſi gradus amiſſos recipiat coram altari de manu Epiſcoporum: ſi Epiſcopus eſt, orarium, annulum & baculum.* Hujuſmodi fuerunt procul dubio 16. *illi annuli pontificales boni & magni, de Robino unus & impoſitis aliis gemmis minutis, de ſmaragdo unus, de ſapphiro unus, de Topazio unus,* quos inter Κειμήλια Eccleſiæ Moguntiacæ recenſet Conradus Epiſcopus in Veteri Chronico Rerum Moguntiacarum, quod extat Tomo Hiſtoricorum Germanorum à Juſto Reubero editorum, pag. 450. & ſeqq. Non inconveniens eſſe videtur, inſerere hic cenſuram viri religioſi, Petri Bleſenſis, de geſtatione annulorum in Abbate, quæ extat epiſtolâ XC. *Retulit mihi quidam nuncius veſter, qualiter Dns. Papa vos mitrâ proprii capitis, & aliis ornamentis epiſcopalibus inſignivit. De benedictione gaudeo: ſed inſignia Epiſcopalis Eminentiæ in Abbate nec approbo, nec accepto. Mitra enim, & annulus, atque ſandalia in alio, quam in Epiſcopo, quædam ſuperba elatio eſt, & præſumptuoſa oſtentatio libertatis.*

Et

Et aliquanto poſt : *Putatis in ſuſceptione mitræ, ſandaliorum, & annuli veſtri monaſterii dignitatem plurimum promoviſſe: In his tamen nihil video, niſi inobedientiæ malum, ſeminarium odii, tumorem elationis, & ſuperbiæ ventum.*

Verum hîc præterire non poſſum, ſuper Inveſtitura Epiſcoporum graviſſima inter Imperatores & Pontifices Rom. non modo diſſidia, ſed & bella exorta eſſe; dum illi quidem vetuſta jam conſuetudine (ut Paulus Æmilius loquitur lib. 5. in vita Philippi I.) ſcipionem ſacrum annulumque paſtoralem Epiſcopis ceteriſque patribus dabant, eamque ſacrarum dignitatum veſtituram, juraque regia appellabant; hi vero omni ſtudio & contentione impedire conabantur, ne Epiſcopi de ſeculari manu inveſtituram acciperent, nefas eſſe rati, Imperatores, qua enſem dextra ſtringant bellaque gerant, eadem annulum ſacrum & contrectare & arbitratu ſuo induere Pontificum Patrumque digito ac manibus, quæ ſacroſanctum Chriſti corpus tangant. Tandem vero poſt longam concertationem Henricus V. Imp. à Paſchali II. Pontifice decretum obtinuit, quo ſibi jus inveſtiendi Epiſcopos per annulum & Baculum de novo aſſeruit. De qua re ſcriptor Anglicanus Matthæus Paris Monachus Albonenſis hiſtoria Anglor. in Wilhelmo Primo, Anno 1112. his verbis: *Facta eſt contentio*

Romæ

Romæ inter Papam Paſchalem & Henricum Imperatorem hac de cauſa: Imperator uti voluit privilegio anteceſſorum, habito annis trecentis ſub Romanis Pontificibus ſexaginta, qui licite dederant Epiſcopatus & Abbatias per annulum & Baculum paſtoralem. Econtra cenſebant Romani Pontifices nec poſſe nec debere dari per virgam vel Annulum Epiſcopatum, vel aliquam inſtitutionem Eccleſiaſticam à manu recipere Laicali. Facta eſt pax inter Imperatorem Henricum & Papam Paſchalem, ita ut Epiſcopi deinceps & Abbates inſtitutionem accipiant ab Imperatore & ſuis ſucceſſoribus per virgam & annulum, & prius faciant Epiſcopo, ad quem pertinent, Canonicam obedientiam & conſecrationem accipiant conſuetam. Eadem tradit Sigebertus in Chronico ſub Actis Anni 1111. *Rex Henricus Romam vadit propter ſedandam diſcordiam, quæ erat inter Regnum & Sacerdotium, quæ cæpta à Papa Gregorio VII. qui & Hildebrandus nominatus eſt, & excogitata à ſucceſſoribus ejus Victore & Vrbano & præ omnibus à Paſchali, magno ſcandalo erat toti mundo. Rex autem uti volens auctoritate & conſuetudine & authoralibus privilegiis Imperatorum, qui à Carolo Magno, qui poſt de Regibus Francorum imperavit Romanis, jamque per trecentos & eo amplius annos imperaverant ſub* LXIII. *Apoſtolicis, dabat licite Epiſcopatus & Abbatias & per Annulum & per*

& per virgam. Contra hanc majorum auctoritatem cenſebant Papæ Synodali judicio, non poſſe nec debere dari per virgam vel annulum Epiſcopatum aut aliam Eccleſiaſtici juris inveſtituram à Laicali manu. Et quicunque ita Epiſcopatum aut aliam Eccleſiaſtici juris inveſtituram accipiebant, excommunicabantur. Propter hanc præcipue cauſam Rex Romam tendebat, & ſi qui Longobardorum quoquo modo ei reſiſtere volebant, potenter eos proterebat. In reconciliatione autem, quæ facta eſt inter Imperatorem & Papam, (nam ipſum Papam cum Epiſcopis & Cardinalibus ceperat) die Paſchæ Henrico in Imperatorem coronato poſt lectum Euangelium tradidit ei Papa ante altare Apoſtolorum Petri & Pauli in oculis omnium Principum privilegium de inveſtitura Epiſcopatuum vel Abbatiarum tam per Annulum, quam per virgam, ſcilicet ut Regni ejus Epiſcopis vel Abbatibus libere præter violentiam & Simoniam electis, inveſtituram virgæ & Annuli conferat: poſt inveſtitutionem vero canonice conſecrationem accipiat ab Epiſcopo, ad quem pertinuerit, &c. Verba autem Decreti hujus Pontificalis, ut à Wilhemo Malmesburienſi libro 5. recitantur, hæc ſunt: *Paſchalis Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, Chariſſimo in Chriſto filio, & per Dei omnipotentis gratiam Romanorum Imperatori Auguſto* HENRICO *ſalutem & Apoſtolicam benedictonem. Regnum ve-*

veſtrum Sanctæ Romanæ Eccleſiæ cohærere divina diſpoſitio conſtituit. Prædeceſſores ſiquidem veſtri probitatis & prudentiæ amplioris gratia Romanæ urbis coronam & Imperium conſequuti ſunt. Ad cujus videlicet coronæ & Imperii dignitatem tuam quoque perſonam, Fili chariſſime HENRICE, *per noſtri Sacerdotii miniſterium Majeſtas divina provexit. Illud igitur dignitatis privilegium, quod prædeceſſores noſtri veſtris prædeceſſoribus Catholicis Imperatoribus conceſſerunt & privilegiorum paginis confirmaverunt, nos quoque tuæ dilectioni concedimus & præſentis privilegii pagina confirmamus, ut Regni tui Epiſcopis vel Abbatibus liber præter violentiam vel Simoniam electis, inveſtituram virgæ & Annuli conferas: poſt inveſtitionem vero canonice conſecrationem accipiant ab Epiſcopo, ad quem pertinuerit. Si quis autem à Clero vel Populo præter aſſenſum tuum electus fuerit, niſi à te inveſtiatur, à nemine conſecretur, exceptis nimirum illis, qui vel in Archiepiſcorum vel in Romani Pontificis ſolent diſpoſitione conſiſtere. Sane Archiepiſcopi vel Epiſcopi libertatem habeant à te inveſtitos Epiſcopos vel Abbates canonice conſecrandi.* Videatur & Sigonius lib. 10. de Regno Italiæ pag. 248.

Ceterum cum Calixtus II. Pontifex hoc Paſchalis decretum ratum habere nollet, quod ipſe Paſchalis ſtatim revocaverat, tanquam vi extortum, Imperator

tor Henricus V. ejus minis & excommunicatione territus exemploque patris motus, inveſtituram Epiſcoporum & aliorum Prælatorum per annulum & baculum Pontifici reſignavit, Pontifex vero rurſus Imperatori inveſtituram Epiſcoporum Prælatorumque per ſceptrum conceſſit: atque ita lis inter ſacerdotium & Regnum tum temporis ſopita eſt, ut tradit Abbas Urſpergenſis in Chronic. Robertus Abbas Montenſis Appendice ad Sigeberti Chronographiam anno 623. Otto Friſingenſis lib. 7. Chronic. cap. 16. Gotfridus Viterbienſis in Panth. part. 17. pagina 502. & 506. Marſilius Patavinus in Defenſore Pacis part. 2. capite 26. Leopoldus de Bebenburg Epiſcopus Bambergenſis de Zelo veter. Principum Germaniæ cap. 8. Krantzius lib. 3. Saxon. cap. 4. Nauclerus Generat. 37. Sed ſatius eſt rem omnem ex ipſius conventionis formula exponere, quam ex Willielmi Malmesburienſis lib. 5. de Rebus geſtis Ang'orum (apud hunc enim locupletior extat, quam apud alios) deſcribemus:

HENRICI V. IMPERATORIS CONSTITVTIO DE ELECTIONE ET INVESTITVRA EPISCOPORVM ET ABBATVM, PVBLICATA IN COMITIIS WORMATIENSIBUS:

Ego HENRICVS Dei gratia Romanorum Imperator Auguſtus pro amore Dei & Romanæ ſanctæ Eccleſiæ & Domini

mini Papæ Calixti & pro remedio animæ meæ dimitto Deo & ſanctis ejus Apoſtolis Petro & Paulo, ſanctæque Catholicæ Eccleſiæ omnem inveſtituram per annulum & baculum, & concedo in omnibus Eccleſiis, quæ in Regno vel Imperio meo ſunt, canonicam fieri electionem & liberam conſecrationem. Peſſeſſiones & Regalia B. Petri, quæ à principio hujus diſcordiæ uſque in hodiernum diem, ſive tempore Patris mei, ſive etiam meo ablata ſunt, quæ habeo, eidem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ reſtituo: quæ autem non habeo, ut reſtituantur fideliter juvabo. Poſſeſſiones etiam omnium aliarum Eccleſiarum & Principum & omnium aliorum tam Laicorum quam Clericorum, quæ in guerra iſta amiſſa ſunt, conſilio Principum vel Iuſtitia dictante, quas habeo reddam, quas non habeo, fideliter ut reddantur juvabo. Et do veram pacem Domino Papæ Calixto, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, & omnibus qui in parte ipſius ſunt vel fuerunt: & in quibus ſancta Romana Eccleſia auxilium poſtulaverit, fideliter juvabo, & de quibus mihi querimoniam fecerit, debitam ſibi faciam Iuſtitiam. Hæc omnia acta ſunt conſenſu & conſilio Principum, quorum nomina ſubſcripta ſunt.

Albertus Archiepiſcopus Mag.
Fridericus Colon. Archiepiſcopus.
Ratisbonenſis Epiſcopus.
Babenburgenſis Epiſcopus.

Bruno

Bruno Spirenſis Epiſcopus.
Auguſtenſis Epiſcopus.
Trajectienſis Epiſcopus.
Conſtantienſis Epiſcopus.
Abbas Foldeni.
Heremannus Dux.
Fridericus Dux.
Bonifacius Marchio.
Theobaldus Marchio.
Ernulphus Com. Palat.
Othbertus Com. Pal.
Berengarius Comes.

CALIXTI II. PONTIFICIS ROMANI BVLLA DE ELECTIONE ET INVESTITVRA EPISCOPORVM ET ABBATVM PRO HENRICO V. IMPERATORE.

Ego Calixtus Epiſcopus, Servus ſervorum Dei, tibi dilecto filio HENRICO Dei gratia Romanorum Imperatori Auguſto, Concedo electiones Epiſcoporum & Abbatum Teutonici Regni, qui ad regnum pertinent, in præſentia tua fieri abſque Simonia & abſque ulla violentia, ut ſi qua inter partes diſcordia emerſerit, Metropolitani Provincialium conſilio vel judicio, ſaniori parti aſſenſum & auxilium præbeas. Electus autem regalia à te recipiat, & quæ ex his jure tibi debet, faciat: ex aliis vero partibus Imperii conſecratus infra ſex menſes regalia à te per ſceptrum recipiat, & quæ ex his jure debet, faciat, ex-

exceptis omnibus, quæ ad Romanam Eccleſiam pertinere noſcuntur. De quibus vero mihi querimoniam feceris & auxilium poſtulaveris, ſecundum officii mei debitum, auxilium meum præſtabo. Do tibi veram pacem & omnibus, qui in parte tua ſunt vel fuerunt tempore hujus diſcordiæ. Datæ anno milleſimo centeſimo vigeſimo ſecundo. ix. Kal. Octobris. Acta hæc fuiſſe in conventu Vormatienſi tradit Sigonius libro 10. de Regno Italiæ. Sed quid in Epiſcoporum inveſtitura, quæ per annulum fiebat, probanda tam multis opus? Res eſt proletaria & omnibus, qui Germanicarum rerum ſcriptores primoribus tantum digitis attigerunt, nota. Illud vero non item, quod etiam inter Papalis inveſtituræ ornamenta & inſignia Annulum reperio. Nam ſic Octavianum Antipapam, qui ſe Victorem xi. appellavit, à Friderico I. Barbaroſſa per annulum eſſe inveſtitum, diſerte ſcribit Arnulphus Epiſcopus Lexovienſis in Epiſtola ad Archiepiſcopos & Epiſcopos Angliæ, qua hoc factum, tanquam indignum, reprehendit his verbis: *Ceterum hic* (Fridericus) *blanda ſchiſmatici deſperantis humiliatione ſeductus eſt, dum ille perſonam ſuam arbitrio exponit & cauſam, neque ſe quicquam fore, niſi de ſola ipſius voluntate præſumit. Vnde & ad pedes ejus ipſa dicitur Apoſtolatus inſignia reſignaſſe, poſteaque de manu ipſius inveſtituram ac-*

cepiſſe per annulum, ut veteri ſcilicet quæſtione compoſita, regnum plane de ſacerdotio, de ſpiritualibus temporalia, de Eccleſiaſticis viderentur ſecularia triumphaſſe. Ipſe etiam Alexander Papa ſuper hac re mirum in modum conqueritur in Reſcripto, quod extat inter Arnulphi Epiſtolas: *Ceterum ut prædictus imperator Eccleſiam Dei ſuæ videretur ſubjugare & ſupponere ditioni & eam in ſupremam redigere ſervitutem, memorato Apoſtolico* (Octavianum intelligit) *ſicut dictum eſt, Pontificalia inſignia reddidit & eum de Papatu, quod eſt à ſeculis inauditum, per annulum prout dicitur, inveſtivit.* Non autem Eccleſiaſtica ſolum beneficia per annulum conferebantur; ſed & in ipſius Imperatoris, aut Regis Romanorum inauguratione, inter alia inſignia, annulum fuiſſe adhibitum legimus, apud Johannem Trithemium in Chronic. cap. 20. Sigon. lib. 4. de Reg. Italiæ. pag. 89. Et Helmoldus Presbyter lib. 1. Chronici Sclavorum capite 32. ubi agit de depoſitione Henrici IV. Imperatoris: *Miſſi ergo à Principibus venerunt ad Regem, qui tunc forte conſiſtebat in corte regia Hilgelsheim* (forte Ingelheim) *Moguntinus, Colonienſis, Wormatienſis & pertulerunt ad eum mandatum ex ore Principum, dicentes: Fac nobis reddi coronam, annulum, & purpuram ceteraque ad inveſtituram Imperialem pertinentia filio tuo deferenda.* Sigonius

l. 9.

l.9. p.239. Quin & Annulum hodiernum adhuc in Auguratione Regis Romanorum adhiberi, ex actu nuperrimæ Coronationis, Anno 1616. (30.) Decembr. Ratisbonæ celebratæ, & in Cancellaria Moguntinenſi conſignatæ, videre liquet. Cum enim Invictiſſimi Imperatoris noſtri Filius, FERDINANDVS III. unanimi Electorum ſuffragio Rex Romanorum in Conclavi jam deſignatus, jamque ad Coronationem facientia Solemnia peragenda eſſent, tunc Elector Moguntinus pretioſiſſimum Annulum ab Altari porrectum novi Regis digito his verbis aptavit:

„ Accipe regiæ dignitatis annulum, &
„ per hoc Catholicæ fidei cognoſce ſi-
„ gnaculum, & ut hodie ordinaris Caput
„ & princeps regni & populi: Ita perſe-
„ verabilis auctor & ſtabilitor Chriſtia-
„ nitatis, & Chriſtianæ fidei fias, ut fe-
„ liciter in opere cum Rege Regum glo-
„ rieris, per eum, cui eſt honor & gloria
„ per infinita ſecula ſeculorum, Amen.

Carpzovius ad Legem Regiam cap. 11. ſect. 10. n. 34. pag. 106. b.

Ipſi quoque Imperatores feuda interdum per annulum confirmabant. Petrus Diaconus libro 4. Chronici Caſinenſis capite 126. *Lotharius Imperator accepto à Ptolemæo Romanorum Conſule ſacramento, Reginulfo illius filio obſide, per annulum, quem gerebat manu, confirmavit ei ipſiusque*

que heredibus in perpetuum totam terram illam ſcilicet, quæ ſibi ex parentum hereditate pertinebat. Atque hunc annulum à domino in ſignum inveſtituræ acceptum Vaſallus pro teſtimonio proferre ſolebat, ſi quando controverſia ſuper feudo naſceretur. Cujus rei luculentum exemplum extat apud Abbatem Urſpergenſem, qui in Chronicis anno 808. auctor eſt, Henricum Imperatorem Ducatum Suevorum, vivente adhuc Ottone Duce, Bertholdo Comiti promiſiſſe, eique annulum ſuum, velut hujus rei commonitorium dediſſe: quem ille diligenter ſervans, poſt amborum obitum, Imperatoris ſcilicet & Ducis, Imperatrici Agneti, Imperium tunc diſponenti, obtulit, eamque annulum agnoſcentem, pro Ducatu ſibi commiſſo commonuit. Vide Johannis Naucleri Chronographiam Generatione XXXVI.

Quid? quod & Adrianus Pontifex Henrico ſecundo Anglorum Regi annulum miſit, cum Hyberniam illi jure hereditario poſſidendam donaret. Johannes Saresberienſis libro 4. Metalogici cap. 42. *Ad preces meas Adrianus Pontifex illuſtri Regi Anglorum Henrico Secundo conceſſit & dedit Hyberniam jure hereditario poſſidendam, ſicut literæ ipſius teſtantur in hodiernum diem. Nam omnes inſulæ de jure antiquo, ex donatione Conſtantini, qui eam fundavit & dotavit, dicuntur ad Romanam*

manam Eccleſiam pertinere. Annulum quoque per me tranſmiſit aureum, Smaragdo optimo decoratum, quo fieret inveſtitura juris in gerenda Hybernia. Idemque adhuc annulus in curali archio publico cuſtodiri juſſus eſt, quem locum mihi doctiſſimus Joachimus Morſius noſter indicavit. Neque ſolum in Regum, ſed & Marchionum, Comitum, Inveſtituris, Annulum uſurpatum video, de quo more Antonius de la Salle la Sallade hæc habet: *Le Duc eſt inveſti par l'impoſition d'un chapeau d'or ducat, orné de perles: Le Marquis avec un anneau de Ruby: Le Comte avec un anneau de diamant: Le Vicomte avec une verge d'or: le Baron avec un drappe au guarre, & le Banneret avec un drappeau en eſcuſſon*: Hæc Limnæus lib. 4. Jur. publ. c. 8. n. 31. ita reddidit: *Dux inveſtitur corona aurea Ducati* (von Ducaten Gold) *ornata unionibus: Marchio annulo, cui carbunculus junctus: Comes annulo, cui adamas: Vicecomes baculo aureo, Baro vexillo quadrato, & Banneretus vexillo ad formam ſcuti.*

Ceterum ex hoc ritu inveſtiendi fluxiſſe puto morem illum, in Academiis uſitatum, quo præter alias ceremonias, quæ in creandis Magiſtris & Doctoribus adhiberi ſolent, etiam annulus aureus inſeritur digitis eorum, qui literatis iſtis honoribus inſigniuntur. Qui quidem ritus cum etiam vulgo notus ſit, de eo

nihil amplius verborum addo. Videri tamen poterit Hopingius de Jure Inſignium p. 1. c. 2. memb. 2.

CAP. XXI.

De Annulis Magicis & Phyſicis. Taliſman. *Gygis annulum eandem cum Orci galea poteſtatem habuiſſe. Variæ annulorum magicorum ſpecies. Annuli morbis averruncandis. Mira de Carolo Magno hiſtoria ex Petrarcha. Venena annulis incluſa.*

REperio etiam uſum Annulorum ad præſtigia & incantationes tranſlatum ab hominibus male feriatis, qui hujuſmodi annulos, ſtella aliqua fortunata aſcendente, certis characteribus inſigniebant, iiſque herbam vel lapidem huic ſtellæ ſubditam includebant: quos annulos ad hunc modum confectos qui geſtârit, eum non ſolum perpetuo victorem, & ab omni veneno ferroque tutum fore; ſed etiam cujuſcunque velit amorem ac benivolentiam ſibi conciliare, malos genios pellere, morbis mederi & multa alia, quæ vix fidem mereantur, præſtare poſſe, impudenter aſſerebant. Græci hos annulos φαρμακίτας καὶ ἐστοιχειωμένους appellarunt: Arabes *Taliſman*, teſte Scaligero in Epiſtolis Gallicis.

Talis fuit procul dubio decantatiſſimus ille Gygis annulus, quo circumacto habentem nemo cernebat; ſi vera ſunt,

ſunt, quæ de illo ſcribit Plato libro 2. de Rep. & eum ſecutus Cicero lib. 3. Offic. *Hinc ille Gyges inducitur à Platone, qui cum terra deceſſiſſet magnis quibuſdam imbribus, in illum hiatum deſcendit, æneumque equum animadvertit; cujus in lateribus fores eſſent: quibus apertis, hominis mortui vidit corpus magnitudine inuſitata; annulumque aureum digito, quem ut detraxit, ipſe induit: (erat autem regius paſtor) tum in concilium paſtorum ſe recepit. ibi cum palam ejus annuli ad palmam converterat, à nullo videbatur, ipſe autem omnia videbat. Idem rurſus videbatur, cum in lucem annulum inverterat. Itaque hac oportunitate annuli uſus, reginæ ſtuprum intulit: eaque adjutrice regem dominum interemit, ſubſtulit, quos obſtare arbitrabatur: nec in his eum quiſquam facinoribus potuit videre. Sic repente annuli beneficio rex exortus eſt Lydiæ. Hunc igitur ipſum annulum ſi habeat ſapiens, nihil plus ſibi licere putet peccare, quam ſi non haberet.* Vide Ambr. lib. 2. Offic. cap. 5. Lucianum in Bis accuſato: & Herodotum libro 1. qui tamen annuli nullam mentionem facit. Plinius lib. 33. cap. 1. Midæ hunc annulum tribuit memoria procul dubio lapſus. Et recte Gygen ſubſtituendum monet Dalecampius. Habuit igitur hic annulus eandem poteſtatem cum *Orci galea*, Ἄϊδος κυνῆ, ἣν ὁ ἔχων, ut ait Zenobius in Proverbiis, οὓς μὲν ἤθελε

ἐόλειπεν, ὑπ' ἄλλων δὲ ὐχ ὡρᾶτο, *qua qui indutus erat, omnes quidem videbat, conſpiciebatur vero à nemine.* Heſychius ſic interpretatur: Ἄϊδος κυνέη ἀθάνατον ἢ νέφος, ᾧ περιβάλλονται οἱ θεοὶ, ὅταν θέλωσιν ἀλλήλοις μὴ γιγνώσκεσθαι, id eſt, *Orci vel Plutonis galea, nebula quædam cæleſtis, qua Dii veſtiuntur, cum nolunt cognoſci.* Utrumque in proverbium abiit, de iis, qui arte quadam ſe occultant & tegunt. Atque ideo duo hæc conjunguntur à Platone lib. 10. de Repub. Ἀλλ' αὐτὴν δικαιοσύνην αὐτῇ ψυχῇ ἄριστον εὕρομεν, καὶ ποιητέον εἶναι αὐτῇ τὰ δίκαια, ἐάντ' ἔχῃ τὸν Γύγου δακτύλιον, ἐάντε μὴ, καὶ πρὸς τούτῳ δακτυλίῳ τὴν Ἄϊδος κυνῆν. *Sed juſtitiam ipſam ipſi animæ optimum præmium eſſe comperimus, juſte agendum eſſe monſtravimus, ſive Gygis habeat annulum, ſive etiam Plutonis galeam.* Eſt poſt illum à Gregorio Nazianzeno priore στηλιτευτικῇ in Julianum: οὐδ' εἰ τὴν Ἄϊδος κυνέην, ὃ δὴ λέγεται, περιθέμενος ἢ τῷ δακτυλίῳ Γύγου, καὶ τῇ στροφῇ τῆς σφενδόνης χρησάμενος ἑαυτὸν ἀποκλέψειε. *Neque ſi orci galeam, quod ajunt, induat, aut Gygis annulo & palæ converſione ſeſe ſuffuretur.* Sed de Orci galea vide plura apud doctiſſimum & præclare de literis meritum Andr. Schottum Notis ad Zenobium. Huc refero & Phengiten Lapidem, qui ea, quæ à tergo fiunt repræſentat; de quo cum Philippus Camerarius in ſuis horis ſub-

ſubciſiv. C. 1. cap. 65. lepidam hiſtoriam adnotarit, non poſſum mihi temperare, quin eam exſcribam ac huic capiti inſeram: *Cum Maximilianus I Roman. Imp. primariam quandam Imperii Vrbem ingrederetur, evenit, ut ipſi Xeniola quædam vel honoraria in præſentia nonnullorum familiarium ſuorum intimorum offerrentur, quæ ſicut tradita eſſent, in cubiculo Cæſareo coram Imperatore in tabula relinquebantur. Exhibebantur autem tunc forte quædam Spectacula publica in honorem Cæſaris, ita ut aulici illis inſpiciendis dediti eſſent, eamque ob cauſam ſinguli locum commodum in feneſtris occupaverant. Cum autem unus ex familiaribus Cæſaris exiſtimaret, & Cæſarem & omnes accurate obſervare, quid foris publice ageretur? quaſi alii honoris cauſa à ſuo loco præoccupato cedens, mox ſeſe ſubduxit, & velut remotis arbitris ex poculo illo donato tot aureos ſurripuit, quot apprehendere in illa feſtinatione potuit, raptimque in loculos conjecit, ratus neminem ſuum furtum conſpexiſſe. Verum Cæſar, etſi putabatur videndis ludicris rebus ſolummodo intentus, obſerva-*
„ *bat nihilominus alia*, habebat enim an-
„ nulum in digito cum gemma, quæ de-
„ monſtrabat id, quod à tergo accideret.
Huncque diſſimulanter cum inſpiceret, eum, non fugiebat, quid fieret. Peractis igitur actionibus illis theatricis, & aulicis juſſa Cæſarea præſtolantibus, nec non ex muni-

ficentia ejus de illis aureis oblatis ſingulis portiunculam expectantibus, tandem vocatus à Cæſare ille, qui prius magnam partem pecuniæ, nemine inſpiciente, uti ſibi perſuaſerat, ſurripuerat, juſſus eſt tantundem accipere, quantum apprehendere manu poſſet. Ille neſciens, quorſum iſta munificentia tenderet, ſed conſcientia ſtimulante trepidans perpaucos aureos ex poculo apprehendit. Mox juſſit Cæſar illum eos numerare. Expectantibus autem reliquis, quare hoc fieret, & exiſtimantibus inter ipſos donum hoc paulatim diviſum iri, tandem ſubridens, Deprome nunc, inquit, & reliquos aureos de loculis, quos antea ſurreptos ex hoc poculo furtim iis injeciſti, ut ſciam, utrum nunc, vel antea cordatior in accipiendo fueris. Hac inopinata re confuſus ille, & velut ſorex ſuo proprio indicio deprehenſus, neſcio quas excuſationes mixtis deprecationibus muſſitans coactus fuit in conſpectu omnium ſubtractos aureos proferre & eos nnmerare. Quum autem horum multo major ſumma eſſet, quam illorum: Tollas utramque ſummam, ait Cæſar, habeaſque loco viatici; verum cave, ne poſthac in conſpectum meum venias. Ita cum ignominia ille dimiſſus fuit. Hactenus Camerarius. Sed è diverticulo jam redeo ad annulos magicos, de quibus dicere cœperamus. In illorum numero fuerunt & illi, quos Exceſtus Phocenſium tyrannus habuit, quorum ſtrepitu de rebus

ſuis

ſuis admoneri ſolitus fuit, quemadmodum ex Ariſtotele ſcribit Clemens Alexandrinus libro I. Stromat. Ἐξήκεστος ὁ Φωκέων τύραννος δύο δακτυλίους φορῶν γεγοητευμένους, τῷ ψόφῳ τῷ πρὸς ἀλλήλους διῃσθάνετο τοὺς καιροὺς τῶν πράξεων. ἀπέθανεν δὲ ὅμως δολοφονηθεὶς, καί τοι προσημήναντος τοῦ ψόφου, ὥς φησιν Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Φωκέων πολιτείᾳ, id eſt, interprete Gentiano Herveto: *Exeſtus Phocenſium tyrannus duos geſtans incantatos annulos, qui inter ſe invicem ab iis edebatur, ſonitu ſciebat tempus rerum gerendarum: mortuus tamen eſt dolo interfectus, etiamſi id ei prius ſignificaſſet ſonitus, ut dicit Ariſtoteles in opere de Repub. Phocenſium.* Eleaſarus quidam Judæus quoque annulum hujuſmodi habuit, quo ipſum, inſpectante Veſpaſiano Imp., multos à malo genio obſeſſos ſanaſſe, tradit Joſephus lib. 8. Antiquitat. cap. 2. Ἱστόρησα, inquit ille, τινα Ἐλεάζαρον τῶν ὁμοφύλων, Οὐεσπασιανοῦ παρόντος καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ χιλιάρχων καὶ ἄλλου στρατιωτικοῦ πλήθους, τοὺς ὑπὸ τῶν δαιμονίων λαμβανομένους ἀπολύοντα τούτων. Ὁ δὲ τῆς θεραπείας τρόπος τοιοῦτος ἦν. προσφέρων ταῖς ῥισὶ τοῦ δαιμονιζομένου τὸν δακτύλιον, ἔχοντα ὑπὸ τῇ σφραγῖδι ῥίζαν ἐξ ὧν ὑπέδειξε Σολομὼν, ἔπειτα ἐξεῖλκεν ὀσφραινομένῳ διὰ τῶν μυκτήρων τὸ δαιμόνιον. καὶ πεσόντος εὐθὺς τοῦ ἀνθρώπου, μηκέτ' εἰς αὐτὸν ἐπανελθεῖν ὥρκου, Σολομῶνός τε μεμνημένος, καὶ τὰς ἐπῳδὰς ἃς συν-

συνέθηκεν ἐκεῖνος ἐπιλέγων. Βουλόμενος δὲ πεῖσαι καὶ παραστῆσαι τοῖς παρατυγχάνουσιν ὁ Ἐλεάζαρος, ὅτι ταύτην ἔχει τὴν ἰσχὺν, ἐτίθει μικρὸν ἔμπροσθεν ποτήριον πλῆρες ὕδατος ἢ ποδονιπτῆρα, καὶ τῷ δαιμονίῳ προσέταττεν ἐξιόντα τοῦ ἀνθρώπου, ταῦτ᾽ ἀνατρέψαι καὶ παρασχεῖν ἐπιγνῶναι τοῖς ὁρῶσιν, ὅτι καταλέλοιπε τὸν ἄνθρωπον. id eſt, *Vide ex popularibus meis quendam Eleazarum, in præſentia Veſpaſiani & filiorum & tribunorum reliquorumque militum, multos à dæmone correptos percurantem. Modus vero curationis erat hic. Admoto naribus dæmoniaci annulo, ſub cujus ſigillo incluſa erat radicis ſpecies à Salomone indicatæ, ad ejus olfactum, per naſum extrahebatur dæmonium: & collapſo mox homine, adjurabat id, ne amplius rediret. Salomonis interim mentionem faciens & incantationes ab illo inventas recitans. Volens dein Eleazarus his, qui aderant, oſtendere ſuæ artis efficaciam, non longe indeponebat poculum aut prolubrum aqua plenum, imperabatque dæmonio homine exeunti, ut his ſubverſis ſignum daret ſpectantibus, quod reliquiſſet hominem.* Efficaciam quoque ſanandi vexatos ab impuris iſtis geniis tribuit Sigonius annulis, ex catenâ, quâ S. Petrus olim vinctus fuiſſe creditur, fabrefactis, cum lib. 7. de regno Italiæ, pag. 174. verſ. 3. ita ſcribit: *Metenſis Epiſcopus annulum ex cathena S. Petri, vim ejus in ſanando dæmoniaco ingentem expertus, à Pontifice petiit & impetravit.*

Sed

Sed de annulis, qui malis geniis pellendis erant, extat etiam locus apud Lucianum in Philopſeude, ubi Eucrates narrat, ſe vel millies dæmoniacos conſpexiſſe; καὶ τὸ μὲν πρῶτον, inquit, ἐταραττόμην πρὸς αὐτά, νῦν δὲ, ὑπὸ τοῦ ἔθους, οὐδέν τι παράλογον ὁρᾶν μοι δοκῶ, καὶ νῦν μάλιστα, ἐξ οὗ μοι τὸν δακτύλιον ὁ Ἄραψ ἔδωκε, σιδήρου τοῦ ἐκ τῶν σταυρῶν πεποιημένον, καὶ τὴν ἐπῳδὴν ἐδίδαξε τὴν πολυώνυμον. *Ac primum quidem turbabar ad ea, jam vero ob conſuetudinem nihil novum aut prodigioſum mihi videre videor, maximeque nunc, ex quo annulum mihi Arabs dedit ex ferro de cruce ſumpto factum, carmenque docuit nominibus multis plenum.* Habuit idem Eucrates quoque annulum ſacrum, in cujus ſigillo Apollinis Pythii imago fuit ſculpta, cujus beneficio res occultas cognoſcebat: Ἐγὼ δὲ, ὅτι μὲν καὶ δακτύλιόν τινα ἔχω Ἀπόλλωνος τοῦ Πυθίου εἰκόνα ἐκτυπούσης τῆς σφραγῖδος, καὶ αὐτὸς ὁ Ἀπόλλων φθέγγεται πρὸς ἐμὲ, οὐ λέγω. hoc eſt, *At ego, quod annulum quondam ſacrum habeo Pythii Apollinis imaginem exprimente ſigillo, quodque hic Apollo mecum loquitur, non dico.* Celebres quoque ſunt ſeptem illi annuli Iarchæ Indorum ſapientiſſimi principis, Apollonio Thyanæo dono dati, quorum beneficio illum juventæ nitorem prætuliſſe, quamvis jam centeſimum annum exceſſiſſet, auctor eſt Philoſtratus lib. 3. Pertinent huc annuli illi, quos Timolaus ſibi optabat

bat apud Lucianum in Navigio vel Votis: Ἐγὼ δὲ βούλομαι τὸν Ἑρμῆν ἐντυχόντα μοι δοῦναί τινας δακτυλίους τοιούτους τὴν δύναμιν, ἕνα μὲν ὥστε ἀεὶ ἐρρῶσθαι καὶ ὑγιαίνειν τὸ σῶμα, καὶ ἄτρωτον εἶναι καὶ ἀπαθῆ. ἕτερον δὲ, ὡς μὴ ὁρᾶσθαι τὸν περιθέμενον, οἷος ἦν τοῦ Γύγου. τὸν δέ τινα ὡς ἰσχύειν ὑπὲρ ἄνδρας μυρίους, καὶ ὅ, τι ἂν ἄχθος ἅμα μύριοι κινῆσαι μόλις δύναιντο, τοῦτό με ῥᾳδίως μόνον ἀνατίθεσθαι, ἔτι δὲ καὶ πέτεσθαι, πολὺ ἀπὸ τῆς γῆς ἀρθέντα. καὶ πρὸς τοῦτό μοι εἶναι δακτύλιόν τινα, καὶ μὴν ἐς ὕπνον καταγαγεῖν ὁπόσους ἂν ἐθέλω, καὶ ἅπασαν θύραν προσιόντι μοι ἀνοίγεσθαι, χαλωμένου τοῦ κλείθρου καὶ τοῦ μοχλοῦ ἀφαιρουμένου. Ταῦτα ἀμφότερα εἷς δακτύλιος δυνάσθω. & quæ ſequuntur: quæ Jacob. Micillus ita interpretatus eſt: *Ceterum Mercurium ego volo obviam mihi venientem dare nonnullos annulos, qui hujuſmodi vim habeant: primum quidem ut recte ſemper valeam & corpore ſanus ſim & inſauciabilis & nulli perturbationi obnoxius. Secundum autem, ut ne conſpici poſſit, qui eum induerit, qualis ille Gygis fuit. Deinde alium quendam, ut robore ſuperem virorum decem millia, atque onus, quod alioqui decem millia hominum movere ſimul vix poſſent, ego ſolus facile in humeros attollere poſſim. Præterea autem & volare poſſim longe à terra in ſublime ſublatus & ad hoc quoque annulum quendam habeam. Iam vero & in ſomnum reſolvere quos voluero, & omnem januam accedenti mihi aperiri, laxata ſera & dimota*

moto obice. Hæc ambo unus annulus poſſit. Hujus generis fuerunt quoque brachialia Zipangrinorum, in quibus lapides quoſdam pretioſos fuiſſe, tam efficacibus Diabolicis incantationibus inauguratos, ut nullo modo vulnerari aut occidi ferro potuerint, quamdiu illos lapides ſecum portarent, auctor eſt M. Paulus Venetus l. 3. cap. 3.

Sed & Annulus ille fatidicus, quo de ſucceſſore Valentis Imp. quæſitum eſt, huc referri debet. Ejus deſcriptio, ut & totus ordo infandæ iſtius decantationis extat apud Am. Marcellinum lib. 29. his verbis. *Conſtruximus*, inquit veneficus Hilarius, *magnifici judices, ad cortinæ ſimilitudinem Delphicæ diris auſpiciis de laureis virgulis infauſtam hanc menſulam, quam videtis: & imprecationibus carminum ſecretorum, choragiiſque multis ac diuturnis ritu aliter conſecratam movimus tandem: movendi autem, quoties ſuper rebus arcanis conſulebatur, erat inſtitutio talis. Conlocabatur in medio domus emaculatæ odoribus Arabicis, undique lance rotunda pure ſuperpoſita, ex diverſis metallicis materiis fabrefacta: cujus in ambitu rotunditatis extremo elementorum viginti quatuor ſcriptiles formæ inciſæ perite, disjungebantur ſpaciis examinatæ dimenſis. Has linteis quidam indumentis amictus, calceatuſque itidem linteis ſoccis, torulo capite circumflexo, verbenas felicis arboris geſtans, litato con-*

ceptis

ceptis carminibus numine præſcitionum auctore, cæremoniali ſcientia ſuperſiſtit cortinulas, penſilem annulum librans arctum ex carpathio filo perquam levi, myſticis diſciplinis initiatum: qui per intervalla diſtincta retinentibus ſingulis literis incidens ſaltuatim, heroos efficit verſus interrogationibus conſonos, ad numeros & modos plene concluſos: quales leguntur Pythici vel ex oraculis editi Branchidarum. Ibi tum quærentibus nobis, qui præſenti ſuccedit imperio, quoniam omni parte expolitus fore memorabatur, adſiliens annulus duas perſtrinxerat ſyllabas: & cum adjectione literæ poſtrema, exclamavit præſentium quidam, Theodorum præſcribente fatali neceſſitate portendi. Ad quem locum videndus CL. & meliorum literarum peritiſſimus Fridericus Lindenbruchius amicus noſter, cui cum alia multa, tum maximam partem hujus capitis acceptam fero.

De his Annulis intelligendi verſus illi Antiphanis, qui extant apud Athenæum lib. 3. Dipnoſoph.

Οὐ γὰρ κακὸν ἔχω, μηδ' ἔχοιμ', ἐὰν δ' ἄρα
Στρέφῃ με περὶ τὴν γαστέρα ἢ τὸν ὄμφαλον,
Παρὰ Φερβάτου δακτύλιος ἔστι μοι δραχμῆς.

Non enim male valeo, & Dii faxint, ne male valeam. Si vero

Tor-

Tormina circa ventrem & umbilicum me cruciarent
Adeſt à Phertato mihi drachma emptus annulus.

Et hi apud Ariſtophanem in Pluto, ubi Dicæus Sycophantæ minitanti judicium, ait:

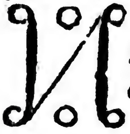
Οὐδὲν προτιμῶ σου. φορῶ γὰρ πριάμενος
Τὸν δακτύλιον τόνδε παρ' Εὐδάμου δραχμῆς.

Non facio te hujus: quando geſto hunc annulum,
Precio drachmæ mercatus ipſum ab Eudamo.

Qui quidem annulus forte valebat ad conciliandum amorem judicum: cujuſmodi vim quoque ineſſe *pileo naturali*, quo cauſidici juventur, vetus fuit ſuperſtitio, de qua Lampridius in Anton. Diadumeno pag. 148. editionis Pariſinæ, & ibi Caſaubonus.

Fit quoque Annulorum, qui morbis averruncandis, crebra mentio apud priſcos Medicos. Marcellus Empiricus cap. 29. *Annulus de auro texta tunica fit exuſta, cui inſculpitur vice gemmæ piſcis aut delphinus, ſic ut holochryſus ſit, & habeat in ambitu rotunditatis utriuſque, id eſt, interius & exterius Græcis literis ſcriptum,* θεὸς κελεύει μὴ κύειν κόλον πόνους. *Obſervandum autem erit, ut ſi in latere ſiniſtro dolor fuerit, in manu ſiniſtra habeatur annulus: aut in*

in dextra, ſi dextrum latus dolebit. Luna autem decreſcente die Iovis primum in uſu habendus eſt annulus. Alex. Trallianus lib. 10. de Colico affectu ex calidis & biliosis humoribus naſcente: *Annulum,* inquit, *ferreum accipito ac circulum ipſius octangulum efficito, atque ita in octangulum inſcribito:* φεῦγε, φεῦγε ἰοῦ χόλη, ἡ κορύδαλος ἐζήτει. hoc eſt, Fuge, Fuge heu bilis: alauda quærebat. *Subjectam autem figuram in annuli caput ſcribito:*

Et ut fidem ſuis verbis quærat, mox addit: *Hujus magnam habui experientiam, ac abſurdum putavi tantum medicamentum naturali vi colico adverſum vobis non tradere. Sed admoneo vos, ne quibuſlibet hujuſmodi oſtendatis, virtutis autem ſtudioſis & qui ejuſmodi poſſunt conſervare, communicate. Quod etiam Hippocrates diviniſſimus quum noviſſet, præcepit his verbis:* Res quæ ſacræ ſunt, ſacris hominibus oſtenduntur: profanis autem non fas eſt. *Paretur autem præfiguratus annulus decimo ſeptimo aut vigeſimo primo die Lunæ.* Verba Græca, ſi quis illis delectetur, hæc ſunt: λαβὼν δακτύλιον σιδηροῦν ποίησον γενέσθαι τὸ κρικέλλιον αὐτοῦ ὀκταγώνιον, καὶ οὕτως ἐπίγραφε εἰς τὸ ὀκταγώνιον: ΦΕΎΓΕ, ΦΕΎΤΕ ἸΟΎ ΧΟΛῊ, Η῾ ΚΟΡΥ΄ΔΑΛΟΣ Ε᾽ΖΗ΄ΤΕΙ. Τὸν δὲ χαρακτῆρα τὸν ὑποκείμενον γράφε εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ δακτυλίου.

Τούτου

ΝΟ Τούτου πολλὴν ἔχων πεῖραν καὶ ἄτοπον ἐνόμισα μὴ παραδοῦναι τηλικαύτην ἀντιπαθῶς ἔχουσαν πρὸς τὸ πάθος δύναμιν. ἀλλὰ παρακαλῶ ὑμᾶς, μὴ πρὸς τοὺς τυχόντας ἐμφαίνειν τὰ τοιαῦτα, πρὸς δὲ τοὺς φιλαρέτους καὶ τὰ τοιαῦτα δυναμένους φυλάττειν. ὅθεν καὶ ὁ θειότατος ἰδὼν Ἱπποκράτης, παρακελεύεται λέγων· τὰ δὲ ἱερὰ ἐόντα πρήγματα ἱεροῖσιν ἀνθρώποισι δείκνυται, βεβήλοισι δὲ οὐ θέμις. κινείσθω δὲ ὁ προϋπολυπωθεὶς δακτύλιος ιζ τ̃ σελήνης ἢ μκ́. Et eadem pagina tale amuletum ponit contra dolores colicos: Εἰς λίθον μηδικὸν γλύψον ἡρακλέα, ὀρθὸν πνίγοντα λέοντα καὶ ἐγκλείσας εἰς δακτύλιον χρυσοῦν δίδου φορεῖν. hoc eſt, *Herculem erectum ſuffocantem leonem in lapidem Medicum inſculpito, ac incluſum in annulum aureum geſtandum dato.* Idem lib. 9. cap. 4. de Affectibus renum, ait annulum ex ære Cyprio confectum prodeſſe contra calculum: Λαβὼν χαλκὸν Νικαινὸν ἢ Κύπριον πυρὶ τὸ σύνολον μὴ συνομιλήσαντα, τὸ ἐν αὐτῷ τῷ μετάλλῳ τοῦ χαλκοῦ διερισκόμενον ποίησον γενέσθαι ὡς ψηφίδα, ὥστε φαίνεσθαι ἐν δακτυλίῳ. καὶ γλύψας ἐπ' αὐτῆς λέοντα καὶ σελήνην καὶ ἀστέρα, κύκλῳ τούτου γράψον τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου καὶ ἐγκλείσας χρυσῷ δακτυλιδίῳ φόρει παρὰ τῷ μικρῷ ἰατρικῷ δακτύλῳ hoc eſt, *Æs Nicanum aut Cyprium, quod igni in totum non admotum fuerit, accipito: quod in ipſo metallo æris invenitur, veluti teſſeram facito, ut in digito appareat: & ubi*

in

in ea inſculpſeris leonem, & lunam & ſtellam, hujus circulo nomen beſtiæ conſcribito, & incluſam aureo annulo geſtato in minore digito medico juxta minimum.

Hujus generis fuiſſe videtur Annulus S. Edovardi Regis Angliæ comitiali morbo laborantibus ſalutaris, de quo hæc Cario lib. 3. Chronicorum: *Anno* 1065. *Edovardus Angliæ rex obit, divino (ut fertur) vicinæ mortis præſagio admonitus, annulo, quem is paulo ante cuidam pauperi D. Johannis Euangeliſtæ nomine eleemoſynam ab eo petenti, dederat, à peregrino quodam Hieroſolymæ redeunte, ſibi reddito. Sepultus eſt in Weſt-monaſterii templo ac paulo poſt inter divos relatus, annuluſque ille in ejuſdem templi archivis reconditus, comitiali morbo laborantibus mirifice, (ut ajunt) ſalutaris: & hinc natum, ut Angliæ reges quotannis annulos ſolemni ceremonia ſacratos, contracta membra divina virtute ſolventes, populo erogent. Vid. & Polydor. Virg. lib. 8. Hiſt. Angl.*

Inter gemmas autem, quibus hujuſmodi vis ineſſe ſcribitur, reperio Achaten & Jaſpidem viridem. De Achate Servius P. Danielis in Paralipomenis ad lib. 1. Virgil. *Lectum eſt in naturali hiſtoria Plinii, quod ſi quis hunc lapidem* (Achatem intellige) *in annulo habuerit, ad cuſtodiam ejus proficit & gratior eſſe videatur.* Ubi autem hic Plinii locus extet, non memini me legere. De viridi Jaſpide Paulus Ægineta lib. 7.

lib. 7. de re Medica ſub litera V. *Viridis Iaſpis ſtomacho prodeſt & appenſus & in digito geſtatus.* Et Aetius tetrabibli 1. ſerm. 2. cap. 36. de viridi Jaſpide, quem pro amuleto ori ventris appenſo nonnulli uſurpant: *Quidam & annulis ipſum includunt & draconem radios habentem in ipſo ſculpunt, quemadmodum Nechepſus rex ſcripſit.* Quid autem de hujuſmodi gemmis, quas tamen ſuas virtutes habere negari non poteſt, judicandum ſit, audiamus ex Iſidoro, qui lib. 16. cap. 7. *Volunt*, inquit, *quidam Iaſpidem gemmam & gratiæ & tutelæ eſſe geſtantibus, quod credere non fidei, ſed ſuperſtitionis eſt.*

Ad genus annulorum, quibus amor poſſe conciliari putatur, refero illum, qui inventus fuit in ore cujuſdam mulierculæ jam mortuæ, cujus inſano amore Carolum Magnum Imperatorem olim captum fuiſſe memorant. Hiſtoriæ hujus, quæ à fabula non multum abludit, indicium mihi fecit nobiliſſimus & ampliſſimus vir D. Foppius ab Aiſſema, potentiſſimorum Ordinum Fœderati Belgii ad Urbes Hanſeaticas Legatus, vir rara eruditione præditus, multoque rerum uſu ſubactus, amicus noſter non è multis, qui eam apud Stephanum Paſchaſium lib. 5. *des Recherches de la France* cap. 31. forte paulo ante legerat, quam ad ipſum ſalutandum veniſſem. Laudat vero Paſchaſius ejus teſtem Franciſcum Petrarcham, cujus verba

ba ex lib. 1. Epiſtola 3. huc adſcribam: *Vidi Aquenſem Caroli ſedem, & in templo marmoreo verendum barbaris gentibus illius principis ſepulchrum: ubi fabellam audivi non inamænam cognitu, à quibuſdam templi ſacerdotibus, quam ſcriptam mihi oſtenderunt: & poſtea apud modernos ſcriptores accuratius etiam tractatam legi: quam tibi quoque ut referam, incidit animus, ita tamen ut rei fides non apud me quæratur, ſed (ut ajunt) apud auctores maneat. Carolum Regem, quem Magni cognomine æquare Pompejo & Alexandro audent, mulierculam quandam perdite & efflictim amaſſe memorant. Ejus blanditiis enervatum neglecta fama, cui plurimum inſervire conſueverat, & poſthabitis regni curis aliarum rerum omnium & poſtremo ſui ipſius oblitum: diu nulla prorſus in re, niſi in illius amplexibus acquieviſſe, ſumma cum indignatione ſuorum & dolore. Tandem cum jam ſpei nihil ſupereſſet, (quoniam aures regias ſalutaribus conſiliis inſanus amor obſtruxerat) fœminam ipſam malorum cauſam inſperata mors abſtulit: cujus rei ingens primum in regia, ſed latens gaudium fuit. Deinde dolore tantum priore gravior, quantum fœdiori morbo correptum Regis animum videbant: cujus nec morte lenitus furor, ſed in ipſum obſcænum cadaver & exangue translatus eſt: quod balſamo & odoribus conditum, onuſtum gemmis & velatum purpura diebus ac noctibus, tam miſerabili, quam cupide*

cupido fovebat amplexu. Dici nequit, quam diſcors & quam male ſe compaſſura conditio eſt amantis ac regis: nunquam profecto contraria ſine lite junguntur. Quid eſt autem regnum, niſi juſta & glorioſa dominatio? Contra, quid eſt amor, niſi fœda ſervitus & injuſta? Itaque cum certatim ad amantem, ſeu rectius, ad amentem regem pro ſummis regni negotiis, legationes gentium præfectique & provinciarum præſides convenirent, is in lectulo ſuo miſer, omnibus excluſis, & obſeratis foribus, amato corpuſculo cohærebat: amicam ſuam crebro velut ſpirantem reſponſuramque compellans: illi curas laboreſque ſuos narrabat: illi blandum murmur & nocturna ſuſpiria: illi ſemper amoris comites lachrimas inſtillabat. Horrendum miſeriæ ſolamen, ſed quod unum tamen ex omnibus, Rex alioquin, ut ajunt, ſapientiſſimus elegiſſet. Addunt fabulæ, quod ego fieri potuiſſe, nec narrari debere arbitror. Erat ea tempeſtate in aula Colonienſis antiſtes, vir (ut memorant) ſanctitate & ſapientia clarus, nec non comitatus & conſilii regii prima vox, qui domini ſui ſtatum miſeratus, ubi animadvertit humanis remediis nihil agi, ad Deum verſus illum aſſidue precari, in illo ſpem reponere, ab eo finem mali poſcere, multo cum gemitu. Quod cum diu feciſſet nec deſiturus videretur, die quodam illuſtri miraculo recreatus eſt. Siquidem ex more ſacrificanti, & poſt devotiſſimas preces

pectus & aram lachrimis implenti, de cælo vox inſonuit, & ſub extinctæ mulieris lingua furoris regii cauſam latere. Quo lætior, mox peracto ſacrificio ad locum, ubi corpus erat, ſe proripuit & jure notiſſimæ familiaritatis regiæ introgreſſus, os digito clam ſcrutatus gemmam perexiguo annulo incluſam ſub gelida rigentique lingua repertam feſtinabundus avexit. Nec multo poſt rediens Carolus & ex conſuetudine ad optatum mortuæ congreſſum properans, repente aridi cadaveris ſpectaculo concuſſus, obriguit exhorruitque contactum: auferri eam quanto ocyus ac ſepeliri jubens. Inde totus in Antiſtitem converſus, illum amare, illum indies rectius complecti: denique nihil niſi ex ſententia illius agere: ab illo nec diebus nec noctibus avelli. Quod ubi ſenſit vir juſtus ac prudens, optabilem forte multis, ſed oneroſam ſibi ſarcinam abjicere ſtatuit: veritusque ne ſi vel ad manus alterius perveniret, vel flammis conſumeretur, domino ſuo aliquid periculi afferret, annulum in vicinæ paludis præaltam voraginem demerſit. Aquis forte tum Rex cum proceribus ſuis habitabat: ex eoque tempore cunctis civitatibus ſedes illa prælata eſt. In ea nil ſibi palude gratius, ibi aſſidere, illis aquis mira cum voluptate, illius odore velut ſuaviſſimo delectari. Poſtremo illuc regiam ſuam tranſtulit & in medio paluſtris limi immenſo ſumptu jactis molibus, palatium templumque conſtruxit, ut nihil divinæ

vel

vel humanæ rei eum inde abſtraheret: poſtremo ibi vitæ ſuæ reliquum egit, ibique ſepultus eſt, cauto prius, ut ſucceſſores ſui primam inde coronam & prima imperii auſpicia capeſſerent: quod hodie quoque ſervatur, ſervabiturque quamdiu Romani frena imperii Theutonica manus aget. Atqui nec illud hoc loco prætereundum videtur, quod Cruſius lib. 4. Germano-Græciæ refert; *Vrbem, nimirum, Gemundam conditam eſſe eo in loco, ubi repertus fuit annulus pronubus, qui Agneti, Friderici Antiqui Ducis Sueviæ, uxori exciderat.*

Fuerunt etiam, qui venena annulis includerent, ut quandocunque liberet, mortem ſibi poſſent accelerare. Quo genere mortis Demoſthenem præveniſſe Archiam Thurinum à Rege Antipatro immiſſum, teſtatur Plinius lib. 33. cap. 1. Suidas. Quod & Tzetzes notavit: *φάρμακον ἐμὸν περὶ πολλοῦ σφενδόνῃ δακτυλίου. Τοῦτο πιὼν μετήλλαξον, ἐξαποπνεύσας βίον.*

Quanquam Plutarchus ex Eratoſthene refert, in circulo cavo eum venenum ſervaſſe, quem circulum Demeſthenes in brachio geſtare ſolitus fuerit. *Ἐρατοσθένης δὲ καὶ αὐτὸς ἐν κρίκῳ φησὶ κοίλῳ, τὸ φάρμακον φυλάσσειν. τὸν δὲ κρίκον εἶναι τοῦτον αὐτῷ φόρημα περιβραχιόνιον.*

Annibal Carthaginenſium Dux ſimili letho periit. nam *victo Antiocho ad Pruſiam Bithyniæ regem conceſſit: unde Roma-*

 na

na legatione per Titum Flaminium repetitus, ne Romanus traderetur, hauſto, quod ſub annuli gemma habebat, veneno abſumptus eſt, ut ait Aurelius Victor Videatur & Livius lib. 36. cap. 51. Cum M. Craſſus bis mille auri pondo è Jovis Capitolini ſolio à Camillo ibidem condita rapuiſſet, ædituum cuſtodiæ deprehenſum, fracta in ore annuli gemma, ſtatim expiraſſe & indicium ita extinctum, refert idem Plinius d. l. Heliogabalum Imp. quoque mortis cauſa habuiſſe annulos, tradit Lampridius: *Paraverat & in ceraunei & hyacinthis & in ſmaragdis venena, quibus ſe interimeret, ſi quid gravius immineret.*

CAP. XXII.

Annulos ponebant lugentes, rei, ſupplices, cubitum vel lotum ituri. Morientib. vel detrahebantur annuli, vel ipſi eos uni ex amicis aut heredibus præſentibus tradebant. Annuli traditio an heredis inſtituendi teſſera? Hiſtoria de Alexandro M. Perdiccæ annulum tradente.

IN quem uſum annuli geſtari ſint vidimus. Nunc referemus alia quædam: inter quæ illud eſt, quod in publico luctu annuli aurei ponebantur. Ad nuntium Caudinæ pacis *annulos aureos poſitos*, narrat Livius lib. 9. De funere Auguſti Suetonius cap. 100. *Alii exſequiarum die ponendos*

nendos aureos annulos ferreoſque ſumendos cenſuerunt. Vide librum noſtrum de Funer. Rom. lib. 2. c. 17.

Rei quoque & ſupplices annulos ponebant, more lugentium & ærumnoſorum. Livius libro 43. pagina 1662. edit. Gruterianæ. *Extemplo principes civitatis in conſpectu populi annulis aureis poſitis veſtem mutarunt, ut ſupplices plebem circumirent*. Valerius Max. lib. 8. cap. 1. de Gabinio reo, præter ſpem abſoluto: *Filius namque Gabinii Siſenna conſternationis impulſu ad pedes ſe Memmii* (is accuſator erat) *ſupplex proſtravit: inde aliquod fomentum procellæ petens, unde totus impetus poteſtatis eruperat. Quem truci vultu à ſe victor inſolens repulſum, excuſſo è manu annulo humi jacere aliquandiu paſſus eſt*.

Ituri quoque cubitum aut loturi ponebant annulos: quod non factum in Charino notat Martialis lib. 11. Epigr. 50.

Senos Charinus omnibus digitis gerit
Nec nocte ponit annulos,
Nec cum lavatur causa quæ ſit quæritis?
Dactyliothecam non habet.

Terentius Heautont. Act. 4. Scena 1. *Ea lavatum dum it, ſervandum mihi dedit annulum*. Hic mihi in mentem venit lepidum Alphonſi Siciliæ regis factum, quod non poſſum, quin adſcribam. *Alphonſus Senior Siciliæ rex annulos ingentis pretii in digitis geſtare conſueverat, & ne*

 la-

lavandis manibus gemmis officeret, loturus annulis digitos exuebat, ſervandoſque miniſtris, qui oportunius ſe offerrent, dare ſolebat. Cuidam igitur ſemel cum annulos tradidiſſet, qui oblitum regem arbitrabatur, & propterea in uſum ſuum eos verterat, Alphonſus rem diſſimulavit, atque pro eis alios induit annulos, conſuetumque morem ſervavit. Itaque poſt aliquot dies loturo Alphonſo cum idem adſtaret, qui primos habuerat, & non reſtituerat, manum porrexit, tanquam à rege annulos, ut olim egerat, accepturus. Alphonſus autem, retracta ad ſe manu, in aurem ſubmiſſa voce ei dixit: Hos ſervandos tibi annulos dabo, ſi prius alios, quos dedi, reſtitueris. *Liberale profecto rege humanoque & animo ingenti prædito digna vox & æternis literarum celebranda encomiis.* Fulgoſus & Egnatius lib.4. cap.8.

Morientibus vel annuli detrahebantur. Plinius lib.33. cap.1. *Gravatis ſomno aut morientibus religione quadam annuli detrahebantur.* Sic Tiberio deficienti *annulum extractum, quem mox reſipiſcens requiſiverit,* auctor Suetonius in ejus vita c.77. Atque hæc eſt cauſa, cur Æl. Spartianus annuli ſpontaneum de digito lapſum inter ſigna mortis Hadriano Imp. oblata retulerit. *Signa mortis*, inquit, *hæc habuit: Annulus, in quo imago ipſius ſculpta, ſponte de digito delapſus eſt.* Forte autem ideo detrahebantur, ne in pollin-

linctorum manus pervenirent: nam poſt redditos iterum digito & una cum cadavere combuſtos, non obſcure indicat Propertius lib. 4. Eleg.

Sunt aliquid, &c.

Et ſolitum digito beryllon adederat ignis.

Ptolomæum quoque Herodis mortui digito annulum detraxiſſe, & in concionem protuliſſe: eundemque annulum poſtea fuiſſe Cæſari Auguſto tranſmiſſum, ſcribit Egeſippus lib. 1. cap. ult.

Vel ipſi morientes ſolebant uni ex amicis, ſi quis charior inter extrema oſcula præſens adeſſet, annulum tradere. Plautus Curculione Act 5. Sc. 2. Phædromus:

Miles, inquit, *quæſo ut mihi dicas, unde iſtunc habeas annulum,*

Et paulo poſt reſpondet Miles:

Pater meus habuit Periphanes, Planeſium:
Is priuſquam moritur, mihi dedit tanquam ſuo,
Vt æquum fuerat filio. PL. *proh Iupiter!*
MI. *Et iſte me heredem fecit.*

Sic Auguſtus Cæſar 11. Conſul cum graviter ægrotaret, deſperata ſalute, cum quædam de Repub. diſſeruiſſet, *Agrippæ annulum tradidit*, τῷ Ἀγρίππᾳ τὸ δακτύλιον ἐνεχείρισε, Dio lib. 53. Tiberium Cæſarem *intellecta defectione exemtum digito annulum quaſi alicui traditurum, paulumper tenuiſſe, deinde rurſus aptaſſe digito & compreſſa ſiniſtra manu jacuiſſe diu*

immobilem, ex Seneca refert Suetonius in ejus Principis vita cap. 73. quanquam ipſi ſpiranti adhuc Caligulam annulum detrahi & quoniam ſuſpicionem retinentis dabat, pulvinum injici juſſiſſe, tradit idem Suetonius in Calig. cap. 12.

De ELIZABETHA Angliæ Regina auctor eſt Guil. Cambdenus, illam in ipſo „ morbi primordio juſſiſſe annulum illum, „ quo Regno inauguratione quaſi connu- „ bio conjuncta fuerat, & jam inde nun- „ quam exuerat, digito exſcindi, cum „ ita carni increviſſet, ut detrahi non poſ- „ ſet. Quod in triſte omen arreptum, quaſi „ connubium illud cum Regno per annu- „ lum contractum diſſolvendum portenderit. neque hoc vanum fuit: morbus enim hicce Optimæ huic reginæ ſeptuageſimum ætatis annum agenti emortualis fuit. Cambden. Part. 4. Hiſtoriar Anglic. in fine. Pag. mihi 852.

Utrum autem annuli traditio fuerit olim inſtituendi heredis teſſera quædam & ſymbolum, de eo merito ambigitur. Perdiccam quidem ab Alexandro Magno ſucceſſorem in regno conſtitutum donatione annuli, putat Ariſtonus apud Curtium lib. 10. *Tum Ariſtonus orſus eſt dicere, Alexandrum conſultum, cui relinqueret regnum, voluiſſe optimum deligi. Iudicatum autem ab ipſo optimum Perdiccam, cui annulum tradidiſſet.* Juſtinus lib. 12. *Sexta die præcluſa voce exemptum digito annulum*

Per-

Perdiccæ tradidit: quæ res gliſcentem amicorum diſſenſionem ſedavit. Nam etſi non voce nuncupatus heres, judicio tamen electus eſſe videbatur. Æmilius Probus in Eumene: *Alexandro Babylone mortuo, quum regna ſingulis familiaribus diſpertirentur, & ſumma rerum tradita eſſet tuenda eidem, cui Alexander moriens annulum ſuum dederat, Perdiccæ: ex quo omnes conjecerunt, eum regnum ei commendaſſe, quoad liberi ejus in ſuam tutelam perveniſſent.* Non neglexit id quoque Philippus Galtherus lib. 10. Alexandreidos, ubi exceſſum Alexandri M. deſcribit:

—— Sic fatur: at illi
Quærere cum planctu, lacrymis & fletibus inſtant,
Quem velit heredem mundoque relinquere Regem.
Optimus, inquit, *& imperio digniſſimus eſto*
Rex veſter. Sed vox poſtquam non affuit, aurum
Detractum digito Perdiccæ tradidit, unde
Præſumſere Duces Regem voluiſſe ſupremum
In regni ſibi Perdiccam ſuccedere ſummam.

Nec male illi ita colligebant. Erat enim annulus ſignatorius vel ſigillum plerumque dominii & poteſtatis ſymbolum. Ideo quibus Reipub. vel regni adminiſtratio, eiſdem etiam annuli vel ſigilli cura ſolebat

committi. Quomodo Philippum Macedonem, cum in Byzantinos moveret, Alexandro filio decimum ſextum ætatis annum agenti Macedoniæ & ſigilli cum libera poteſtate curam demandaſſe, refert Plutarchus in Alexandro. Φιλίππου δὲ, inquit ille, στρατεύοντος ἐπὶ Βυζαντίους, ὢν μὲν ἑκκαιδεκαέτης, ὁ Ἀλέξανδρος, ἀπολειφθεὶς δὲ κύριος ἐν Μακεδονίᾳ τῶν πραγμάτων καὶ τῆς σφραγῖδος, Μεδάρωντε τοὺς ἀφεστῶτος κατεστρέψατο, καὶ πόλιν ἑλὼν αὐτῶν, τοὺς μὲν βαρβάρους ἐξαπήλασεν, συμμίκτους δὲ κατοικήσας, Ἀλεξανδρόπολιν προσηγόρευσεν. hoc eſt, *Cum Philippus adverſum Byzantinos expeditionem feciſſet, Alexander annum tum agens decimum ſextum, rerum Macedonicarum ſigillique curator relictus, Medos, qui defecerant, ſubegit, urbemque eorum captam, barbaris ejectis, convenis habitandam tradidit, & Alexandropolim nominavit.* Et Helenam Adiabenorum reginam grandiori natu filio Monobazo annulum patris ſignatorium dediſſe, commiſſa ipſi Reipub. adminiſtratione, donec adveniret frater Izates, quem pater regni heredem deſtinaverat, auctor Joſephus lib. 20. Antiquit. c. 2. πείθεται τούτοις ἡ Ἑλένη καὶ καθίστησι τὸν πρεσβύτατον παῖδα Μονόβαζον βασιλέα περιθεῖσα τὸ διάδημα καὶ δοῦσα τὸν σημαντῆρα τοῦ πατρὸς δακτύλιον, τήν τε σαμψηρὰν ὀνομαζομένην παρ᾽ αὐτοῖς, διοικεῖν τε τούτοις τὴν βασιλείαν παρῄνεσε μέχρι τῆς τοῦ ἀδελφοῦ παρου-

παρȣσίας. id eſt, *Paruit his Helena, & proregem fecit grandiorem filium Monobazum, impoſito ei diademate, & dato patris annulo ſignatorio, ſimulque ſampſera, ut ipſi vocant: juſſitque eum adminiſtrare Rempub. donec frater veniat.* Atque hæc eſt cauſa, cur Qu. Catulus, cum nocte quadam poſt dedicatum Capitolium ſomniaſſet, *Iovem Opt. Max. prætextatis compluribus circum aram ludentibus, unum ſecreviſſe, atque in ejus ſinum ſignum Reipub. quod manu geſtaret, repoſuiſſe*, teſte Suetonio in Auguſto cap. 94. conjecturam ex eo fecerit, in Auguſti poteſtatem fore aliquando Rempub. Nam recte ibi *ſignum Reipub.* Iſaacius Caſaubonus interpretatur δημοσίαν σφραγῖδα, qua obſignari ſolita diplomata, & quæcunque alia Reipub. nomine ſignabantur. Hinc etiam factum, ut Hadrianus à Trajano Imperatore extra ordinem gemma donatus & quidem ea, quæ jam ſemel omen imperii fuerat, non temere ſpem ſucceſſionis conceperit. Sic enim Spartianus: *Secunda expeditione Dacica Trajanus eum primæ legioni Minerviæ præpoſuit, ſecumque duxit, quandoquidem multa egregia ejus facta claruerunt. Quare adamante gemma, quam Trajanus à Nerva acceperat, donatus, ad ſpem ſucceſſionis erectus eſt.*

Eadem de cauſa etiam Johannes Comnenus cum videret matrem id agere, ut in ſororem Annam, quæ Nicephoro

Bryennio nupſerat, imperium transferretur, patri Alexio jam jam morituro annulum detraxit, hoc pacto ſibi imperium firmaturus. Nicetas non procul ab initio ſuæ hiſtoriæ. pag. 7. ὁ δὲ παῖς Ἰωάννης τὸν πατέρα ὁρῶν τῇ τελευτῇ πλησιάζοντα, καὶ τὴν μητέρα εἰδὼς ἀποστέργουσαν, καὶ τῇ ἀδελφῇ τὴν βασιλείαν μνωμένην; κοινοῦται τὸ ποιητέον τοῖς ἐκ τῆς συγγενείας ἐκείνῳ φίλα φρονοῦσιν. ὧν τὰ κράτιστα ἦν ὁ ἀδελφὸς Ἰσαάκιος, καὶ δὴ λαθὼν τὴν μητέρα, εἴσεισι τὸν κοιτῶνα τὸν πατρικὸν, καὶ προσπεσὼν ὡς δῆθεν ἐπιλωήσων, ὑφαιρεῖται λάθρα τῆς ἐκείνου χειρὸς τὸν σφραγιστῆρα δακτύλιον. εἰσὶ δ᾽ οἳ κατὰ γνώμην τοῦ πατρὸς αὐτόν φασι τόδε πεποιηκέναι, ὡς δίδωσιν ἐννοεῖν τὰ μετὰ βραχὺ ῥηθησόμενα. hoc eſt, *Filius autem Iohannes videns patrem morti vicinum, & materni odii gnarus, quæ imperium in ſororem transferre niteretur, negotium cum cognatis ſui ſtudioſis communicat, quorum princeps erat frater Iſaacius: Et clam matre paternum cubiculum ingreſſus, & tanquam morbum ejus deplorare vellet, proſtratus, annulum de manu ejus ſurripit. Sunt tamen qui id eum de ſententia patris feciſſe affirment: idque ex iis, quæ mox ſequentur, fit probabile.* Quanquam cuſtodes magni palatii non contenti erant oſtenſo annulo, ut ipſum tanquam regni heredem intromitterent, ſed aliud evidentius argumentum ab ipſo quærebant, quo ſe patris juſſu adeſſe comprobaret. Sic enim non multo

poſt

poſt idem Nicetas: Ὁ δ' ἔγε Ἰωάννης κατὰ τὸ μέγα ἀρχεῖον γενόμενος, οὐχ εὕρισκε ῥᾳδίαν τὴν εἴσοδον, οἷα φυλάκων μὴ πρὸς μόνην ὑπενδιδόντων τὴν τοῦ δακτυλίου ὑπόδειξιν, ἀλλὰ προσεπιζητούντων καὶ ἄλλο τι τεκμήριον τοῦ κατὰ κέλευσιν πατρικὴν ἐκεῖσε παραγενέσθαι. Et recte quidem illi.

Nam non ſola annuli traditio ad heredis inſtitutionem ſufficiebat, niſi ea teſtamento probaretur, confirmareturque. Teſtantur id exempla eorum, qui annulos quidem amicis tanquam heredibus dederant, quos tamen nulla ex parte heredes ſcripſerunt. Fecit id Q. Cæcilius, qui *L. Luculli promtiſſimo ſtudio, maximaque liberalitate & honeſtum dignitatis gradum & ampliſſimum patrimonium conſecutus, cum præ ſe ſemper tuliſſet, unum illum ſibi fore heredem, moriens etiam annulos ei ſuos tradidiſſet, Pomponium Atticum teſtamento adoptavit, omnium bonorum reliquit heredem*, ut auctor eſt Valerius Maximus lib. 7. cap. 8. qui ſimile quid narrat etiam de T. Barrulo. Is *Lentulo Spintheri, cujus amantiſſimum animum liberaliſſimamque amicitiam ſenſerat, decedens ſuos annulos perinde atque unico heredi tradidit, quem nulla ex parte heredem relinquebat*. Et de M. Popillio, qui Oppium Gallum ab ineunte ætate familiariſſimum ſibi moriens *unum de multis, qui aſſidebant ultimo complexu & oſculo dignum judicavit: ſuperque annulos ſuos ei tradidit, videlicet ne quid ex ea*

ea hereditate, quam non erat aditurus, amitteret. Quos ocyus vir diligens, ſed morientis amici plenum contumeliæ ludibrium, in locellum repoſitos & à præſentibus obſignatos, diligentiſſime heredibus illius, exheres ipſe reddidit. Sed audiamus, quid in hac controverſia reſpondeat Papinianus *Pater*, inquit ille l. 77. cum pater. § Pater. D. de Legat. 2. *pluribus filiis heredibus inſtitutis, moriens claves & annulum cuſtodiæ cauſa, majori natu filiæ tradidit: & liberrum eidem filiæ, qui præſens erat, res, quas ſub cuſtodia ſua habuit, aſſignare juſſit, commune filiorum negotium geſtum intelligebatur, nec ob eam apud arbitrum diviſionis, præcipuam cauſam filiæ fore.*

CAP. XXIII.

Omina ex annulis captari ſolita. Annulus miraculoſe de cingulo in terram prolapſus. Probatio per annulum candentem.

PLeraque quæ de Annulis in mentem inciderunt, diximus: nunc priſcos ex annulo quoque omen aliquod captare ſolitos oſtendemus: id quod Timoleontem factitaſſe, teſtis eſt Plutarchus in ejus vita. Cum enim Icetes Leontinorum tyrannus, transmiſſo Damyria fluvio, Timoleontis exercitum tranſitu prohibere vellet, mira contentio ductoribus militum Timoleontis inciderat, quæ pugnam retardaret. Nullus enim eorum poſt alterum tranſire volebat, ſed unuſquiſque primus

primus hoſti manum conferre cupiebat:
ideoque nullo ordine tranſibant, mutuo
ſe præterire cupientes atque impedientes.
Quare ut ſorte rem dijudicaret Timo-
leon, à quolibet ducum accepit annulum:
omnibus iis in chlamydem ſuam conjectis
& mixtis, primum forte eum extraxit,
cui erat inſculptum tropæum. Hoc viſo
milites magno cum gaudio clamorem ſuſ-
tulerunt, neque jam ſortem reliquorum
exſpectavêre, ſed ſumma pro ſe quiſque
celeritate fluvium tranſeuntes, cum ho-
ſtibus conflixerunt. Verba Plutarchi hæc
ſunt: *τοῖς δὲ μετὰ τοῦ Τιμολέοντος εἰλάρχαις
ἔρις ἐμπεσοῦσα θαυμαστὴ καὶ φιλονεικία,
διατριβὴν ἐποίει τῆς μάχης. οὐδεὶς γὰρ ἦν ὁ
βουλόμενος ἑτέρου διαβαίνειν ὕστερος ἐπὶ τοὺς
πολεμίους, ἀλλ' αὐτὸς ἕκαστος ἠξίου πρωτα-
γωνιστεῖν, καὶ κόσμον οὐκ εἶχεν ἡ διάβασις,
ἐξωθούντων καὶ παρατρεχόντων ἀλλήλοις. Βου-
λόμενος οὖν ὁ Τιμολέων κληρῶσαι τοὺς ἡγε-
μόνας, ἔλαβεν παρ' ἑκάστου δακτύλιον. ἐμ-
βαλὼν δὲ πάντας εἰς τὴν ἑαυτοῦ χλαμύδα,
καὶ μίξας, ἔδειξε τὸν πρῶτον κατὰ τύχην
γλυφὴν ἔχοντα τῆς σφραγῖδος τρόπαιον. ὡς
δὲ τοῦτ' εἶδον οἱ νεανίσκοι, μετὰ χαρᾶς ἀνα-
κραγόντες, οὐκ ἔτι τὸν ἄλλον ὑπέμειναν κλῆ-
ρον, ἀλλ' ὡς ἕκαστος τάχους εἶχεν, τὸν ποτα-
μὸν διεξελάσαντες, ἐν χερσὶν ἦσαν τοῖς πολε-
μίοις.*

Polycrati Samiorum tyranno annulus,
quem in mare projecerat, in ventre piſcis
repertus ſummæ calamitatis fuit nuncius.
Hi-

Hiſtoria extat apud Herodotum libro 3. ἦν οἱ σφρηγὶς τὴν ἐφόρεε χρυσόδετος, Σμαράγδου μὲν λίθου ἐοῦσα, ἦν δὲ ἔργον Θεοδώρου τοῦ Τηλεκλέος Σαμίου. Ἐπεὶ ὦν ταύτην οἱ ἐδόκεε ἀποβαλέειν, ἐποίεε τάδε. Πεντηκόντερον πληρώσας ἀνδρῶν, ἐσέβη ἐς αὐτήν. μετὰ δὲ, ἀναγαγεῖν ἐκέλευε ἐς τὸ πέλαγος. ὡς δὲ ἀπὸ τῆς νήσου ἑκὰς ἐγένετο, περιελόμενος τὴν σφρηγῖδα, πάντων ὁρεόντων τῶν συμπλόων, ῥίπτει ἐς τὸ πέλαγος. τοῦτο δὲ ποιήσας ἀπέπλεε. ἀπικόμενος δὲ ἐς τὰ οἰκία, συμφορῇ ἐχρῆτο. πέμπτῃ δὲ ἢ ἕκτῃ ἡμέρῃ ἀπὸ τούτων, τάδε οἱ συνήνεικε γενέσθαι. ἀνὴρ ἁλιεὺς, λαβὼν ἰχθὺν μέγαν τε καὶ καλὸν, ἠξίου μιν Πολυκράτεϊ δῶρον δοθῆναι. φέρων δὲ ἐπὶ τὰς θύρας, Πολυκράτεϊ ἔφη ἐθέλειν ἐλθεῖν ἐς ὄψιν. Χωρήσαντος δὲ οἱ τούτου, ἔλεγε διδοὺς τὸν ἰχθῦν, ὦ βασιλεῦ, ἐγὼ τόνδε ἑλὼν, οὐκ ἐδικαίωσα φέρειν εἰς ἀγορὴν, καίπερ ἐὼν ἀποχειροβίοτος, ἀλλά μοι ἐδόκεε σεῦ τε εἶναι ἄξιος καὶ τῆς σῆς ἀρχῆς. σοὶ δή μιν φέρων δίδωμι. ὁ δὲ, ἡσθεὶς τοῖσι ἔπεσι, ἀμείβεται τοῖσδε, Κάρτα τε εὖ ἐποίησας. καὶ χάρις διπλέη τῶν τε λόγων καὶ τοῦ δώρου. καί σε ἐπὶ δεῖπνον καλέομεν. ὁ μὲν δὴ ἁλιεὺς, μέγα ποιεύμενος ταῦτα, ἤιε ἐς τὰ οἰκία. τὸν δὲ ἰχθῦν τάμνοντες οἱ θεράποντες, εὑρίσκουσι ἐν τῇ νηδύϊ αὐτοῦ ἐνεοῦσαν τὴν Πολυκράτεος σφρηγῖδα. ὡς δὲ εἶδόν τε καὶ ἔλαβον, τάχιστα ἔφερον κεχαρηκότες παρὰ τὸν Πολυκράτεα. διδόντες δὲ οἱ τὴν σφρηγῖδα, ἔλεγον ὅτεῳ τρόπῳ εὑρέθη. hoc eſt, *Erat ei gemma ſignatoria Smaragdus, quam* ge-

geſtabat auro incluſam, opus Theodori Samii Telecle geniti. hanc ubi abjiciendam ſtatuit, ita abjicere libuit. Quinquaginta remorum navem conſcendit: eam dehinc viros, quibus illam inſtruxerat, in pelagus educere jubet. Et poſtquam ab inſula procul aberat, detractum ſibi ſigillum, iis qui una navigabant, inſpectantibus, abjecit in pelagus: hoc acto navigavit. Reverſo domum, quum ex jactura afficeretur, quinto ſexteve, quam hæc acta ſunt die, hoc ei caſu evenit. Piſcator quidam captum à ſe piſcem, grandem ſane & pulchrum putavit dignum, quo Polycratem donaret. Eum ad fores quum attuliſſet, dixit ſe in conſpectum Polycratis ire velle: à janitore permiſſus, donans Polycrati piſcem, Rex, inquit, hunc ego quem cepi piſcem, etſi operis manuariis vitam tolero, tamen non judicavi ferendum à me eſſe in forum, ſed te tuaque potentia dignum. Eum itaque affero tibi, donoque. His verbis iſte delectatus, ita reſpondit: Tu vero probe, nec facto ſolo, ſed etiam ratione apud me iniſti gratiam: ad cœnamque te vocatum volo. Hæc magni faciens piſcator domum abiit. Piſcem miniſtri reſcindentes, offendunt in ejus alvo ſigillum Polycratis. Quod ubi viderunt, ſumſeruntque, ad Polycratem lætabundi quam celerrime pertulerunt: eoque illi reddito, referebant, quo pacto fuiſſet inventum. Hujus annuli & artificis mentio etiam eſt apud Pauſaniam in Arcadicis: Διέχεαν δὲ χαλκὸν

πρῶτοι

πρῶτοι καὶ ἀγάλματα ἐχωνεύσαντο Ῥοικός τε Φιαίου, καὶ Θεόδωρος Τηλεκλέους, Σάμιοι. Θεοδώρου δὲ ἔργον ἦν καὶ ἐπὶ τῆς λίθου τῆς Σμαράγδου σφραγὶς, ἣν Πολυκράτης ὁ Σάμου τυραννήσας ἐφόρει τε τὰ μάλιστα, καὶ ἐπ' αὐτῆς περισσῶς δή τι ἠγάλλετο. hoc eſt, *Æs primi fuderunt & ſtatuas conſtarunt Rhæcus Phiæi, & Theodorus Teleclis filius, Samii. Theodori vero opus fuit & ſignum illud in gemmà Smaragdo, quam Samiorum Tyrannus Polycrates plerumque geſtabat, & qua ſupra modum (ſi Dîs placet) ſeſe efferebat.* De eodem Plinius libro 37. cap. 1. *His initiis cœpit auctoritas, in tantum amorem elata, ut Polycrati Samio ſevero inſularum ac litorum tyranno felicitatis ſuæ, quam nimiam fatebatur etiam ipſe, ſatis piamenti in unius gemmæ voluntario damno videretur, ſi cum fortunæ volubilitate paria faceret: planeque ab invidia ejus abunde ſe redimi putaret, ſi hoc unum doluiſſet. Aſſiduo ergo gaudio laſſus, provectus navigio in altum, annulum merſit. At illum piſcis eximia magnitudine regi natus, eſcæ vice raptum, ut faceret oſtentum, in culinam domini rurſus fortunæ inſidiantis manu reddidit. Sardonychem* (non fuiſſe Sardonychem oſtendit Salmaſius ad Solinum pagina 557.) *eam gemmam fuiſſe conſtat: oſtenduntque Romæ, ſi credimus, in Concordiæ delubro, cornu aureo Auguſtæ dono incluſam & noviſſimum prope locum tot prælatis obtinentem.*

Et

Et Tzetzes Chiliad. 7. hiſt. 121.

Ὁ Πολυκράτης τοιγαροῦν δεινῶς ἐπτοημένος,
Ὃν ἦχε πολυτίμητον δακτύλιον σμαράγδου,
Ὃν τεχνικῶς ἐσφράγισεν ὁ δακτυλιογλύφος
Θεόδωρος ὁ Σάμιος υἱὸς τοῦ Τηλεκλέους
Ἐμβὰς εἰς σκάφος, ἔρριψεν εἰς μέσον τοῦ πελάγους.

Videtur huc alluſiſſe Nero, qui *ut conſulto Delphis Apolline, ſeptuageſimum ac tertium annum cavendum ſibi audivit, quaſi eo demum obiturus, ac nihil conjectans de ætate Galbæ, tanta fiducia, non modo ſenectam, ſed etiam perpetuam ſingularemque concepit felicitatem, ut amiſſis naufragio pretioſiſſimis rebus, non dubitaverit inter ſuos dicere, piſces eas ſibi relaturos eſſe*, teſte Sueton. in Nerone c. 40.

Ex annulo ſigilli publici, quem Aquila in maximâ Samiorum celebritate raptum in ſervi cujuſdam ſinum demiſit, Æſopus in Samiis prædixit, illos à Rege aliquo in ſervitutem redactum iri, ut narrat Maximus Planudes in vitâ Æſopi: Κατὰ δὲ τοὺς καιροὺς τούτους συνέπεσέ τι τοιοῦτον. ἐν Σάμῳ πανδήμου ἑορτῆς ἀγομένης αἴφνης ἀετὸς καταπτὰς καὶ τὸν δημόσιον ἁρπάσας δακτύλιον, εἰς δούλου κόλπον ἀφῆκεν. hoc eſt, *Ea tempeſtate hujuſmodi res Sami contigit: Quum publice feſtum celebraretur, repente aquila devolans, & publicum rapiens*

piens annulum, in ſervi ſinum demiſit. Et paulo poſt Æſopus libertatem conſecutus prodigium hoc ita interpretatur: *Ἄνδρες Σάμιοι, ὁ μὲν ἀετὸς, ὡς ἴστε, βασιλεὺς τῶν ὀρνίθων ἐστὶν, ὅτι δὲ τὸ στρατηγικὸν δακτύλιον οὗτος ἁρπάσας ἀφῆκεν εἰς δούλου κόλπον, τοῦτο σημειῶσαι βούλεται, ὅτι τῶν νυνὶ βασιλέων τις βούλεται ὑμῶν τὴν ἐλευθερίαν δουλῶσαι, καὶ τοὺς κυρίους νόμους ἀκύρους δεῖξαι.* hoc eſt, *Viri Samii, Aquila. ut ſcitis, regina avium eſt, quoniam autem Imperatorium annulum hæc raptum demiſit in ſinum ſervi hoc ſignificare vult, quendam ex iis, qui nunc ſunt, Regem velle veſtram libertatem in ſervitutem redigere, atque ſancitas leges irritas facere.*

Quomodo Edouardo III. Anglorum Regi annulus, quem pauperi olim Eleëmoſynæ loco obtulerat, redditus mortis omen fecerit cap. 21. dictum eſt.

Arnolphum quoque Lotharingiæ principem ex annulo, quem in Moſellam fl. abjecerat, in piſcis ventre aliquanto poſt invento, de impetrata à Deo peccatorum venia ominatum eſſe, auctor eſt Petrus Damianus Epiſt. 5. cap. 10. tomo 3. Bibliothecæ. S. Patrum: *Hic Arnulphus, Pipini pater & Carolomagni Regum avus fuit. Cumque divini Spiritus ardore ſuccenſus, uxoris affectus filiorumque poſtponeret, ac mundanæ gloriæ pompas, glorifica Chriſti paupertate mutaret, ad eremum preperans, contigit ut per fluvium, qui Moſella*

ſella dicitur, tranſitum viator haberet. Sed, cum jam medium forte ſuperjecti pontis attingeret, ubi torrentis alveus profundior decurrebat, illic annulum ſuum ſub hac fœderis conditione projecit: Cum ergo, inquit, *annulum hunc recepero de ſpumoſis fluctibus erutum, tunc me procul dubio confidam omnium peccatorum meorum nexibus abſolutum. Moxque eremum petiit, ubi non parvo tempore, ſibi ac mundo mortuus vixit. Interea defuncto, qui tunc fuerat, Metenſis Eccleſiæ Antiſtite, B. Arnulphum ad curam paſtoralis regiminis diſpenſatio divina provexit. Dumque eſu carnium, prout in eremo aſſueverat, in Eccleſia nihilominus abſtineret, piſcis aliquando ſibi delatus eſt in xenium: Quem coquus exventrans* (Lege *exenterans*) *in illis ejus annulum reperit, eumque mox Domino ſuo lætabundus offerre curavit. Quem beatus Epiſcopus ut aſpexit, illico recognovit, & non tam metalli miratus eſt venam, quam quia propitiatione divina reatus ſui conſequutus eſt veniam, &c.* Fulgoſus libro 6. capite 9. Non diſſimilis hiſtoria, quanquam in re diſſimili, extat apud Willielmum Malmesburienſem libro 4. de Geſtis Pontificum Anglorum cap. de Monaſteriis, ubi narrat Egwinum Wigornienſem Præſulem *peccatorum juvenilium quondam conſcium, pedes compedibus irretiiſſe, clavibus compedum in amnem jactatis palam dixiſſe, tunc ſe demum de peccatis ſecurum futurum,*

turum, cum compedes vel divinitus, vel ipſis reſerarentur clavibus; ita Romam profectum proſpereque reverſum. Iam vero in illo mari, quo à Gallico continenti in Angliam tranſmittitur, cum navigaret, immanem piſcem ſaltu puppim, qua pontifex vehebatur, ingreſſum, certatimque annitentibus nautis retentum. In ejus exenterati jecore clavem repertam, ſeræque compedum appoſitam, Sancto ſoluto ſecuritatis plurimum donaſſe.

De Florentio ſartore Hipponenſi homine religioſo & paupere, qui piſcem grandem in littore palpitantem apprehendit, quem trecentis follibus vendiderit, & cujus in ventriculo coquus aureum annulum invenerit, audiamus Auguſtinum libro 22. de Civitat. Dei capite 8. *Erat quidam ſenex Florentius Hipponenſis noſter, homo religioſus & pauper, qui ſartoris ſe arte paſcebat, caſulam perdiderat & unde ſibi emeret non habebat. Ad viginti martyres, quorum memoria apud nos eſt celeberrima, clara voce ut veſtiretur oravit. Adierunt ad eum adoleſcentes, qui forte aderant irriſores, eumque deſcendentem exagitantes proſequebantur, quaſi à martyribus quinquagenos folles, unde veſtimentum emeret, petiviſſet. ille tacitus ambulans ejectum grandem piſcem palpitantem vidit in littore, cumque illis faventibus atque juvantibus apprehendit, & cuidam coquo Carchoſo nomine, bene Chri-*

ſtiano

ſtiano ad coquinam conditoriam, indicans quid geſtum ſit, trecentis follibus vendidit, lanam comparare inde diſponens, ut uxor ejus quo modo poſſet ei, quo indueretur, efficeret. Sed coquus conſcindens piſcem, annulum aureum in ejus ventriculo invenit, moxque miſeratione flexus & religione perterritus homini eum reddidit, dicens, Ecce quomodo viginti martyres te veſtiverunt.

Annuli cingulo alligati & ſine ipſius annuli vel cinguli fractura in terram prolapſi meminit idem Auguſtinus eodem capite, cujus verba hæc ſunt: *A quodam Iudæo dicit (Petronia) ſibi fuiſſe perſuaſum, ut annulum capillatio cingulo insereret, quo ſub omni veſte ad nuda corporis cingeretur: qui annulus haberet ſub gemma lapidem in renibus inventum bovis. Hoc alligata quaſi remedio ad Sancti martyris limina veniebat. Sed profecta à Carthagine cum in confinio fluminis Bragadæ in ſua poſſeſſione manſiſſet, ſurgens ut iter perageret, ante pedes ſuos illum jacentem annulum vidit & capillatiam zonam, qua fuerat alligatus, mirata tentavit. Quam cum omnino ſuis nodis firmiſſimis, ſicut fuerat, comperiſſet aſtrictam, crepuiſſe atque exiliiſſe annulum ſuſpicata eſt: qui etiam ipſe cum integerrimus fuiſſet inventus, futuræ ſalutis quodammodo pignus de tanto miraculo ſe accepiſſe præſumſit, atque illud vinculum ſolvens, ſimul cum eodem annulo projecit in flumen.*

flumen. Et ſtatim addit idem Auguſtinus: *Non credunt hoc, qui etiam Dominum Ieſum per integra virginalia matris enixum & ad diſcipulos oſtiis clauſis ingreſſum fuiſſe non credunt.*

Dum in his ſum non prætereundum eſt, quod de probatione per annulum candentem refert Gregorius Turonenſis de Gloria Martyrum cap. 13. *Retulit alius vir fidelis, ſpectaſſe ſe Chriſtianum cum hæretico pro fide noſtra certantem: altercantibuſque diu de divinis ſcripturis, cum flecti non poſſet hæreticus, ut agnoſceret veritatem, ait: Si noſtræ religionis, ſi ſcripturarum teſtimonia te ad credendum minime movent, vel virtutem individuæ Trinitatis miraculis experire. Eſt digito meo annulus aureus: ego eum in ignem jacio, tu candentem collige: Proiectumque inter prunas annulum ita igniri permiſit, ut eis ſimilis cerneretur. Converſuſque ad hæreticum ait: Si vera eſt perſecutio tua, ſume eum ab igne. Illo autem reſiſtente, ait vir: Immenſa Trinitas Deus, ſi aliquid indignum te credo, oſtende. Certe ſi recta eſt fides mea, nihil prævalebunt hæc incendia ſæva: & ablatum ab igne annulum diutiſſime palma ſuſtinuit, & nihil eſt nocitus: ſed magis, confuſo hæretico, catholicos reliquos fervore ſuæ fidei roboravit.*

CAP.

Cap. XXIV.

Proverbia ab annulis ſumpta. Per annulum trahi. Annulum ne geſtato. *Ratio annuli anguſti è digito detrahendi ex Aëtio.*

NUnc adagia quædam ab annulis ſumpta, vel dicta adagiis non diſſimilia videbimus. Apud Ariſtophanem in Pluto Actu 4. Scena 4. Anus conquerens ſe ab adoleſcente derelictam, atque ideo ſe mœrore exhauſtam indicare volens:

> Διὰ δακτυλίου, inquit, μὲν οὖν ἔμεγ' ἂν διελκύσαις.
>
> *Itaque profecto per annulum me traxeris.*

Quid autem ſit *per annulum trahi*, docet nos Zenobius, qui Centuria 3. Adagio 18. Διὰ δακτυλίου δεῖ σε ἑλκυσθῆναι dictum putat in eos, qui morbo aut dolore tenues redditi ſunt ἐπὶ τῶν διὰ νόσον ἢ λύπην λεπτῶν καὶ ἰσχνῶν γενομένων. Vide & Diogenianum Cent. 4 Proverb. 30 & Suidam Centur. 5 Proverb. 45. Durat hodieque proverbium de virginibus gracili corpore, quæ, ut in Eunucho Chærea ait, *curatura junceæ ſunt*, *& vincto corpore*, *ut graciles fiant.* Alluſit huc Martial. lib. 11. Epigr. 101. quod clariſſimus Scriverius quoque notavit:

> *Habere amicam nolo Flacce ſubtilem,*
> *Cujus lacertos annuli mei cingant.*

Quomodo apud Quintilianum lib. 6. c. 4. Pu-

Publius Bleſſus Junium hominem nigrum & macrum & pandum *fibulam ferream* dixit. Hic quoque mihi in mentem venit, quod de ovis ſcribit Plinius lib. 10 cap. 60. *Ova aceto macerata in tantum molliuntur, ut per annulos tranſeant.*

Eſt etiam inter Pythagoræ ſymbola: Δακτύλιον μὴ φορεῖν, μηδὲ εἰκόνας αὐτοῖς ἐγχαράσσειν Θεῶν, *Annulum ne geſtato, neque Deorum imagines illis inſculpito*: de cujus Symboli poſtrema parte ſupra dictum eſt: prior quid ſibi velit, audiamus ex Jamblicho ſymbol. 23. τὸ δὲ δακτύλιον μὴ φόρει, ἀκολούθως τῷ Πυθαγορικῷ ἀρέσκοντι ἔλαβεν εἰς τὴν παράκλησιν οὕτως, ἐπεὶ δεσμοῦ τρόπῳ περίκειται τοῖς φοροῦσιν ὁ δακτύλιος, ἴδιον ἔχων τὸ μὴ ἄγχειν, μηδὲ κατέχειν, ἀλλὰ πῶς ἁρμόζειν καὶ προσφυῶς ἔχειν. δεσμὸς δὲ τοιοῦτός τις καὶ τὸ σῶμα τῇ ψυχῇ ὑπάρχει, τὸ οὖν, Δακτύλιον μὴ φόρει, ἀκολούθως φιλοσόφει ὡς ἀληθῶς, καὶ χώριζε τοῦ περικειμένου δεσμοῦ τὴν ψυχήν. μελέτη γὰρ θανάτου καὶ χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ σώματος ἡ φιλοσοφία. τὴν ἄρα Πυθαγορικὴν μέτιθι σπουδῇ μεγάλῃ, τὴν ἀφιστᾶσαν ἑαυτὴν διὰ τοῦ νοῦ ἀπὸ σωματικῶν πάντων, καὶ περὶ τὰ νοητὰ καὶ ἄϋλα διὰ τῶν θεωρητικῶν μαθημάτων καταγινομένην. ἀλλὰ καὶ ἀπόλυε σαυτοῦ τὰ ἁμαρτήματα, καὶ ἀνθελκτικὰ καὶ κωλυσιεργὰ τοῦ φιλοσοφεῖν σαρκὸς ἀσχολήματα, προφάσει ὑπερβαλλούσας, καὶ πληθώρας ἀκαίρους, δεσμοῦ τρόπον τὸ σῶμα καταλαμβανούσας, νοσοκομίας

ζημίας ϗ ἀσχολίας ἀδιαλείπτως ἐμποιούσας. hoc eſt, *Illud vero, Annulum ne geſtato, convenienter placito Pythagorico in admonitionem accipimus hoc pacto: Cum Annuli, vinculi in morem, geſtantes cingant, hoc habentes proprium ut neque angant neque incommodent, ſed conveniant quaſi & probe quadrent; tale vero vinculum etiam animæ corpus exiſtat, apte illud, Annulum ne geras, interpretamur; Vere philoſophare, & animam ab adjacente vinculo libera. Etenim Philoſophia nihil aliud, quam meditatio mortis, & ſeparatio animæ à corpore. Pythagoricam igitur ſectam magno ſtudio ſectare, quæ ſeipſam mente ab omnibus corporalibus ſegregat, & circa ea, quæ mente tantum percipiuntur & materiæ ſunt expertia, beneficio ſcientiarum ſpeculativarum verſatur. Sed & peccata tua, & in contrarium te diſtrahentes, ſtudiumque ſapientiæ impedientes occupationes præcide, ut &, nimias delicias, & intempeſtivas repletiones, quæ non ſecus ac vincula corpus conſtringunt, ac morbos & negotia ſine intermiſſione faceſſunt.*

Philippus Beroaldus intelligit hoc ſymbolun de *non geſtando annulo anguſto*, & eo ſignificari ait, vitæ libertatem colendam eſſe & nullo ſervitutis vinculo alligandam. Galatinus libro 2. Cabalæ de mœrore interpretatur, & Pythagoram hoc ſymbolo, *Arctum annulum ne geſtato*, excluſiſſe putat cunctum animi do-

lorem, niſi ſuper admiſſo peccato.

Sed quia hîc annuli anguſti facta eſt mentio, non poſſum, quin hîc Aetii locum afferam de ratione extrahendi anguſtiorem annulum è digito, ſi forte is ut fieri ſolet, intumuerit. Ita autem Aëtius ſermone ſecundo Tetrabibli quartæ c. 81. *Annuli aliquando digitis impinguntur, quum circulus ipſorum anguſtior violenter illorum partibus craſſioribus fuerit adactus: atque hoc tum maxime contingit, cum homo cibo ac potu diſtentus, prona ac pendula manu ſopitus decubuerit. Ita enim manuum extremitates longe magis intumeſcunt, quam ſi erigantur. Aqua igitur, & oleo aut malvæ decocto manus longe perfundatur: nam parca profuſio tumorem magis auget. Deinde annulus leviter verſatus detrahatur. Quod ſi perfuſio nihil effecerit, filum craſſius contortum accipito, & alterum ejus caput ſub annulum ponito & reliquum totum digito laxe circumligato, & poſtea caput fili annulo ſuppoſitum ſurſum trahito: filo enim attracto annulus deorſum procedet. Quod ſi neque ſucceſſerit, ſpecilli partem latiorem ſub annulum ſubmittito, & annulum utrinque prope ſigillum per ſpatham incidito, & filo lineo utrinque cincumdato, annulum attrahito, & conſequenter lanam vino & oleo imbutam mitigandi cauſa adhibeto.*

Non multum etiam à proverbio abludit illud mimici ſcurræ: *In uno annulo bonos*

bonos principes poſſe perſcribi atque depingi: quod extat apud Flavium Vopiſcum in vita D. Aureliani: *Vides quæſo quam pauci ſint principes boni, ut bene dictum ſit à quodam mimico ſcurra Claudii hujus temporibus: In uno annulo bonos principes poſſe perſcribi atque depingi.*

CAP. XXV.

Annuli uſum interdum noxium fuiſſe, aliquot exemplis probatur.

Reliquum eſt, ut Annulorum geſtationem quoque multis ſæpe exitio fuiſſe oſtendamus. Aruntius cum filiam Medullinam ebrius in tenebris violaſſet, ex annulo, quem digito ejus detraxerat, agnitus & ab eadem interfectus eſt. Plutarchus in Parallelis: Τῶν Διονυσίων ἐν τῇ Ῥώμῃ ἀγομένων, Αρούντιος ἐκ γενετῆς ὑδροπότης ἐξουθένιζε τὴν τοῦ θεοῦ δύναμιν. ὁ δὲ μέθην ἐνέβαλε καὶ ἐβιάσατο τὴν θυγατέρα Μεδουλλῖναν. ἡ δὲ ἐκ δακτυλίου γνοῦσα τὸ γένος, καὶ πρεσβύτερα τῆς ἡλικίας φρονήσασα, μεθύσασα τὸν πατέρα καὶ στεφανώσασα, ἤγαγεν ἐπὶ τὸν βωμὸν τῆς Ἀστραπῆς καὶ δακρύσασα ἀνεῖλε τὸν ἐπίβουλον παρθενίας, ὡς Ἀριστείδης ἐν τρίτῃ Ἰταλικῶν. hoc eſt, *Romæ cum celebrarentur Liberalia, Aruntius, qui ab ortu ſuo fuerat abſtemius, vim Liberi patris deſpicatui habuit. A quo inebrietatem conjectus, filiæ ſuæ Medullinæ virginitatem per vim eripuit. Ea ex annulo*

nulo violatorem agnoſcens, majus ætate ſua meditata facinus, patrem inebriavit ac coronavit, adductumque ad aram Fulminis illachrumans interfecit eum, qui ſuæ virginitati inſidias ſtruxerat. Ariſtides in libro 3. *Italicorum.* Paulus Prætorius quoque matulam poſcens ea manu, qua annulum, cui imago Tiberii Cæſaris inſculpta erat, in vitæ diſcrimen incidiſſet, niſi ſervus ipſi ebrio annulum detraxiſſet, teſte Seneca libro 3. de Benefic. cap. 26. cujus verba ſupra adduximus. Sic Richardum Angliæ Regem, cum induciis in triennium cum Saladino pactis, anno Chriſti milleſimo centeſimo nonageſimo tertio ex Palæſtina in Europam trajiciens per regionem Leopoldi Auſtriæ Ducis (Sigonius libro 15. de Regno Italiæ Humoldum vocat) iter faceret, & in quodam diverſorio non procul ab urbe Vienna, ne agnoſceretur, ipſemet ſua manu carnes aſſaret, annulo regali, quem digito geſtabat, agnitum & à Leopoldo Duce, quem in Palæſtina injuria affecerat, captum ac in cuſtodiam traditum eſſe, memorant hiſtorici. Vide Naucleri Chronographiam Generatione XL. Conradinum quoque Sueviæ Ducem ultimum & Fridericum Auſtrium legimus, cum à Carolo Andegavenſi victi per ignotam Italiam trepidi & agaſonum habitu ſe occultaſſent, & jam Aſturam veniſſent, conſcenſa jam navi Piſas naviga-

turi

turi ſociam & fidam urbem, ex annulo pretioſiſſimo eſſe agnitos, quem alter à digito detraxerat, ſive pignus naviculario ſive pretio ab eo permutandum. Cum vero artifex miratus tam pretioſum annulum à ſordido homine deferri, & ſuſpicans, unde habeat, quæreret, iſque candide, à duobus ingenii vultus & ſanguinis, ſed Habitu & veſte ſquallida: neque ultra ſe ſcire affirmaret, Dynaſta urbis, ad quem res delata erat, ex eventu prælii & fama tale quid ſuſpicatus, navem inſtrui & adoleſcentes retrahi & ad ſe duci juſſit, eoſque agnitos, Carolo tradidit: qui illos Neapolim abductos cum æterno ſtirpis Andegavenſis dedecore, more pluſquam barbaro, publice per carnificem capitis ſupplicio, cujus ipſe in alta quadam turre occultus ſpectator fuit, afficiendos curavit. Factum id anno Domini milleſimo ducenteſimo VII. vel, ut alii VIII. Vide Nauclerum Generatione XLIII. Ad eundem modum etiam Unguentorum odorem, ut id obiter moneam, multis exitio fuiſſe legimus. C. Plotium Plancum, Munacii Planci bis Conſulis Cenſoriſque fratrem proſcriptum à Triumviris in Salernitana latebra unguenti odore proditum tradit Plinius lib.6 cap 7. De hoc facto tale Epigramma à Theodoro Beza conſcriptum eſt, quod propter ejus elegantiam huc ponendum duximus.

Sæva cohors Plancum ad mortem quum quæreret illa
Triumviralis Carnifex:
Servarant dominum ſervi penetralibus imis,
Et ille mortem effugerat.
Vnguentis quum profuſis de more madentem,
Odor indicatum prodidit;
Quam potuit multos virtus ſervare fideles,
Mala quos voluptas perdidit.

Muleaſſes quoque Rex Tunetanus cum in prælio vulneratus inter turbam terga vertentium profugeret, nulla alia re magis eum hoſtibus prodente quam unguentorum odore, agnitus captuſque eſt, teſte Jovio lib. 44.

Majori cautela Peroces Perſarum Rex uſus eſt. *Hic enim in expeditione adverſus albos Hunnos ſuſcepta extremo in periculo conſtitutus unionem à dextra aure detractum abjecit, ne quis Regem ex eo agnoſceret aut poſt ipſum geſtaret. Eum unionem repertum poſtea Iuſtinianus Magnus* 100 *auri libris redimere à Barbaris voluit, ſed recuſarunt Barbari, aſſervantes eum in ſignum Perſicæ ſtoliditatis.* Zonaras lib. 3. Annalium. Eundem etiam in finem & Darius Perſarum Rex, quando cum Alexandro M. congredi volebat, amiculum abjecit, ne cultu proderetur. Sed hoc ipſi parum profuit. Curtius lib. 3. c. 23.

Ut

Ut autem iſti geſtatione annuli perniciem ſibi accerſiverunt: ita Iſmenias Thebanorum legatus ejus opera callide fucum fecit Perſarum oculis, ut Artaxerxem, ad quem miſſus erat, ſpecie tenus, ſalva libertate, adoraret. Cum enim Regis adeundi & alloquendi facultas aliter non daretur, quam ſi eum veneraretur, Iſmenias, ut demiſſo hoc & humili ſalutationis munere ficte & ſimulate defungens, Perſas ludificaretur, ſtatim atque in conſpectum Regis venit, annulum ſenſim digito detractum, clam & nemine animadvertente, ad pedes abjecit: quem mox jacentem ſuſtulit: eoque corporis geſtu quaſi venerabundus procubuiſſet, viſus eſt patrio Perſarum mori inſtitutoque paruiſſe: cum revera nihil ſe indignum aut præter civium morem admiſiſſet. De qua re fuſius Ælianus l. 1. Var. hiſtoriæ c. 21. cujus verbis caput hoc finiam: Ἰσμηνίου τοῦ Θηβαίου σοφὸν ἅμα τοῦ ἑλληνικὸν οὐκ ἂν ἀποκρυψαίμην ἔργον. πρεσβεύων οὗτος ὑπὲρ τῆς πατρίδος πρὸς βασιλέα τῶν Περσῶν, ἀφίκετο μὲν, ἐβούλετο δὲ αὐτὸς ὑπὲρ ὧν ἧκεν, ἐντυχεῖν τῷ Πέρσῃ. ἔφατο οὖν πρὸς αὐτὸν ὁ χιλίαρχος, ὁ δὲ τὰς ἀγγελίας εἰσκομίζων τῷ βασιλεῖ, καὶ τοὺς δεομένους εἰσάγων. Ἀλλ' ὦ ξένε Θηβαῖε. ἔλεγε δὲ ταῦτα παῖζον δι' ἑρμηνέως. Τιθραύστης δὲ ἦν ὄνομα τῷ χιλιάρχῳ· νόμος ἐστὶ ἐπιχώριος Πέρσαις, τὸν εἰς ὀφθαλμοὺς ἐλθόντα τοῦ βασιλέως, μὴ πρότερον λόγου μετα-

μεταλαβεῖν, πρὶν ἢ προσκυνῆσαι αὐτόν. εἰ τοίνυν αὐτὸς διὰ σαυτοῦ συγγενέσθαι θέλεις αὐτῷ, ὥρα σοι τὰ ἐκ τοῦ νόμου δρᾶν. εἰ δὲ μή, τὸ αὐτό σοι τοῦτο καὶ δι' ἡμῶν ἀνυσθήσεται, καὶ μὴ προσκυνήσαντι. Ὁ τοίνυν Ἰσμηνίας, Ἄγε με εἶπε. καὶ προσελθών, καὶ ἐμφανὴς τῷ βασιλεῖ γενόμενος, περιελόμενος τὸν δακτύλιον, ἔρριψεν ἀδήλως παρὰ τοὺς πόδας, ὃν ἔτυχε φορῶν. καὶ ταχέως ἐπικύψας, ὡς δὴ προσκυνῶν πάλιν ἀνείλετο αὐτόν, καὶ δόξαν μὲν ἀπέστειλε τῷ Πέρσῃ προσκυνήσεως. οὐ μὴν ἔδρασεν οὐδὲν τῶν ἐν τοῖς Ἕλλησιν αἰσχύνην φερόντων. πάντα οὖν ὅσα ἠθελήθη κατεπράξατο, οὐδὲ ἠτύχησέ τι ἐκ τοῦ Πέρσου. hoc eſt, *Iſmenii Thebani ſapientiſſimum & plane Græcum factum ſilentio præterire nullo modo poſſum. Is patriæ cauſa legatione ad Regem Perſarum ſuſcepta, venit & voluit ipſe de ſuo negotio regem convenire. Tribunus itaque militum, cujus officium erat res nunciatas ad regem deferre & admittendos ad eum introducere: Verum, ô Thebane hoſpes, dicebat, (hæc autem joco loquebatur per interpretem. Nomen erat tribuno Titrauſtes) lex eſt apud Perſas recepta, ut is, qui in conſpectum regis venit, non ante ſermonem cum eo conferat, quam eum adoraverit. Quod ſi igitur vis ipſe eum adire, neceſſe eſt, ut quod lex jubet, peragas. Sin minus, idem tibi etiam per nos præſtabitur, quamvis tu non adoraveris. Iſmenias vero, Deduc me, ait. Cum autem acceſſiſſet, & in*

in faciem regis ventum eſſet, annulum quem geſtabat, è digito detractum, clam abjecit ad pedes, confeſtimque procumbens tanquam adoraret, ſuſtulit eum iterum & opinionem quidem adorationis Perſarum regi præſtitit: nihil tamen commiſit, quod ignominioſum aut indecorum foret Græcis. Quicquid igitur petiit impetravit, neque quicquam à Perſa ei denegatum eſt.

Atque hæc ſunt, quæ de Annulis obſervata nobis ſunt in tumultuaria Auctorum lectione, quorum loca ideo plenius adduximus, ut quærendi laborem Lectori feſtinanti demeremus. Plura iſtis & meliora forte addet alius: Nos ſcriptionis hujus metam attigiſſe nobis videbimur, ſi alios excitaverimus ad ea inveſtiganda, quæ diligentiam noſtram fugerunt.

INDEX
SCRIPTORUM VETERUM ET RECENTIORUM,
Qui in hoc libello de Annulis laudantur & illuſtrantur.

A.

Abbas Urſpergenſis. 190.196
Abr. Gorlæus. 11.13.16.24.100
Acro. 121
Adr. Turnebus. 21.112.132
Ælianus. 91.147
Ælius Everhardus Vorſtius. 13
Ælius Spartianus. 225
Æmilius Probus. 38.116.225
Aëtius. 213.223
Agathias. 64
Agellius. 12.22
Aimonus. 43.44.59.159
Albert. Krantzius. 190
Alexius Patriarcha. 53
Alexius Trallianus. 210
D. Ambroſius. 156.163.199
Ammianus Marcellinus. 61.83.207
Andreas Abbas. 183
Andreas Schottus. 200
Angelus Politianus. 21
Antonius Auguſtinus. 98.100
Antonius de la Salle la Sallade. 197
Appianus Alexandrinus. 28.95.102.125.126
Apulejus. 3.15.27.41.77.83.103.134
Ariſtoteles. 12.69.138.143

Ari-

Ariſtophanes. 7.70.146.209.239
Ariſtophanis Scholiaſtes. 24.61
Arnobius. 23.132
Arnoldus Hiſt. 46
Arnulphus Epiſcopus Lexovienſis. 194
Arrianus. 140
Artemidorus. 10.11.15.17
Aſinius Pollio. 136
Athenæus. 86.208
B. Auguſtinus. 79.123.124.130.157.236.237
Aurelius Victor. 108.218
Auſonius. 95
Auctor ad Herennium. 21

B.

BAldus. 54
Balſamo. 52.58
Barn. Briſſonius. 66
Baſilius Magnus. 62.150
Baſilius Porphyrogenitus. 48
Baſilius Seleuciæ Epiſcopus. 61
D. Bernhardus. 42.109
Boëthius. 151

C.

CÆſar. 28
Cæſar Baronius. 57.63.100
Cambdenus. 222
Cantacuzenus. 58
Caroli M. Conſtitutiones. 67
Carolus Sigonius. 103.162.181.182.189.
193.204
Carpzovius. 195
Caſp. Contarenus. 178
Caſp. Barthius. 75

Caſſiodorus. 61.65.66
Chryſoſtomus. 63.87
Chriſtophorus Colerus. 45
Chronicon Werweronis. 55
Cicero. 9.29.37.39.41.72.74.85.86.111.135.136.199
Claudius Salmaſius. 7.16.75.139
Clemens Alexandrinus. 73.80.95.98.145.158.203
Clemens Romanus. 63
Codex. 31.55.61.140
Codex. Theodoſii. 35.60
Codinus. 49.50.104
Covius. 75
Concilium Aquiſgranenſe. 184
Concilium Baſilienſe. 142
Concilium Lateranenſe. *ibid.*
Concilium Toletanum. 185
Conradus Epiſcop. ibid.
Conradus Rittershuſius. 82.184
Conſtantinus Lichudes. 53
Conſtantinus Porphyrogenitus. 86
Cornelius Tacitus. 73.111.139

D.

DAlecampius. 199
Daniel Propheta. 69.71
Demoſthenes. 155
Digeſta. 25.29.31.42.76.77.110.154.156.228
Diogenes Laërtius. 74.79.142
Diogenianus. 239
Dion. 34.82.86.97.125.137.221
Dionyſius Halicarnaſſæus. 8.42.107
Dioſcorides. 81
Donatus. 60

E. Ege-

E.

EGeſippus. 221
Egnatius. 220
Ennius. 167
Eraſmi Adagia. 84
Erneſtus Cothman. 68
Eſther. 33
Etymologici auctor. 6
Euſtathius. *ibid.*

F.

FEſtus. 2.12.30.167
Flav. Vopiſcus. 128.243
Florus. 8.123
Foppius ab Aiſſema. 213
Fr. Junius. 158
Franciſcus Petrarcha. 48.213
Franc. Robortellus. 112
Franciſcus Witzendorfius. 170
Fridericus Lindenburchius. 208
Fulgoſus. 220.235
Ful. Urſinus. 98

G.

GAilius. 68
Galatinus. 241
Geneſis. 7
Gentianus Hervetus. 203
Georg. Duza. 96
Germanus Audebertus. 170
Germ. Patriarcha. 52
Giphanius. 31
Gloſſarium. 15

Got

Gotfridus Viterbienſis. 190
Gothofredus. 55
Gratianus. 23
Gregorius Dialogus. 57
Gregorius Nazianzenus. 87.200
Gregorius Niſſenus. 100
Gregorius Turonenſis. 238
Guido Pancirollus. 178
Guntherus. 109

H.

HAdrianus Junius. 16
Harpocration. 15
Heliodorus. 96
Helmoldus. 194
Henricus Kormannus. 178
Henric. Salmuthus. *ibid.*
Herodianus. 128
Herodotus. 37.99
Heſychius. 67.146.200
Hieronymus. 79.158
Hincmarus. 67
Hopingius. 198
Horatius. 19.71.144.168

I.

JAcobus Bongarſius. 34
Jacobus de Breul. 44
Jacobus Micillus. 206
Jacobus Cujacius. 31.32.110
Jamblichus. 81.240
Janus Rutgerſiuſs. 13.37.78.110
Jeremias. 18
Inſcriptiones Antiquæ. 64.79.136
Inſtitutiones. 31.38.110

Joachi-

Joachimus Morſius. 197
Johannes à Wower. 15
Johannes Cario. 212
Johannes Meurſius. 7.59.96
Johannes Nauclerus. 190.196.244.245
Johannes Salisberienſis. 23.196
Johannes Trithemius. 194
Iſaacius Caſaubonus. 7.60.153.155.209.225
Iſidorus. 11.23.124.143.157.167.213
Joſephus. 7.71.91.203.224
Joſephus Scaliger. 198
Julius Capitolinus. 25.86.109
Julius Cæſar Bulingerus. 46
Julius Frontinus. 105
Julius Pollux. 4.12.23.24.61
Juſtinus. 34.91.95.222
Juſtus Lipſius. 16.100.126.127.128
Juſtus Reuberus. 44
Juvenalis. 27.30.36.72.133.147.149.156

L.

LAmpridius. 149.209.218
Leo Marſicanus. 161
Leopoldus de Bebenburg. 190
Limnæus. 45.47.147
Livius. 9.102.122.123.124.218
Lucianus. 18.24.39.75.144.154.199.205.206
Lucretius. 11
Lud. Dorleans. 77
Luitprandus. 50
Lycophron. 6.7

M.

MAcrobius. 18.19.21.22.26.79.131.
136.144
Magius. 63
Malchus. 82
Ma-

Manuel Patriarcha. 53
Marcellus Empiricus. 209
Marcus Antonius Muretus. 84
Marcus Velſerus. 12
Marquardus Freherus. 45.47.146
Marſilius Patavinus. 181.182.190
Martialis. 3.4.24.72.132.133.174.149.219.239
Martinus Cruſius. 178.217
Martinus Polonus. 180
Matthæus Euangeliſta. 71
Matthæus Paris. 186
Maximus Planudes. 153.233
Melchior Goldaſtus. 44.115
Menander. 70
Menochius. 62
M. Piccartus. 118

N.

NIcephorus Botaniata. 49
Nicephorus. 114
Nicetas. 50.56.57.114.226
Nicolaus Patriarcha. 51
Novella Alexii Comneni. *ibid.*
Novella Baſilii Porphyrogeniti. 48
Novella Conſtantini. 66
Novella Joh. Comneni. 55
Novella Juſtiniani. 141
Novella Leonis. 31

O.

OTto Friſingenſis. 190
Ovidius. 17.36.42.85.110.167

P.

PAulus JCtus. 39.41.15
Pacuvius. 2.168
Paulus Ægineta. 212
Paulus Æmilius. 186

Paulus Jovius. 246
Paulus Venetus. 207
Pauſanias. 94.231
Perſius. 29.72.147
Petronius. 11.24.145
Petrus Bleſenſis. 46.185
Petrus Chryſologus. 163
Petrus Colvius. 60
Petrus de Vineis. 46
Petrus Diaconus. 184.195
Petrus Pithæus. 60
Petrus Scriverius. 239
Philargyrus. 15
Philippus Beroaldus. 241
Philippus Cominæus. 148
Phillippus Camerarius. 179.200
Philippus Galterus. 223
Philoſtratus. 89.205
Phrantzes. 50.58
Plato. 129.199.200
Plautus. 3.4.38.40.71.73.89.92.97.103.128. 147.155.167.168.221
Plinius. 2.3.5.7.9.15.17.19.20.21.24.77.79. 83. 90. 94. 120. 122. 123. 128. 133.138.148. 149.200.152.218.220.232.240
Plinius junior. 29.94
Plutarchus. 28.75.90.93.97.98.116.125.217. 224.229.243
Pollux. 12
Polyænus. 92
Polybius. 28.61.86
Polydorus Vergilius. 212
Priſcianus. 73
Procopius. 102
Propertius. 221
Prudentius. 17.153
Q. Quin-

Q.

Quintilianus. 41.145.239
Quintus Curtius. 33.38.39..107.108
222.246

R.

Radulphus Fornerius. 163
Regum liber. 32.101
Rebuffus. 32
Reincking. 69
Renatus Choppinus. 54
Robertus Abbas Montenſis. 190
Robertus Gagvinus. 60.182
Rodericus Toletanus. 119

S.

Sabellicus. 54
Saluſtius. 41
Scipio Gentilis. 78.134
Sebaſtianus Erizzo. 90.98
Sebaſtianus Monticulus. 179
Senèca. 17.26.29.88.131.145.244
Servius. 2.5.37.212
Sigebertus. 59.180
Silius Italicus. 19
Sirach. 76
Socrates. 114
Solinus. 147
Statius. 139
Stephanus Paſchaſius. 213
Strabo. 26.92.142
Suetonius. 27.29.30.41.86.88.89.91.96.111
127.131.132.138.149.218.220.222.225.233
Suidas. 6.8.15.17.113.146
Symmachus. 97.154.167.168

T. Te-

T.

TErentius. 219.239
Tertullianus. 29.72.124.140.147.157
Theodoretus. 114
Theodoricus à Niem. 182
Theognis. 74
Theophraſtus. 7.72.152
Thucydidis Scholiaſtes. 91
Tibullus. 168
Trebellius Pollio. 13.83
Tirinus. 33
Tzetzes. 217.233

V.

VAlerius Maximus. 84.94.219.227
Varrò. 2.3
Ulpianus. 149

W.

WAlthramus Naumburgenſis. 182
Wilhelmus Malmesburienſis. 164.183.
188.190.235

X.

XEnophon. 4.33
Xiphilinus. 35

Z.

ZEnobius. 199.239
Zonaras. 137.246

INDEX

INDEX
RERUM ET VERBORUM MEMORABILIUM,

Quæ in hoc libro de ANNULIS continentur.

A.

ABbates, & Epiſcopi gradu dejiciendi etiam Annulum deponebant. 184
Achates in annulo ſingularem vim habet. 212
Adamanti qui primus inſignia Philippi Regis Hiſpaniæ inſculpſerit. 14
Adriani I. Pontificis in ſchedis ſigillatis ad arbitrium legatorum ſcribendis levitas. 114
Ægyptii uſi fuêre annulis. 7
Agrippa literas Augusti obſignabat. 34
Ἀΐδιος κοινὴ *quid?* 99
Ἀκαρὲς *quid?* 24
Alexander ori Hephæſtionis annulum admovit. 75
Alexander moriturus Perdiccæ annulum tradidit. 222
Alexandri M. effigiem geſtabat familia Macrianorum. 83
Alexandri imagine ſignabat Auguſtus. 89
Alexii Comneni in obſignandis literis levitas. 114
Amatores annulum amicæ detrahebant per laſciviam. 168
Amatores annulum amicæ inſpiciebant. ibid.
Amicorum effigies in annulis. 84
Ancora nautica in annulo Seleuci. 95
Annibal veneno, quod annulo incluſerat, periit. 217

An-

Annulario non licebat ſigillum annuli venditi retinere ex lege Solonis. 110
Annularis digitus. 21
Annulatæ claves. 16
Annuli æſtivi & hyberni. 146
Annuli amori conciliando. 213
Annuli ἄπειροι, ἄλιθοι, ἄψηφοι *qui?* 12
Annuli aurei dati libertis. 140
Annuli aurei deponebantur in luctu. 218
Annuli datio aucupium amoris. 166
Annuli datione an fides conjugii firmetur. 159
Annuli etymon. 1
Annuli è ſuccino. 16
Annuli ex ebore & integris gemmis. ibid.
Annuli ferrei apud Romanos antiquiſſimi. 120
Annuli ferrei magnetis contactu attriti vim habent attrahendi. 129
Annuli geniis malis pellendis. 205
Annuli geſtati omnibus digitis. 144
Annuli imperatorii cura penes Magnum Logothetam. 50.58
Annuli in ſingulis articulis geſtati. 145
Annuli Magici quam vim habeant. 198.& ſeqq.
Annuli morbis averruncandis. 209
Annuli morientibus detracti. 221
Annuli omnibus digitis geſtati excepto medio. 24
Annuli patriarchalis cuſtos Chartophylax. 58
Annuli Phyſici. 198
Annuli plures geſtati uno digito. 144
Annuli poſiti in ceſſione bonorum. 134
Annuli pro Arrha dati. 152
Annuli pro compedibus. 3
Annuli pro ſymbolo. 154
Annuli qua manu geſtati. 17.18
Annuli Regis Francorum cuſtodia penes Referendarium. 59
An-

Annuli ſemeſtres. 147
Annuli traditio an hæredis inſtituendi teſſera. 222
Annuli velares. 3
Annuli uſus apud Ægyptios. 7
Annuli uſus apud Hebræos antiquiſſimus. ibid.
Annuli uſus apud Hetruſcos. 8
Annuli uſus apud Sabinos. ibid.
Annuli uſus in inauguratione Impp. 194
Annuli uſus in Epiſcoporum inveſtitura. 180
Annuli uſus ſæpe noxius. 243
Annuli uſus Trojanis temporibus ignoratus Græcis. 6
Annulis aureis donati plebeii. 135
Annulis ferreis uſi ſervi. 128
Annulis fictis ſæpe fraus commiſſa. 107
in Annulis patrimonia effuſa. 147
Annulis venena incluſa. 217
Annulo ferreo uſi triumphantes. 121
ex Annulo omen captum. 298
in uno Annulo principes bonos poſſe ſcribi. 242. 243
ex Annulo ſæpe aliqui cogniti. 244. 245
Annulo ſignatorio non diligenter aſſervato ſæpe fraus commiſſa. 101
Annulo Sponſalitio male aſſervato faſcinatus aliquis novus maritus. 163
Annulorum aureorum jus impetrabatur à principe. 134. & ſeqq.
Annulorum aureorum modio cædes ſuas metiebatur Annibal. 124
Annulorum aureorum uſus increbeſcit. 138
Annulorum cura probatæ fidei viris commiſſa. 33
Annulorum luxus inoleſcit. 143
Annulorum prima mentio apud Romanos. 121
Annulorum ſculptura. 78
Annulorum varia genera. 10
Annulos à Prometheo originem trahere fabuloſum. 5

Annulos aureos primi geſtarunt Legati, mox Senatores, tandem & equites. 120
Annulos deponebant, qui judicio ſe provocabant. 155
Annulos plures geſtare mollitiei indicium. 145
Annulos plures geſtare priſcis temporibus vitio datum. 143
per Annulum Anglorum Rex inveſtitus à Pontifice Adriano. 196
per Annulum candentem probatio. 238
per Annulum & baculum cur Epiſcopi inveſtiantur. 182
Annulum ferreum fortiſſimus quiſque Germanorum cur geſtarit. 6
per Annulum inveſtitus pontifex. 193
Annulus anguſtus quomodo digito poſſit detrahi. 242
Annulus aureus an inter manumiſſionis inſignia. 140
Annulus aureus Equitum ornamentum peculiare. 125
Annulus bigemmeus. 13
Annulus è ſiniſtra in longiſſimum dextræ digitum tranſlatus ſedat ſingultum. 24
Annulus Edovardi Regis Angliæ. 212
Annulus Gygis. 198
Annulus in Imperatoris inauguratione. 195
Annulus in ventre piſcis repertus. 229
Annulus inveſtituræ ſacerdotalis ſymbolum. 182
Annulus majorum imaginem inſculptam habens filiis degeneribus detractus. 84
Annulus miraculoſe de cingulo in terram prolapſus. 237
Annulus natalitius. 147
Annulus non temere quibuſlibet tabulis imprimendus. 113
Annulus pronubus. 159
Annu-

Annulus pro crinibus intortis. 4
Annulus pro inauribus. ibid.
Annulus Edovardi Regis Angliæ comitiali morbo laborantibus ſalutaris. 212
Annulus ſignatorius, ſigillaritius. 25
Annulus ſignatorius diligenter aſſervandus. 101
Annulus ſignatorius dominii ſignum. 223
Annulus ſolidus & caſſus. 11
Annulus ſponſalitius ferreus an aureus? 157
Annus apud Ægyptios per ſerpentem indicatur. 2
Ant. Muſa libertus ab Auguſto aureo annulo donatus. 136. 137
Aquila draconem unguibus ferente ſignabat Areus Lacedæmoniorum rex. 91
Archiepiſcopi Electores cancellarii dicti. 68
Argenteis annulis utebantur plebeii. 128
Aruntius ex annulo agnitus. 243
Auguſti imagine ſignarunt Impp. 86
Auguſtus moriturus annulum tradidit Agrippæ. 221

B.

Bella ob annulos geſta 149
Bella ſuper inveſtitura Epiſcoporum per annulum geſta inter Impp. & Pontifices. 186
Brachmanes Indorum Gymnoſophiſtæ quando cœperint geſtare annulum. 142
Bulla argentea. 50
Bulla aurea. 46
Bulla aurea dicebatur reſcriptum Imp. etſi ſigillum erat cereum. 54. 55
Bulla cerea duplex Rubra & Praſina. 52
Bullæ aureæ appenſæ Privilegiis Reip. Lubec. à Frid. II. & Ludovico IV. Imp. datis, earumque brevis deſcriptio. 46
Bullæ aureæ Caroli IV. Imper. deſcriptio. 47

Bulla

Bullæ quadruplices & earum uſus. 46
Bullæ tribus crucibus in fronte notata. 57
Bulla plumbea. 52
Bulla plumbea Venetis in uſu. 54
Bulla plumbea utuntur Pontifices Romani. ibid.
Bulla quid. 45
Bullare. *ibid.*
Bullarum appenſione literæ principales obſignabantur. 43
Bullis aureis divina manu Imperator ſubſcribebat. 55
Bullis ſubſcriptum encauto quodam. ibid.

C.

CÆleſtis Deæ effigiem geſtabat Aſclepiades. 83
Cancellarii. 64
Cancellarius idem quod Logotheta vel Quæſtor ſacri Palatii. 68
Cancellarius præfecti Prætorio. 65.66
Cancellarius præfecti urbi. 66
Cancellarius pro Scriba. 67
Cancellarius Quæſtoris. 66
Cancellarius unde, ejus officium apud veteres & dignitas. 60
Cane ſignabat Galba Imperator. 90
Caroli M. Imp. inſanus amor, erga mulierculam etiam mortuam. 213
Caryatides ſaltantes in annulo Clearchi. 93
Catti geſtabant annulum ferreum. 6
Cera obſignabantur litteræ. 36
Cartophylax cuſtos annuli patriarchalis. 58
Χρυσόβουλλα *dicta Reſcripta Principum etſi cereum habeant ſigillum.* 55
Chriſtianorum annulis quæ imagines inſculpi debeant. 100

Κισυλίς. 61
Cinnabaris uſus in ſubſcriptionibus. 57
Κορίανον *quid?* 23
Claxendix. 73
Clericis niſi in dignitate conſtituti ſint, non licet geſtare annulum. 141
Colorum differentia in ſubſcriptionibus. 57
Columba in Annulis Chriſtianorum. 99
Concha ſigillis appoſita. 73
Condalus, condalium *quid.* 2
Conradus II. Imp. falſis litteris ad deſponſandam filiam inducitur. 116.117
Conradinus Sueviæ Dux annulo agnitus. 244
Conſtantini Magni imagine ſignabant Cherſonitæ. 86
Cretæ uſus in literis obſignandis. 36
Cruces tres in fronte bullarum cinnabare ſcriptæ. 57
Crucis ſignum in annulo. 100

D.

Δακτυλιογλύφος. 79
Δακτυλίου *variæ ſignificationes.* 4
Deæ cœleſtis imaginem geſtabat Aſclepiades. 83
Demoſthenes veneno, quod annulis erat incluſum, periit. 217
Deorum imagines in annulo geſtare olim nefas: geſtatæ tamen. 80. & ſeqq.
Dextra manu geſtati annuli. 18
Digitis omnibus geſtati annuli ſed medio excepto. 20
à Digito annulari an vena ad cor hominis perveniat. 22
Digito annulari cur potiſſimum geſtati annuli. 21
Digito medio cur Romani non geſtarint annulum. 24
Digito minimo geſtatus annulus dicebatur ἀκαρὲς. ibid.

Digi-

Digitus annularis. 21
Digitus medicus, medicinatus. *ibid.*
Δικήελον. 52
Doctores annulis ornantur. 197
Domus obſignata. 69
Dormituri ponebant annulos. 219

E.

EBurnei annuli. 16
Edovardi Regis Anglorum annulus morbo comitiali ſalutaris. 212
Effigies majorum in annulis 84
Effigies amicorum in annulis ib85
Effigies regum in annulis bid.
Effigies principum in annulis i id.
Effigies animalium in annulis 90
Eleaſari Judai annulus. 203
Encauti genere bullis ſubſcriptum. 55
Epicuri imagine ſignatum. 85
Epiſcopi cur per annulum & baculum inveſtiti. 184
Epiſcopi & Abbates gradu dejecti annulum deponebant. 184
Epiſcopi inveſtiti per annulum. 182
Epiſtolæ annulis obſignatæ. 32
Epiſtolam ſolvere. 40
Equites annulo aureo à plebe diſtinguebantur. 124
Equites cenſu imminuto annulum deponebant. 133
Equitibus equeſtrem cenſum habentibus jus erat aureorum annulorum. 131
Equitibus etiam militiæ fuit jus aureorum annulorum contra Lipſium. 127
Equo hinniente ſignabat Darius. 91
Execeſti Phocenſium tyranni annulus magicus. 202

F.

FAbulæ annulis inſculptæ. 91
Ferrei annuli uſus antiquiſſimus. 120

Ferreo annulo utebantur triumphantes. 121
Feuda per annulum ab Impp. collata. 195
Fibula ferrea. 240
Fidei ſignum in annulo ſponſalitio. 100
Flamini Diali non fas erat geſtare annulum ſolidum. 12
Flaturarius ſigillarius. 79
Fores Gynæceorum annulis obſignatæ. 70
Funda annuli *quid.* 15

G.

G*Emma Ectypa.* 14
Gemmæ in annulis. 13
Gemma uda *quid?* 36
Gemmæ vitreæ in annulis vulgi. 14
Geſtatione alicujus ſimulachri juvari ſe putabant priſci. 82
Γῆ σημαντρίς. 37
Gladiis ſigillum impreſſum à Pompejo. 77.78
Gygis annulus. 198

H.

H*Annibal literis annulo Marcelli obſignatis Salapiam tentat.* 101
Hebræi primi uſi ſunt annulis. 7
Helena Adiabenorum regina filio Monobazo annulum patris ſignatorium dedit, cum cura Reip. 224
Heliogabalus Imp. annulos non bis induit. 149
Heliogabalus mortis cauſa annulos habuit. 218
Herennius Gallus hiſtrio à Balbo Quæſtore aureo annulo donatus. 136
Herodi mortuo annulus detractus. 221
Heſperus in publico ſigillo Locrorum. 92
Hieroglyphicæ literæ in annulo. 96
Hiſtoriæ annulis inſculptæ. 91

I. Jar-

I.

IArchæ Indorum principis annuli. 205
Iaſpis viridis in annulo ſingularem vim habet. 212.213
Icellus Galbæ libertus aureo annulo donatus. 138
Imagines amicorum in annulis. 86.87
Imagines gemmis inciſæ, vel cavæ erant, vel prominentes. 14
Imagines Imperatorum in ferro. 87
Imagines majorum in annulis. 84
Imagines principum in annulo ferre quibus licuerit. 88
Imperator per annulum inauguratus. 194
Indice digito geſtatus annulus dicebatur κοϱιανον. 23
Inveſtiendi per annulum jus penes quem fuerit. 186
Inveſtitura Epiſcoporum per annulum. 184
Joannes Comnenus patri morituro annulum detrahit. 225.226
Joſephus à Pharaone donatus annulo. 7
Iſmenias Thebanorum legatus annulo regi Perſarum facit fucum. 247
Ituri cubitum ponebant annulos. 219
Jeſabel literis mariti annulo ſignatis mandat cædem Nabothi. 101
Judæi Eleazari annulus. 203
Judas ex annulo cognitus. 7
Judas Thamari nurui ſuæ pignoris loco dedit annulum. ibid.
Jugurthæ traditione ſignavit Sylla. 94
Juſtinianus Antoniæ dedit annulum. 159

L.

LAberius Eq. Rom. à Cæſare aureo annulo donatus. 136

Legati ferebant aureos annulos. 120
Leone μαχαιροφόρῳ ſignabat Pompejus. 90
Lex Solonis de ſigillo annuli. 110
Liberti donati aureis annulis. 136. 137
Lignis à vermibus exeſis Lacones olim ſignabant. 6
Lini uſus in ſignando. 36
Lino ſoluto aperiebantur tabulæ. 39
Lino ter per foramina trajecto obſignabantur tabulæ. ibid.
Linum incidere. 39
Literæ obſignabantur. 32
Literarum regio ſigillo ſignatarum apud Perſas magna auctoritas. 33
Literarum ſcriptor cognoſcitur ex ſigillo, manu, ſtylo. 42
Literis principum bullæ appenſæ. 43
Loturi ponebant annulos. 219
Lugentes ponebant annulos. 218
Lyra Muſica in annulo Polycratis. 99
Lyſander dolo Pharnabazi ſeipſum accuſavit. 115

M.

M*Agiſtri annulis donantur.* 197
Majorum imagines in annulis geſtati. 84
Manu qua geſtati annuli. 17
Manumiſſi quando conſecuti jus aureorum annulorum. 140
Maximilianus Mariæ Burgundæ miſit annulum. 162
Medici nacti jus aureorum annulorum ab Aug. Cæſ. 137
Meletii Epiſcopi ſui imagine ſignarunt Antiochenſes. 86. 87
Menas libertus annulo aureo ab Auguſto donatus. 136. 137
Miles clypeatus in annulo. 97

Mili-

Militibus gregariis ius aureorum annulorum datum à Severo Imp. 127
Mæcenas Auguſti literas obſignabat. 34
Morientes ſolebant ipſi annulum alicui ex amicis tradere. 221
Morientibus detrahebantur annuli. 220
Muleaſſes Rex Tunetanus unguentorum odore agnitus. 246
Mutianus annulo Veſpaſiani ſignabat. 34

N.

NAtalitius annulus. 147
Nero veſtem nunquam bis induit. 149
Nonii ſenatoris annulus magni pretii. 148
Nuptiales tabulæ obſignabantur. 27

O.

OBſignatores *qui?* 30
Omen captatum ex annulis. 222
Orbiculus *annuli quid?* 15
Orci galea *quid?* 200
Oi lacus, in quem Daniel demiſſus, annulo fuit obſignatum. 71
Ottho I. Imp. Adelhaidi mittit annulum. 161
Ova aceto macerata per annulum trahi poſſunt. 40

P.

P*Actorum & conventorum tabulæ obſignari ſolitæ.* 25
Pala annuli *quid?* 15
Pallade ſignabat Viglius Zuichemus. 84
Pallas Claudii Imp. libertus aureis annulis ex decreto Senatus uſus. 138

Papa per annulum inveſtitus. 293
Pecunia obſignata. 76
Pharnabazi dolus in obſignando libro, quo ſe laudari putabat Lyſander. 115
Philippus Macedo Alexandro ſigilli curam committit. 224
Πυελὸς vel πυελίς. 15
Pileo naturali ineſt vis conciliandi. 209
Plancus literis Antonii annulo ſignatis cædem Sext. Pompeji mandavit. 102
Plebeji annulis argenteis uſi. 128
Pollice geſtati annuli. 22
Polycratis annulus. 229
Pontifex à Friderico Barbaroſſa inveſtitus per annulum. 193
Principis imaginem in annulo geſtare non ſemper licitum, nec tutum. 88
Probatio per annulum candentem. 238
Promethei fabula de annuli origine. 5
Proſerpinæ raptus in annulo Neronis. 92
Proverbia. { *Gygis annulus.* 199
Ne Symbolum quidem habet. 155
Orci galea. 200
Trahi per annulum. 239 }
Ψῆφος quid? 15
Pythagoræ ſymbolum de Dei imagine non geſtanda in annulo. 81. *de annulo non geſtando.* 240

Q. Qua-

Q.

Quadriga in annulo Plinii. 94

R.

RAna ſignabat Mæcenas. 90
Reges Arachan & Pego bella geſſere pro gemma. 149
Rei ponebant annulos. 219
Rhodogunes imago in ſigillo Regum Perſarum. 91
Richardus Angliæ rex annulo agnitus. 241
Romani à Sabinis vel Hetruſcis annuli uſum accepêre. 8
Roſcius Comœdus à Sylla aureo annulo donatus. 136

S.

SAmothracii annuli *qui?* 11
Scarabæo ſignabant Ægyptii. 91
Sculptura annulorum in ipſo metallo. 78
Sculptura annulorum in gemmis. 79
Secreta vela vel cancellos primo aditu habebant. 61
Secretum vel Secretarium. 60
Senatores ferebant aureos annulos. 120
Sepulchrum Chriſti obſignatum. 71
Servi utebantur ferreis annulis. 128
Servorum in annulis fraus & ſuperbia occulta. 129
Sigilla occultabantur concha. 73
Sigilla plerumque nomen ſignantis denotabant. 102
Sigilla quis primus appenderit. 45

Sigillarius ſtaturarius. 79
Signa adulterina. 110
Signa cognoſcebantur ante aperturam. 40
Signa mutabantur pro libitu. 89
Signare *quid?* 25
Signatores *qui?* 30
Signatorius ſigillaritius annulus. 25
Signum annuli madefactum antequam imprimeretur. 36
Siniſtra manu cur potiſſimum geſtati annuli. 18
Siſeni Perſæ exitium. 107
Sol exoriens quadrigis vectus in annulo Amphitruonis. 92
Solvere epiſtolam. 40
Σμύρις. 79
Σφενδόνη. 15
Sphynge ſignabat Auguſtus. 90
Σφραγιδονυχαργοκομήται. 146
Sponſionis nomine dati annuli. 156
Sponſiones obſignabantur. 28
Statuæ annulis ornatæ. 9
Succinei annuli. 16
Succino gaviſæ mulieres. 17
Supellex obſignata. 71
Supplices gerebant annulos. 219
Symbolum pro annulo. 154

T.

TAbulæ nuptiales obſignatæ. 27
Tabulæ pacta & conventa continentes obſignabantur. 25
Templum obſignatum. 69
Termino ſignabat Eraſmus Roterodamus. 84
Teſtamenta obſignabantur. 28

Teſta-

Teſtamentorum obſignandorum ritus. 29. & ſeqq.
Teſtes claſſici *qui?* 30
Theodoſii in literarum ſubſcriptione facilitas. 113
Θεμιτόδεςα & θριπόβρωτα *ſignacula quæ.* 6
Triumphantes ferreum annulum in digito geſtabant. 121
Trogi Pater curam annuli Cæſaris habuit. 34
Tropæum in annulo Pompeii. 97. *Item militis, quem Timoleon eduxit.* ibid.

V.

V*Alentinianus Imp. annulo Petronii Maximi uxorem ad ſe pellexit & ſtupravit.* 10
Velarii. 63
Vela ſecretis obtenta in cauſis gravioribus. 61
Vela ſecretorum in cauſis levioribus removebantur. ibid.
Velo levato cognoſcere. *ibid.*
ad Velum ſiſti. 63
Venena incluſa annulis. 217
Veneris armatæ effigiem geſtabat Jul. Cæſar. 82
Veneti arrogant ſibi maris Adriatici imperium. 178
Veneti die Aſcenſionis mare Adriaticum ſibi deſpondent annulo aureo mari injecto. 168
Victoriæ effigies cum tropæo in annulo. 96
Ungulus *quid?* 2
Vota obſignabantur. 78

W. *Wen-*

W.

Wenceſlai Imp. facilitas in ſignandis lit ris. 115

Z.

Zipanginorum brachialia magica. 207

FINIS.

GEORGII LONGI,

Sacerdotis, Doctoris, & Ambroſianæ Bibliothecæ cuſtodis primi

TRACTATUS

DE

ANNULIS SIGNATORIIS ANTIQUORUM

SIVE

DE VARIO OBSIGNANDI RITU.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA ... EMANUELE

LUGD. BATAV.
Apud HACKIOS,
cIↄ Iↄ c LXXII.

GEORGII LONGI
TRACTATUS
DE
ANNULIS
SIGNATORIIS.
ANTIQUORUM.

Cap. I.

Quid Annuli, quid ſigilli nomine intelligatur.

A Verbi nomenclatura tractatum aggredi ſuſcepto oneri rem convenientem mihi facturus videor, ſi quid Anulus,

quot ei nomina quotuplex uſus, quidve olim ſigillum fuerit, principio ſtatuam, Principis eloquentiæ conſilium ſecutus 1. de off. ubi, *omnis*, inquit, *quæ à ratione ſuſcipitur de aliqua re inſtitutio, debet à definitione proficiſci, ut intelligatur, quid ſit id, de quo diſputetur.*

Anuli ethymologia. Quibus nominibus anulum antiqui appelarent.

Eſt autem anulus Latine, quod Græce Δακτύλιος à digitorum veſtitu, dicitur: quamquam, & de nomine ipſo non parum ambigi video. Anulum enim à quibuſdam condulum, & condalium, & Græcis, & noſtris ungulum Teſte Plin. Nat. Hiſt. lib. 33. cap. primo (illa fortaſſe ratione, ut Iſidorus ſentit lib. 19. cap. 32. quia ſicut ungula carni, ita gemma anuli auro accingatur; ſicuti & ſamothracius aureus quidem, ſed capitulo ferreo à loco ita vocatus) Ab aliis vero anulum ſymbolum appellatum fuiſſe aperte indicat Plaut. Pſeud. Act. 1. Sc. 1.

Ea cauſa miles hic reliquit ſymbolum
Expreſſam in cera ex anulo ſuam imaginem,
Vt qui huc afferret ejus ſimilem ſymbolum.

Sic apud Terent. Eunuch. *de ſymbolis eſſe*, & alibi, *ſymbolum dare*, ad anulos refertur, ut ibi communiter Terentiani interpretes exponunt. Et Plinius ipſe nat. hiſt. lib. 32. cap. 1. à priſcis

priſcis *ungulum*, habent mm. ſſ. *cingulum*, noviſſime à Græcis, & noſtris *ſymbolum* vocatum, prohibet. Deſumptum autem id nomen ex eo obſervavit Philippus Beroaldus ad 10. librum Apul. de Aſ. aur. quod pro arrha collationis ad jentaculum, ſive prandium faciendum deponi ſoleret. Cum enim nihil aliud *ſymbolum* ſit, quam plurium in rem aliquam collatio ex D. Auguſt. Serm. 115. de temp. recte *ſymbola* pro collatoribus, ſive commeſſalibus accipiuntur, quæ adoleſcentuli in unum pro rata conferunt prandii, vel cœnæ, vel jentaculi cauſa. Sic enim & hodie vulgari ſermone *collationem facere* dicimus, pro *jentaculum ſumere*; quoniam ſcilicet id ex collata pecunia plerumque fieri ſolet. *cap. non oportet diſt.* 43. *Non oportet Clericos ex ſymbolis, quæ vulgus commeſſalia appellat convivia celebrare.* Hujus etiam loci eſt, quod à Platone lib. 11. de leg. adverſus ſordidam convivarum avaritiam in hæc verba præcipitur. *In eo convivii genere, quod ex ſymbolis fit, & ἔρανος vocatur, ſi quis te violatum conqueratur, aut alio quovis modo ſit ea de re controverſia, ita inter ſe partes agant, tanquam nulla hac de re utilis actio cuiquam ſit competitura, ut ſordidis hujuſmodi litibus omnis anſa præcidatur.*

Unde ſit quod vulgo dicitur facere collationem.

Porro Caſaub. animad. in Athen. l. 3. c. 32. differentiam inter σύμβολα & συμβολὴ oſtendens, συμβολὴ, inquit, *eſt collatio eraniſtæ ad convivium, quiſque enim, quod ad manum erat, conſerebat. eæ partes dictæ συμβολαὶ, & convivium ejuſmodi ἔρανος, vel δεῖπνον ἀπὸ συμβολῶν. mutato vero genere σύμβολον vocabant anulum, vel quicquid aliud arræ loco ſolitum dari ei ſodalium, qui jubebatur parare cœnam.* Terent. Eunuch. *Heri aliquot adoleſcentuli coiimus in Piræeo, In hunc diem ut de ſymbolis eſſemus: Chæream ei rei Præfecimus: dati anuli: locus, tempus conſtitutum eſt.* De quo etiam anuli uſu Plin. loquitur lib. 32. *celebratior anuli uſus, &c.* Auſerim tamen dicere, non anulos modo ſymboli appellatione accipi ſolitos, ſed generaliter quidquid arrhæ loco daretur. Sic & Teſſeræ illæ, quarum olim in contractibus uſus loco præſentis pecuniæ, ſymbola dicebantur, ſic Theophraſtus in character. cap. de deſperat. *& cum præſtigiæ ſpectantur ad quemque ſpectantium adire, & ſtipem æream exigere, ac ſi quis ſymbolum afferens, gratis ſpectare poſtulet, cum eo rixabitur*, quo etiam ſenſu accipiendum illud Iſidori lib. 5. orig. cap. 24. ubi ait: *Veteres quando ſibi aliquid promittebant, ſtipulam tenentes frangebant, quam iterum jungentes ſponſiones ſuas agnoſcebant.* Ve-

Verum quidquid ſit, de vocabuli differentia parum laboro, certiſſimum illud eſt, triplicem omnino anulorum uſum extitiſſe. Erat ſiquidem ſuperſtitioſe ſponſalitius anulus, qui modo religioſe eſt, iſque ferreus in fidei ſignum dabatur ſponſæ, & arrhæ loco. Alchernius de laudibus virginitatis, *anulo*, inquit, *ſubarrhatam ſortitur virgunculam*, & Jul. quoque Solin. de Thracum uxoribus, *quæ*, inquit, *præ cæteris ſpecie valent ſubarrhari volent.* eſt enim ſponſalitius anulus ex D. Hier. in cap. 8. Job. & in 111. Iſaïæ, & Beda in cap. 15. Lucæ homil. 40. *ſinceræ fidei ſignaculum, quo promiſſa certa impreſſione ſignantur.* Quod quidem arrhæ genus adeo ſeculis omnibus familiare fuit ut ipſius Dei genitricis Joſephique ſponſalitio illuſtre redderetur. Conſtat ſiquidem ipſi quoque Beatiſſimæ virgini à Joſepho anulum datum eſſe, quomodo D. Laurentii Templum in Peruſina Civitate, ubi religioſiſſime aſſervatur, non mediocriter colitur, quamvis cujuſnam materiæ exiſtat non facile diſcutias. Meminit de eo Jo. Chartal. de ſponſat. B. V. lib. 4. homil. prima. Quin etiam fuit anulus honorarius inſigne equeſtris ordinis, quo Romani ſcribas ſuos, & milites poſt reportatam de hoſtibus victoriam advocatis con-

Anulorum uſus.

cionibus donare ſolebant. Teſtis eſt Cicero. orat. v. in Ver. Cujus etiam rei intuitu Ariſtoteles lib. 7. de Rep. Charthagine legem fuiſſe tradit, ut quot quiſque expeditiones feciſſet, tot digitis geſtaret anulos. Contra vero apud Macedones ſervatum, ut qui nullum in bello hoſtem interfeciſſet, pro cingulo, hoc eſt pro anulo, capiſtro cinctus foret. Sic enim & Romanis perquam familiare fuiſſe legimus, ut anulorum largitione libertos bene merentes in ingenuitatem revocarent, quo pacto L. Sullam Dictatorem Q. Roſcium Comœdum, Cæſarem Dictatorem D. Laberium anulo aureo donaſſe legimus, non quidem ut eos, quos donarent equites Romanos facerent, ſed ut eos eo jure afficerent, quo quidem fuiſſent, ſi lecti equites à Cenſoribus eſſent, quorum illud erat præcipuum. Sed enim plura de eo cap. 5. ubi promiſcue honorarium anulum ad obſignandum inſeruiſſe, patebit. Jam vero tertium anulorum genus ſignatorius, ſive ſigillaricius fuit, quem nos hodie *ſigillum* appellamus, quo ſemper veteres ad obſignandum uſos eſſe video. De eo mihi, prætermiſſa priore examinatione, niſi quatenus forte inſtituto operi inſerviet, præſens negotium erit. Ceterum quoniam, (quod ad ſecundam

Sigilli vox quid proprie fuerit antiquis

capitis

capitis particulam attinet) ſigilli nomen raro apud veteres in rem præſentem animadverterim uſurpatum, conſentaneum arbitror aperire, quid antiquis ſigillum fuerit, & quid modo recentioribus.

Sigillum itaque pro parva, & fictili imagine, ſive hominum ſimulacro ſæpenumero accipi conſueviſſe ex Martiali lib. 14. epigram. 185. cognoſcere licet.

Gloria tam parvi non eſt obſcura ſigillum.

& alibi:

Sum fragilis, ſed tu, moneo, ne ſperne ſigillum.

Ubi Raderus ex Plin. lib. 34. cap. 8. *ſigilla*, inquit, *ſunt icunculæ infra humanam ſtaturam, quas Saturnalibus miſſitabant.* Unde Rhodig. Antiq. lect. lib. 17. cap. 16. & Jo. Brodeus in ſcholiis ad ſecundum librum Epigram. Græc. Epigram. 8. & alii plures ſigna univerſum ea dici, obſervant, quæ humani habitus ſtatura minores ſunt. Quo ſenſu etiam de Tiberio apud Suetonium legimus cap. 43. cubicula plurifariam tabellis, & ſigillis laſciviſſimarum picturarum exornare ſolitum. Horum originem optime omnium Macrob. Satur. lib. 1. cap. 7. in hunc modum recenſet. *Epicadus*, inquit, *refert Herculem occiſo Gergone, cum victor*

Sigillorum huiuſmodi origo.

ctor per Italiam armenta duxiſſet, Ponte qui nunc Sublicius dicitur ad tempus inſtructo, hominum ſimulacra pro numero ſociorum, quos caſu peregrinationis amiſerat, in fluvium demiſiſſe, ut aqua ſecunda in mare devecta pro corporibus defunctorum, veluti patriis ſedibus redderentur; & inde uſum talia ſimulacra fingendi inter ſacra manſiſſe. Sed mihi hujus rei illa origo verior æſtimatur, Pelaſgos (poſtquam fælicior interpretatio capita non viventium, ſed fictilia, & φότ@ æſtimationem non ſolum hominem, ſed etiam lumen ſignificare docuiſſet) cæpiſſe Saturno potius cereos accendere, & in ſacellum Ditis aræ Saturni cohærens oſcilla quædam pro ſuis capitibus ferre: ex illo traditum, ut cerei Saturnalibus miſſitarentur, & ſigilla arte fictili fingerentur, ac venalia pararentur, quæ homines, pro ſe, atque ſuis piaculum pro Dite Saturno facerent, Hactenus ille. Porro ſigilla hujuſmodi oſcilla etiam eſſe dicta tum ex Macrob. ſupra ex eo ritu indicatum eſt, tum ex Virgilii carmine ſecundo Georg. quidam exiſtimant,

Sigilla oſcilla dicta.

Oſcilla ex alta ſuſpendunt mollia pinu.

Interpretantur enim, ut velint fictilia ſimulacra ex pinu ſuſpenſa, quemadmodum, ad ſacras olim arbores lucernæ appendebantur. Sed ea de re Serv. & cum eo plerique juniorum; hoc unum

unum dico, videri noſtros hanc quoque ſuperſtitionem in religionem commutaſſe, quando & ſanctorum ſepulchra, & circum altaria parietes hodie religioſis hiſce ſigillis, quæ nos vota dicimus, onuſti appareant. Sed ex aliis etiam ſigillorum hujuſmodi uſum cognoſcere licet, ac ea quidem in primis dono pueris tranſmitti ſolita, præter citatum Martialis locum, ex illis quoque Spartiani verbis de Antonino Caracalla ſatis aperte colligitur. *Quæ à parentibus ſigillariorum gratia acceperat, ea vel clientibus, vel magiſtris ſponte donavit.* Quin & civium moris fuiſſe, ut ſimilibus ſimulacris æreis, argenteis, atque aureis inter ſolemnia ſigillariorum (ſicuti & à nobis Dominicæ Nativitatis gratia non raro fit) ſeſe invicem donarent ſcribit Guliel. Stuchius antiquit. conviv. lib. 1. Nec non & vicum Romæ fuiſſe, ubi ſigilla fingebantur, ac venalia proponebantur, auctor eſt Gell. lib. 2. cap. 3.

Religioſa ſigillorum commutatio

Vota hodie à nobis dicuntur.

Sigilla dono dari ſolita.

Addiderim ſtatuas etiam ipſas grandiuſculas ſigilli vocabulo non ſemel appellatas, quod præter ea, quæ ſuperius dicta ſunt, variis apud Janum Gruterum ſolertiſſimum antiquitatis indagatorem, monumentis conſtare etiam poteſt. Exemplum ſubjiciam, quod ex Appiani ſchedis alias ſe deſumpſiſſe, refert. Tit. Diis dedicatorum.

Statuæ ipſæ ſigilla dicebantur.

rum.

rum. pag. 57. num. 4. apud Iſaram Fluvium.

MARTI. AVG.
CONSERVATORI.
CORPORIS. SVI.
MERCVRIALIS. AVG.
N. V. EX. JVSSV.
NVMINIS. IPSIVS.
SIGILLVM. MARMOREVM.
POSVIT.

& tit. ac pag. iiſdem num. vero ſecundo collectam Lavinii vetuſtiſſimam inſcriptionem ab Alberto Pighio non vulgaris eruditionis viro idem Gruterus in hanc formam profert.

MAVORTIO.
SACR.
HOC. SIGILLVM.
A. SERVO. TANGI
NEFAS. EST.

Cur ſervis vetitum ſtatuas aliquas tangere.

At vero ne temere cautum quiſquam putet, ut ſervi à ſimilibus ſtatuis tangendis manus abſtinerent, ſciendum in primis eſt, præter deorum aras, in quas nos hodie religioſius impunitatis gratia confugimus, ſtatuas quoque clarorum virorum damnatis olim profugium & tutiſſimum ſalutis aſylum extitiſſe. Sic Decium Magium Cyrenas tempeſtate delatum ad Ptolomæi Regis ſtatuam confugiſſe Liv. tradit. hiſt. lib. 23. Et Suet. in Auguſto *Antonium juvenem ſimulacro Tulli, ad quod*

quod poſt multas, & irritas preces confugerat abreptum interemit; & in Tiber. de Agrip. *Noviſſime calumniatus modo ad ſtatuam Auguſti, modo ad exercitus confugiebant*. Reſque eo evaſit, ut non periculi ſolum fugæ, imago Imperatoris eſſet, ſed calumniæ occaſio. Ea abrepta inferre injuriam licebat, non ſolum vitare. Præcipuum autem ſervorum morem ad eas confugere, expreſſit Seneca de clem. lib. 1. *Servis ad ſtatuam licet confugere, cum in ſervum omnia liceant.* Vlpian. in Pythæanis fragmentis; *ideoque cognoſce de querelis illorum, qui ex familia Tull. Sabini ad ſtatuam confugerant, & ſive durius habiti, quam æquum, vel infami injuria adfectos cognoveris, venire jube, ut in poteſtatem Sabini non revertantur.* & Philoſtratus de vita Apollonii lib. 1. *erat*, ait, *apud Aſpendios aſylum Tiberii, ſtatuæque ſanctiores illis in locis, venerabilioreſque quam Iovis Olympii ſimulacrum habebantur. ita ut impietatis damnatus quidam fuerit, quod ſervum ſuum verberaſſet, qui drachmam argenteam Tiberii imagine ſignatam geſtabat.* Itaque ſubvenerunt mox leges, & ne ad ſtatuas, vel imagines quis confugeret, Senatus cenſuit, eumque qui imaginem Cæſaris in invidiam alterius prætuliſſet *in vincla publica coërceri*, D. Pius reſcripſit l. unic. C.

Summa in ſtatuas non nullas antiquor. obſervantia.

de his, qui ad ſtat. confug. ait Calliſtratus l. 28. de pœnis; ſed & ſtatuæ deorum eodem jure adfectæ ſunt, itaque adſcriptum *à ſervo non tangi.* alia præterea (ne longius ab inſtituto aberrem) eaque diverſa fuit ſigilli ſignificatio, cujus Strabo in ſecundo Geograph. l. meminit, ſcribit enim Eratoſthenem ſolitum appellare ſigilla portiones illas terræ habitatæ, quarum una ſeptentrionalis vocatur, meridionalis altera. Non inficior tamen ſigilli nomine idipſum aliquando intelligi conſueviſſe, quod de anulo ſignatorio, unde & apud Lycophronem ita legitur:

Terræ habitatæ portiones ab Eratoſthene ſigilla appellantur.

Sigilli vocabulum pro anulo ſignatorio & apud veteres aliquando habitum.

Reliqua porro vermiculatum non tangens ædes
Sigillum ſervabit. —

Et in Dione lib. 51. hiſt. Rom. anuli ſignatorii Auguſti, & Galbæ *ſigilli* nomine appellantur, ut & multis aliis locis videre eſt. Is igitur veterum ſenſus fuit de ſigilli vocabulo, mox quid recentioribus, experientia ipſa docet, nil aliud ſigilli appellatione accipi, quam ſignaculum illud uniuſcujuſque proprium, quo ad epiſtolas, pleraque alia obſignanda frequentiſſime utimur, ſive anulus illud ſit, ſive non. Signaculum, inquam, non ſignum cum probatis auctoribus hæc duo plerumque nomina non idem fuiſſe comperiam, quorum diſcrimen ex uno Ori-

quid nobis ſigillum ſit.

Origenis loco lib. 4. in Epiſt. ad Rom. colligimus, ubi *fortaſſis*, inquit, *idem videbitur aliquibus ſignum quod ſignaculum; ſed mihi uterque ſermo multam videtur inter ſe habere differentiam, ſignum namque dicitur, cum per hoc quod videtur aliud aliquid indicatur, ſignaculum dicitur, cum alicui rei ſervandæ pro tempore cuſtodia imponitur, quod nemo alius, niſi ille qui impreſſit reſignare debeat.* Nos hic & anulum quatenus ſignatorius eſt, & ſigillum hoc ultimo modo acceptum examinandum conſtituimus.

Diſcrimen inter ſignaculum, & ſigillum

Cap. II.

De Anuli ſignatorii antiquitate, ſive de primo illius inventore.

VEtuſtiſſimi inſtituti fuiſſe ipſum geſtare digitis ſignatorios anulos, non vulgare teſtimonium illud eſſe poteſt, quod Geneſ. 38. de Thamar muliere ſcriptum eſt. Huic namque pacta concubitus mercedis arrham poſtulanti, *anulum*, ſive *ſigillum*, ut Hebræa dictio reddit, à Juda datum eſſe, legimus. Ex quo ſane more comparatum poſtea crediderim, ut ſignatorium anulum ſibi mutuo darent homines in ſponſionum uſus, & arrhæ loco. Plin. lib. 33. cap. 1. *ad ſponſiones anulo exſiliente*, & Juvenal. Sat. Sexta.

Sigillum Thamar arrhæ loco poſtulat à Iuda.

Anuli ſignatorii uſus ad ſponſiones, & arrhas.

— *Et digito pignus fortaſſe dediſti.*

Demoſth. quoque πρὸς Πανθαίνετον, proponit ſponſionem ita factam φέρε συνδακτύλιον λαβὲ & Plautus Curcul. act. 2. ſc. ult.

Provocat me in aleam, ut ego ludam: pono pallium.

Ille ſuum anulum oppoſivit. —

Unde dici ſolebat anulus fidejuſſor extremæ voluntatis, ad quod alludunt ſequentes verſus:

Talibus à dominis poſt cuncta noviſſimus exit

Anulus, & digito mendicat Pollio nudo.

Quod Timothei ducis exemplo confirmatur, qui Polyæno auctore ſtratag. l. 3. cum in Atticis caſtris nummi inopia cum militibus laboraret, mercatores induxit, ut ſuo ipſius anulo ſignatorio pro numiſmate uterentur. Diſcedentes vero ſigillum redderent, & argentum acciperent, quo facto, abundans mox pecuniis Timotheus conſtitutum precium perſolvit. Vlp. l. 5. §. item ſi inſtitor, & l. ſi gratuitam. de præſcript. verbis §. ult. & l. exempto. n. §. ego illud de act. empt. Cæterum ut jam ad anuli vetuſtatem aſtruendam redeam, Gen. c. 41. traditur Pharaonem Ægypti Regem beneficio acceptæ divinitus ominationis, ut Joſephum excellenti dignitatis gradu

colio-

cohoneſtaret, anulum, quem digito geſtabat, ejuſdem Joſephi manui inſeruiſſe. Ex quibus, & aliis colligitur à qua antiquitate principium mos iſte petat, utpote qui ab ipſis pene humanæ naturæ primordiis profluxerit. Quare nec facile dixeris, quis opifex fuerit, cum & ſcriptores univerſim vera anuli origo lateat. Jam vero quoniam certi quippiam de hac re affirmare non auſim, libet hic locum fabulæ, & mendacio facere. Prometheum Caucaſi rupibus à Jove alligatum fabulantur, quod per ludibrium tecta ſibi in convivio oſſa appoſuiſſet, quod ignem cœleſtem ſurripuiſſet, quodque de ſtupro Minervam ſollicitaſſet. Cæterum cum Jupiter Thetidis amore captus ab eo fatorum præſcio cognoviſſet, naſciturum ex Thetide filium patre majorem, memor eorum, quæ adverſus patrem geſſerat, metuenſque ne par redderetur, à Thetide abſtinuit, ac Prometheum grati animi monumentum ſolvit, ea tamen lege, ut anulum lapide, & ferro compactum geſtaret, ne omnino pœna videretur exolutus. Hoc anulum fuiſſe, hoc gemmam dicunt. Sed hæc ſatis; non enim fabellis rerum vetuſtas comprobatur, ubi tot inſignia ſacrarum hiſtoriarum loca intercedunt. Inter quæ inſignis ad anuli antiquitatem eliciendam

Incerta vera anuli origo.

Fabuloſa anuli origo.

dam locus Exodi cap. 33. ſe offert, ubi à piis mulieribus anulos in donaria collatos legimus. Neque demum Plin. ſententiam (quam alioqui propter ſummam viri auctoritatem apprime revereor) hoc loco admittendam cenſerem, qui cap. 1. lib. 33. nullum Iliacis temporibus anulum fuiſſe aſſeverat, unde & Homerum teſtem vocat, qui & codicillos miſſitatos epiſtolarum gratia indicet, & conditas arcis veſtes, ac vaſa aurea, argenteaque & ea colligata nodi non anuli nota: nam qua ratione Homerum hujus rei auctorem faciat, non video, cum id aperte nullibi ex ipſo conſtet. Neque enim (quod forte Plin. fundamentum fuit) ex Vlyſſis vinculo, quo Aretæ dona arca incluſit id inferre poteſt, cum per id temporis Vlyſſem eo maxime uti par eſſet, quippe quod à Circe venefica jam edoctus fuerat. Demonſtrat id aperte Odyſſ. 8. Homerus in hæc verba:

Plinii ſententia examinatur

Homerus à Plinio an recte citatus.

Ipſe tunc vide de operculo, ſtatim vero vinculum
Circumliga ———
Ne quis tibi in itinere damnum afferat, cum forte
Dormieris dulce ſomnum profectus in nave nigra.
Ceterum poſtquam hoc audivit prudens Divus

Vlyſ-

Vlyſſes —
Statim aptavit operculum, celeriter autem
Vinculum circumligavit —
Vartum quod olim docuit veneranda Circe.

Ad quem locum interpretes communiter vinculum hujuſmodi vulgarium ſecuritatem exceſſiſſe perhibent, & Euſthatius hoc loco, Jacobus Cujac. lib. 37. cap. 12. & Adrian. Jun. in ſuis adagiis monent poſſe proverbialiter *Vlyſſis vinculum* de rebus diligenter, & tuto obſeratis uſurpari; qui ſane mos ciſtas vinculis muniendi ex Laconum inventione evanuit, & clavibus poſtea uti cœptum eſt. *Vlyſſis vinculum de rebus tuto obſeratis proverbialiter dici ſolet.*

Potuit igitur & Iliacis temporibus anulorum uſus viguiſſe, quod vero nodum potius, quam anulum Ulyſſes adhibuerit Circes juſſu factum id eſſe ſupra ex Homero indicavimus. Ego vero interea mirari non deſino, quo pacto tantæ lectionis vir antedicta ſcripturæ loca adeo incautus prætermiſerit, ut ne verbum quidem de illis fecerit, niſi id forte ethnici auctoris cæcitati tribuamus. Ceterum, quod ad anulorum antiquitatem attinet, abunde nos dixiſſe exiſtimo, plura etiam in ſequentibus obiter dicenda occurrent. *Plin. ſacræ ſcripturæ ignarus.*

Cap. III.

Cujus rei gratia fuerit anulus inventus.

Anulus ad ſignandum non ad ornatum inventus

QVamvis de vero anuli auctore nullus adhuc auſerit affirmare, in eo tamen omnes conveniunt, ut non ad ornatum (quod falſo effœminati homunculi, & mulierculæ credunt) ſed ad ſignandum inventum eſſe, doceant. Ita Macrob. Saturnal. lib. 7, ex Attejo Capit. Plin. lib. 33. cap. 1. Alexander ab Alex. lib. 2. cap. 19. Pier. Valer. Hieroglyph. lib. 41. & Budæus lib. 3. de aſſe, anulos ab antiquis non ad decorem, ſed ſignandi cauſa inventos, ac geſtatos fuiſſe, ſcribunt. Hos ſequitur Clem. Alexand. Pædag. lib. 3. c. 2. ubi hæc habet expreſſa verba. *anulus datus ſemel ſponſæ loco arrhæ non ornatus cauſa dabatur, ſed ut obſignaret quæ domi eſſent.* Circulari vero ratione ſponſæ dari ſuſpicor, quia arctiſſimum Matrimonii fœdus perpetuo nec deſtituro amore nitatur. §. 1. de patr. poteſt. vel quia prolis æternitas ſucceſſione quodammodo aquiritur l. Liberorum §. fi. de verb. ſignifi. Hinc Attejus Capito annum *à circuitu temporis* putat quod *an* antiquis *circum* eſſet: unde ambire & Cato in origin. *an terminum* pro *circum terminum*, dixit, & Ægyptii mundum figurantes in orbem pin-

pingebant ſerpentem ſuam ipſius caudam devorantem, quia hæc figura eſt. Et quidem poſtea lege caveri cœptum eſt ff. de verborum ſignifi. l. ſignatorius, ſignatorium anulum ornamenti appellatione non contineri, quem locum Gloſ. ſic explicat, *in proſcriptione bonorum alicujus, ſi de muliebribus ornamentis agatur, ne quis ſibi ſignatorium anulum, aut res alias pannicularias audeat vendicare.* de bo. damna. L. Divus, & ibidem vir doctiſſimus Jacobus Cujac. declarat, anulos ſignatorios quibus cuſtodiæ cauſa ſigillamus inter hominum ornamenta minime recenſeri, quia hos ornatus cauſa non fabricavit, ſed neceſſitas, non minus quam claves, & ſeras. Huc ſpectat etiam quod à Solone lege tab. 24. cautum legimus in hæc verba: *Si quis anulario anulum vendiderit, ſignum ſervari fas eſto:* Cujus rei argumento eſt l. gemma ff. ad exit. Quod autem ſignatorii anuli cura ad matresfamilias propriè ſpectaret, pluribus locis docet Xenophon in Oecon. & Flav. Vopiſc. in Aurel. *Vxori*, inquit, *& filiæ anulum ſigillaricium quaſi privatus inſtituit*, filiæ quidem natu grandiori & jam in matrimonio collocatæ, ut monet Caſaubonus hîc; tantum enim à fœminis ſtudium circa res familiares, tantamque ſolertiam veteribus requiſitam eſſe, Tertull.

Anulus ſignatorius inter ornamenta muliebria non recenſetur à Jure-Conſ.

Ad matres familias anuli cura ſpectat.

tull. ſcribit apolog. adverſ. gent. c. 6. ut matronam ob reſignatos cellæ vinariæ loculos, ſui inedia necarint. Sed & interdum majori natu liberorum à parentibus traditum, colligit D not. ex l. 77. §. 21. ff. de legat. 2. Quare nec poterat uxor, mortuo marito, ejus anulo ſignare, ſi ſe in aliam familiam tranſtuliſſet, imo prohibebatur, remanebatque anulus apud heredes, ut l. ſi quæ ſunt ff. famil. erciſc. Porro quidnam tam oculatos homines effecerit, tamque ad rerum domeſticarum cuſtodiam propenſos, in cauſa id fuit, quod rectam juſtitiæ inſtitutionem non omnes ſequerentur, ex quo & ſervi, & domini juſti ex æquo eſſent; ſigillis propterea opus fuit, quibus tuta quæque reddi poſſent. Quare jure merito citato loco queritur his verbis Plinius. *Quæ fuit illa priſcorum vita, qualis innocentia, in qua nihil ſignabatur; at nunc cibi quoque & potus anulo vindicantur à rapina*; & paulo poſt ejus rei cauſam ſubdens. *Hoc*, inquit, *profecere mancipiorum Legiones, & in domo turba externa, ac ſervorum quoque cauſa nomenclator adhibendus, aliter apud antiquos victum omnem in promiſcuo habebant, nec ulla olim cuſtodia à domeſticis opus erat, nunc rapiendæ comparantur epulæ, pariterque qui rapiant eas & claves quoque ipſas ſignaſſe non eſt ſatis,*

Quid primum homines ad ſignandum impulerit.

gra-

gravatis ſomno, aut morientibus anuli detrahuntur. Sed ne allatis tantum teſtimoniis contenti eſſe videamur, accedat id nobis corollarium, quod Iſidor. lib. 1. de Eccl. offic. cap. 5. in rem præſentem, prodit, ob eam ſcilicet cauſam, Epiſcopo anulum dari, ut non ad elegantiam gerat, ſed quaſi ſignaculum ſecretorum; quare & in ejus traditione hæc ſolent verba proferri. *Accipe anulum diſcretionis, & honoris fidei ſignum, ut quæ ſignanda ſunt ſignes; & quæ aperienda ſunt, prodas.* Sic quoque & Theologiæ, & juris periti anulo donari ſolent, ut notat Alciat. parerg. lib. 8. cap. 10. quia anulo ſignata reſponſa antiquitus Jureconſulti reddere conſueverant Auguſti beneficio l. 11. §. pen. ff. de orig. jur. Quamvis Stephanus Forcatul. alia conjectura nitens, aliter autumet, dari nimirum doctori anulum, vel quaſi jus poſtmodum interpretaturo, vel quod equeſtris dignitatis, ac virtutis inſigne ſit. Ideoque Epiſcopis, & Doctoribus permittitur, non autem ſimplicibus Clericis Gloſ. in ca. ut Apoſtolicæ de privileg. in 6. ubi Doctores explicant, clericos geſtantes anulos, aut Epiſcopos, aut fatuos. Hæc igitur ratio potiſſima fuit, cur ſigilla, & anuli adhiberentur, quæ non ad venuſtatem, ac digitorum elegantiam,

Anulus epiſcopo in ſignaculum traditur non ad elegantiam.

Priſci J. C. reſponſa ſignata reddere ſolebant.

ſed rerum domeſticarum cuſtodiam, vel dignitatem indicandam à majoribus inventos eſſe, ſatis ſupra monſtratum eſt.

CAP. IV.

Quanti Antiquis anulus ſignatorius fuerit.

Anuli curam Cicero Q. F. ſuadet.

Manutii ſenſus.

MAximi olim ab antiquis æſtimatos ſignatorios anulos, atque inter alia domeſticæ ſuppellectilis ornamenta principem locum obtinuiſſe, haud obſcure colligi poteſt ex Ciceronis Epiſtola prima ad Q. Fratrem, qui, exponente Manutio, ne ſigillum ſuum paſſim tanquam dolium circumferri ſinat, ſed illud diligenti coſtodia conſervet, his eum verbis hortatur. *Sit*, inquit, *anulus tuus, non ut vas aliquod, ſed tanquam ipſe tu, non miniſter alienæ voluntatis, ſed teſtis tuæ.* Licet quidem Manutii expoſitio (ut illud etiam obiter adnotarim) à vero Ciceronis ſenſu multum aliena videatur, putantis à vaſe, aut dolio ſimilitudinem duci, quod perquam ridiculum eſt. Verba Manutii hæc ſunt. *Non ut vas aliquod, quod aſſidue circumfertur, ſed vide quibus illum tradas, ne quis, accepta pecunia, ſignet ea, quæ tu non probares, & ne quis eo, quoties velit, uti poſſit.* Non inquam, meo judicio, is Ciceronis ſenſus fuit.

Ego

Ego ſane, locum Ciceronis primum dixerim, non carere mendo, non enim *aliquod*, ſed *aliquis* legi debet, ſic habent nonnulli Codd. Manuſſ. Bibliothecæ Ambroſianæ: Erratum autem inde fluxiſſe arbitror, quod aliqui eodem modo quo Manutius à vaſe deductam ſimilitudinem exiſtimantes, *aliquis* in *aliquod* mutarunt. Deinde aſſero Ciceronem non ad dolium aliquod, ſed ad ſponſorem reſpexiſſe; nam vas, ſi facit vadis, ſponſorem ſignificat, & ſi aliquantulum differt, declarat Varro lib. 5. de ling. lat. ubi hæc habet verba. *Vas appellatus, qui pro altero vadimonium promittebat.* Conſuetudo erat, ut cum reus parum eſſet idoneus incœptis rebus, pro ſe alterum daret, à quo caveri poſtea lege cœptum eſt ab his, qui prædia venderent, vades ne darent; ab eo ſcribi cœptum in lege mancipiorum, vadem ne poſceret. *Locus Ciceronis restitutus.*

Ait igitur Cicero cavendum eſt tibi, Quinte, ne anulus tuus ſit tanquam vas alienæ voluntatis, id eſt ne aliquis tuum quæſtum hac ratione faciat in provincia, dum anulo tuo multa obſignat, te inſciente, corruptus largitione alicujus provincialis: fuiſſet enim tunc anulus vere ſponſor alienæ voluntatis, id eſt eorum, qui corrupti fuerunt, nam ſicut creditores vades

poſtu-

poſtulant, ita illi provinciales, ut temere pecuniam darent iis, qui polliciti erant ſe obſignaturos Prætoris edictum, aut interdictum aliquod, poſtulabant ante vadem. Is autem erat prætoris anulus; obſignationem enim ubi viderant, decipi ſe poſtea poſſe non credebant.

Honorificentiſſimum apud antiquos donari anulo.

Verum enim vero non ex uno tantum ſignatorii anuli æſtimatio, dignitaſque comprobatur. Scribit Alex. ab Alex. genial. dier. lib. 1. cap. 26. & lib. ſecundo c. 19. donari anulo apud Perſas, maxime fœderis vinculum, ac intimæ amicitiæ, plenariæque quidvis agendi ſcribendive poteſtatis ſignum fuiſſe: Conſtat enim Perſarum Reges ſignatorios anulos geſtaſſe, quos, ubi res poſcebat, digito detractos fido alicui amico ad obſignandum dabant, & quod hoc ſigno confirmatum eſſet, ſic ratum apud omnes, ut nefas violare. De Pharaone, & Joſepho ſuperius dictum eſt. Antiochus vero, de quo Machab. lib. primo cap. 6. filii imperiique totius curam Philippo cuidam dato ei proprio anulo, commiſit. Pauſan. quoque Phocic. lib. decimo, Phocum Æaci filium anulo gemmato ſignatorio à Jaſæo pro veteris gratiæ reconciliatione donatum eſſe, tradit. Neque præterea vulgare loci hujus teſtimonium illud erit, quod cap. 3. libri

libri Eſther ab Aſſuero factum perhibetur, qui ut ſuam in Mardocheum voluntatem declararet, ipſumque in locum Aman ſufficeret, anulum ſignatorium, quem ab Aman in crucem ſuffigendo recipi juſſerat, digito ſuo detractum, ſumma ei benevolentia tradidit, ſummoque eum apud ſe loco eſſe, palam hac teſſera confirmavit. Tiſſaphernem quoque aliquando à Clearcho rogatum, Cteſias refert, ut pectinis copiam ſibi faceret, mox anulum ſuæ amicitiæ mutuæ ad neceſſarios, & familiares Lacedæmone ſuos inſigne ſibi dediſſe, in cujus palla Caryatides ſaltantes inſculptæ viſebantur. De Mentore vero Hermiæ anulum accipiente, ipſiuſque nomine literas ad arces, & omnia dedenda conſcribente Diodor. Sicul. lib. 16. & Polyæn l.6. meminerunt. Sic movente in Bizantinos Philippo, cumque annum ætatis ſextum decimum Alexander ageret, demandatam ei Macedoniæ, & *ſigilli* curam, ſcribit Plutar. in Alex. Quin etiam memoriæ proditum à Juſtino hiſtorico lib. 12. Curtio lib. 10. legimus; ipſummet Alèxandrum Magnum jam jam animam agentem, præcluſa voce, exemptum digito anulum ipſum Perdiccæ ſummo copiarum Duci tradidiſſe. Id ipſum etiam ab Auguſto factum videmus, qui moriturus

turus ſignatorium anulum Agrippæ familiari ſuo in poteſtatis ſignum exhibuit, ut ex Dione lib. 53. Xiphilinus ſcribit. Accedit, quod de Tiberio Valer. Max. lib. 7. cap. 9. & Suet. c. 73. memorant. Is enim deficiens exemptum digito anulum, quaſi alicui traditurus parumper tenuit, poſtea vero adhuc animam expiranti, Caligula de digito detrahi, juſſit, in Caligula c. 12. idem adjicit. Atqui ipſe etiam Hegeſippus hiſt. lib. primo cap. ultimo refert, Ptolomæum Alexandri mortui anulum digito detraxiſſe & in concionem protuliſſe. Patet id in eam rem quoque Ciceronis locus in orat. pro Roſc. Amer. non longe à fine, ex quo maxima anuli exiſtimatio colligitur, ubi Chryſogonem alloquens, ait, *Si veſtitum, quo ipſe tectus erat, anulumque de digito ſuum tibi tradidit.* Neque præterea illud omiſerim, quod de Cæſare Suet. ſcriptum reliquit, ut quo loco anuli ſignatorii apud omnes fuerint, clarius innoteſcat. *Ille*, inquit, *cum in alloquendo, exhortandoque ſæpius digitum lævæ manus oſtentans, affirmaret, ſe ad ſatisfaciendum omnibus, per quos dignitatem ſuam defenſurus eſſet, anulum quoque æquo animo detracturum ſibi.* Sed enim quanti faceret & Verres ſignatorios anulos, declarat Cic. lib. 4. in eundem act. ſecunda, qui ejus
in

in ſurripiendis anulis aviditatem his verbis inſectatur. *Quam multis iſtum putatis hominibus honeſtis de digitis anulos aureos abſtuliſſe? nunquam dubitavit, quotieſcumque alicujus gemma, aut anulo delectatus eſt*; quod autem de ſignatoriis Cicero intelligit, cap. 9. demonſtrabimus. Ad quod illud Horatii etiam alludit lib. 1. Od. 9.

Pignuſque direptum lacertis
Aut digito male pertinaci.

Et illud Terentii Hecyr. act. 5. ſc. 3.

Homo ſe fatetur vi in via neſcio quam compreſſiſſe,
Dicitque ſeſe illi anulum, dum luctat detraxiſſe.

Maximam vero præ cæteris anulorum æſtimationem arguit ea Annibalis ſolertia, quam ex Plutarcho diſcimus in Marcello. Is, cæde nunciata Marcelli, cum in tumulum properaſſet, corpuſque contemplatus eſſet diu, & robur, ac ſpeciem conſideraſſet, nullum ei dictum excidit arrogantius, nec lætitiam vultu, ut alius fortaſſis, acri, & gravi ſublato hoſte, præ ſe tulit, ſed ad inſperatam mortem obſtupeſcens, anulo ejus ablato, cætera vilipendens corpus eximie ornatum, & cultum honorifice cremavit. Cui non abſimile factum à Cæſare, idem Plutarchus memorat in Pompejo ad finem. In Ægyptum enim veniens, eum qui ca-

caput Pompeji ſibi obtulit, ut deteſtabilem averſatus, anulum ejus accipiens illachrymavit.

Per anuli traditionem heredes olim deſignati.

Sed quid jam plura? cum & leges ipſæ per anuli ſignatorii traditionem indicari olim heredes, decernerent; Ita Papinian. in l. cum pater §. pater. D. de legat. ſecundo. *Pater pluribus filiis heredibus inſtitutis moriens, claves, & anulum cuſtodiæ cauſa majori natu filiæ tradidit.* & Vopſc. de Aurel. *uxori, & filiæ anulum ſigillaricium quaſi privatus inſtituit.* Valer. vero Maximus lib. 7. cap penult. & ult. de Tito Barulo refert, ipſum morientem Lentulo Spinteri, cujus vivens animum amantiſſimum ſenſerat, anulos ſuos, perinde, atque unico heredi tradidiſſe. Et Marcus quoque Popilius, cum Opicum Gallum ab ineunte ætate ſibi familiariſſimum decedens pro vetuſto amicitiæ jure ultimo complexu, & oſculo unum de multis, qui ante eum aſſidebant, judicaret, anulos ſuos ei tradidit, ne quid videlicet ex ea hereditate, quam nullo pacto aditurus erat, amitteret, quos poſtea Opius vir diligens in locellum, ſive ſacculum, quam burſam vocamus depoſitos, & à præſentibus aſſignatos heredibus illius exheres ipſe reddidit.

Neque vero ſolum ſuperadictis rationibus à Principibus viris domeſticis ſuis,

ſuis, atque à patribus familias filiis datos anulos video, ſed & falſis gentilium Diis, aut etiam parentibus ipſis ſuperſtites honoris, & gratitudinis ergo ſæpiſſime poſuere. Teſtantur id aperte inſcriptiones vetuſtiſſimæ, quæ paſſim apud Gruterum reperiuntur, libuit autem hoc loco ejus exemplum ſubjicere, quæ tit. Diis dedicat. p. 59. his verbis habetur.

Anuli Diis parentibusque dicati.

VENEREM. AVG. CVM. PARERGO.
ITEM. PHIALAM. ARGENT.
ÆMIL. RVST. F.
ITEM. TABVLAM. ARGENT.
M. ANNIVS. CELCITAN. TEST.
SVO.
POST. MORTEM.
ÆMILIÆ. ARTEMISIÆ. VXORI.
ET HEREDI. SVÆ. PONI. JVS.
ÆMILIA. ARTEMISIA. TIRA.
POS.
EADEMQ. DE SVO. ANVLVM.
AVR.
GEMMA. MELIORE.

Inſomnia de anuli ſive ſigni comminutione quid antiquis portenderent.

Illud quoque quod à priſcis ſomniorum obſervatoribus de anulo traditur, ſummo eum loco habitum, manifeſte arguit, cujuſmodi eſt, quod Artemidorus Oneirocrit. lib. 5. cap 32. ariolatur his verbis. *Viſus eſt ſibi quis anulum ſuum, quo omnia obſignabat ejeciſſe, deinde quærens lapidem, qui in ipſo*

erat,

erat, in multas partes comminutam reperiiſſe; ita ut de cætero inutilis eſſet annihilata, ſunt ipſi omnia negotia per quinque & quinquaginta dies. Atque id à nobis pro capitis corollario poſitum ſit.

CAP. V.

Quemnam maxime Anulum geſtare deceret, qualem, an plures quam unum, quove digito ferendum, veteres dixerint.

AD ea, quæ de anulorum præſtantia ſuperius, illud etiam inſigne ſplendoris argumentum accedit, receptum uſu quondam à priſcis, ut non niſi ingenuis viris aureum anulum geſtare licuerit (aureum inquam, nam alioqui & ſervis ferreum ad ſignandum nempe conceſſum fuiſſe, infra indicabimus) quo veluti indice ipſorum libertas monſtraretur, & equeſtris ordo à ſervorum turba diſtinctus foret. Ejus rei teſtes erunt Macrob Saturnal. lib. 7. ex Att. Capit. Pier. Valer. Hieroglyph. lib. 41. & alii juniorum plures, qui liberos ſolummodò homines, & quibus fides adhiberetur, anulum habuiſſe, teſtantur. Quam quidem diſtinctionis rationem paulatim, cum luxuriantis ævi abuſus, tum impudentiſſimorum ſervorum ſuperbia penitus abrogavit; cum enim nullum ſer-

Vetitum ſervis anulum aureum geſtare.

ſervis jus eſſet aurei anuli in propatulo geſtandi, ecce, novitio invento, alii ferro aurum ſuperinduxere, alii aurum merum, purumque decolorarunt & in ferri modum deformarunt; id enim certe fuit. Aurum geſtabant, nec videbantur geſtare cum colore aliquo atro (hodie etiam uſitatiſſimum) id velarent. Nam ſervis certe, aliiſque vulgaribus homunculis anuli tantum uſum fuiſſe teſtantur Iſid. libro 19. cap 32. & Statius in lachrymis Hetruſci:

Mutavitque genus, levæque ignobile ferrum
Exuit, & celſo natorum æquavit honore.

Quibus accedit Appiani teſtimonium lib. 1. bell. civ. ubi refert à Tribunis in exercitu Romano aureos, ferreos à reliquis geſtatos eſſe. Porro de libertinis Carol. Sig. de antiq. jur. civ. Rom. lib. 2. ſcribit, non ingenuos modo, ſed & ipſos aliquando libertinos aureis donatos eſſe, eo nimirum conſilio, ut eiſdem & equeſtria ornamenta, & liberorum jura ea largitione tribuerent, unde ſcriptum etiam reliquit Ulpian. cap. de jur. anul. aur. qui tali jure affectus eſſet, eum tanquam ingenuum vivere, tanquam libertum mori, quod nimirum patronus præteritus adverſus ejus tabulas poſſeſſio-

nem

nem obtineret. Quare cum dicat Dio, Menam Sexti Pompeii libertum poſt proditam patroni ſui claſſem anulo aureo ab Auguſto eſſe donatum, & in equitum cenſum adſcriptum, eo munere in ingenuitatem aſcitum, interpretatur Suet. ſcribens Auguſtum neminem unquam libertinorum cœnæ adhibuiſſe, excepto Mena, ſed aſſerto in ingenuitatem. Quo de jure hæc eodem in loco Dio adjicit, nemini quondam Romano non libertino ſolum, ſed ne ingenuo quidem anulos ferre aureos, præterquam ſenatoribus, & equitibus licuiſſe. Unde Tiberio Principe, Plinio auctore, anno ab urbe condita DCCLXXV. anulorum auctoritati forma conſtituta eſt: quo tempore ſtatutum, ne cui jus eſſet aurei anuli geſtandi, niſi cui ingenuo ipſi, patri, avoque paterno ſeſtertia CCCC. cenſus fuiſſent, & in lege Julia theatrali, in quatuordecim ordinibus ſedendi. T. Livius lib. 3. decad. 3. ſcribit, neminem poſſe, niſi equitem aureum anulum habere; quare equeſtris ordinis inſigne erat. Id ipſum de Athenienſibus cit. loco teſtatur Alex. ubi ferreum tantum anulum ad ſignandum geſtaſſe, tradit. Majora etiam libet adferre, quæ ex Tacito in lib. de moribus Germanorum capite 31. didici; conſueviſſe Cattorum for-

Athenienſes ferreum anulum tantum geſtarunt.

fortiſſimos quoque ferreum anulum, velut vinculum geſtare, donec ſeſe cæde hoſtis abſolverent, ignominioſum ſibi exiſtimantes, quod auribus, oculiſque accepiſſent, geſtamen id apud Romanos ſevorum peculiare fuiſſe. Optime vero omnium Lacedæmoniorum Reges ſapientiſſimi tanto huic futuro luxui conſuluere. Unde & 3. lib. legum, quas Nicolaus Cragius diligentiſſime collegit, ac recenſuit, commentariis etiam adjectis, tab. inquam 6. de habitu inſtitut. 8. ita cavetur: *Anulus in digito tantum ferreus ſit.* Sane ferreum fortes decuit; itaque Lacedæmonii non aureo uſi ſunt, ſed ferreo, de quo Plin. cit. loco, ubi adimens antiquiſſimis Romanis tum Regibus, præter Numam, & Servium, tum & aliis anulos, miratur Tarquiniorum ſtatuas etiam ſine anulis eſſe, cum ii ex Græcia, unde & anuli uſus profluxit. Ex quo diſcere licet, fuiſſe quidem Lacedæmoniis, aliiſque anulos, ſed ferreos virtutis, ac fortitudinis indicium, potius quam corporis ornamentum: habitum enim ferreum à majoribus, & validius, & conſuetius ei uſui, teſtatur Varro. juris, porro aureorum anulorum originem extitiſſe, veriſimile eſt, à Gn. Flavio Annii filio, Appiique Claudii Cæci ſcriba, qui legis actiones populo Ro-

Lacedæmoniis ferreus tantum anulus permiſſus.

Origo anulorum aureorum à quo.

Romano vulgavit, id eſt ſolennes, & certas agendi formulas; quæ antea penes principes civitatis viros, Appium maxime, religioſe aſſervabantur.

Tam gratum id munus populo fuit, ut licet libertini filius, Tribunus plebis, & ſenator, & Ædilis curulis crearetur, in gratiam tanti beneficii l. 11. § poſtea cum ff. de orig. jur. Ceterum quamvis ante Cn. Flavium non fuiſſet aureorum anulorum uſus frequens, ipſe tamen uſus eſt, ſi Plinio creditur cit. loco, nempe velut ingenuus, & qui jus civile in manus populi miſiſſet, & vulgaſſet. Neque hic omitto, invaluiſſe quondam, ut cauſarum patroni anulis honeſtarentur. Juvenal. Sat 7.

Patroni cauſarum anulis decorati.

——— *Ciceroni nemo ducentos*
Nunc dederit nummos, niſi fulſerit anulus ingens.

At verò de numero, illud æque ſcriptores ſentiunt, plus quam unum habere non licuiſſe, quo ſcilicet domeſtica obſignarentur; Ejus vero rei inſignis Divi Clementis Alexandrini locus extat tertio Pædagog. cap. XI. ubi ait: *Quod ſi oporteat, nos quoque, qui Rempublicam gerimus, & in agris etiam alia opera exercemus, & ſæpe etiam ſimus ſine uxoribus*, (indicans ſignaculi curam ad matresfamilias ſpectaſſe, ut etiam alibi oſtendimus) *non-*

Turpe plures anulos geſtare.

nun-

nulla, ut ſint tutiora obſignare, dat nobis quoque unum ad hoc ſignaculum: alii autem ſunt abjiciendi anuli. Quinimò pluribus uti, turpe fuiſſe, affirmant Gothof l.74 de V. S. & Iſidorus Orig. lib.19. cap.32. cujus etiam rei argumento eſſe poteſt Gracchi in Mevium invectiva. *Conſiderate Quirites ſiniſtram ejus, en cujus auctoritatem ſequimini, qui propter mulierum cupiditatem, ut mulier eſt ornatus.* Quod ſi quando duos à Craſſo geſtatos anulos ſcriptores prodiderint, id ei ob ingentes opes tributum, ſimul aſſeverant, licet in uno tantum ſignum habere licuerit. Cujus fortaſſe rei intuitu, & hodie Aſſyrii ſingulos ſignatorios anulos geſtant, Jo. Bohemus de gent. morib. lib.2. capite 3. Quin pleroſque etiam Romanorum pro gravitate anulis abſtinuiſſe, idem Iſidorus memorat. De fœminarum vero honeſtate illa majorum inſtituta vigebant, quæ modeſtiæ, & ſobritati patrocinabantur, cum aurum nulla norat, ut Tertullian. ſcribit Apol. adverſ. gen. cap.6. præter uno digito, quem ſponſus oppignoraſſet pronubo anulo, vel duobus ad ſummum, ut Iſidoro placet. Sed laxatam ſanctæ huic diſciplinæ viam fecit temporum incuria, luxus cuncta occupavit. Singulos modo digitorum anulis onerare

non ſufficit, tres etiam uni minimo congerere, non pudet. Licet quidem & Plinii, & Senecæ temporibus abuſum hunc invaluiſſe, ex Plin. cit. loco & Seneca Natural. quæſt. lib. 7. cap. 31. manifeſte appareat. *Exornamus*, inquit Seneca, *annulis digitos & in omni articulo gemma diſponitur*, & Iſidorus lib. 19. cap. 32. Orig. *At nunc*, inquit, *pro auro, nullum fœminis leve eſt, atque immune membrum.* Atqui ejus generis lapillos, gemmaſque univerſim incluſas habent, ut à cerdone equitem, & à vili muliercula nobiliſſimam viraginem haud facile dignoſcas. Dedecet id ſane, viles præcipue homunculos, & quibus capiſtro manus obligare præſtaret. Meminerint, Principibus quandoque viris luxum hujuſmodi exitio fuiſſe. Neque enim Nonnio Senatori utilis fuit gemma 20 millibus ſeſtertiis taxata, propter quam ab Antonio proſcriptus fuit. Obfuit & in ſummum exitium gemma Conradino Neapolitano Principi, qua ſi caruiſſet, in tantum diſcrimen mortis turpiſſimæ non incidiſſet, latuiſſetque hoſti, nec captus, nec occiſus in hiſtoriarum libris legeretur. Nam adverſus eum cum Carolus Neapolitanorum Rex fuiſſet victoria potitus, ipſe agaſonis ſumpto habitu aufugiens, retento in digitis anulo

Anulorum quandoque luxus damna pleriſque intulit.

anulo pretioſiſſimo incautus ſeſe prodidit, non agaſonem, ſed magnum principem: piſcator enim ex gemma ſimulatam credidit perſonam, atque ideo captus, ultimo ſupplicio capitis abſciſſione publice Neapoli multatus eſt. Peperit igitur anuli affectata gloria domino ſuo ſummam ignominiam, cum vitæ interitu, ſed & præterea Heliogabali luxus à paucis commendatur, quem ſingulis quoque diebus novos variaſſe anulos, eundemque nunquam bis induiſſe, traditur. Neque demum aliam ob cauſam Cyrenenſium mores ſcriptores redarguunt, quam quod; ut Ælian. ſcribit variarum hiſtoriarum lib. 12. cap. 30. eorum abjectiſſimi, & contemptiſſimi decem minarum pretii ſigilla habuerint, anuloſque mirabili arte ſculptos.

Cur in digito minimo proximo anulum veteres geſtarent.

Sed jam quibus digitis geſtarent inſpiciamus. Veteres quidem Græcos anulum in ſiniſtræ manus digito, qui minimo eſt proximus, habuiſſe teſtis eſt Gell. lib. 10. cap. 10. Romanos quoque homines, ajunt, ſic plerumque uſitatos anulis, quod in ſtatuis Numæ, & Servii obſervavit Plin. cauſamque hujus rei Appian. in libris Ægyptiacis dicit, quod inſectis, apertiſquè corporibus, ut mos fuit, quas Græci ἀνατομὰς vocant, compertum

eſt, quendam tenuiſſimum nervum ab eo uno digito, de quo diximus, ad cor hominis pertingere, viſumque eſſe, eum potiſſimum digitum tali honore decorandum, qui continens, & quaſi connexus cum principatu cordis videretur. cap. fœminæ, 30. q. 3. Qua de cauſa etiam Macrob. teſte lib. ſeptimo Satur. Ægyptiorum ſacerdotes circa deorum aras poſiti, hunc in ſingulis digitum confectis odoribus illiniebant, ac propterea anularem, medicinalemque appellabant. Alii putant in hunc digitum anulum immiſſum fuiſſe, ne aurum tam facile obtereretur (ignaviſſimum enim eum eſſe inter omnes digitos manifeſtum eſt) ideoque ad auri, & gemmarum incolumitatem aptior viſus eſt, non enim exporrigi ſine aliorum comitatu poteſt, unde minus attritui obnoxius eſt. Accedit lævæ manus opportunitas, in quam relegatus eſt, quod dextera otioſior eſſet, quæ plurimum negotiorum gerit. Ad quod facere videtur Gracchi in Mevium paulo ante citata invectiva, cum ait, *Conſiderate Quirites ſiniſtram ejus, &c.* Poſtea autem, procedente tempore, & pollici proximum induere etiam deorum ſimulacris, vocaturque à Polluce l. 2. cap. 1. ejus digiti anulus προχείριον, ſicuti ἀγκρὲς, qui in minimo geſtatur. Galli

Galli vero, & Britanni medium, mox minimum noſtri Græcorum more, quod ſane convenientius inſtitutum fuiſſe, docet his verbis Clem. Alex. pædag. lib.3. cap.11. *Sed neque eſt à viris anulus in articulo ferendus, hoc enim eſt muliebre. ſed in parvo digito, atque adeo in extrema ejus parte eſt demittendus: ita enim erit manus proxime ad operandum expedita in iis, in quibus ea egemus, neque facile excidet ſigillum, quod majore articuli ligamento cuſtoditur.*

Ceterum de eo quidquid ſcriptores dicant, nam & hodie pro animi ſententia quiſque anulum geſtat. Sane & Epiſcopis anulum in eo digito, de quo priore loco diximus, geſtandum eſſe, tradit Iſid. lib. primo de Eccleſiaſticis cap.19. & Imol. in cap. Clerici de vit. & honeſt. Cler. quanquam uſu receptum fuerit, ut à nonnullis ipſorum in indice manus dexteræ geſtetur; quod inſtitutum putarem tum Hebræorum Jer. 22. *Etiamſi Ieconias anulus fuerit in manu mea dextera, inde evellam illum*, tum etiam quod digitus index ſalutaris dicatur Suet. in Aug. cap 80. Trebell. Poll. in vita M. Septimii: *ſalutaris* vero appellatur inquit Apul. lib.1. & Martianus Capella de nuptiis Philologiæ, quia ſilentium indicat. Neque demum anulis digitos

Quo digito anulus Epiſcopo geſtandus.

Anuli à veteribus in auribus geſtati, & propterea irriſi.

onerare antiquitati ſat fuit, ſed auribus quoque ipſis (ne novitium inventum putes) inſerere non dubitarint, quod tamen vitium non omnibus commune, ſed Barbaris præcipuum maximeque Pœnis, qui propterea male apud Romanos audiebant, neque mediocriter probris afficiebantur. Argumento ſunt, quæ Plautus in Pœn. act.5. ſc.2. ait *Milphio viden', homines ſarcinatos conſequi; at ut opinor, digitos in manibus non habent.* AGORAS. *quid ita?* MILP. *quia incedunt cum anulatis auribus.* & Lucill. *Nequam eſt, aurum aures cujus vehementius ambit.* Unde etiam jocus Cic. in Afrum; *atqui aurem foratam habes.*

CAP. VI.

Quæ ſigna veterum in anulis.

POſtquam anulorum primordia ab ipſius pene mundi origine ducta, præcipuamque de illis veterum curam longa ſatis adhuc animadverſione perpendimus, reliquum eſt, ut quæ ad eorum uſum maxime ſpectant, ſingulas ſigillorum formas ac ſpecies proſequendo, quam ſtrictiſſima oratione tractemus. Plurifariam autem ſignare antiquos conſueviſſe conſtat. Nam primum nudæ dumtaxat literarum notæ habebantur, ut obſervavit

Meurſ.

Meurſ. exercit. critic. part. 2. cap. 9. mox vero ſcalptura multiplex in uſu fuit, de qua Plin. lib. 33. cap. 1. Erat vero in ipſa materia non in gemmis, quas poſtea demum addere cœperunt, ut ex Macrob. lib. 7. cap. 13. patet. Succreſcente autem luxu, adſcitis gemmis, deſitæ literæ, ſculpturæ locus fuit, ſed, & hoc varie, nam Romanis quidem anulo tantum ſignatorio, incluſa ſcilicet gemma, ſculpturam vel imaginem aliquam habente ſignare conceſſum legitur ff. de liberis, & poſtu. Cujus ſane moris (ut de iis primo loco dicamus quorum jam mentionem inſtituimus) ſuperiorem Africanum Principem fuiſſe tradit Alex. ab Alex. gen. dier. lib. 2. cap. 19. qui primus ſaxi fragmentum Sardonichen nimirum auro incluſum, gemmæ loco geſtarit, quod ſola gemmarum ceram non auferret. Hodie tamen præter eam inciduntur & aliæ, Achates ſcilicet, Onix, & Sarda; ſed & Adamas, cujus novitii princeps fuit Jacobus Treccia, qui primus (ut refert Antonius Guevar.) gentilitia ſtemmata Philippi Hiſpan. Regis ea gemma ſculpſit. Sed ante Africanum certe Joſephi anulum, quem à Pharaone Ægypti Rege dono acceperat, ſignum aliquod incluſum habuiſſe, fateri neceſſe eſt, crucis for-

Africanus pater prior gemmam ad ſignandum auro incluſam habuit.

Sardonix ceram non aufert.

Joſephi anulus.

taſſe formam reddens, ſi Gretſero credimus lib. 4. cap. 8. de ſancta cruce. Quin & David ipſe Propheta Regius (quod Meurſii obſervationi repugnare videtur) ut teſtatur Greg. Tholoſan. lib. 6. de Rep. cap. 16. Leonem in anulo inſculptum geſtavit, quem poſtea etiam ſequuti ſunt reges Judæ, ut narrat Rabbi Abraham in Cabala hiſtoria cap. 1. & 17. eo fortaſſe conſilio adducti, quod ipſe Leonem necaſſet, vel quod ſignificaret illud: *vicit Leo de tribu Iuda radix David.*

Sigillum Davidis quale.

Verum reliqua jam antiquitatis ſigna perſequamur. Plinius lib. 37. capite 1. & Suetonius in Octavio cap. 40. ipſum adeo ſilentii amatorem fuiſſe, ſcribunt, ut Sphyngem in anulo inſculptam geſtarit, qua literas, ac diplomata ſignare ſolitus eſſet, eo fortaſſe intuitu, quo Ægyptii, qui in foribus templorum Diis dicatorum Sphynges pingebant, ut indicarent, divina dogmata, ſacraque myſteria per ænigmatum nodos eſſe inviolabiliter cuſtodienda. Erat ſiquidem Sphynx monſtrum quoddam, teſte Diod Sic. lib. 40. & Plinio lib. 8. c. 21. cujus caput, & manus puellæ ſimilitudinem, corpus canis, ala avis, vox hominis referebant; quamquam mox, mutato conſilio, ad fugiendam detractionem eorum, qui ejus literas,

Augusti.

Quid Sphynx

&

& edicta Sphynge ſignata accipientes, illa ænigmata afferre dicebant, Alexandri Magni imagine, per multum temporis eſt uſus; nihil tamen refert; noviſſime poſtea ſua ipſius imagine uſum etiam eſſe inſculpta à Dioſcoride artifice ſculpendis gemmis peritiſſimo, quam in ſignando in uſum ſequentes principes, Galba excepto, traxere, qui ex Dione, & Cæl. lib. 6. cap. 29. Signatorium habuit anulum majoribus ſuis familiarem, *canem* ſcilicet *ſeſe è prora proclinantem*. Nonnulli Harpocratem, Ægyptioſque Deos inſculpſere; notaque eſt Pyrrhi gemma, in qua Apollo, & Muſæ cum ſuis inſignibus non effictæ ſed nativa ſpecie viſebantur, & anulus Syllæ, in quo, ut refert Valer. Max. lib. 8. c. 14. traditus Jugurtha inciſus erat. Celebratur quoque Mæcenatis rana, & enſifer Leo, ac trophæa Pompeji; nec non Seleuci fatalis anulus, in quo anchora efficta viſebatur, cujus imago in femore poſteris familiæ nativa apparuit. Quin & Auguſtus corpore maculoſo in modum & ordinem Cæleſtis urſæ notas habuit, & Lacedæmoniorum Regem Darium aquilæ ſigillo draconem unguibus tenentis uſum eſſe ſcribit Joſeph. de antiquit. Judaic. lib. 12. cap. 5. Plinius quoque junior Bythiniæ proconſul, quadrigas ſe in ſignum

Galbæ anulus. *Pyrrhi.* *Syllæ.* *Mæcenatis.* *Pompeji.* *Seleuci.* *Darii.* *Plinii.*

P 5 ad-

adhibuiſſe, ſæpius memorat. Proditumque memoriæ eſt, Macrianorum familiam hoc habuiſſe proprium, ut Alexandri magni imagines tam viri, quam fœminæ in anulis deferrent, & reliqua ſupellectile inſculptas. Thucydid. etiam narrat, Perſarum reges, Cyri imaginem in anulis, aliquando Darii, ad cujus equi hinnitum rex primus creatus eſſet, habuiſſe. Marcus vero Tullius de finibus Epicuri ſtudioſos memorans; *Epicuri*, inquit, *imaginem non modo in tabulis, ſed etiam in anulis* (Nonnius legit, *in anellis*) *habebant*. & apud Lucianum in Philopſeude, Philocles gloriatur, quod anulum haberet ſacrum Pythii Apollinis imaginem exprimente ſigillo, quocum (diabolo ſcilicet) ad libitum colloquebatur. Quemadmodum etiam plerique libidini dediti nudatos anulis eos habuere, quos amarent, vel amicas, ut ne ſi vellent quidem, poſſent affectionis, & amoris obliviſci, quod libido, & intemperantia in mentem perpetuo revocaret, ut etiam infra oſtendam. Ejuſmodi eſt, quod apud Plaut. Pſeud. act. I. ſcen. I. legitur.

Macrianorum.

Perſarum reges.

Epicuri imago in anulis.

Tuam amicam video Calidore. Ca. *ubi ea eſt, obſecro.*
Eccam in tabellis porrectam, in cera cubat.

Alii

Alii ſub anulis venena clauſere, ſicut Demoſthenes ſummus oratorum Græciæ, gemmaſque mortis gratia habuere, Plin. lib. & cap. cit. Sic Execeſtus Phocenſium Tyrannus, ut ſcribit Ariſtoteles in lib. de rep. Phocen. duos geſtabat incantatos anulos, quibus inter ſe invicem ſonitum obſtrepentibus, rerum gerendarum tempus ſciebat; licet poſtea dolo interfectus perierit, quamvis id prius ſonitus ſignificaſſet. His non abſimiles fuiſſe, conjicio Apollonii Thyanæi anulos, quibus juxta numerum ſeptem ſtellarum ab Iarcha donatus fuerat. Fertur enim eos inſtar numinis habuiſſe, ita ut in ſingulis diebus per vices variaret, maximorumque, ut Philoſtratus refert, ſecretorum particeps fieret. Notus eſt & Gygis, & Midæ anulus apud Platonem celebratiſſimi. *Veneficia, excantationes & venena in anulis.*

Sed & præterea nonnulla Hierony. Card. ſigilla celebrat, quæ ad multiplicia commoda, conferre, inepte exiſtimat de rerum variet. lib. 16. cap. 89. ubi vim aliquam ſigillis ineſſe poſſe ex eo infert, quod dum ſculpimus, aut fingimus, vis aſtri influat, recipiatque, unde metallica quidem ſigilla plus virium ab aſtris conſequi, lapidea vero plus ſponte habere, ſuperſtitioſe nimis exiſtimat. Oportere enim, ſentit, his convenire facultatis na- *Cardani, & aliorum ineptiæ.*

naturam, & materiæ, & ſyderis, tum hominis, qui eo uti velit; ut ſi velit anulum, aut ſigillum ad conciliandum, exempli gratia, ſomnum, eligendum eſſe lapidem ſomniferum, qualis eſt Hyacinthinus, aut Cryſtalli ſpecies cæruleo diſtincta. Figuram quoque in his, quæ ad affectus animi pertinent multum conferre ſcribit, veluti ad ſomnum inſculpendo hominem juxta rivum in ſylva dormientem; nam & intuitum, & memoriam imaginis profuturam, ait; quod ſi lapis viridis ſit, ipſo colore conducturum, aut ex aqueo & viridi commixtus, velut praſii ſpecies cum faſciis albis. Tradit etiam Trallianus Medicus, Herculis imaginem ſupine jacentis, leonemque ſtrangulantis anulo incluſam, digitoque geſtatam ad dolorem, ut vocant, colicum, amuletum eſſe peculiare. Necnon utiles mulieribus uterum geſtantibus eburneos anulos ad menſtrua, & defectiones animi, ſcribit Levinus Lemnius Suidam referens. Quæ omnia ſimpliciter ſuperſtitioſa, & falſiſſima ſimul, niſi alias ſigilli materiæ vim aliquam natura communicaverit. Cæterum de anulis hujuſmodi, præter ipſum etiam Cardanum, illuſtris apud Lucian. locus in Navig. extat. Nos reliqua proſequamur Africanus Scipio filius

Africani filii anulus.

pa-

patris effigiem anulo inſculpſit, quem poſtea Romani odio inducti, præteritorum malorum memores de manu ejus detraxerunt, ut ſcriptum reliquit Valer. Max. lib. 3. cap. 5. eo nimirum conſilio, ne quid eo temere ſignaret. Cujus quoque rei intuitu, aliquos etiam didici capitali ſupplicio damnatos, quod Tyranni imaginem in anulo geſtarent, & D. quidem Ambroſius lib. primo off. cap.49. *Si Tyranni*, inquit, *imaginem aliquis habeat, nonne obnoxius eſt damnationi? Memini*, ſubdit, *me legiſſe quoſdam capitali ſupplicio damnatos, quod Bruti, & Caſſii interfectorum Cæſaris imagines in anulis aſſervarent.* Ex quo patet, quam infeſtæ priſcis eſſent Tyrannorum imagines, quam inviſa nominis memoria. At vero contra, qui bene merentium Icones anulis effictas latrinæ, aut lupanari admoviſſet, is ſub Tiberio capitali noxæ ſubjiciebatur, ut diſerte teſtatur Sen. lib. 3. de benef. cap. 26. Plin. lib. 33. cap. 3. & Suetonius in Tiberio. Amicorum præterea, aut majorum effigies anulis nonnullos geſtaſſe, oſtendit non uno loco Val. Max. & Ovid. lib 1. Triſt. eleg.6.

Veterum Tyranni imaginem in anulis habere.

Hæc tibi, diſſimulas, ſentis tamen, optime, dici
In digito qui me ferſque referſque tuo;

Effi-

Effigiemque meam fulvo complexus in auro,
Cara relegati, quæ potes, ora vides.
Quæ quoties ſpectas, ſubeat tibi dicere forſan,
Quam procul à nobis Naſo ſodalis abeſt.

Quem etiam morem Martialis expreſſit, dum de anulo Stellæ ſui libro 4. epigr. 12. diſſerit.

Res non difficilis mihi videtur
Vno cum digito, vel hoc, vel illo
Portet Stella meus decem puellas.

Quamvis enim non deſint, qui interpretantur, decem anulis digitum Stellæ oneratum, mihi tamen magis placet, gemmas decem uno anulo incluſas geſtaſſe, quarum ſingulæ puellæ imaginem redderent. Facit, huc quod Mardobæus de anulo Pyrrhi, de quo ſupra, canit.

Rex Pyrrhus digito geſtaſſe refertur Achatem,
Cujus plena novem ſignabat pagina Muſas,
Et ſtans in medio cytharam tangebat Apollo.
Naturæ, non artis opus, mirabile dictu.

Et ſi teſtes plures deſideras, lege Plinium libro 37. cap. 100. adi Solinum cap. 11. Alexandrum Neap. cap. 19. lib.

lib. 2. ubi mira de gemmis leges.

Alia alii in anulis ſigna habuere, quæ qui plenius diſcere velit, unius Abrahami Gorlæi non vulgaris eruditionis viri dactyliothecam adeat, ubi ad vivum ære diligentiſſime inciſa veterum ſignacula viſuntur. Nos vero ſatis jam externis exemplis, & prophanis gentilium ritibus declaratis, quæ olim Chriſtianorum anulis ſignacula includi ſolerent, videamus. Et quidem Clem. Alex. Pædag. lib. 3. cap. 11. in hanc rem; *ſint*, inquit; *nobis ſignacula columba, vel piſcis, vel navis, quæ celeri curſu à vento fertur, vel lyra muſica, qua uſus eſt Polycrates, vel anchora nautica, quam inſculpebat Seleucus, & ſi ſit piſcans aliquid, meminerit Apoſtoli, & puerorum, qui ex aqua extrahuntur. Neque enim idolorum ſunt imprimendæ facies, ſed nec enſis vel arcus iis, qui pacem proſequuntur, nec pocula iis, qui ſunt moderati, ac temperantes.* Hæc ille. A quo etiam conſilio non abhorruit poſtea Atejus Capito Pontificii, priſcique juris in primis peritus, nefas eſſe putans, Deorum formas anulis inſculpi, ut Macrob. ait lib. 7. cap. 15. Porro (quod ad Chriſtianorum etiam veterum anulos pertinet) nota hujuſmodi

Amicorum imagines anulis efficta.

Qualia Chriſtianorum ſigilla eſſe debeant.

in-

☧ inſculptos quoque fuiſſe, teſtatur vir eruditiſſimus Cæſar Baron. tom. 1. ad ann. Chriſti 57. num. 52. Ex iis, quos è ruderibus refoſſos viderat, quam ſanctæ Chriſti nomen continere arbitratur. Quoniam vero frequens notæ hujuſce uſus multis etiam ante ſeculis occurrit, quam humanam carnem Chriſtus indueret, ac proinde tam ſanctum nomen innoteſceret, eo fit, ut in variis de notæ intelligentia viri docti diſcedant ſententias: ſunt enim, qui ſtellulam illam in ethnicorum numiſmatis expreſſam, immortalitatis notam eſſe, & divinitatis putent. *depicta Ægyptii ſtella Deum ſignificant*, inquit Orcus Apollo lib. 2. Hieroglyphicor. capite 1. & lib. 1. cap. 13. Alii ſunt, qui ſignificari putent χρηστήριον. Nec deſunt, qui, χρησαορεὺς, quod Jovis apud Cares epitheton; ſunt etiam quibus magis placeat χρέμας, qui inter Principes Athenienſium reperitur. Quidam cautius, & verius ajunt, eſſe notam nominis ignoti, cujus primæ literæ X & P. moris enim fuiſſe nomina propria Præfectorum rei, ſeu monetæ in nummis exprimere. Sunt præterea, qui ſigna hæc officinæ, vel magiſtratus notas eſſe, exiſtiment. Hieronymus vero Borſærius, cuius me forte urbanitas ad id etiam obiter

Stellula hieroglyphicum immortalitatis.

ſcri-

ſcribendum appulit, juvenis haud mediocriter antiquitatis gnarus, præter alias rationes quibus pacem ea nota veteres indicaſſe oſtendit (pro quibus ipſum conſule, ad Theatri Inſubricæ Magnificentiæ tomum tertium l. 23.) Probi etiam Auguſti numiſmate adductus, in quo ſimilis omnino nota efficta conſpicitur, pacis potius, quam Chriſti nomen indicari poſſe, putat, nullam Ethnico Imperatori, & à Chriſtiana religione quam maxime alieno Chriſti nominis notitiam adſcribens. Ego ingenioſas haſce doctiſſimorum virorum ſententias primum commendarim, deinde, licet, præter conjecturas, quod adferam, ſicut & alii, non habeam, arbitror tamen cum Jacobo Gretſero libro ſecundo de S. Cruce cap. 38. nota illa in antiquis numiſmatibus vocem χρηστὸς ſignari, hoc eſt *bonus*, *benignus*, *clemens*: quemadmodum etiam Ptolomæi nummum, de quo idem Gretſerus cit. loco, Principis bonitatem ea nota indicaſſe perſpicuum ex eo eſt, quod aliis etiam honorificis cognomentis à virtutibus ipſis deſumptis *Ptolomæus* videlicet, *Euergetes*, *Philadelphus*, & *Philometer* dictus eſt. Non igitur mirum, ſi & Chriſti cognomentum ipſe, aliiſque diverſo tamen ſenſu ſibi vendicarint, quod, ut inquit Tertull. apol.

Probus imperator gentilis.

cap.

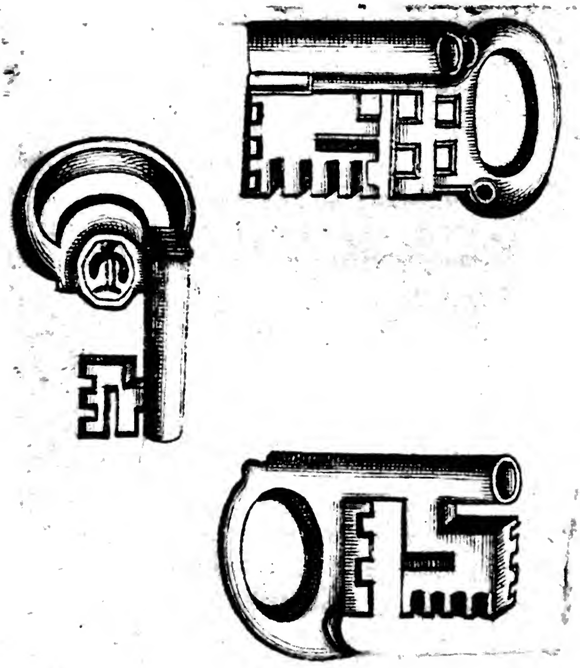
cap. 3. de ſuavitate, vel benignitate compoſitum eſt. Neque vero præterea, multum officeret, etiamſi Probo nominis ſalvatoris noſtri indicem fuiſſe, aſſereremus, quando & à ſucceſſoribus Conſtantini Magnetio Decentio, & aliis tyrannis alioqui uſurpatam hujuſmodi notam videamus, eaque ſua ipſorum labara exornare conſueverint, quod multis locis apud eundem Gretſerum apertiſſimum fit.

Anuli Chriſtianorum cruci inſigniti. Quin etiam Crucis tantum ſigno, aliquando Chriſtianorum anulos inſignitos fuiſſe, exemplum habemus in anulo ferreo ſanctæ Macrinæ, cujus meminit Gregor. Nyſſ. in vita ejuſdem. Addam & illud: ſanctorum *Imagines SS. virorum in anulis effictæ.* quoque virorum imagines effingi ſolitas, ut D. Chyſoſt. in oratione in laudem Meletæ de Antiochenis auctor eſt. Neque etiam ſanctiſſimis veteris Eccleſiæ Patribus peculiaria quædam ſignacula defuiſſe, comperio, quibus quas publice darent literas communirent, quod tam ex præfatione Clodovei in principio Concilii Aurelian. 1. expreſſum habetur, tum etiam ex *D. Auguſtini ſignaculum quale fuerit.* D. Auguſtini epiſtol. ad Victorinum, quæ 217. eſt in ordine, ubi ad finem, *Hanc*, inquit, *epiſtolam ſignatam miſi anulo, qui exprimit faciem hominis attendentis in latus*. Aliud prẹterea anulorum genus ad obſignandum familiare

anti-

antiquis extitiſſe, didici ex iis Bataviæ, & inferioris Germaniæ antiquitatibus, quæ nuper ex Petri Scriverii muſæo prodierunt, inter quas anulata clavis viſitur, ad duplicem ſcilicet uſum, ſignandi, aperiendique, quam libuit ſculptoris manu fideliter expreſſam hoc loco apponere. Ejuſmodi vero

Claves anulares ad duplicem uſum veteres habuerunt.

claves,

claves, ſive anulos complures in ruinis arcis Britannicæ, & alibi erutos, videre eſt apud antiquarios forma minutiſſimi digiti. Vir ſummus Juſtus Lipſ. horum maximam copiam fuiſſe veteribus, exiſtimat.

CAP. VII.

De alia ſignorum ſpecie, ſive de iis, quæ vulgo ſigilla appellantur.

Maxima anulorum copia antiquis.

Pallæ aureæ ad ſignandum adhiberi cœptæ.

Lignea ſigilla primo omnium adhibita à vermibus exeſa.

PRetioſorum lapillorum, gemmarumque diſcrimini, quod inter ſignandum pati viderentur, ab aliis acrioris judicii viris paulatim ſapientiſſime obviam itum eſt, intermiſſo namque anulorum uſu, quorum per id temporis ad eum uſum frequentiſſimus adeo fuerat, ut Annibal, clade Romanis ad Cannas illata, ultra modium anulorum aureorum, quos mortuorum digitis detraxerat, Carthaginem miſerit, ut Liv. tradit dec. 3. lib. 3. aureas pallas nonnulli, nonnulli etiam ferrea ſignacula ad ſignandum aptiora exiſtimarunt. Quamquam, & ante anulorum uſum, ligna ad obſignandum veteres adhibuiſſe, Græco vocabulo, Θριπήδεστα appellata infra demonſtrabimus. Ac de aureis quidem pallis Suetonius in vita Claud. Cæſ. & Budæus lib. 3. de aſſe, ſub ejuſdem principatu auro ipſo non gemma ſigna-

ſignare conſueviſſe, ſcribunt, quod violare ſignis gemmas, nefas antiqui ducerent. Quomodo Commodus ipſe Imperator palla aurea, impreſſo ei Amazoniæ ſigno, ſignaſſe, dicitur, donec ſecutis temporibus paſſim id inſigne appeti cœptum eſt. Porro de ſignaculis, quæ nos hodie ſigilla parum Latine nominamus, inter alia ſcriptorum loca, illuſtris apud Lycophronem in Caſſan. is extat, cujus etiam cap. primo meminimus.

Commodi Imperatoris ſigillum.

Reliqua porro vermicalatum non tangens ædes
Sigillum ſervabit.

Ex qua loquendi formula id plane deducitur, ſolitos olim veteres pro ſigillis, vermiculatis lignis, à vermibus ſcilicet exeſis uti, magnitudinis minutiſſimi digiti, ut expreſſit Lipſ. ad Tacit. Nec deſunt graviſſimorum ſcriptorum de eo teſtimonia, unde hæc habet Euſtath. Odyſſ. prima. Θρηπήδεστα, ξυλήφια τὰ ὑπὸ θριπῶν βεβρωμένα οἷς ἐχρῶντο οἱ σφόδρα οἰκονομέλοι ἀντὶ γλυπτῶν σφραγίδων. Hoc eſt, *Thripideſta ſunt parva ligna exeſa à vermibus, quibus utebantur, qui rem familiarem diligenter cuſtodiebant pro ſignis ſculptis.* Suidas vero Θρηπήδεστα τὰ ξύλα ὑπὸ θριπῶν βεβρωμένα οἷς ἐσφράγιζον. Id eſt, *Thripideſta ſunt ligna à vermibus exeſa, quibus utebantur*

Thripideſta quid ſint.

Lignis à vermibus exeſis principio veteres ad obſignandum uſi.

tur ad obſignandum. Etymologici auctor Θρηπήδεστα τὰ ὑπὸ τῶν θριπῶν διαβεβρωμένα ξύλα οἷς ἀντὶ σφραγίδος ἐχρῶντο. Id eſt, *Thripideſta ſunt ligna à vermibus exeſa, quibus pro ſigillo utebantur.* Quam conſuetudinem apud Ariſtophanem etiam obſervare licet θεσμοφοριαζ. quem conſule.

Sed jam tempus eſſe puto, ut à priſcis illis ad ea, quæ proxime ætatem noſtram ſunt, tranſeamus. Evanuit ſenſim cum ſigillorum hujuſmodi, tum etiam anulorum uſus, & ferreis argenteiſque à noſtris locus tantum datus eſt, in quibus ſua quiſque gentilitia ſtemmata, inſigniave ad obſignandum efficta ſervat. Cæterum quod ſimilium quoque ſigillorum varias à ſcriptoribus paſſim formas, eaſque inſuetas ſummo ſtudio obſervari video, tum vero præcipue quibus Germani Cæſares ad tempus uſi ſunt, commodius apud Lazium, & Bonfinium de rebus Hungaricis quiſque obſervare poterit.

Imperatoris Tartarorum ſignum quale.

Joannes vero Boemus lib. ſecundo de Aſia refert Tartarorum Imperatorem ſigillum habere cum hac inſcriptione. *Deus in cælo, & Chuichuth Cham in terra, Dei fortitudo, & omnium hominum Imperator.* Verum hoc loco ad hominis impudentiſſimi arrogantiam evulgandam interſerere placet

cet Eraſmi nefarii ſigillum, quod, Mureto auctore, in notis ad orat. tertiam Cic. in Catil. termini notam reddebat, additis duabus vocibus, *Nulli cedo*. Sed hæc ſatis, qui plura ejuſmodi deſiderat, hiſtoricos adeat. *Eraſmi ſigillum.*

Cap. VIII.

De fide anulis, ſive ſigillis habita.

TAntum præterea anulus ab antiquis tributum fuit, ut cum illos fidei ſymbola haberent, & ratum quidquid iis ſignatum foret certumque arbitrarentur, eo factum eſt ut cum literas ab aliquo perferri contigiſſet, appoſitam continuo ſigilli notam inſpicere diligenter ſolerent, moxque ſcribentis ſigno cognito, cui tum præcipue mori locus erat, plenam tabellis etiamſi alioqui aliena manu exaratis fidem habebant, neque ſe poſtea ullo modo decipi poſſe credebant, id quod ex Plauti Pſeud. præcipue intelligitur, ubi Sycophanta ita Ballionem alloquitur. *Signa epiſtolarum diligenter inſpici ſolita antequam legerentur.*

Accipe, hem cognoſce ſignum

Et mox:

Miles Lenoni Ballioni epiſtolam
Conſcriptam mittit Polimachæro placidus
Imaginem obſervatam, quæ inter nos duo

Con-

Convenit olim. SY. *Symbolum eſt in epiſtola*

BAL. *Video, & cognoſco ſignum.*

Et Bacchid. etiam eandem conſuetudinem memorat, ubi Nicobulo Tabellas reddit Chryſalus à filio.

Nunc haſce tabellas ferre me juſſit;
Orabat, ut quod iſthic eſſet ſcriptum, fieret.

NICOB. *Cedo.* CHRYS. *noſce ſignum.* NIC. *novi.*

Quo etiam illud Xenophontis ſpectat lib. 5. de rebus Græcorum, cum refert Tiribazum antequam literas Regis Perſarum legeret, iis qui audituri eſſent prius ſigna eadem de cauſa oſtendiſſe.

Prius autem ſigna inſpicere ſolebant, quod ſcilicet cum lino, aperta epiſtola, frangerentur.

Criſpini induſtria contra Annibalem Marcelli anulo jam potitum.

Propterea enim (ut apud Livium legimus Hiſt. lib. 27.) cum Marcelli Conſulis anulo, & corpore Annibal potitus eſſet, metuens Criſpinus collega, ne ejus ſigni errore aliquis dolus necteretur à Pœno, circa Civitates proximas nuncios miſerat, qui & occiſum collegam eſſe, & anulo ejus hoſtem potitum, ne quibus literis crederent Marcelli nomine compoſitis. Neque præterea eundem ipſum morem perſpicue minus ex Propertio colligere eſt, qui pro amiſſis pugillaribus

bus amatoriis hanc querimoniam facit Eleg. 22. lib. 3.

Has quondam noſtris manibus detriverat uſus,
Qui non ſignatas juſſit habere fidem.
Non illas fixum charas effecerat aurum,
Vulgari buxo ſordida cera fuit.
Qualeſcunque mihi ſemper manſere fideles.

Quem locum Beroaldus explicans, *uſus*, inquit, *mearum manuum attriverat tabellas, ut etiam non obſignatæ cognoſcibiles forent, ſignum enim fidem faciebat à quo literæ darentur.* Sed quoniam forte in pugillarium mentionem incidimus, valde alienum ab inſtituto futurum minime arbitror, quid pugillares, ſive pugillaria eſſent in medium afferre. Erant igitur pugillares tabellæ ceratæ triangularis formæ, in quibus ſcribebatur, quarum uſus fuit ante tempora Trojana, nam Homerus Bellerophonti codicillos datos, non epiſtolas ſcribit, inde tabellarios vocaverunt earum portitores, ſcribebant enim in dedolatis è ligno codicillis, & à libris arborum, hoc eſt corticibus librarios ſcriptores. Porro pugillares pluribus apud veteres nominibus diſtinguebantur, alii enim quincuplices, alii duplices, tri-

Signum à quo mitteretur epiſtola fidem faciebat.

Quid pugillares eſſent, & quando illorum uſus.

Pugillares multiplices.

plices alii nominabantur, iique aut eborei, aut citrei, aut etiam membranei dicti, qui ex citro, ebore, & membranis conficiebantur. Quamquam raro ab ipſis in membranis ſcriptitatum, nec niſi Chartæ & tabellarum inopia, argumento ſunt, quæ D. Auguſtinus epiſtola 113. ad Romanianum ſcribens habet, ait enim, *Non hæc epiſtola ſic inopiam chartæ indicat, ut membranas ſaltem abundare teſtetur. Tabellas eburneas, quas habeo, avunculo tuo cum literis miſi.*

Frequentius in chartis, & tabellis, quam in membranis ſcriptitatum temporibus D. Auguſtini.

Redeo nunc unde digreſſus eram. Auſonius hujuſce quoque conſuetudinis meminiſſe viſus eſt. Epiſtola 22. ad Paulinum, cum ait: *Hoc quo facilius impetrarem, aut quo majorem vereveris moleſtiam ſi negares, concinnatam jambis, ſignatamque epiſtolam miſi, ne ſubornatum diceres tabellarium, ſi ad te ſine ſigni fide veniret.*

Apertiſſimum vero hujus rei teſtimonium affert Herodot. Alex. hiſt. lib. 7. in Maximino, & Jul. Capitol. in Gordia. cum Vitaliani prætorianorum militum præſidis Maximini Imperatoris necem memorant. Quæſtorem Gordianus miſerat adoleſcentem corpore validum, & ad omne diſcrimen paratiſſimum cum fictis literis, & quaſi Maximini anulo obſignatis, per quas arcana, occultaque negotia ſigni-

Inter epiſtolæ ſignum inſpiciendum Vitalianus interficitur.

ſignificare Imperatoribus mos erat, eum ante lucem urbem cum militibus intrare, & dum adhuc Vitalianus jus redderet, accedere ad eum intra cellulam, ubi res ſecretas ad principem ſuum pertinentes ſcrutari conſueverat, habere ſe ad eum literas à Maximino, addens, velle etiam, remotis arbitris, de rebus ad ſecuritatem Imperatoris ſpectantibus cum illo colloqui, mandataque Principis exponere ſimulans. Dein (Herodiani verba ſunt) *ſignis agnoſcendis occupatum*, dum ſe aliquid dicturum, ſimularet, pugione, quem in ſinu occultum haberet derepente confoderet. Quæ ſcilicet omnia ex ſententia ſucceſſerunt, etenim ante lucem, quo tempore prodire illi mos fuerat, invenit hominem pene ſolum, paucis tantum circumſtantibus, quippe alii nondum venerant, alii ſalutato abierant priuſquam diluceſceret. Igitur vacante illo, ac paucis dumtaxat ante cellulam inventis, facilè intromiſſus eſt, porrectiſque pugillaribus *comtemplantem eum ſigna diligentius* (Herodiani verba ſunt) *prolato pugione confodit.* Summam igitur habitam olim ſignis fidem cum allata exempla, tum miſerrimus etiam Atiſtii Petronis interitus apertiſſime comprobavit. Cum enim (ut ſcribit Dionyſ. Halic. antiq. Rom. lib. 3.) optaret *Petronis interitus.*

Aſtus Sexti Tarquinii in Gabiniis prodendis recenſetur.

Sextus natorum Tarquinii maximus præcipuos Gabinorum de Patris conſilio funditus perdere, quo facilius Gabinios, quibus tum aſtu maximo, ſimulata ſcilicet in patrem ſævitia, præerat, in ejus poteſtatem redigeret, advocata concione, paratum ſe, ajebat, imperium deponere, aufugereque priuſquam à proditore comprehenſus patri dederetur ſimulque fictis lachrymis, quaſi vere in extremo vitæ diſcrimine eſſet, concitata jam multitudine, proditorem ſtudioſe Antiſtium nominavit. Is, ut erat animi integerrimi à miſſis arbitris inquiſitionem domi ſuæ fieri libenter paſſus eſt, cum Sexto interim in concione manens, donec perſcrutatores redirent. Verum jam ille corruptos pecunia ejus ſervos ſubornaverat, qui Tarquinii ſigillo obſignatas literas domi deponerent, quo facto cum poſtea ab inquiſitoribus in concionem epiſtolæ variæ allatæ fuiſſent, tum ea ad manus venit, quam Antiſtio inſcriptam Sextus è patris ſignaculo agnoſcere dictitans ſcribæ publico legendam tradidit. Continebantur in ea mandata, ut vivum omnino ſi poſſet filium ſibi traderet; ſin minus caput ſaltem abſciſum. Atque ita innocentiſſimi Petronis exitium haud fruſtra molitus, lapidibus obrutum vidit. Sed neque ab

Signum epiſtolæ dolo appoſitum Petronem perdit inſontem.

hoc

hoc loco multum abeſſe video, quod eſt apud Am. Marcel. in Conſtantio, & Juliano de principe quodam urbaniſſimo, ac verecundiſſimo, cui Marci nomen erat, qui, cum ad imperiale culmen in Syria Caſſius evectus eſſet, epiſtolarum faſcem ab eo ad conſcios miſſum, perlatore capto ſibi oblatum illico ſignatum exuri præcepit, ne inſidiatore per ſignum cognito, invitus aliquem habere poſſet offenſum. Cujus etiam conſuetudinis fidem aſtruit idem Halicarnaſ. lib. 5. cum inſigne Bruti Conſulis factum recenſet, qui tribunali aſcenſo, ut conjuratorum epiſtolas audiret, ubi filiorum literas *ex utriuſque ſigillo* primum, deinde poſt *avulſa ſignacula* è manu etiam agnovit, à ſcriba recitari juſſit omnibus audientibus, mox data filiis, ſi vellent, dicendi copia, cum neuter impudenter negare auderet, paulum cunctatus ſurrexit, indictoque per præconem ſilentio, capitalem ſententiam in flentes filios protulit.

Marcus ſignum epiſtolæ exurit ne proditorem invitus cognoſcat.

At vero & apud Ciceronem morem hunc obſervare licet, ſiquidem in oratione pro Flacco ait, *neque enim teſtis ipſe ſigno inſpecto falſum nos proferre dixit*, & in Catilinam, orat. 3. *Literæ quæcumque erant in eo comitatu integris ſignis prætoribus traduntur*, & infra, *tabellas perferre juſſimus quæ à*

quoque dicebantur datæ; primum oſtendimus Cethego, ſignum cognovit, nos linum incidimus, legimus. & infra, *introductus Statilius cognovit manum, & ſignum. Tum oſtendi tabellas Lentulo, & quæſivi cognoſceretne ſignum, annuit. eſt vero inquam ſignum notum imago avi tui, &c.* Sed & Saluſtius in iiſdem rebus recenſendis. *igitur*, inquit, *perlectis literis, cum prius omnes ſigna ſua cognoviſſent, &c.* quod, ea de cauſa factum, opinor, ne poſtea ii contra quos facerent, perfugii aliquid haberent, dicerentque fictas eſſe; ſed & cum in Verrem invehit, ſolertiam ejuſdem verſutiſſimam indicans in deprædandis ſignaculis, inquit, *caſu iſte ſignum animadvertit in cretula, exquiſivit unde eſſet, &c.* Hinc idem etiam Plautus in Bacchid. *æquum*, ait, *eſt tabellis conſignatis credere.* Et in Trin. act. 3. Sc. 3. hujuſce conſuetudinis teſtimonium profert, ubi Calicles ſenex Megaronidem fictas exarare literas ſtudentem, commonefacit, fore ut ex anuli ſigno impoſtura, & falſitas innoteſcat, cum ait;

Verres avidiſſimus anulorum.

— *Ferat epiſtolas*
Duas: eas nos conſignemus, quaſi à patre.

Et infra,

Sed epiſtolas quando obſignatas afferret.

Si-

Siquidem obſignatas attulerit epiſtolas,
Nonne arbitraris eum adoleſcentem anuli
Paterni ſignum noviſſe? —

Et mox:

Iam ſi obſignatas non ferret, dici hoc poteſt;
Apud portitorem eas reſignatas ſibi,
Inſpectaſque eſſe —

Et ſubdit paulo infra,

Nihil eſt de ſigno quod vereare; me vide.

Ex quo etiam illud colligi poteſt, literas peregre latas portitoribus commiſſas, utpote, qui eas deinde curarent, omnibus noti, ſicuti & tabellæ amatoriæ à ſolis fœminis ſinu geſtabantur, ut auctor eſt Achil. Stat. ad Tibull. lib. ſecundo eleg. 6. & Ovid. de arte amand. lib. 3. *Tabellæ amatoriæ ſinu à fœminis perferri ſolitæ.*

Scilicet obſtabit cuſtos, ne ſcribere poſſes,
Sumendæ detur cum tibi tempus aquæ?
Conſcia cum poſſit ſcriptas portare tabellas,
Quas tegat in tepido faſcia lata ſinu.

At è diverticulo in viam redeo; Curtiumque ejus moris conſcium profero, ut ſedulam veterum operam indicem ſigillis agnoſcendis adhibitam: *Siſenni Perſæ*, inquit, *Cretenſis miles ob-*

obſignatam anulo epiſtolam, cujus ſignum haud ſane notum erat tradidit, quæ priuſquam ei redderetur in manus Alexandri pervenerat, lectamque eam ignoti anuli ſigillo impreſſo, Siſenni dari juſſerat, ad fidem Barbari æſtimandam. Aliud præterea ejus generis teſtimonium. Tacit. de Petronio Arbitro in hæc verba facit. *Ne codicillis quidem Neronem adulatus eſt, ſed flagitia Principis ſub nominibus exoletorum, fœminarumque & novitate cujuſque ſtupri perſcripſit, atque obſignata miſit Neroni, fregitque anulum, ne mox uſui eſſet ad facienda pericula.* Ex quo Petronii metu, ſummam tunc anulis fidem habitam, diſcimus.

Sigilla ipſa id ad fidem rei faciendam tranſmitti ſolita. Lais Corinthia per ſigillum ab Amatore advocatur.

Ex his, quæ diximus facile conſtare poteſt, quantum ſignis tribuere receptum eſſet, utpote quibus tum animi conſilia, tum fortunæ bona credere conſueverint. Verum enimvero illud quoque dictis libet addere, quod obſervatione digniſſimum mihi viſum eſt, ſigilla nonnumquam ipſa (præterquam quod epiſtolis, ſive tabellis imprimerentur) tranſmittere veteres ad invicem conſueviſſe, cum aut aliquem arcerſerent, aut vera eſſe, quæ per nuncios mandaſſent indicare vellent. Perſpicuum illud eſt ex Athenæo Deipnoſoph. lib. 13. ubi Laïdem Corinthiam ab amatore quodam per ſigilli

gilli tranſmiſſionem advocatam oſtendit. *Sigillo*, inquit, *miſſo Laïdem Corinthiam amator quidam ad ſe venire juſſit, non poſſum inquit illa, lutum eſt.* quam etiam conſuetudinem tangere viſus eſt Plutarchus in libello de curioſitate his verbis: *Eadem de cauſa etiam omnis fides curioſo derogatur, nam ſervis, & peregrinis facilius credimus epiſtolas, atque literas, & ſigilla, quam amicis, & familiaribus curioſis.* Ex quo ſane more comparatum eſſe crediderim ut priſci jam Ungariæ Reges, ac judices (nam alibi conſuetudinem hanc viguiſſe affirmare non auſim) cum primum ex ſubditis quempiam quacumque ratione vellent advocare, id per ſolam proprii ſigilli miſſionem præſtarent. Fidem vero huic obſervationi aſtruunt decreta nonnulla Regni illius, cum à D. Ladiſlao per id temporis rege ſancita, tum etiam à Colomano Belæ primi nepote, quæ ideo ad verbum referenda cenſui quod inſtituto capitis non mediocriter inſerviant. Leguntur autem apud D. Ladiſlaum infra ſcripta capita libro ſcilicet primo cap. 42. quod inſcribitur de ſpretu ſigilli Regii, aut judicis. *Si quis autem regis ſigillum ſuper aliquem projiciens, & ipſe in curiam venire neglexerit, rationem perdat, & quinque penſas perſolvat, &c.*

Ungariæ Reges per ſigillum vocant.

Decreta Regum Ungariæ de tranſmittendo ſigillo.

Et lib. 2. cap. 25. ita cavetur. *Poſſit judex ſigillum ſuum mittere ſuper quoſcunque exceptis Presbyteris, & Clericis, nec non & Comitibus, ſi quis autem, &c,* Et cap. 26. ejuſdem libri. *Si quis ſigillum judicis negligens, ad cauſam non venerit, primo quinque penſis puniatur, ſi ſecundo, totidem, ſi tertio, rationem perdat, & tonſus reddatur pro debito.* Ad hæc Colomani decreta accedunt; & primo capitulo de citationibus Presbyterorum hæc habet: *Epiſcoporum, & Comitum cappellani, vel reliquorum per ſigillum Epiſcopi ad cauſandum cogantur.* Et capitulo de citationibus Presbyterorum, & laïcorum contra ſeſe. *Si vero Clericus habet cauſam cum Laico, per Iudicis ſigillum Laicus cogatur, ſi vero Laicus habet cauſam cum Clerico, per ſigillum Epiſcopi Clericus cogatur.* Et capitulo, quod nullus ſecularis Judex Clerico det ſigillum. *Nullum ſecularis Iudex præſumat ſigillum Clerico dare.* Et demum capitulo quod nemo ſine ſigillis tributariorum extra Hungariam ire audeat. *Egreſſuri de Hungaria à Theoloniariis tam regis, quam comitis, qui exitus teneat, ſigillum quærant pro Theoloniariis, quod Theolonitarius regis ab una parte cum ſigillo comprimat, ab altera parte Theoloniarius figuram Comitis ſui concludat: ſi quis autem tentaverit ſine tali ſigillo egredi, &c.*

Huc

Huc quoque ſpectat, quod Ludovicus Romanus in ſingulari ſuo 643. affert, ubi vult, ſigilli oſtenſionem probationem inducere de mandato, ita quod, quis oſtendens alterius ſigillum poſſet tanquam procurator, admitti. Ex his patet, quo loco antiquis anuli, & ſigilla fuerint; & quam promiſcue fidiſſimis nuntiis, certiſſimiſque voluntatis ſuæ interpretibus uterentur. Sed jam ad reliqua tranſeamus.

Cap. IX.

Vetus epiſtolarum obſignandarum formula, reſignandi artes, & uſus. figmenta varia contra reſignantes excogitata, plumbi uſus. Diverſi colores ceræ, & funiculi varii ad ſignandum, Romanis Pontific. familiaria. Et ſiniſtra dexterâ potior.

OPortunus hic quærendi locus ſe offert, quonam præcipue tempore literas antiqui ſignare inſtituerint; opportunior vero ex dictis reſpondendi, ſigilli quidem inventum, atque uſum innumeris abhinc ſeculis extitiſſe: at vero quis eo prior, aut ad tabellas, aut alia quæque obſignanda uſus fuerit, haud facile conſtare poſſe, alibi demonſtravimus. Cæterum, quod ad epiſtolarum conſignationem attinet, veteres primum omnium, cretam ad ſignandum adhibuiſſe,

Creta veteres primum ad obſignandum uſi.

buiſſe, haud dubitarim. Auctor eſt Herodotus Euterpe, ubi Ægyptiorum ritus circa ſacrificia referens, hæc habet: *Inſpicit & bovis caudæ pilos numquid eos habeat ſecundum naturam procreatos. Eum ſi fuerit his omnibus mundus, notat, alligato cornibus byblo, deinde applicita creta ſigillari anulo impreſſa, abducitur: nam immolanti eo ſigillo non notatam, pœna mortis ſancita eſt, &c.* & Lucian. in Pſeud. quem mox referam, libellos & epiſtolas *argilla* conſignari ſolitas, non uno loco indicat. Quod ipſam etiam Cicero in Verrem lib. 4. ac ſecunda apertiſſime meminit, his verbis: *Cum Valentino ejus interpreti epiſtola Agraganto allata eſſet, caſu ſignum iſte animadvertit in cretula; placuit ei; exquiſivit unde eſſet, &c.* & Servius ad 6. Æneidos Virg. de Sybilla quædam loquens ait: *Quod cum cives ejus agnoviſſent, ſive invidia, ſive miſeratione commoti; ei epiſtolam miſerunt creta antiquo more ſignatam.* Maxime vero ad hujuſmodi uſum nobilis extitit creta illa Aſiatica, de qua Cicero in oratione pro Flacco: *Hæc, quæ eſt à nobis prolata laudatio obſignata erat creta illa Aſiatica, quæ fere eſt omnibus nota nobis, qua utuntur omnes, non modo in publicis, ſed etiam in privatis literis, quas quotidie mitti videmus à*

pu-

publicanis ſæpe unicuique noſtrûm. Cujus conſuetudinis argumento amoliri crimen, à L. Flacco, quem defendebat, conatus eſt, quod ſcriptum teſtimonium, quo reus valde premebatur, ceram haberet, non cretam, unde illud fictum, & adulterinum eſſe, argumentabatur.

Cretæ, & ceræ uſus promiſcuus.

Fateor tamen, & procedente tempore, tum cretæ, tum ceræ uſum promiſcuum fuiſſe, quod apud Ciceronem ipſum animadvertere eſt citato loco, ubi ſubdit: *Noſtra igitur laudatio conſignata creta eſt, in illo autem teſtimonio, quod accuſatori, dicitur, datum, ceram eſſe vidimus.*

Ceræ cum lino uſus ad obſignandum.

Ceterum, cum animadvertere paulatim cœpiſſent priſci, quale paterentur epiſtolæ diſcrimen, mutato jam conſilio, cretaque relicta, quod modicæ nimium tenacitatis eſſet, ceram inſequentibus temporibus aſſiduo uſu retinuere, additis inſuper funiculis, quibus majoris ſecuritatis gratia conſtringerentur. Quam quidem ſignandi formulam etiamnum ætate hac noſtra uſu indies, præſertim vero à mercatoribus retentam videmus, & à Polonis univerſim, qui eas literas ſic obſignatas reſticulas ex eo appellant, quod reſtibus conſtringantur; qua de re Mart. Crom. Polon. hiſtor. libro 16.

Porro

Porro conſuetudinis hujus non uno duntaxat loco Plautus meminit, & apertiſſime Bacchid. act. 4. ſcen. 4. illic enim Chryſalus ad ſcribendam, atque obſignandam epiſtolam ſtylum, ceram, tabellas, & linum ſibi adferri jubet; dum ait:

Cedo, tu ceram, ac linum actutum
Age obliga, obſigna cito.

Stylus quid. Erat autem Stylus (dicam obiter) quo in ceratis tabellis literas faciebant, vel pangebant potius; cujus adeo Styli cuſpis (id quod à Turnebo eruditiſſimo viro obſervatum eſt) qua æquor illud cereum inarabatur, acumen cluebat, unde & M. Tullius, *omnia ſub acumen Styli ſubeant, neceſſe eſt:* altera pars retuſa erat, qua veluti tranſverſo calamo inducebant, eradebantque obliterantes, ſi quæ minus ex ſententia videbantur, ipſamque ceram denuo complanabant, ſartam (uti prius) æquabilemque concinnantes ad novam ſcripturam ſupponendam, quaſi ſuccidaneam, veteri, ac fugitiva illa expuncta.

Linum vero petit Chryſalus, quo tabellas exaratas obligabant. unde apud Curtium: *Parmenion vinculum epiſtolæ ſolvens, quidnam rex ageret requirebat.* Lucian. in Timone: *Poſteaquam autem ſignum ablatum fuerit, linum inciſum, & tabulæ apertæ, decla-*

claratus novus meus dominus. Quem morem, feſtiviſſime omnium, & eleganter Plutarchus teſtatur in libello de curioſit. ubi curioſos his verbis admonet: *Quare ad hoc etiam adſueſcendum eſt, ut allatam epiſtolam non ſtatim, neque feſtinanter ſolvas, quod multi faciunt, manibus cunctantibus, dentes vinculis injicientes, eaque morſu rumpentes*, & Plaut. Pſeud. act. 1. ſc. 1.

Epiſtola non ſtatim reſignanda.

Phœnicium Calidoro amatori ſuo
Per ceram, & linum, literaſque interpretes
Salutem mittit, & ſalutem à te expetit.

Cicero quoque oratione tertia in Catilin. ejus moris meminit, cum ait, *ſignum cognovit, nos linum incidimus; legimus.* Verum de lini uſu pauca repetam ſequenti capite. Interea quod de ipſa veterum obſignandi formula tradit Rorbertus Titius, Locorum controverſorum lib. 10. cap. 14. id ſcito totum à nobis firmiter retineri; complicatam namque epiſtolam lino vinciebant, mox cera imponebatur, & anulus, ſive ſigillum imprimebatur, quod (ut ſcias, non ita craſſo judicio fuiſſe antiquos, ac proinde pleraſque conſuetudinum noſtrarum ab iis promanaſſe) quo facilius ceræ imprimeretur, ſaliva prius (nobis etiam uſitatiſſimum) humectabant. Unde apud

Mos humectandi ſigillum ſaliva.

apud Ovidium Amorum ſecundo Eleg. 15.

Idem ego, ut arcanas poſſim ſignare tabellas,
Neve tenax ceram ſiccaque gemma trahat.

Et Juvenalis Satyra prima.

Signator falſo, qui ſe lautum, atque beatum
Exiguis tabulis, & gemma fecerat uda.

Antiquis etiam mos reſignandi epiſtolas familiaris.

Sed neque antiquis defuere modo, quibus reſignarentur epiſtolæ (ut de eo pauca etiam ſubjiciamus) quos ex uno Luciani loco in Pſeud. & Cælio Calcagnino libello de oraculis diſcere eſt, ut literarum reſignandarum morem nefarium videas antiquis quoque familiarem fuiſſe. Hos, etſi doloſiſſimi præſtigiatoris aſtus excogitarit, tamen quod inſtituto noſtro ob antiquitatem, quam maximam redolent, fidem aſtruant, non erit inutile recenſere. Fuit is Alexander quidam Abonotichita Apollonii Thyanei ſceleſtiſſimi alumnus, qui ſe Podalyrii filium faciens, ac pro vate venditans, ſtolidos Calcedonas in hunc modum callidiſſime decipiebat. *Juſſerat, ut quiſque illorum* (Luciani verba ſunt) *quod maxime à Deo de rebus propriis diſcere vellet, id in libello conſcriberet, eumque funiculis obvinctum cera, argillave, ſimili*

ſimili re quapiam obſignaret: Severo, acceptis libellis, cum ſubiſſet adyta, apparatæ jam cortinæ, ordine per præconem eos evocaturum, qui tradidiſſent, dehinc, ubi de ſingulis eſſet edoctus à Deo, libellos redditurum, ita ut traditi fuerant, obſignatos, ſubſcripto illis reſponſo pro cujuſque argumento, Deo nimirum reſpondente quacunque de re, quis eſſet ſciſcitatus: varias enim commentatus erat artes, quibus ſigna tollerentur; quæ quiſque ſciſcitabatur ea legebat, atque ita, quæ videbantur, ad interrogata reſpondebat. Plurimus namque hic inter illos erat ſermo, qui tandem ſcire potuiſſet ea, quæ à quoquam tradebantur, ſane quam diligentiſſime obſignata, ſignis imitatu neutiquam facilibus, niſi revera Deus eſſet quiſpiam, cui cuncta eſſent perſpicua. Sed jam quibus artibus effecerit videamus. *Primam ſic rationem habebat* (ſubdit ſtatim Lucianus idem) *eam ceræ partem, quæ poſt ſignum hærebat, acu candefacta liquifactam diducebat; tum ubi legiſſet, rurſum calefactam acu ceram, quæ à tergo funiculi fuerat, ſigno eodem manente, facile coagmentabat. Porro ſecundus modus conſtat per id, quod collyrium vocant; id erat ex pice Berithia, bitumine, ac lapide perſpicuo trito cum cera, & maſtiche. Confectum igitur ex his omnibus colly-*

Quibus artibus reſignarentur epiſtolæ.

collyrium igni calefactum, inuncto prius ſuillo pingui, ſigno applicabat, ac Symboli, ſive ſigni figuram excipiebat; id ſimul atque ſiccum eſſet factum (ſiccabatur autem protinus) commode reſignabat libellos, quibus perlectis, impoſito ceræ denuo, perinde, atque è lapide ſignum idem imprimebat ad archetypi ſimilitudinem. Poſt hæc jam tertiam accipe rationem. *Calce in glutem injecta, quo vulgo codicillos agglutinant, atque ex his confecta ceu cera, mollem adhuc eam admovebat ſigno, ſtatimque amovebat; nam illico ſicceſcebat, adeo ut cornu, vel ferro ſolidior redderetur. Hac ad exprimendum ſignum uti conſueverat.*

In reſignantes alienas literas. Ex his igitur conjicere eſt, cum multiplices illorum temporum obſignandi ritus, tum callidiſſimi impoſtoris hujus nefarios aſtus, & dolos. Licet quidem id hominum genus ne utinam aliqui ſingulis fere ætatibus extitiſſent, hanc ipſam turpiſſimam artem profitentes, ex quibus, & noſtrûm plerique, qui ſive alienorum conſiliorum cupiditate flagrent, ſive etiam, ut faciliori negotio excogitatas inſidias tendant, alienas epiſtolas intercipere, ac reſerare didiciſſent.

Sane ob eam cauſam, & veteres ipſi cum ſigillorum cuſtodiam haud omnino tutam intelligerent, propriis jam

jam ſumptibus ſæpius edocti, alia, quibus ſapienter commentis hujuſmodi quoquo modo occurrerent, ſtratagemata invenire, coacti ſunt. Hinc per notas ſcriptitare, & enſium vaginis arcana credere cœptum eſt, cujus alii novitii Principem Tironem Ciceronis libertum, aſſerunt, licet Plutarchus Ciceroni ipſi, Dio Mecænati, Seneca ſervis quibuſdam tribuat. Sic apud Herodotum Terpſichore lib. 3. & Polyæn. ſtratagem. lib. primo legimus virum quendam, cui Hiſtiæ nomen erat, apud Darium Perſarum Regem degentem, cum Ariſtagoræ amico ſuo furtivo ſcripto indicare vellet, ut à Rege deficeret, neque ſatis ſigillis fideret, nec id alia ratione efficere poſſet, utpote itineribus cuſtoditis, fideliſſimo è ſervis, ægros jamdiu oculos habenti, caput tamquam medendi gratia eraſiſſe, literaſque impreſſiſſe, quibus quod vellet Ariſtagoræ ſignificabat, & hominem retinens, quoad capilli renaſcerentur ubi illi renati ſunt, rapidiſſime ſervum Miletum ad amicum dimiſit, nihil aliud mandans, niſi ut cum Miletum perveniſſet, juberet Ariſtagoram, eraſo ſuo capite, inſpicere. Servus, ut imperatum erat, ad Ariſtagoram venit, mandatumque domini affert, quod ille fruſtra non eſſe ratus, quod erat mandatum fecit.

Quis primus furtiva ſcripta excogitarit.

Figmenta varia referuntur contra reſignantes literas inventa.

ita

conſilia ſua noſcerentur. Surculi duo erant teretes oblonguli pari craſſitudine, ejuſdemque longitudinis, deraſi, atque ornati conſimiliter: unus Imperatori in bellum proficiſcenti dabatur, alterum domi Magiſtratus cum jure, atque ſigno habebant. Quando uſus ſecretiorum literarum occurrebat, circum eum ſurculum lorum modicæ tenuitatis, longum autem quantum rei ſatis erat, complicabant volumine rotundo, & ſimplici, ita ut oræ adjunctæ undique & cohærentes loci, quod plicabatur, coirent. Literas deinde in eo loco per tranſverſas juncturarum loras verſibus à ſummo ad imum proficiſcentibus, inſcribebant: id lorum literis ita perſcriptis revolutum ex ſurculo Imperatori commenti illius conſcio mittebant; reſolutio autem lori literas mutilas reddebat, membraque earum, & apices in partes diverſiſſimas ſpargebat: propterea, ſi id lorum in hoſtium manus incideret nihil quicquam ex eo ſcripto conjectari quibat, ſed ubi ille, ad quem erat miſſum, acceperat, ſurculo compari, quem habebat, capite ad finem, proinde ut debere fieri ſciebat, circumplicabat: atque ita literæ per ambitum eundem ſurculi coaleſcentes, rurſum coibant integramque & incorruptam epiſtolam, & legi facilem præſtabant. Ne-

Neque minus mittendarum literarum ratio callidior ea eſt, quam apud Herodot. eundem Vrau. obſervavi. Expugnata Olyntho Artabazus Potideæ obſidendæ impenſius incumbebat. Hoc faciens cum Timoxeno Scioneorum Magiſtratu de facienda proditione tranſegit, incertum quonam modo ab initio, ad extremum, ita actum eſt. Quoties exaratum libellum aut Timoxenus, aut Artabazus ad Timoxenum mittere volebat, eum ſagittæ poſtremo involvebat; adaptatiſque deſuper pennis,ad locum, de quo convenerat, ſagittam dirigebat. Sed Timoxenus, qui Potideam prodebat, doli compertus eſt: nam Artabazus ad conventum locum ſagittam dirigens, fruſtrante ictu, cujuſdam Potideatæ humerum forte percuſſit, ad quem ſaucium turba, ut adſolet in bello fieri, cum conveniſſet, ſubito, revulſa ſagitta, animadventens libellum reperit, & ad Magiſtratus detulit.

Columbæ literæ creditæ à priſcis.

Sed neque Ægyptiis Aſſyriiſque defuere ſua adverſus aſtus hujuſmodi figmenta. Fuit enim iiſdem familiare, ut epiſtolam filo ſub ala columbæ (hanc enim fidiſſimi nuntii ſymbolo decorabant) alligatam tranſmitterent. Ajunt enim, eam avem naturaliter diligere locum, ubi prius fuerit enutrita,

trita, & quantumcunque in longinquas partes deferatur, ſemper ad propria domicilia redire, ſi libertatis compos evadit; hincque non raro evenit, ut in via ab hoſtibus commenti ejuſmodi peritus ea de cauſa interfecta remanſerit. ut auctor eſt Barthol. Angl. de rerum propriet. lib. 12. cap. 1.

Tu de Columbis per Hircium miſſis cum literis ad Brutum Mutinæ obſeſſum lege Frontinum libro tertio ſtratagem. Morrhes quoque Ægyptiorum Rex cornicem nunciam habuit. Ælianus lib. 6. Animal. cap. 7. ſic & Cecinnam hirundines victoriæ nuncias habuiſſe Plinius refert.

Epiſtola catellæ collo alligata.

Hiſce ego inventis illud etiam hoc ultimo loco addam, quod Hieronymus Oſorius de rebus geſtis Emanuelis Luſitaniæ Regis libro ſecundo perhibet (uberiorem enim exemplorum hujuſmodi copiam hiſtoriarum ſtudioſis ex antiquitatis ærario excerpendam relinquimus) Civis quidam Tingitanus catellam Arziliæ in domo neceſſarii ſui per oblivionem reliquerat. Hic autem cum Tingitanum certa de re conſcium facere cuperet, catellam ejus ligari, literaſque cera circumlitas, quibus ea quæ vellet nunciabat, collo illius appendi jubet, eamque ſub noctem acerrime verberatam in litore conſtitui. At catella do-

dolore verberum graviter affecta tanta celeritate domum properat, ut ante lucem ad Tingi portas aſſiſteret, quam ut vidit Tingitanus miſerabili latratu, & cauda geſtientem gremio excepit, & literas, quas circa collum geſtabat reperit.

His igitur, aliiſque permultis id genus artibus audaciſſimorum hominum temeritati obviam itum eſt, maxime vero furtivis ſcriptis, quæ vulgo cifras vocant, de quibus vide Perrerium, Savarum, Apollinar. Briſſonium, Sixtum Senenſem, Cujacium, Brodæum, Bernatium, Juretum, Tholoſanum, præſertim vero Joh. Baptiſtam à Porta, à quo integrum conſcriptum eſt volumen. At mihi interea adverſus nefariam ſimilium inſolentiam libet hoc loco referre, quantum etiam nonnulli ſuperioribus ætatibus ab eo, de quo dixi turpiſſimo ſtudio abhorrent, ut ſi quando amici epiſtolam juſta etiam cauſa quis adductus reſignaſſet, maximas tamen adhiberet excuſationes. Memini me apud Ciceronem legiſſe in quadam ad Atticum epiſtola, adeo ſe aliquando obtrectatorum maledictis, ſive etiam ſuſpicione commotum ut cum literarum faſciculus in manus ſuas incidiſſet, quamvis ad ſe nihil ſcriptum eſſet, quandam tamen reſignaſſe, quod ſuſpi-

Quinam de ſcriptione per notas ſcripſerint.

Juſta utitur Cicero excuſatione quod aliquas literas reſignarit.

ſpicaretur iis famam ſuam proſcindi, uti & aliis, quas ſibi legendas hi dederant ad quos miſſæ erant. Ciceronis verba ſubſcribam. *Ex quibus unus, qua mente fuerit is, quem tu mihi commendas, cognoſces ex ipſius literis, quas ad te, & alios miſit, quas ego nunquam aperuiſſem, niſi res acta ſic eſſet. Delatus eſt ad me faſciculus, ſolvi, ſi quid eſſet ad me literarum, nihil erat. Epiſtola Vatinio, & Ligurio altera: juſſi ad eos deferri. Illi ad me ſtatim ardentes dolore, ſcelus hominis clamantes, epiſtolas mihi legerunt plenas omnium in me probrorum. Hic Ligurius furere, ſe enim ſcire ſummo illum in odio fuiſſe Cæſari, illum tamen non modo foviſſe, ſed & tantam pecuniam illi dediſſe honoris mei cauſa. Hoc ego dolore accepto, volui ſcire, quid ſcripſiſſet ad cæteros, ipſi enim illi putavi pernicioſum fore, ſi ejus hoc tantum ſcelus percrebuiſſet: cognovi ejuſdem generis literas; ad te miſi, quas ſi putabis illi ipſi utile eſſe reddi, reddes, nihil me lædet. Nam quod reſignatæ ſunt, habet, opinor, ejus ſignum Pomponia*; Quamquam propterea non magnopere culpandum Ciceronem cenſuerim, quem juſtus dolor ad hujuſmodi literarum reſignationem impulerit, quaſque nihilominus reddi fideliter curaverit. Contra vero Bellerophontes ille (de quo Plutar. libello

de curioſitate.) literas, quas in ſeipſum ſcriptas ferebat, non aperuit, ſed ſua uſus continentia, tam literis, quam uxore regis abſtinuit.

Pari etiam ratione Athenienſes captis Philippi tabellariis epiſtolam Olympiadi ſcriptam ferentibus, non ſolverunt eam, neque patefecerunt mariti peregre abſentis uxori miſſam ſalutationem, ut idem Plutarchus tradit in libello cui titulus, Reipublicæ gerendæ præcepta.

Commendatur Federici Cæſaris integritas.

Federicum vero Cæſarem haud mediocriter ea ipſa de cauſa commendarim, quod cum Gaſparis Sollichii literæ in manus ſuas deveniſſent, quæ nonnullis Hungaris inſcribebantur, eſſentque qui eas aperiendas dicerent, quod in iis aliquid proditionis ſcriptum eſſe putarent, quod ſciri expediret, reſponderit Imperator, Gaſparem ſe probum virum, ſuique amantem exiſtimare, quod ſi falleretur, malle per ſeſe errorem patere, quam ſua diligentia inveſtigari; neque adduci potuit, ut amici epiſtolam ad ſe non ſpectantem aperiret, tametſi quibuſdam videretur, inde ſibi periculum imminere, quod profecto plerique facturi non fuiſſent. Verum hoc curioſorum præcipuum vitium eſt, cui remedium adhibere difficile ſemper habitum eſt. quamvis de auditore

Ingenua Imperatoris reſponſio.

quo-

quodam ſuo Plutarchus lib. de curioſit. rem miram referat. Cum enim Romæ aliquando Plutarchus diſſereret, & Ruſtico cuidam audienti interveniens miles epiſtolam à Cæſare miſſam tradidiſſet, velletque Plutarchus orationem intermittere, ipſique ſpacium legendi literas concedere, renuit ille, neque ante epiſtolam ſolvit, quam peroraſſet, & miſſa eſſet ſchola, omnibus viri gravitatem admirantibus.

Sed jam (quod ad capitis abſolutionem attinet) quæ de plumbeis ſigillis apud ſcriptores obſervarim, hoc loco interſerenda duxi. Conſuevere Principes, & ſummi viri, ut ſe cæteris præſtare indicarent, ad divitiarum oſtentationem, relicta cera, auro argentoque ſigna ſua imprimere, (licet id tantum à Carolo Magno ad noſtrum uſque ſeculum locum habere affirmet Polydorus Virgilius libro octavo cap. ſecundo, non autem antea) ut ex variis diplomatibus Regum ac Principum Lotharingiæ videre eſt. Mox plumbi uſui locus datus eſt, quanquam & antea Græcis principibus id ipſum in more fuiſſe conjicio. Ii enim, ut meminit L. 1. C. Theodoſiani de veter. diplomata, & codicillos, quibus alicui magiſtratum, dignitatem, aut privilegium dabant, en-

Auro aliquando ſignatum & argento.

Plumbi uſus ad ſignandum quo tempore inceperit.

Quid encauſtum. *Quando in cera principes Græci ſignarent.* *Romani Pont. & Vinet. Duces plumbo ſignant.* *Quis primus Pont. plumbo ſignarit.*

encauſto ſubſcripta (erat is liquor ex coƈto murice, & trito conchylio confeƈtus) plumbea bulla principum vultu ſignata muniebantur, nam in cera nunquam ab iis ſignatum fuiſſe obſervat ex vetuſto codice Græco Guidus Pancirolus variarum leƈtionum libro primo, cap. 28. niſi cum ad uxorem, matrem, aut filios ſcriberent, quem poſtea ſignandi morem inde Venetiarum Duces acceperunt, & ipſi Romani Pontifices, cum innumeras diplomatum ſpecies expediri contingeret, eandem ſignandi conſuetudinem ſecuti ſunt, quod minus ea materia temporis injuriæ eſſet obnoxia. Cujus inſtituti apud ipſos principes extitiſſe Stephanum tertium ejus nominis Pontificem natione Siculum & Adrianum primum anno ſcilicet DCCLIIII. circiter, auƈtor eſt Polydorus Virgilius lib.8. cap.2. ea duƈtus conjeƈtura, quod nullum eo tempore plumbeum ſigillum repertum fuerit: ſicuti è contra temporibus Agathonis Pontificis in cera ſignatum manifeſte arguit.

Sigilli Pontificii forma.

Sigilli vero Pontificii forma ea erat. Effiƈta uno latere Apoſtolorum Petri, & Pauli capita viſebantur, in altero nomen Papæ tantum: quamquam poſtea ex Pauli II. decreto, ubi nomen ſolum præfigebatur, nunc

quaſi

quaſi imago Papæ inſulati coram populi multitudine appareat. Oritur hic tamen haud futilis quæſtionis materia ex eo, quod in aliquibus ſummorum Pontificum ſigillis dexteram Paulus teneat, ſiniſtram Petrus, quaſi vero Apoſtolorum principi Paulus præferatur, ac proinde potiorem in ſedendo locum obtineat. D. Thomas hanc de eo rationem reddit in illud Apoſtoli ad Galatas cap. primo qui ſuſcitavit eum à mortuis, *quia præſens*, inquit, *vita ſignificatur per ſiniſtram, futura vero per dexteram, in quantum iſta cæleſtis eſt, & ſpiritualis, illa vero temporalis: ideo Petrus, qui vocatus à Chriſto fuit adhuc in carne mortali poſito, ponitur in bulla Papæ in ſiniſtra parte; Paulus vero, quia vocatus à Chriſto jam glorificato, ponitur in dextera parte.*

Cur Paulus ad dexteram Petri in ſigillo Pontificio ponatur.

Ego vero cum hanc ordinis ſedendi indignitatem mecum ſæpius repeterem, ſubiit mihi quædam ſuſpicio, alium fuiſſe apud antiquos ſedendi ordinem, quam qui ſit noſtris tempoporibus, ut videlicet qui ſederet ad ſiniſtram eſſet potior eo, qui ſederet ad dexteram: id quod poſtea multis argumentis fuit mihi exploratum, atque compertum. Sed qua via in eam cogitationem inciderim, paucis mihi enarrandum eſt. Principio autem

Siniſtrum olim latus dextero nobilius.

animadverti eos, qui potentiores aſſectabantur, ſive armati, ſive inermes, tum ſatellites, tum ſtipatores, tum laterones, ſive *latrones* fuiſſe dictos; eoſdemque apud auctores dici, aut, *tegere latus*, aut *cingere latus*. Horat. ſerm. ſecundo.

Quid tegere, aut claudere latus.

Vt ne tegam ſpurco Damæ latus.

Juvenalis ſatyra 10.

Divitis hic ſervi claudit latus ingenuorum
Filius. —

Ovid. 4. de Ponto.

Dumque latus ſancti cingit tibi turba Senatus.

Latus intectum & nudum quod.

Latus quoque intectum, ſive nudum dicebatur illius, quem nemo comitaretur. D. Ambroſius in ſermone de obitu fratris Satyri. *Quod ſi aliquando ſine altero prodeundum fuit, intectum latus putares.* Seneca lib. 3. epiſtolarum. *Nudum erit latus incomitata lætitia.* Is præterea qui alium comitabatur dictus erat *ire exterior*, cui vero præſtaretur comitatus *ire interior.* Horat. ubi ſupra.

Quid ire exterior & interior.

—*Ne tamen illi*
Tu comes exterior ſi poſtulet ire recuſes.

& ſubdit verba quæ ſupra retulimus

Vt ne tegam ſpurco Damæ latus. —

Ovid. lib. 5. Faſt.

Et medius juvenem non indignantibus ipſis

Ibat

Ibat & interior ſi comes unus erat.

De ſene loquitur, cui debetur honos à juvenibus.

Exterior is dictus qui ad dexteram & interior qui ad ſiniſtram eſſet.

Atqui reſtat probandum, exteriorem illum dici apud ſcriptores veteres, qui ſit ad dexteram alicujus, & interiorem, qui ad ſiniſtram. Servius Grammaticus explicans illud Virgilii 5. Æneid.

Radit iter lævum interior.

exponit pro *ſiniſterior*, citatque Ciceronem dicentem *in quem omnia intus.* & Saluſt. in ſecundo hiſt. *Introrſus prima Aſia Bithynia eſt*, ubi Cicero *intus*, & Saluſtius *introrſus* pro *ſiniſtrorſus* acceperunt. Horat. quoque in ſecundo ſerm. *Interiore diem gyro trahit, ire neceſſe eſt.* ubi *interiore* pro ſiniſteriore ponitur, quod meridies mundi pars ſiniſtra eſt, quemadmodum ſeptentrio dextera. Lucan. in 3. Pharſal.

Interior pro ſiniſterior.

Ignotum vobis Arabes veniſtis in orbem
Vmbras mirati nemorum non ire ſiniſtras.

Id eſt meridionales etiam in æſtate. Colligamus igitur ex his, quæ diximus, eum qui ſit alterius comes *claudere, aut cingere, aut tegere latus, atque eidem ire exteriorem*, hoc eſt ad dexteram illius. Cujus vero latus clauditur, cingitur, tegitur, *ire interiorem,*

Paulus comes & ſtipator Petri.

riorem, hoc eſt ad ſiniſtram, qui locus erat dignitate præſtantior, ac propterea Paulum in ſigillis Pontificum Petro dexterum animadvertimus, quod Apoſtolorum Principi comes, & ſtipator datus fuit, hocque clare indicat gladius ille, quem Paulus habet ſtrictum. Sed placet ſententiam hanc noſtram aliis etiam exemplis firmare, præcipue autem ex forma ipſa conſeſſus Patrum Chalcedonenſis Concilii quod tom. I. Conciliorum extat in prima actione; leguntur autem hæc ibi: *Reſidentibus magnificentiſſimis, & glorioſiſſimis Iudicibus, & ampliſſimo Senatu in medio ante cancellos Sanctiſſimi Altaris, & in læva quidem parte ſedentibus ſanctiſſimis, & Reverendiſſimis Epiſcopis, & Vicariis Deo amiciſſimis Sanctiſſimi, & Reverendiſſimi Leonis Antiſtitis urbis Romæ, & Anatolio Religioſiſſimo Archiepiſcopo Conſtantinopolitanæ Regiæ Civitatis, &c. ex dextera vero parte ſimiliter conſidentibus Dioſcoro Religioſiſſimo Epiſcopo Alexandrino, & Iuvenale Epiſcopo Hieroſolymorum, &c.* Ex quo ſedendi ordine, quis non intelligat, lævam partem tunc dextera digniorem habitam fuiſſe? cum enim Dioſcorus Epiſcopus Alexandrinus hæreſis inſimulatus, cujus cauſa in Synodo diſcutienda erat, primo dexteræ partis conſederit

ſederit loco, legati vero Apoſtolicæ ſedis primo lævæ, certe manifeſte convincitur ſanctiorem ſiniſtram partem dextera exiſtimatam, eo fortaſſe conſilio (ut optime ratiocinatur Illuſtriſſimus eruditiſſimuſque Cardinalis Baronius tom. 3. annal.) quod in Eccleſia Chriſti ex benedictione illa Patriarchali in Ephraim, & Manaſſem, de qua Geneſis 48. mutatæ ſint rerum vices, & ordo, ut quæ ſiniſtra eſſet in dexteram, & dextera in ſiniſtram, dignitatis, & benedictionis ordine mutaretur. Sed quoniam nimium fortaſſe in his immorati fuimus, ad capitis abſolutionem procedamus. Et ne quid amplius pro viribus noſtris in eo deſideretur circa Pontificiarum conſignationum materiem; utque in eo Jureconſultis noſtris morem geram, adjunxerim quoque quod ab iiſdem in rem præſentem obſervari intelligo: ut ſcilicet in Brevis Apoſtolici expeditione rubea cera adhibeatur ad differentiam alterius gratiæ, quæ cera viridi obſignatur. Ita Rebuf. in praxi tit. de Brevi Apoſtolico, & aliis, ubi pariter ſigillum hujuſmodi Piſcatorium anulum ex eo appellari putat, quod D. Petrus eo primum uſus fuerit. Moriſque præterea eſſe, ut ex omni gratiæ reſcripto ſericeus funiculus pendeat, contra vero in quibus vis ju-

Cera rubea quando adhibeatur. *Cera viridis.* *Anulus piſcatoris quare ſic dictus.*

Funiculus canabaceus. juſtitiæ, & executoriis literis canabaceus apponatur, cap. licet de crim. falſi, & ſcribit Felinus in cap. poſtulanti, col. 3. de reſcrip.

Atque hæc de veteri epiſtolarum conſignatione aliiſque ad eam quoquo modo ſpectantibus dicta ſint.

CAP. X.

Tabulæ contractuum omnes olim obſignatæ, & quomodo. Ante obſignationem hæredibus oſtenſæ. Teſtes ſeptem adhibiti, nobiles, amici, noti, rogatique Signatores dicti, claſſici, & alligati. Mane, ac in templis ſignari ſolitum. Sponſaliorum veterum formula. Teſtamentorum genera apud Rom. prima, & ultima cera. ſubſcriptionis ratio. tabulæ ubi aſſervatæ; & reſignationis ritus.

Tabulæ & ſcripturæ omnes ſignari ſolitæ. PRæter literas, de quibus hactenus dictum eſt, tabulas quoque, ſive ſcripta omnia, quæ commercii rationem haberent, & teſtamenta ſignari conſueviſſe, vel unus Plautus Curculio. act. 2. ſc. ultima, idoneus auctor eſt.

— *Atque ei mandavi, qui anulo meo*
Tabulas obſignatas attuliſſet. —

& infra:

Eamus nunc intro, ut tabellas conſignemus.

Ci.

Cicero in Verrem libro primo actione ſecunda: *alii nummos numerabant, alii tabellas obſignabant.* Et Cæſar de bello Gallico libro primo, *vulgo totis caſtris teſtamenta obſignabantur,* ut clarius infra patebit. Ejus vero conſignationis formulam Jul. Paul. ſent. lib. 5. tit. 25. ad L. Cornel. teſtam, perſpicue declarat his verbis. *Ampliſſimus ordo decrevit, eas tabulas, quæ publici, vel privati contractus ſcripturam continent, adhibitis Teſtibus, ita ſignari, ut in ſumma marginis ad mediam partem perforata triplici lino conſtringantur, atque impoſitum ſupra linum ceræ ſigna imprimantur, ut exteriores ſcripturæ fidem interiori ſervent, aliter tabulæ prolatæ nihil momenti habent.*

Porro formæ hujus auctor fuit Senatus Romanus ſub Nerone Imperatore, ut Suetonius in vita ejuſdem cap. 17. oſtendit, cum ait: *Adverſus falſarios tunc primum repertum, ne tabulæ niſi pertuſæ, ac ter lino per foramina trajecto, obſignarentur.*

Auctor hujus formæ Senatus ſub Nerone.

Ceterum ante ipſam tabularum conſignationem (ut ab eo ordiamur) qui è Romanis teſtamenta faciebant, ea, priuſquam à teſtibus ſigillis munirentur, his quos vel legato, vel hereditatis parte proſequebantur, plerumque oſtendebant, ut obſignatas poſtea re-

Teſtamenta antequam obſignarentur heredibus oſtendi ſolita.

reponerent in fanum aliquod, ut infra dicemus; nec niſi ipſis mortuis reſignarentur. Quibus autem oſtendebantur inſpicere abnuebant, & recuſabant, ne heredipetæ, & captatores viderentur. indicavit hunc morem Horatius Satyra 5. ubi Tireſiam docens, qua ratione rem augere poſſit, inter alia monet, obliquo oculo primæ ceræ ſecundum verſum ſaltem percurrat, ne illudatur vana ſpe.

— Captes aſtutus ubique
Teſtamenta ſenum: neu ſi vafer unus, & alter
Inſidiatorem præroſo fugerit hamo
Aut ſpem deponas, aut artem illuſus omittas.

& infra:

Qui teſtamentum tradet tibi cumque legendum,
Abnuere, & tabulas à te removere memento:
Sic tamen, ut limis rapias, quid prima ſecundo
Cera velit verſu. ſolus, multiſne cohæres,
Veloci percurre oculo: plerumque recoctus
Scriba ex quinqueviro corvum deludet hiantem:
Captatorque dabit riſus Naſica Corano.

Captatores. Nam qui teſtantur, & ultro inſectandas

das offerunt tabulas, cum putent negaturum, recuſaturumque inſpicere verecunde captatorem, cui ſimulant, ſe aliquid reliquiſſe, vana ſpe lactant, nihilque interdum relinquunt. Quod item deprehenſum in Naſica eſt, cui, ut Plutarchus refert, impudenter captanti tabulas teſtamenti ſui Coranus gener oſtendit, legereque ſæpius renuentem tandem coëgit: qui intellexit, nil ſibi legatum, ſed fruſtra ſibi eveniſſe captatorias artes.

Ad ſignandum autem Jureconſultos aliquando vocatos fuiſſe, indicio eſt, quod Cicero libr. 1. orat. ait: *Cum obſignes tabellas clientis tui, quibus in tabellis id ſit ſcriptum, quo ille capiatur.* Et Tertullianus in libro de Idololatria: *ſignatæ ſignis non jam advocatorum, ſed Angelorum.* Idque inter recepta Romæ officia numerabatur, adeo, ut nobilium tantum virorum præcipuum eſſet. Cicero pro Quintio: *Tabulæ ſignis hominum nobilium conſignantur.* Et Seneca lib. 3. de beneficiis capite 15. *In quid iſti viri ornati abhibiti ſunt.*

Teſtes J. C. vocati ad ſignandum.

Nobiles.

Quibus Ciceronis verbis adducor, ut credam fuiſſe etiam conſignationem ſpeciem quandam vadimonii, quod tota fere oratio indicare videtur: & Fabius libro decimotertio, capitulo octavo: *Promittit enim*, inquit, *litigator*

Obſignatio ſpecies vadimonii.

gator

gator omnia, teſtem, populum, paratiſſimas conſignationes. Omnium autem apertiſſime oſtendit Seneca libro primo epiſtola octava, cum ait, *non videor tibi plus prodeſſe, quam cum ad vadimonium advocatus deſcenderem, & tabulis anulum meum imprimerem.*

Nobiles igitur ad obſignandum ſæpe adhibitos, cùm iis quæ diximus, tum Ciceronis quoque epiſtola ad Atticum vigeſima quinta libri decimitertii compertum ſit, ubi Brutum ſui teſtamenti obſignatorem cupere oſtendit: *Nec enim ad tabulam eum deſideraturus eram, in tali enim negotio cur tu unus non ſatis es? Sed ad teſtamentum volebam.* Idque ideo veteres faciebant, ut quod anulis clarorum virorum ſignatum eſſet, ratum magis haberetur. Sic enim & Anci Carſeolani teſtamentum à Pompejo Magno ſignatum fuiſſe ſcribit Valerius Maximus libro ſeptimo. Et eos quidem amicos, notoſque fuiſſe conjectura ex Quintiliano lib. ult. cap. 7. facile aſſequor, *denique*, inquit, *linum ruptum, aut turbata cera, aut ſine agnitore ſigna invenies.* Apertius tamen Cicero epiſtola 19. lib. 12. ad Atticum. Et Plinius epiſtola 9. libro primo, ubi ait: *ille me ad obſignandum teſtamentum, ille in advocationem, ille in conſilium rogavit.* Et epiſtola ultima libri ſe-

Amici notique.

ſecundi: *Aurelia ornata fæmina ſignatura teſtamentum ſumpſerat pulcherrimas tunicas. Regulus cum veniſſet ad ſignandum, rogo, inquit, has mihi leges.* Sed placet hic totum Ciceronis locum citatum ſubjicere, tum quod inſtituto hujus capitis non parvum lumen ſit allaturus ob eruditionem, qua maxime refertus eſt, tum etiam quod non ita facilem cenſuerim, ut non aliqua indigeat explicatione.

Reſpondet igitur Cicero Attico libro 12. Epiſtola mihi decima nona hoc modo: *Quod ſcribis Terentiam de obſignatoribus mei teſtamenti loqui: primum tibi perſuade, me iſthæc non curare; neque eſſe quidquam aut parvæ curæ, aut novæ loci: Sed tamen quid ſimile? illa eos non adhibuit, quos exiſtimavit quæſituros niſi ſciſſent quid eſſet. Num id etiam mihi periculi fuit? Sed tamen faciat illa, quod ego; dabo meum teſtamentum legendum cui voluerit: intelliget non potuiſſe honorificentius à me fieri de Nepote, quam fecerim. Nam quod non advocavi ad obſignandum: primum mihi non venit in mentem; deinde ea re non venit, quia nihil attinuit. tute ſcis (ſi modo meminiſti) me tibi tum dixiſſe, ut de tuis aliquos adduceres. Quid enim opus erat multis? Equidem domeſticos juſſeram. Tum tibi placuit, ut mitterem ad Silium.* *Ciceronis locus explicatus.*

inde

inde eſt natum, ut ad Publium. Sed neceſſe neutrum fuit. Hoc tu tractabis, ut tibi videtur. Sunt qui, dum locum hunc explicant, putent primum, Ciceronis ſenſum in illis verbis *neque eſſe quidquam aut parvæ curæ, aut novæ loci*, hunc fuiſſe, quaſi teſtamenti condendi curam nullius ponderis, & rem inutilem exiſtimaret, reſpectu moleſtiarum, quibus premebatur. Deinde conqueſtam Terentiam de Cicerone interpretantur, quod eam ad teſtamentum obſignandum, non advocaverit; quorum (ut ingenue fatear) ſententia mihi minime arridet. Non enim auſerim adeo levem Ciceronem exiſtimare, ut rem tanti momenti, qualis eſt teſtamenti ordinatio, nihili faceret: cum alioqui ipſemet libro primo Tuſculanarum quæſtionum eam maxime extollat; poſtquam enim maximum argumentum eſſe dixit, naturam ipſam de immortalitate animorum tacitam judicare, quod omnibus curæ ſunt, & præcipue quidem quæ poſt mortem futura: addit, *Quid procreatio liberorum, quid propagatio nominis, quid adoptiones filiorum, quid teſtamentorum diligentia, quid ipſa ſepulchrorum monumenta ſignificant, niſi nos futura etiam cogitare?* Et idem libro tertio de Finibus: *Ex hoc animorum affectione teſtamenta, commenda-*

tioneſ-

tioneſque morientium natæ ſunt. His igitur poſitis dixerim, Ciceronem ibi non ad teſtamenti curam, ſed ad uxoris nugas reſpexiſſe.

Neque etiam (quod ſecundam ſententiam attinet) Terentiæ querelam inde ortam fuiſſe dicendum eſt, quod à Cicerone ad teſtamentum ipſum obſignandum advocata non fuerit, quippe cum certum ſit legibus cautum fuiſſe, ne fœminæ aut etiam affines teſtamenta ſignarent, quod ex Ulpiano tit. 20. de teſtam. & Juſtiniano eodem manifeſtum eſt, & nullus negabit. Illud addo, nuſquam me legiſſe apud aliquem, adhibitos ad id officii mulieres. Verius exiſtimarim idcirco conqueſtam fuiſſe Terentiam, & quod de teſtamento faciendo ſecum Cicero non communicaverit, imo clam, ac propterea ſe non præſente confecerit, vel ut Simoni Boſio placet, honoris ergo ipſam non vocaverit.

Verum elucidato jam Ciceronis ſenſu, libet ex eo (quod magis ad rem noſtram facit) aliqua elicere circa teſtamentorum obſignationem. Et primo quidem colligo, non fuiſſe neceſſe teſtibus aperire, quid teſtamento contineretur, quos aliquando ignoraſſe ea, quæ teſtatores ſcripſerant Plinii epiſtola ultima lib. ſecundo indicat: & Ulpianus in *L. ſi binæ ff. de injuſto*

Non neceſſe aperire teſtibus, quid tabulis contineretur.

juſto rup. Tabulas quæ ſeptem teſtium ſignis ſignatæ erant vacuas inventas narrat. Deinde intelligo, licuiſſe (ſicuti & hodie) teſtatori ipſi tabulas ſuis reſignare, per *L. ſi teſtamentum ff. qui teſtam. fac. poſſ.* Novi præterea ex eodem Cicer. loco: fœminis jure veteri teſtandi facultatem denegatam non fuiſſe, quod ipſum ex eodem ad Atticum lib. 2. epiſt. 16. cum nonnullis ſequentibus aperte deducitur, & ex oratione pro Aulo Cecinna, ubi de teſtamento Ceſenniæ uxoris Cecinnæ late differit. Facit demum locus ad indicandum (quæ mens noſtra erat) ad teſtamenta obſignanda adhibitos olim fuiſſe amicos, & domeſticos. Sed jam ulterius progredi juvat. Qui igitur tabulis, aut cauſis ſignacula imponebant, hos Pedianus *Signatores* & *obſignatores* nominat. Seneca libro ſecundo de beneficiis cap. vigeſimo-tertio: *Quidam nolunt interponi pararios, nec ſignatores advocari.* & Juvenalis Sat. 10.

Teſtatori licitum proprias tabulas reſignare.

Fœminis jure veteri non vetitum teſtari.

Teſtes hujuſmodi quomodo dicti.

— *veniet cum ſignatoribus auſpex.*

Ejus vero conſuetudinis Seneca citato libro, & capite plenum teſtimonium dat, ubi humanam aviditatem ad querelas & diſcordiam incitamentum eſſe, fidemque funditus concidiſſe dolens eum ipſum ſignandarum tabularum morem his verbis improbat, quæ ad di-

Senecæ querela in infides.

dicendorum obſervationem inſervire etiam poterunt. *Vtinam quidem perſuadere poſſemus, ut pecunias creditas tantum à volentibus acciperent. Vtinam nulla ſtipulatio emptorem venditori obligaret, nec pacta, conventaque impreſſis ſignis cuſtodirentur, fides potius illa ſervaret, & æquum colens animus. Sed neceſſaria optimis prætulerunt, & cogere fidem, quam ſpectare malunt. Adhibentur ab utraque parte teſtes. ille per tabulas plurium nomina, interpoſitis parariis* (ad proxenetas reſpiciens) *facit. Ille non eſt interrogatione contentus, niſi rem manu ſua tenuit. O turpem humano generi fraudis, ac nequitiæ publicæ confeſſionem: anulis noſtris pluſquam animis creditur. In quid iſti viri ornati* (hoc eſt claſſici, ut infra dicam) *adhibiti ſunt? in quid imprimunt ſigna? nempe ne ille neget accepiſſe ſe, quod accepit.* *Anulis pluſquam animi credi dolet Seneca.*

Licet autem & ignobiles interdum ad id officii adhibitos eſſe Suet. in Tib. cap. ultimo videatur indicare, cum ait ipſum *humillimorum ſignis teſtamentum ſuum obſignaſſe.* Moris tamen fuit ut cives nimia paupertate laborantes animadverſione cenſoria claſſibus exempti capite cenſerentur, & in proletariorum numerum referrentur. Siquidem Suetonius ipſe auctor eſt, D. Claudium cenſuram gerentem, cum plu- *Pauperes an ſignare poſſent.*

plures notare conaretur, magna Inquiſitorum negligentia innoxios reperiſſe, quibuſcunque cœlibatum aut orbitatem, aut egeſtatem objiceret, eaque ratio eſt, cur teſtes hujuſmodi, qui ſignandis teſtamentis adhibebantur *claſſicos* appellaverit Feſtus, ad quinque claſſes, in quas pro cenſus qualitate populus Romanus diſtribuebatur, omnino reſpiciens, ſimulque proletarios indicans, ac capite cenſos, quia claſſici non erant, ſignandis teſtamentis adhiberi non potuiſſe ob nimiam paupertatem, quæ cum falſi ingentem materiam præbeat, ſemper Romanis ſuſpecta fuit, quemadmodum de C. Mario ſcribit Valerius Maximus, libro ſecundo. Proletarii igitur & capite cenſi claſſici non erant, id quod ab Arnobio traditur lib. 2. adverſus gentes: *deſinite*, inquit, *hominem, proletarius cum ſit, claſſibus, & capite cum cenſeatur, adſcribere ordinibus primis*. Senſus enim eſt: deſinite hominem adſcribere primis ordinibus, qui claſſium reſpectu, ſub quibus nimia paupertate nequit cenſeri, nomen habet, & titulum proletarii. Illud etiam obſervari ſolet, claſſicis hiſce teſtibus, ſimul atque teſtimonium ſuſcepiſſent, liberum non fuiſſe, aut diſſimulare, aut ſe ſubtrahere, indeque & *alligatos* appellavit Iſidorus Etymol. libro

Teſtes claßici & alligati qui.

libro quinto: ſi quæ vero diſſimulaſſent, aut ſeſe ſubtraxiſſent, lege XII. tabularum ſic puniebantur, ut eſſent improbi, & inteſtabiles, & per hoc claſſibus ſuis exempti in Ceritum tabulas referrentur, & ærarii fierent. Porro quem Decemviri, & Juriſconſulti *inteſtabilem* vocant, is à Plauto in Pœnulo *nefaſtus* his verſibus appellatur.

— Adſunt teſtes. M. *Tot quidem,*
Non potuiſti adducere homines magis
ad hanc rem idoneos,
Nam iſtorum nullus nefaſtus eſt, comitiales ſunt meri.

Senſus enim eſt, his teſtibus non eſſe nefas teſtimonium perhibere, & ſic nec improbos, nec inteſtabiles eos eſſe; quandoquidem in Comitiis ſedulam quotidie teſtificando operam dent.

Cum vero interdum à nobilibus promiſcue cum humilioris conditionis viris tabulas ſignari, contigiſſet: prius nobiles ſignabant, mox & alii gradatim, id quod Juvenalis innuit ſatyra tertia, ubi neceſſarii ſui Umbritii querelam deſcribit, qui quod nullum in Urbe locum bonis viris eſſe videat, ſed tantum exteris, & peregrinis, maximeque Græcis ſervilibus aſſentatoribus, ob morum pravitatem Roma Cumas diſcedere pararet: ait enim, *Ho-*

Nobiles prius ſignabant.

Horum ego non fugiam conchylia? me prior ille
Signabit, fultuſque toro meliore recumbet
Avectus Romam, quo pruna & cottona vento?

Ac ſi diceret, non patiar, eum me priorem tabulas obſignare, qui Romam venit non honeſto aliquo negotio, aut navigio, ſed ut rerum vilium mercator, ea nave qua pruna, & coctona advecta ſunt.

Septem. Hi autem ſeptem erant, quos propriis ſingulos anulis ſignare oportebat L. hac conſultiſſima C. de teſtam. Quo alludens Apulejus libro ſecundo de Aſino aureo: *introductis*, inquit, *quibuſdam ſeptem teſtibus, obteſtata fidem præſentium, ſingula demonſtrat anxie, verba concepta de induſtria quodam tabulis prænotante. Ecce, inquit, naſus integer, ſalvæ aures, illibata labia, mentum ſolidum. Vos in hanc rem, boni Quirites, teſtimonium perhibetote.* Et Cicero epiſt. ſecunda libro 7. ad Atticum *ejus teſtamentum de Tortorio, Ciceronum ſignis obſignatum, cohortiſque prætoriæ*, & Quintilianus declamatione 308. *Non dixerim ego teſtamentum, cui numerus ſignatorum deeſt.* Cicero pro Milone: *Vna fui, teſtamentum ſimul obſignavi cum Clodio & aliis:* & Appian. lib. I. bellorum civilium.

Verum

Verum enimvero non ſemper ſignandis teſtamentis teſtes, quot dixi, numero, adhibitos, ac proinde ab uno aliquando teſtatore tabulas obſignatas fuiſſe, certiſſimo argumento eſt, quod de Scevino Tacitus annal. 15. cap. 54. tradit, qui pridie, quo Neronem occiſurus fuit, ab Antonio Natale, quo cum ea de re diu collocutus fuerat, domum reverſus, *teſtamentum*, inquit, *obſignavit*, ubi nullam ſignatorum mentionem facit, mox promptum vagina pugionem, vetuſtate obtuſum, increpans, aſperari ſaxo, & mucronem ardeſcere juſſit, ea cura Milichio ſervo demandata. *Aliquando à ſolo teſtatore ſignatum.*

Ex quo loco illud etiam colligi poteſt, ſolitos veteres, vitæ, aut fortunarum diſcrimine impendente (hodie etiam uſitatiſſimum) teſtamenta in procinctu facere, quibus familiæ & heredum commodis caverent, quod præter citatum locum, ex ejuſdem etiam Scevini defenſione ſatis liquet. Is enim conjuratione detecta, ad Neronem per milites raptus, & defenſionem orſus. Ferrum, cujus argueretur, olim patria religione cultum, & in cubiculo habitum, ac liberti fraude ſubreptum, reſpondit. *Tabulas teſtamenti ſæpius à ſe, & incuſtodita dierum obſervatione ſignatas.* *Imminente periculo teſtamenta faciebant.*

Colligo ex dictis, non cuique teſtamento

ſtamento ſeptenarium teſtium numerum neceſſario requiſitum fuiſſe, ſed tantum in his, quæ pacis tempore conficiebantur. Triplex namque teſtamentorum genus Romanis fuit, quod ex Juſtiniano colligitur, aut enim in pace fiebat, quod *Calatis comitiis* dicebatur; & hujus generis tabulæ, quas dixi, ſolennitates poſtulabant, aut cum in prælium eſſent exituri, vel aliud periculum immineret, quod *procinctum* vocabatur, tuncque ſola teſtantis obſignatio ſufficiens erat: Vellejus Paterculus lib 2. *facientibuſque omnibus in procinctu teſtamenta, veluti ad certam mortem eundum foret*: aut per æs & libram, id eſt emancipationem, nimirum imaginariam venditionem, quæ fiebat, præſentibus quinque teſtibus, libripende, & eo qui familiæ emptor dicebatur.

Teſtamentum antiquis quotuplex.

Alias etiam (redeo ad ſolennitates tabularum *calatis comitiis*) ſuo, vel alieno anulo, qui characterem haberet, ſignabant. L. ad teſtium §. 1. quis ex teſtibus ff. qui teſtam. fac. poſſ. Ulpianus lib. 28. ff. tit. primo. Seneca libro primo epiſt. 8. *non videor tibi plus prodeſſe quam cum ad vadimonium advocatus deſcenderem, aut tabulis teſtamenti anulum meum imprimerem.* Et Jacob. Cujac. in tit. ff. de liberis & poſtu. *Signare*, inquit, *oportet more civium*

Suo, vel alieno anulo ſignabant.

civium Romanorum anulo tantum ſignatorio ſculpturam vel imaginem aliquam habente.

Addit tamen Juſtinianus inſtit. de teſtam. potuiſſe omnes teſtes uno tantum anulo tabulas ſignare, aut ſeptem etiam una alioqui, eademque ſculptura, ſive charactere. Verum ſignacula hujuſmodi tabulis ipſis imprimi neceſſe non erat, ſed lino ceræ ſuperpoſito, quo tabulæ conſtringerentur, ſatis erat. D. L. ad teſtium § ult. Ulpianus de teſtam. *Signatas tabulas accipi oportet, etſi tabulæ linteo, quo involutæ ſunt, ſigna impreſſa fuerint.* Et Paulus Colvius hic. *Uno tantum anulo omnes ſignare poterant.*

Et quoniam forte in ceræ mentionem incidimus, placet & illud adnotare quid per primas, & ultimas ceras accipi ſolitum fuerit. Ultimæ igitur ceræ generatim eæ erant, quæ ultimam, & extremam teſtatoris voluntatem continebant, ſive etiam teſtamentum ipſum ultimum, ſicuti & primæ priorem voluntatem teſtatam faciebant. Aliter vero extremæ ſeu imæ ceræ ſenſus erat alterum caput ſeu ultima teſtamenti tabula, qua ſecundi heredes nominabantur, legataque & alia onera primis heredibus imponebantur. Extat de eo illuſtre Martial. teſtimonium libro 4. Epigram. ult. *Quid prima & ultima cera.*

Nihil Ammiano præter aridam veſtem
Moriens reliquit ultimis pater ceris.

Et Plauti Curcul. ubi

Novi ædipol nomen
Nam mihi iſthoc nomine dum ſcribo
explevi totas ceras quatuor.

Et Cicero in Verrem 3. & ad eum locum Aſcon. Hotom. Cum Torrentio. Licet, aliud ſit, opinor, ut apud Suetonium legimus, *in ima cera ſcribere* locus eſt in vita Cæſaris. *Noviſſimo teſtamento tres inſtituit heredes ſororum nepotis C. Octavium ex dodrante & L. Pinarium, & c. Pedium ex dodrante; reliquos in ima cera.* Nam in ima cera ſcribere dici puto, cum non leviter preſſo, ut veſtigia appareant, ſed fortius impreſſo ſtylo, ut vix delere poſſit, ſcribitur: quod intelligi exiſtimo ex his verbis Hieronymi, quæ ſubjiciam ex epiſt. ad Chryſogonum. *Ita noſtræ es neceſſitudinis penitus oblitus, ut illam epiſtolam, quam in corde Chriſtianorum ſcriptam Apoſtolus refert, non parva litura, ſed imis, ut ajunt, ceris eraſeris.* Alios igitur heredes in ima cera Cæſar ſcripſerat, ne facile delerentur. An potius *ima* infima ſignificat? ut apud Juſtinian. libr. inſtit. 2. C. de pupil. ſubſtit. ubi de ſuperiore, & inferiore teſtamenti tabularum parte meminit, cum teſtatori Imperatori ſuadet, ſi veretur, ut ſubſtitutus inſtituto inſidietur,

dietur, ſubſtitutionem in inferiori tabularum parte ſcribat, eamque complicatam, ne legi poſſit, ſuo lino, ceraque conſignat. Ex quibus colligitur pluribus teſtamentum tabulis conſtituiſſe, id quod etiam ex Ciceronis epiſtola nona ad Quintum Fratrem perſpicuum fit, dum ait Felicem lapſam per errorem ſuum, & Sicuræ ſervi, alias pro aliis teſtamenti tabulas obſignaſſe. Præbet autem mihi locus iſte conjecturam ſolitum teſtatorem ipſum tabulas ſignare: quæ etiamſi per errorem obſignatæ forent, ratæ tamen eſſent, ut ibi videtur Cicero indicare, & Manutius recte obſervat. Quod autem aliquando uno Codice ſeptem teſtium ſignis ſignato teſtamentum duos homines conſcripſiſſe legamus; conjugibus id tantum à Valentiniano datum didici ex Novel. prima de teſtam. ejuſque teſtamenti formula in Marculphi Monachi libro quodam, quem Briſſonius citat, de formulis publicorum, privatorumque negotiorum, deſcribitur, quo ſe vir, & uxor in una eademque Charta mutuo heredes ſcribunt. Verum (ut unde digreſſa, eo mea redeat oratio) in hujuſmodi tabularum conſignatione verbum quoddam ſolenne ſolitum adhiberi adnotavit Briſſon. de form. lib. 6. SIGNA, nimirum, ſi unus eſſet,

Pluribus tabulis teſtamentum conſtabat.

Verba adhibita.

SIGNATE ſi plures, aut SIGNENT LICET. Sic enim & apud Ovid. lib. 3. de Ponto eleg. 11. legimus.

Sint hi contenti venia, ſignentque licebit
Purgari factum me quoque teſte ſuum.

Et infra TESTERE LICET SIGNATE QVIRITES.

Rogati teſtes ſignabant ut & hodie.

Rogati autem ſignabant, quo tabulæ legitimæ haberentur, quæ alias nullæ, ut ex allatis Ovidii, & Briſſonii locis videre eſt, & ex Martiali libro 5. Epigramma 40. ubi

Supremas tibi tricies in anno
Signanti tabulas, Carine, miſi
Hyblæis madidas thymis placentas,
Defeci: miſerere jam, Carine
Signa rarius ———

Et libro 9. Epigram. 89.

Signa; cras melius, &c.

Quod & hodierni tabularii, ſive notarios appellemus, optime norunt, ea formula expreſſa in conficiendis tabulis utentes, *Teſtes vocati, & rogati.*

Grunii teſtamentum.

Neque hic omittam ludicrum licet Grunii Corocottæ teſtamentum, quod vetuſtatem non modo ipſo contextu, modoque loquendi præ ſe fert; verum etiam Divi Hieronymi locupletis, & idonei teſtis auctoritate antiquitatem ſuam probat. Sic enim ille epiſtola ad Euſtochiam virginem, in procemio ſci-

ſcilicet commentariorum in Iſaiam: *Teſtamentum autem Grunii Corocottæ, Porcelli decantant in ſcholis puerorum agmina cachinantium.* Extat id apud Briſſonium libro ſeptimo de formulis, & inter Jani Gruteri inſcriptiones, in quo recenſendo, ne prolixi nimis ſimus, ea tantum breviter attingam, quæ ad finem in rem noſtram habentur. *Optim. amatores mei, vel conſules vitæ, rogo vos, ut corpori meo bene faciatis, bene condiatis bonis condimentis, nuclei, piperis, & mellis, ut nomen meum in ſempiternum nominetur. Mei Domini, & conſobrini mei, qui huic meo teſtamento interfuiſtis, jubete ſignari.* ſeptem *teſtes Lucanicus ſignavit. Tergillus ſignavit. Nuptialicus ſignavit. Celſanus ſignavit. Lardio ſignavit. Cymatus ſignavit. Offellicus ſignavit.*

Addit Martialis matutinas tantum horas in id officii fuiſſe inſumptas l. 10. Epigram. 70. *Mane tantum ſignabant.*

Nunc ad luciferam ſignat mea gemma Dianam.

Quod ſane inſtitutum ſacris Canonibus conforme intelligimus ex cap. placuit de teſti & C. Honejo 22. 4. 5. quibus cavetur, eum, qui in teſtem aſſumendus ſit, jejunum eſſe debere, idque ut ibi notat Abb. quia ſobrii, ac proinde fideles. Subjiciam ex iis alterum.

Placuit ſancto conventui noſtro, ut teſtes non conducantur pretio, & ut quicumque idonei, & fideles in teſtimonium aſſumantur, ac nullus teſtis ſit, niſi jejunus. Sed & idem Martialis libro 9. epigram. 68. Luperci improbitatem, fraudemque coarguit, tabulas, vel teſtamenta, quæ ſubjicere vellet obviis amicis ſignanda offerentis, uti tabulas vel non lectas, vel non intellectas. reſpondit enim Martialis *cras* id eſt, cum ſobrii erimus:

Signa, cras melius Luperce fiet:
Nunc ſignat meus anulus lagenam.

In templis ſignabant. In templis præterea ſæpe ſignatas fuiſſe tabellas, perſpicue indicat Paulus Sent. lib. 4. tit. 6. & Juvenalis ſatyra octava, idque faciebant, ut oſtenderent fidem religione maxime conſtringi.

Quo mihi te ſolitum falſas ſignare tabellas
In templis, quæ fecit avus, ſtatuamque parentis
Ante triumphalem? ———

Id eſt, non eſt cur te jactes, & nobilem vendites, qui in templis ipſis falſitatis crimen perpetrare non vereris, falſas tabellas obſignando.

Nunquam defuerunt falſarii. Maxima enim ubique ſemper falſariorum copia extitit, qui falſa teſtamenta componerent, falſoſque teſtes adhiberent, qui ea ſuis gemmis ac ſigil-

ſigillis ſignarent illo inſcio, quem teſtatorem falſo prædicabant. Hi autem à Romanis deprehenſi, & convicti in exilium mittebantur. Ad quod mihi reſpexiſſe videtur Ovidius. lib. 2. de Ponto eleg. 9. ubi queritur:

Falſarii quomodo à Romanis puniti.

— *Nec mea ſubjecta convicta eſt gemma tabella.*

Inter alias autem, tabulas quoque nuptiales, quæ dotis traditionem continerent, ſignatas fuiſſe apertiſſime declarat Juvenalis Satyra 10. nuper citata ubi mutuatam à Tacito, & Suet. de impuriſſimo Meſſalinæ Claudii Cæſaris uxoris Amore hiſtoriam recenſet; quæ novo furore in C. Silium Romanæ juventutis formoſiſſimum ita exarſit, ut ei vivo marito palam nubere non ſit verita. Profecto namque Claudio Imperatore Hoſtiam, nuptiarum ſolennia celebravit, adhibiti qui tabulas obſignarent, & verba auſpicum audita, qui tunc nuptiis intereſſe ſolebant, quo de more Valerius Maximus libro ſecundo pluribus locis. Ait igitur Poëta:

Tabulæ nuptiales ſignatæ.

Auſpices nuptiis adhibiti.

— *Veniet cum ſignatoribus auſpex.*

Ea vero apud priſcos ſpondendi nuptias ratio fuit, quam apud Plautum Aulular. expreſſam habemus actu 1. ſc. 4. ubi Megadorus ab Euclione ita ſtipulatur.

Sponſaliorum forma apud antiquos.

 Quid

Quid nunc etiam mihi deſpondes filiam? EUC. *illis legibus*
Cum illa dote, quam tibi dixi. M. *ſponden' ergo?* E. *ſpondeo.*

Eodemque modo, qui mulierem nuptum dabat, rogabatur, ut apud eundem Curcul. actu quinto ſcena ſecunda Phædromus à milite ita ſtipulatur:

Spondes mihi miles hanc uxorem?

Cui Miles reſpondit. *Spondeo*, Curculio vero,

Et ego hoc idem unum ſpondeo.

Mox tabulæ nuptiales ſignabantur, plerumque ſcilicet poſt contractum matrimonium, ut docet Scævola in L. Seia ff. de donationibus inter vir. & uxor. Quo etiam illud Juvenalis ſatyra ſecunda ſpectat.

Signatæ tabulæ: dictum feliciter: ingens
Cœna ſedet: gremio jacuit nova nupta mariti.

Et Apulejus apolog. *Habes Æmiliane cauſam totam, cur tabulæ nuptiales inter me, & Pudentillam non in oppido ſint, ſed in villa ſuburbana conſignatæ.*

Subſcribere ſigno oportebat. Neque vero obſignare ſolum ſatis erat, ſed propria cujuſque ſubſcriptione munire tabulas oportebat, atque adeo, ut alieno quidem anulo, alienave cera ſignare, ſubſcribere non niſi propria manu poſſent: Unde literarum im-

imperiti teſtes eſſe nequibant, niſi forte in agris ex L. ult. C. de teſtam. Ejus autem conſignationis formulam vir doctiſſimus Jaccbus Cujacius ad l. pen. 1. hoc tit. his verbis ſubjicit. LUCIUS TITIUS. C. Si teſtamentum obſignavi, & Lud. lana de form. teſtam. aliam refert iis temporibus uſitatiſſimam. *Ego Volumnius præſens fui confectioni tabularum, quas M. Cælius aſſeruit continere ejus ultimam voluntatem, & quam aperiri mandavit poſt ejus mortem in quorum fidem ſubſcripſi, & proprio anulo ſigillavi*, & paulo poſt ſubdit teſtem anulo, ſive cera aliena utentem id in ſubſcriptione expromere debuiſſe. Spec. in tit. de probat. §. *nunc videndum* verſ. *& non.*

Subſcriptionis formulæ.

Quinimo apud veteres Chriſtianos ſubſcriptionis terminus in teſtamentis, ut obſervavit eruditiſſimus vir Jacobus Gretſerus lib. 2. de S. Cruce c. 18. Venerabilis Crucis ſignum erat, quod manifeſte colligit ex eo caſu, quem Juſtinianus Imperator in Bithynia accidiſſe tradit. *Cum teſtatrix nondum abſoluto teſtamento efflaſſet animam, quidam ex teſtibus quæſtus dulcedine forte illecti prehenſa jam defunctæ manu, & tam in tranſverſum, quam recta linea ducta effecerunt, ut defuncta venerandæ crucis ſignum adſcripſiſſe*

Crucis ſignum in ſubſcriptionibus teſtamentorum.

videretur. Ex qua improbitate piam conſuetudinem colligimus, fuiſſe adeo crucis ſignum authenticum, ut pro fide & ſubſcriptione ſtaret. Quocirca merito D. Chryſoſtomus homil. de venerat. Crucis: *ſignaculum*, inquit, *crux appellata eſt, quod teſtamenta, & ſtatuta divina omnia, quæ accipimus, hoc quaſi ſigno quodam regio, & anulo obſignamus*.

Crux cur ſignaculum dicta.

Verum ubi hactenus de tabularum conſignatione actum eſt, libet pauca ad earundem etiam reſerationem ſpectantia addere. Defuncto igitur teſtatore, reſignandi poteſtas quidem erat: verum ita, ut coactis ſignatoribus vel majori horum parte, & ſigillis recognitis, linum incideretur, & tabulæ recitarentur. l. cum ab initio. l. ſed ſi major. ff. quemadmodum teſtam. aper. ubi vero ſignatorum copia non eſſet, præſentibus optimæ opinionis viris, aperiebantur, quibus inſpectis, deſcribendi fiebat poteſtas eis, quorum res eſſet. Tum deinde obſignatas ſigno publico ab iiſdem quibus intervenientibus apertæ erant, eo mitterentur, ubi ſignatores erant, ad inſpicienda ſigilla ſua. l. *ſed ſi quis*. §. ult. Addit Paulus lib. 4. ſent. Tit. 6. *Teſtamenta in municipiis, coloniis, oppidis, præfectura vico, caſtello, conciliabulo facta, vel in foro, vel baſilica, præſentibus*

Teſtamentorum reſignatio.

tibus teſtibus, vel honeſtis viris, inter horam ſecundam & decimam diei recitari debent, exemploque ſublato, ab iiſdem rurſus Magiſtratibus obſignari, quorum præſentia conſtat aperta. Hujus aperturæ cauſa, teſtamenta reſignari neceſſe erat. Hinc illud Horatii epiſt. 7. lib. 1. de Autumni intemperie, propter quam laborem forenſem ſæpe morbos gignere dicit, quos mors, ac deinde apertura tabularum ſequebantur:

Officioſaque ſedulitas, & opella forenſis
Adducit febres, & teſtamenta reſignat.

Et Plinius lib. 7. cap. 52. *Poſt mortem teſtatoris, aperto teſtamento, recitatus heres.*

Cæterum ſi teſtator occiſus eſſe diceretur, Prætoris edicto vetebatur, teſtamentum ejus reſignari, priuſquam de ea familia quæſtio ex Senatuſconſulto habita, ſuppliciumque de noxiis ſumptum eſſet. l. 111. §. *quod ad cauſam* ff. de Sc. Silan. Quin & partem illam teſtamenti, in qua pupillaris ſubſtitutio ſcripta erat, obſignatam permanere debuiſſe, quoad pupillus pubertatis annos egreſſus eſſet, prioremque dumtaxat partem teſtamenti, quæ heredis inſtitutionem continebat, reſerari debuiſſe Gajus monet

Occiſi teſtamentum quando apertum.

Pupillaris ſubſtitutio quando reſignata.

monet lib. 2. Inſtit. Tit. 4. Porro hanc reſignandi teſtamenti formulam expreſſit idem Jul. Paul. recept. ſent. lib. 4. tit. 6. in hæc verba. *Tabulæ teſtamenti aperiuntur hoc modo, ut teſtes, vel maxima pars eorum adhibeantur, qui ſignaverint teſtamentum, ut ita agnitis ſignis, rupto lino aperiatur, & recitetur, atque ita deſcribendi exempli fiat poteſtas, ac deinde ſigno publico obſignatum in archium redigatur, ut ſi quando exemplum ejus interciderit, ſit unde peti poſſit.*

Interdum etiam teſtamenti, vel legati locum ſupplebat epiſtola, maxime autem inter milites, cujuſmodi eſt, quod Papin. ait in l. miles. ff. de legat 2. *miles ad ſororem epiſtolam, quam poſt mortem ſuam aperiri mandavit talem ſcripſit. Scire te volo; donare me tibi aureos octingentos.*

Teſtamenta in Ærario repoſita. Aſſervabantur autem plerumque teſtamenta ſic obſignata maxime clarorum virorum, vel in Ærario, ut de Ptolomæi Regis teſtamento ſcribit Cæſar de bello civili libro tertio his verbis: *Tabulæ Teſtamenti una per legatos ejus Romam erant allatæ, ut in ærario ponerentur (eæ cum propter publicas occupationes poni non potuiſſent, apud Pompejum ſunt depoſitæ) alteræ eodem exemplo relictæ, atque obſignatæ Alexandriæ proferebantur.* Quod plane in-

indicat, ſolitos heredes teſtamenti exemplum penes ſe habere, ut etiam ſcribit Paulus in l. ſecunda ff. de eden. vel etiam apud virgines Veſtales, quæ ſacerdotes ceteros dignitate, & auctoritate ſuperabant: adeo, ut Imperatores ipſi teſtamenta ſua ipſis commendarent, Maximæ virgini præcipue quæ reliquis præerat. Suetonius in Julio cap.83. *Poſtulante ergo L. Piſone ſocero teſtamentum ejus aperitur, recitaturque in Antonii domo, quod Idibus Septembris proximis fecerat in Lavicano ſuo, demandaveratque virgini veſtali Maximæ.* Et in Auguſto cap.101. *Teſtamentum L. Planco, C. Silio Coſſ. tertio Non. April. ante annum, & quatuor menſes, quam decederet factum ab eo, ac duobus Codicibus partim ipſius, partim libertorum Polybii, & Hilarionis manu ſcriptum, depoſitumque apud ſex virgines Veſtales cum tribus ſignatis æque voluminibus protulerunt.* Et Plutarchus Marci Antonii III. Viri Teſtamentum depoſitum apud veſtales ſcribit. Atque hæc de tabularum obſignatione, & reſignatione dicta ſint.

Exemplum teſtamenti apud heredes: Teſtamenta apud virgines veſtales.

Cap.

CAP. XI.

Varia ab Antiquis ſigillorum cuſtodiæ commendata, Claves ſcilicet; ſcrinia, & arcæ; Januæ; ædes; ſupellex univerſa, promptuaria: Lagenæ: quid ipſa ſit. Cibi omnes, ſervorum, ruſticorum, nautarum, & militum qualis cibus olim. Armenta obſignata. Servi. Servus literatus. Arbores. Crucis ligna. Baptiſteria. Acta Conſiliorum. Sepulchrum Chriſti quomodo ſignatum, & pecuniarum depoſitarum obſignatio.

PErfectum jam operis noſtri faſtigium terminabit extremum hoc caput, quo uno, ne quid ultra deſideretur, reliquos veterum ritus in domeſticis, aliiſque quibuſque rebus obſignandis tradere aggredimur. Fuit igitur quondam in more poſitum, ut quæ modo clavibus à rapina vindicavimus, ea tunc anulis, ſive ſigillis, quorum frequentiſſimus erat uſus, diligentiſſime priſci obſignarent, quin etiam claves ipſas (ut ab iis ordiamur) aliquando ſignatos fuiſſe queritur Plin. cit. lib. & C. ubi *& claves quoque ipſas ſignaſſe non eſt ſatis.* Nam licet, quæ ſimpliciter tantum clavi claudebantur obſerata dicebantur, reapſe tamen quæ diligenti cuſtodiæ tradi vellent anulo ſignatorio ſignabantur. Ac primo quidem, præter illas, ſcrinia, arcas Cophi-

Sigilla pro clavibus antiquis in uſu.

Claves ipſæ ſignatæ.

Res magni momenti anulo ſignata.

phinoſve, ſigillis univerſim conſignatos fuiſſe oſtendit Theophraſtus in lib. de charact. cap. 18. de diffiden. ubi in incredulos invehit his verbis. *En in lecto jacens interrogare ſuam ipſius uxorem, an arcam probe clauſerit, an capſula recte ſit obſignata, & an peſſulam aulæ foribus obdiderit*, & Menander Poëta: *Scrinia & arcæ obſignari ſolita.*

Quiſquis vectibus, & ſigillis ſervat pretioſum.

Atque ipſe etiam Martial. libro primo epigramm. 67.

Secreta quære carmina; & rudes curas,
Quas novit unus, ſcrinioque ſignatas
Cuſtodit ipſe virginis pater Chartæ.

Januas præterea, ſive oſtia, ædeſque ipſas obſignari moris fuiſſe non uno quidem loco perſpicuum eſſe poteſt. Hinc Ariſtoteles in lib. 1. de Rep. ait *& domus obſignari januas, & eas aperituri, oſtendentes civibus, & hoſpitibus ſigna in hunc modum aperiunt.* *Januæ.*

Ariſtophanes:

Deinde Gyneceis ſigna imprimunt, & vectes noſtra cauſa.

Sed & Propert. lib. 4. eleg.

Nec mille excubiæ, nec te ſignata juvabunt,
Limina, &c.

Quod etiam ſacræ ſcripturæ teſtimonio

nio comprobari poteſt. Nam Daniel. cap. 6. & 12. legimus tum regem ipſum oſtium, quo Daniel includebatur *anulo ſuo obſignaſſe*, ne magnates eo abſente aperirent, tum & magnates ipſos idipſum feciſſe, ne rex ſolus illud reſerare poſſet.

Ædes. Porro de ædibus illud Lycophronis extat, quod alibi aliis rationibus non ſemel attulimus.

Reliqua porro, &c.

Supellex univerſa. Jam vero & ſupellex tota (ut ad id quod majoris eſt momenti veniam) ſive quæ vulgus domeſtica utenſilia appellat, ne quid eorum negligentia, aut furto deperiret ſigillis conſignata fuiſſe (præterquam quod capitulo ſeptimo ſatis probatum eſt, ubi de ſigillis à vermibus exeſis egimus) teſtis etiam eſt Tacit. annal. lib. ſecundo capite 2. qui Græcos Comites à cæteris irriſos eſſe ſcribit, quod viliſſima utenſilium *anulo clauſa* aſſervarent, ut ea à ſervorum rapina vindicarent. Quod Barbari indignum Rege exiſtimabant, ut ait Æmil. Ferretus ad hunc locum, vel, ut ego ſentio, cum Barbari ex gentium vetuſto more conditas arca veſtes, ut alibi diximus, ac vaſa nodo, non anulo colligarent, ut eſt apud Plinium citato loco, ideoque Parthi ignotam virtutem irridebant. Accedit Plauti locus in Amphitruone act. 1. ſc. 1.

de

de obſignata patera:

— *Vbi patera nunc eſt?* Me. *in ciſtula.*

Amphitruonis obſignata ſigno eſt. Sos. *ſigni dic quid eſt?*

Me. *Cum quadrigis ſol exoriens.*

Tetigit & hanc ſignandi conſuetudinem Cicero ad Atticum libro ſexto epiſtola mihi prima ad ſinem, C. *Venonius domum Vindulli venit. Cum omnia obſignaret, in vedianas res incidit, &c.* Cujus etiam moris & Apul. gnarus fuiſſe videtur Apol. 1. pro ſe ipſo, ubi Æmyliani calumnias, & argumenta refellit; *Quamquam*, ait, *ipſe aperiret (utpote promus librorum, qui illic erant conditi) pene quotidie & clauderet ſæpe nobiſcum, multo ſæpius ſolus intraret, linteum in menſa poſitum cerneret ſine ullo ſigillo, ſive vinculo, & poſtea quod conditum, cumque quod obſignatum, quod incluſum domi adſervatur id omne argumento magicum dicetur.* & libro 10. de As. aur. *Donec juſſu Magiſtratuum miniſteria publicis contrectatis nequiſſimi ſervi manibus anulum ferreum deprehenſum cum ſigno ſaculi conferunt.* Atque ipſe etiam Herodot. Euterpe hanc ipſam conſuetudinem his verbis memorat, *Cum autem Rex forte fuiſſet ædificium ingreſſus, videretque vaſa numorum imminuta, obſtupuiſſe, nec habuiſſe quem inſimularet cum*

&

& ſigna ſalva, & ædificium obſeratum eſſet. Adde & illud quod ad hanc rem ait Cicero de oratore libro ſecundo, *Ridiculum eſt illud Neronianum vetus, in furace ſervo ſolum eſſe cui domi nihil ſit nec obſignatum, nec occluſum.* Facit quoque inſtituto noſtro D. Gregorii Nyſſeni teſtimonium in cantica canticorum, quo monemur ſuis etiam temporibus, eum morem viguiſſe, ut res domeſticæ nullo diſcrimine ſignorum impreſſione munirentur. *Cum autem ſigillum,* ait, *rei ab ſe abſconditæ hoc largiatur, ut ea prædæ non ſit expoſita, dum furem ſigno perterrefacit, cumque id, quod furto non ſubtrahitur domino ſuo integrum maneat: idcirco encomium hoc ſponſæ, &c.*

Promptuaria. Tranſeo ad promptuaria, ſive cellas, quæ promiſcue anulorum fidei committebantur. Plautus in Caſ. act. 1. ſc. 2.

Obſignate cællas, referte anulum ad me.

Ad quem locum Lambinus addit cera id fieri moris fuiſſe. Sic quoque Poſſid. de D. Auguſtino ſcribit, nunquam illum clavem, *nunquam anulum* in manu habuiſſe, ſed ab iiſdem domus præpoſitis cuncta, & accepta, & erogata notari ſolita, quæ anno completo eidem recitarentur. Tertullian. vero apolog. adverſus gen. cap. 6. mulieribus

bus uſque adeo vino abſtinere præceptum ſcribit, ut matronam ob reſignatos cellæ vinariæ loculos ſui inedia necarint, ubi Pamelius ex Rhenano *promptuaria* intelligit, quibus ſigna imprimebantur, quæ dum avellerentur, reſignari dicebantur.

Quin & de lagenis, cibiſque omnibus teſtatur Cicero ad Tiron. lib. 16. epiſt. 26. *ſicut olim*, inquit, *matrem noſtram facere memini, quæ lagenas etiam inanes obſignabat, ne dicerentur inanes aliquæ fuiſſe, quæ furtim eſſent exſiccatæ.* Eſt autem lagena (ut illud etiam breviter adnotarim) genus poculi anguſti, ex qua non libere liquor effluere ſolet, conficiturque ex varia materia, & à viatoribus fere circumgeſtatur. Sunt qui eam definiant vas vinarium, quo à cupa vinum in menſa apportaretur: ideoque putent poſſe *fiaſcum* vulgariter dici. De ea meminit Martialis in Panaretum, fiebatque potiſſimum è fici radicum filis, ut ſcribit Plinius lib. 16. cap. 31. in antiqua vero inſcriptione *laguna* dicitur, ex græco, ut videtur vocabulo ducta, ut conjici poteſt ex Athenæi lib. 7. in quo lagynophoriæ meminit, quod erat feſtum quoddam in quo cœnaturi diſcumbebant in toris & gramine ſtratis, ac reclinati è laguna quiſque ſua, quam domo attuliſſet, bibebant. Has in-

Lagenæ.

Quid Lagena.

& ſigna ſalva, & ædificium obſeratum eſſet. Adde & illud quod ad hanc rem ait Cicero de oratore libro ſecundo, *Ridiculum eſt illud Neronianum vetus, in furace ſervo ſolum eſſe cui domi nihil ſit nec obſignatum, nec occluſum.* Facit quoque inſtituto noſtro D. Gregorii Nyſſeni teſtimonium in cantica canticorum, quo monemur ſuis etiam temporibus, eum morem viguiſſe, ut res domeſticæ nullo diſcrimine ſignorum impreſſione munirentur. *Cum autem ſigillum*, ait, *rei ab ſe abſconditæ hoc largiatur, ut ea prædæ non ſit expoſita, dum furem ſigno perterrefacit, cumque id, quod furto non ſubtrahitur domino ſuo integrum maneat: idcirco encomium hoc ſponſæ, &c.*

Promptuaria. Tranſeo ad promptuaria, ſive cellas, quæ promiſcue anulorum fidei committebantur. Plautus in Caſ. act. 1. ſc. 2.

Obſignate cællas, referte anulum ad me.

Ad quem locum Lambinus addit cera id fieri moris fuiſſe. Sic quoque Poſſid. de D. Auguſtino ſcribit, nunquam illum clavem, *nunquam anulum* in manu habuiſſe, ſed ab iiſdem domus præpoſitis cuncta, & accepta, & erogata notari ſolita, quæ anno completo eidem recitarentur. Tertullian. vero apolog. adverſus gen. cap. 6. mulieribus

bus uſque adeo vino abſtinere præceptum ſcribit, ut matronam ob reſignatos cellæ vinariæ loculos ſui inedia necarint, ubi Pamelius ex Rhenano *promptuaria* intelligit, quibus ſigna imprimebantur, quæ dum avellerentur, reſignari dicebantur.

Quin & de lagenis, cibiſque omnibus teſtatur Cicero ad Tiron. lib. 16. epiſt. 26. *ſicut olim*, inquit, *matrem noſtram facere memini, quæ lagenas etiam inanes obſignabat, ne dicerentur inanes aliquæ fuiſſe, quæ furtim eſſent exſiccatæ.* Eſt autem lagena (ut illud etiam breviter adnotarim) genus poculi anguſti, ex qua non libere liquor effluere ſolet, conficiturque ex varia materia, & à viatoribus fere circumgeſtatur. Sunt qui eam definiant vas vinarium, quo à cupa vinum in menſa apportaretur: ideoque putent poſſe *fiaſcum* vulgariter dici. De ea meminit Martialis in Panaretum, fiebatque potiſſimum è fici radicum filis, ut ſcribit Plinius lib. 16. cap. 31. in antiqua vero inſcriptione *laguna* dicitur, ex græco, ut videtur vocabulo ducta, ut conjici poteſt ex Athenæi lib. 7. in quo lagynophoriæ meminit, quod erat feſtum quoddam in quo cœnaturi diſcumbebant in toris & gramine ſtratis, ac reclinati è laguna quiſque ſua, quam domo attuliſſet, bibebant. Has in-

Lagena.

Quid Lagena.

inquam, viri ſive mulieres avaræ potiſſimum obſignare ſolebant, ne à famulis abligurirentur, aut veneno interciperentur, quas ut vidiſſent reſignatas, ſervis iraſcebantur. Horat. lib. ſecundo epiſt. ſecunda.

Comis in uxorem poſſet quis ignoſcere
ſervis;
Et ſigno læſo non inſanire lagenæ.

Et Perſ. Sat.6. ait:

Curvus ob id minui ſenio, aut cœnare
ſine uncto,
Et ſignum in vapidæ naſo tetigiſſe lagena.

Id eſt, inquit Nebris, *nec tamen lagenas vino plenas obſignabo, quod avari faciunt pene naſo ſignum tangentes, ut videant, ſalva ne ſint ſigna.* Accedit Martial. teſtimonium cit. loco, qui Luperci tabulas ſignare recuſans ait, *Nunc ſignat meus anulus lagenam.*

Cibi omnes obſignati. Jam vero & de aliis rebus eſcariis ita Plautus in Perſ. *Triparcos homines vetulos avidos bene ad mordere, qui ſalinum ſervo obſignant cum ſale.* Habent hoc loco nonnulli codd. maſſ. *qui allium ſervo obſignant cum ſale*, quod meo quidem judicio veriſimilius eſt; allium enim, & ſal cibus olim pauperum, & ſervorum erat. Juvenal. Sat.3.

Pauperum & ſervorum olim quis cibus eſſet.

Quis te cum ſectile porum
Sutor, & elixi vervecis labra comedit?

Et

Et Perſ. Sat. 4.

— *Tunicatum cum ſale mordens Cæpe.* —

Ut autem ſervorum & ruſticorum uſitatus cibus olim, & hodie fuit, ſic quoque & inter militares cibos relatum eſt, quod veteribus militiæ hieroglyphicum fuerit, Hinc proverbium illud Græcis vulgare, *ne edas allia & fabas*, quo, teſte Suida, ſignificabatur tranquillæ vitæ amatoribus à bellis, ubi maximus allii uſus, abſtinendum eſſe. Et Ariſtophanes in equitibus *milites coëmptis prius alliis, & cepis naves conſcendiſſe*, dicit. & ibidem Alantopolim incitans, ait, *ut ô amice inalliatus ſtrenue magis pugnes*, nam allium creditur bellatorum vires excitare. Sed Romanis quoque nautis allii eſum familiarem fuiſſe indicant illa Anthemonidis militis apud Plautum in Pœnulo:

— *Tu autem plenior*
Allii' ulpicique quam ſint Romani remiges.

Hinc & Galenus, allium, ruſticorum theriacam appellavit libro 12. meth. med. cap. 8. At è diverticulo in viam redire licet, & quod ad ciborum obſignationem attinet non unius Plinii teſtimonio citato, libro & capite manifeſtum eſt *At nunc cibi quoque & potus anulo vindicantur à rapina,*

Sed

Sed & Theophraſti auctoritate comprobatur, dum in cap. de obſcænit. hominem obſoletiſſimum his verbis notat. *Et reliquas de menſa raphanorum dimidias partes obſignare, ne forte capiant pueri qui miniſtrant.* Quin etiam ejuſdem conſuetudinis apertiſſime meminit Juvenalis ſatyra 14. ubi tenaciſſimi hominis ſordes inſectatur, qui ad avaritiam exercendam verbis, & exemplis filium inſtituere conaretur, ſervis nimirum cibos ſubtrahendo coctis fabis, & piſcibus nimio jam æſtu putridis (quos vernaculo ſermone *ſardillas* appellamus) ſigna imprimendo ne clam à ſervis ederentur. Ejus verba ſunt.

Servorum ventres modico caſtigat iniquo,
Ipſe quoque eſuriens: neque enim omnia ſuſtinet unquam
Mucida cærulei panis conſumere fruſta
Septembri, nec non differre in tempora cænæ
Alterius concham æſtivam cum parte lacerti
Signatam, vel dimidio putrique ſiluro,
Filaque ſectivi numerata includere porri.

Ad quod etiam Martialis reſpexit l. 14. epigr. 79.

Ludite laſcivi, ſed tantum ludite
ſervi,
Hæc ſignata mihi quinque diebus
erunt.

Cæterum non domeſtica ſolum, ſed & quæ foris eſſent certis ſignis obmunita fuiſſe obſervare eſt: maxime vero apud armentorum cuſtodes qui, ut pecus ſuum ab alieno internoſcerent, ſigna quædam ei imprimere conſueverunt, quæ quoniam ferro candente utebantur à Græcis ἐγκαύματα dicta ſunt addam verba Iſid. ex lib. 20. orig. cap. 16. *character & ferrum coloratum*, malim ego caloratum, *quo notæ pecudibus inuruntur*, character autem græce, latine forma dicitur. Meminit hujus conſuetudinis Calphur. ecl. 5. *Armenta & greges.* *Character quid ſit.*

—— vivi quoque pondera melle
Argenti coquito, lentumque bitumen
aheno,
Impreſſurus ovi tua nomina.

& Aracreon.

Equi ſolent inuſtum
Coxis habere ſignum.

Sed omnium optime Virgil. primo Georg.

Aut pecori ſignum, aut numeros im-
preſſit acervis.

& rurſus in 3.

Continuoque notas, & nomina gentis
inurunt.

Denique Apul. lib. ſecundo de Aſ. aur.

Nec

Nec non & equum illum quoque meum reducentibus, quem diverſum diſtractum notæ dorſualis cognitione recuperavimus.

Mancipia ſive ſervi.

Verum præter greges, & jumenta, de quibus diximus, mancipiis quoque ipſis diſtinctionis, & cuſtodiæ cauſa notas quaſdam veteres inurebant. Hinc vir eruditiſſimus Andreas Alcia. Pareg. jur. lib. 1. cap. 26. obſervat in ſervorum corporibus ſigna cujuſque Domini imprimi ſolita, quo agnoſci in perpetuum poſſent, quod etiam labeonis reſponſo comprobatur, quo tamdiu fugitivos cuſtodiendos traditur, quamdiu ad præfectum vigilum, vel ad provinciæ præſidem deducantur, eorumque nomina, & notæ ſive ſigna ad Magiſtratus deferantur. Unde *literatos*, *ſtigmaticos*, *& inuſtos ſervos* apud Dionem lib. 19. hiſtor. Rom. & Plautum, & *inſcriptos* apud Martialem non uno loco appellatos, invenies. Erat enim inſcriptio antiquum genus ſupplicii, quo ſumma irrogabatur ignominia, cum liberi hominis facies ſignis perpetuo manſuris, profundis characteribus incideretur. Ejus ſupplicii meminit Seneca lib. 3. de ira. Eæ vero incidebantur literæ, ſeu etiam verba quæ crimen indicarent cauſamque notæ puta, *cave à fure: à fugitivo.* Sæpe etiam plurium verborum fuit

Inſcriptio quid antiquis.

fuit inſcriptio; memorat enim Jo. Zonoras annal. Tom. 3. quoſdam, quod Imperatorem Theophilum liberius monuiſſent, inſcriptos fuiſſe, & quidem ita, ut duodecim verſuum epigramma exciperent illa vultus, ut ita dicam, tabula. Qua etiam ignominiæ nota affici ſolitos Chriſtianos confeſſores docet Pont. diac. in vita S. Cypriani, dum ait: *Quis denique tot confeſſores frontium notatarum ſecunda inſcriptione ſignatos, & ad exemplum martyrii ſuperſtites reſervatos incentivo tubæ cæleſtis animaret.* Quin etiam ut ſcribit Briſſ. l. 6. de form. venalitiorum ſervorum trans mare advectorum pedes creta notabantur, eratque hoc inſigne venalitiis gregibus, & mancipiis, ut cretatis, ſive gypſatis pedibus incederent.

Arbores præterea ſigillis à propriis dominis conſignari ſolitas, indicio eſt lex illa, qua dominium per ea ſigna argui poſſe probatur. L. quoque ſi neque ff. de peri. & commo. rei vendi. Et ut diſcas, quantum fidiſſimo cuſtodi ab antiquis tributum eſſet, Plutarchum in Pompejo videre licet, cum enim accepiſſet Pompejus, milites in itinere flagitia committere, gladios eorum obſignavit, & qui ſignum amoviſſet, in eum conſulebat.

Arbores.

Gladii militum vaginis obſignati.

Sed jam quod de ſigillorum uſu reli-

reliquum eſt paucis expediamus. Id adeo priſcis illis temporibus hominibus familiare fuit, ut tuta univerſa fere, cuſtoditaque eo redderentur. Hoc pacto Suidas, quem refert vir erudititiſſimus Cæſar Bar. tom. 8. ad an. Chriſti 627. num. 23. cum de Heraclio pientiſſimo Imperatore, & Sanctiſſimæ crucis acerrimo propugnatore, atque recuperatore verba facit, hæc habet. *Ipſe vero acceptis vivificæ crucis lignis obſignatis, quemadmodum accepta fuerant, atque permanſerant, Hieroſolymam profectus Modeſto Pontifici, & clero monſtravit. Hi & ſigillum incolume, & intactum agnoverunt, & clavem ab eo ſumſerunt, & adorarunt.*

Crucis ligna obſignata.

Hanc ipſam uſus multiplicitatem indicant quoque crebra Sacrorum Conciliorum decreta cum ad actorum ipſorum conſignationem, quæ paſſim legentibus occurrunt, tum ad alios item uſus ſpectantia. Eſt id ejuſmodi quod in XVII Toleta. Concilio ſub Sergio Pontifice Maximo decretum habetur circa Baptiſterii obſignationem ab initio Quadrageſimæ ad Cœnæ Dominicæ celebritatem uſque. *Licet initio Quadrageſimæ* (verba decreti ſunt, cujus hic placuit exemplum ſubnotare) *baptizandi generaliter claudatur myſterium, tamen Eccleſiaſticæ con-*

Acta conciliorum.

Baptiſteria intio Quadrageſimæ obſignari ſolita.

conſuetudinis ordo depoſcit, neceſſe eſt, ut oſtia Baptiſterii in eodem die Pontificiali manu anulo ſignata claudantur, & uſque in Cœnæ domini ſolennitatem nullatenus reſerentur, ob id videlicet, ut & per ſignaculum Pontificum excepto graviſſimæ neceſſitatis obventu, in his diebus monſtretur, per totum orbem non licere fieri Baptiſmum, & ſanctificationem iterum epiſcopali ad eam obſervationem reſerata ſignetur Dominicæ patere myſterium reſurrectionis, in quo ad vitam factus eſt aditus homini, ut quia per Baptiſmum conſepultus eſt in morte Chriſti, reſurgat cum eo in gloria Dei. Quod quia in aliquibus Eccleſiis minime hæc ſancta conſuetudo ab epiſcopis cuſtoditur, atque peragitur: ideo per hanc noſtram ſententiam ſancimus, atque decernimus, ut ita à totius Hiſpaniæ & Galliarum Pontificibus cuſtodiatur quatenus in prædicto die initii videlicet Quadrageſimæ & oſtia Sancti Baptiſterii cum laudum conſumatione claudantur, ab Epiſcopis ſuorum ſignaculo obſignentur, ita ut niſi in Cœnæ domini celebritate, quando more ſolito altaria debent deveſtiri, eadem debeant oſtia reſerari. Hactenus canonis verba.

Sepulchrum Chriſti ſignatum & quomodo.

Sed neque ipſum Dominicum ſepulchrum (quod ultimum locum tenebit) ſigillis caruiſſe conjicimus juxta id D. Matthæi cap. 26. *ſignantes lapidem*

cum cuſtodibus, quem ſignandi modum Nicephorus hiſtoriarum lib. 1. cap. 32. in hæc verba expreſſit: *Primum*, inquit, *ſigillum ſepulchro eſt impreſſum, quod & intactum permanſit, & cuſtodia militaris illa & genere alienigena, quæ in propinquo ſigillum obſervabat. Præterea ingens lapis ad os ſepulchri appoſitus.* & paulo poſt: *Traditum*, inquit, *nobis eſt, ab antiquis, Iudæos lapidem eum qui in ſalutiferum illud ſepulchrum, pro operculo poſitus fuerat ad ſummum monumenti labrum, petramque illi inferne, ſe conjungentem ferramentis quibuſdam fabrili lapicidarum arte perforaſſe, ferrumque ingens à fabro ex propinquo acceptum per utrumque foramen immiſiſſe, & circi, ſive anuli, atque ita firmiter capitibus commiſſis omni ex parte vinculum circumduxiſſe, ut lapis qualicumque modo loco ſuo revelli, aut ſaltem ratione aliqua moveri (niſi arte quapiam & vi adhibita neceſſario aut ferrum confringeretur, aut petra prorumperetur) non poterit. Atque ad hunc modum cum magna cura atque etiam ſigno appoſito, cum ſepulchrum firmiſſime communiſſent, cuſtodia inſuper competenti adhibita eos abiiſſe.* Hæc Nicephorus, quibus conſentiunt ea, quæ Beda de locis ſanctis cap. 2. teſtatur, dum ait: etiam ſuis temporibus illum ſuperpoſitum lapidem monſtraſſe veſtigia ferreorum vinculorum.

Sed

Sed libet hoc loco aliquid de veteri pecuniarum obſignatione, quam nos *depoſitum* dicimus, inſerere. Fuit is diſtrahendæ obligationis modus, qui ſolutionis inſtar (ut & hodie) ſe habebat, cum oblata pecunia conſignata deponebatur; quo facto confeſtim, uti nunc etiam, debitor liberabatur, ut in l. tutor. pro pupillo ff. de admin. tut. Deponebantur vero ſignatæ res interdum apud acta, vel officium. l. ſi fidejuſſor. in fine ff. qui ſatiſd. cog. interdum etiam in Cimiliarchio L. litibus. de agric. & cenſit. lib. 11. C. L. ult. C. de bo. auct. jud. poſſ. vel alio publico loco L. acceptam C. de uſur. quandoque etiam apud virum aliquem bonum judicis arbitratu l. ult. ff. de tab. exib. Ut plurimum autem apud ædem aliquam ſacram L. ſi reus ff. de procur. & Cicero ad Atticum lib. 5. epiſt. ultima: *Græcis poſtulantibus, ut in fano deponerent, non conceſſi.* Quod ex aniquis moribus fluxiſſe puto, quibus conſignatæ pecuniæ ſacro commendari ſolebant, quaſi tutiore loco eſſe non poſſent. Cujus rei exempla ex Græcis nobis idem Cicero lib. 2. de leg. ſuppeditat, & quod Herodianus ſcribit l. 1. hiſt. in illo incendio, quo Pacis templum Romæ conflagravit, magnam factam pecuniarum, quæ illic depoſitæ erant, jacturam.

Obſignatio pecuniarum, ſive depoſita veterum quomodo fierent.

Epheſios quoque Dianæ templo pecunias ſignatas depoſuiſſe. Dio Chryſoſtom. teſtatur oratione Rodiaca. 31. cujus verba ex interpretatione Thomæ Naogeorgi, hæc ſunt, *Noſtis haud dubie, Epheſios, apud quos multa ſunt pecuniæ, partim privatorum reconditæ in Dianæ templo, non ſolum Epheſiorum ſed & hoſpitum, & hominum undecunque gentium, partim & populorum, Regumque (deponunt autem ſignatas eo ſecuritatis gratia,) &c.* Atqui hunc ipſum in templis deponendi morem Trogus etiam Pompejus in epitome Juſtini libri 32. prope finem teſtatus eſt, ubi Annibalis calliditatem ad decipiendos Cretenſes his verbis percurrit. *Admonitus* (Annibal.) *à Rege* (Antiocho) *in fugam cretam verſus defertur: ibi cum diu quietam vitam egiſſet, invidioſumque ſe propter nimias opes videret, amphoras plumbo repletas in templo Dianæ, quaſi fortunæ ſuæ præſidia ſignatas deponit: atque ideo nihil de illo ſolicita civitate, quoniam velut pignus opes ejus tenebat, ad Pruſiam contendit, auro ſuo in ſtatuis, quas ſecum portabat infuſo, ne conſpectæ opes vitæ nocerent.* In judiciis quoque idipſum contingebat: deponebant enim litigantes apud Pontificem certam pecuniæ ſummam, pro litis conditione, quam pecuniam, quod

Annibalis aſtus.

in

in ſacro deponeretur, ſacramentum vocabant. Sic enim Varro lib. 4. de lingua lat. in fine. *Ea pecunia quæ in judicium venit in litibus, ſacramentum à ſacro. Qui petebat, & inficiebatur, de aliis rebus uterque quingentos æris ad Pontificem ſignatos deponebant, de aliis rebus item certo alio legitimo numero aſſium. Qui judicio vicerat, ſuum ſacramentum à ſacro auferebat, victi ad ærarium redibant.* Præter iſta vero tabulæ etiam (ſupra indicatum) omnes pactionum, fæderum, & contractuum in delubris Deorum cuſtodiri ſolebant, Æditui fidei commendatæ. Papinianus in l. cum pater 77. §. donationis de legat. 2. *Donationis prædiorum epiſtolam, ignorante filio, mater in æde ſacra depoſuit; & literas tales ad Æditum miſit: inſtrumentum voluntatis meæ poſt mortem meam filio meo tradi volo.* Quæ vero deponebantur pecuniæ, eæ in ſacculo conſignabantur l. ult. ff. de lege commiſſ. ſignis, ut ego quidem ſentio privatis, non ut quidam ſomniant, publicis. Quorum opinionem, præter varios Pandectarum locos, illud etiam Ciceronis in Verrem act. 7. ſatis refellit: *ipſe in tabellas refert, obſignat ſignis amicorum.* Ea gratia Nummularii quoque adhiberi ſolebant, id quod ex Apul. lib. 10. Metamorphoſ. colligitur, *Ne forte*

aliquis iſtorum, quos offers aureorum nequam, vel adulter reperiatur, in hoc ipſe ſacculo conditos, eos anulo tuo prænota, donec altera die Nummulario præſente comprobentur. Cæterum quid jam amplius? cum & arcana in hominum pectoribus, oraque ipſa ſigillis clauſa myſtice comperias. De Alexandro Magno Plutarchus refert in Apophthegmatis tantum ab ipſo ſigillis tributum eſſe, ut cum epiſtolam à matre accuſationes ſecretas in Antipatrum calumniaſque continentem una cum Hepheſtione de more legiſſet, nihil quidem illum prohibuiſſe, anulum tantum ſibi detraxiſſe, ac *illius ori ſigillum impoſuiſſe*, quaſi obſtricta amici fide, ſilenda obſignaret.

Hepheſtionis os ab Alexandro ſigillo clauditur.

Hæc ſunt, quæ mihi innumeris curis diſtento multorum annorum vigiliis de veteri ſignandi more exiguo libello congeſta inciderunt, ea ut grata vobis, jucundaque eveniant quam maxime opto; & cum ſigillo Apoſtoli (de quo Illuſtriſſimus Cardinalis Baronius annalium tomo primo ad annum Chriſti 60.) tractatum concludo. *Gratia Domini Noſtri Ieſu Chriſti cum omnibus vobis.* Amen.

FINIS.

NO-

NOMINA
AUCTORUM,
QUI
In hoc Opuſculo laudantur, illuſtrantur, & emendantur.

A.

Achilles Statius. 67
Ælianus. 39
Alchernius. 7
Alciatus. 23.132
Alexander ab Alexandro. 20.26.43.50.
D. Ambroſius. 49.90
Appianus. 11.33.39
Apulejus. 106.116.125.131.139
Ariſtophanes. 123.139
Ariſtoteles. 8.47.123
Arnobius. 104
Artemidorus. 31
Aſconius. 110
Athenæus. 68.127
D. Auguſtinus. 5.54.62
Auſonius. 62

B.

Baronius. 52.93.134
Bartholomæus Anglus. 83
Beda. 7.136
Beroaldus (Philippus.) 5.61
Bohemus (J.) 37.58
Bonfinius. 58
Borſærius (Hieronymus.) 52
Briſſonius. 111.112.113.133
Brodæus. 9
Budæus. 20.56

C.

Cælius Calcaginus. 76
J. Cæſaris Commentarii. 95.120

T 5 Cal-

Calliſtratus. 14
Calphurnius. 131
Capella (Martianus.) 41
Capitolinus (Jul.) 62.
Cardanus. 47
Caſaubonus. 6.21
Cato. 20
Chartal. (Jo.) 7
D. Chryſoſtomus. 118
Cicero. 24.25.28.29. 40.65. 72.73.74. 75. 85.91.95.97. 98. 100. 101. 106. 110.111. 125.127. 137.139
Clemens Alexandrinus. 20.36.41
Codex Theodoſianus. 87
Colvius (Paulus.) 109
Concilium Chalcedonenſe. 92
Cragius (Nicolaus.) 35
Cteſias. 27
Cujacius (Jacobus.) 19.21.108.117
Curtius. 27.67.74

D.

DAniel Propheta. 124
Demoſthenes. 16
Dio Chryſoſtomus. 138
Diodorus Siculus. 27
Dion. 14.34.45.132
Dionyſius Halicarnaſſæus. 63.65

E.

ESther. liber. 27
Etymologici auctor. 58
Euſtathius. 19.57
Exodi liber. 18

F.

FElinus. 94
Ferrettus (Æmil.) 124
Feſtus. 104
Forcatulus (Stephanus.) 23
Frontinus. 83

G.

GAjus JC. 119
Galenus. 129
Gellius. 11.39
Geneſis. 15.93
Gorlæus (Abrahamus.) 51
Gothofredus J.C. 37

D. Gre-

D. Gregorius Nyſſenus. 126
Gregorius Tholoſanus. 44
Gretſerus (Jacobus.) 44.53.117
Gruterus. 11.12.31. 113
Guevarra (Antonius.) 43
Guidus Pancirolus. 88

H.

Hegeſippus. 28
Herodianus. 63
Herodotus. 62.72.79. 80.82.125
D. Hieronymus. 7. 110.112
Homerus. 18
Honejus. 113
Horatius. 29.90.96. 119.128
Hotomanus. 110

I.

Jeremias Propheta. 41
Imola. 41
Joſephus. 45
Iſidorus. 4.6.33.37. 38.41.104.131
Junius (Adrianus.) 19
Juſtinianus. 109.110. 117
Juſtinus. 27
Juvenalis. 15.36.76. 90. 102.114,115. 128.130

L.

Lazius. 58
Levinus Lemnius. 48
Lipſius. 57
Livius. 12.34.56.60
Lucanus. 91
Lucianus. 46.48.73. 74.76.77
Lucillius. 42
Lycophron. 14.57. 124

M.

Machabæor. libri. 26
Macrobius. 9.10.20. 32.40.43.51
Manutius. 24.111
Mardobæus. 50
Martialis. 9.50.109. 109.112.113.123. 128
Martinus Crom. Ponus. 73
Menander. 123
Meurſius. 43

N. Ni-

N.

NIcephorus. 136

O.

ORcus Apollo. 52
Origenes. 15
Ovidius. 49. 67. 76. 90. 112. 115

P.

PAmelius. 127
Papinianus JC. 30. 120. 139
Paulus JC. 114. 120
Pauſanius. 26
Perſius. 128. 129
Philoſtratus. 13
Pierius Valerianus. 20. 32
Pighius (Albertus.) 12
Plato. 5
Plautus. 4. 16. 42. 46. 59. 67. 74, 75. 94. 105. 110. 115, 116. 124. 126. 129. 132.
Plinius. 4. 6. 9. 15. 18. 20. 22. 34. 38. 39. 43. 44. 47. 50. 122. 124. 129
Plinius junior. 98
Plutarchus. 27. 29. 69. 75. 85. 86. 89. 121. 140
Pollux. 40
Poſſidonius. 126
Polyænus. 16. 27. 79
Polydorus Virgilius. 87. 88
Propertius. 60. 123

Q.

QUintilianus. 98. 106

R.

RAbbi Abraham. 44
Raderus. 9
Rebuffus. 93
Rhodiginus. 9. 45
Robertus Titius. 75

S.

SAluſtius. 66. 91
Scævola JC. 116
Scriverius (Petrus.) 55
Seneca rhetor. 38. 49. 90. 97. 98. 108. 132
Servius. 72. 91
Sigonius (Carolus.) 33
Solinus. 50
Spartianus (Ælius) 11
Statius (Papinius.) 33
Strabo. 14
Stuchius (Gulielmus.) 11
Suetonius. 2. 12. 28. 31. 41. 44. 56. 95. 110. 121
Suidas. 57. 129. 134

T. Ta-

T.

TAcitus. 34.68. 107
Terentius. 4.6.29
Tertullianus. 21.37. 54.97.126
Theophraſtus. 6.123. 130
D. Thomas. 89
Thucydides. 46
Trallianus medicus. 48
Trebellius Pollio. 41
Trogus Pompejus. 138
Turnebus. 75

V.

VAlerius Maximus. 28.30.45. 49.98.104.115
Varro. 25.35.139
Virgilius. 1.0131
Ulpianus. J.C. 13,16. 33.101.108.109
Vopiſcus (Flavius.) 21.30

X.

XEnophon. 60
Xiphilinus. 28

Z.

ZOnaras. 130

INDEX
RERUM ET VERBORUM MEMORABILIUM,

A.

ACTA Conciliorum obſignata. 134
Adamanti primus Jacobus Treccia inſculpſit. 43
Adrianus I. Pontifex Rom. plumbo ſignavit. 88
Ædes obſignatæ. 124
Ægyptii quomodo mundum depinxerint. 20
Ægyptii depictâ ſtellâ Deum ſignificant. 52
Ægyptiorum ritus circa ſacrificia. 72
Africani F. annlus. 48
Africanus pater prior gemmam ad ſignandum auro incluſam habuit. 43
Ακαρὲς, *quid.* 40
Alexander Abonotichita, Podalyrii ſe filium faciens, ac pro vate venditans, quomodo Chalcedonas deceperit. 76
Alexander jam jam animam agens, exemptum digito anulum Perdiccæ tradit. 27
Alexander M. Hepheſtionis os ſigillo claudit. 140
Alligati teſtes qui. 104
Allia & fabas ne edas, proverb. 129
Allium Ruſticorum theriaca. ibid.
Allium & ſal olim cibus pauperum & ſervorum. 128
Amicorum aut majorum effigies nonnulli anulis geſtabant. 49, 50, 51
An antiquis *circum.* 20
Annibal clade Romanis ad Cannas illatâ, ultra modium aureorum anulorum, quos mortuis detraxe-

traxerat, Carthaginem miſit. 56
Annibal Marcello mortuo anulum detrahit. 29
Annibalis aſtus ad decipiendos Cretenſes. 138
Annus unde ſic dictus. 20
Antiochus Philippo cuidam filii imperiique totius curam, dato ei proprio annulo, committit. 26
Antiſtii Petronis interitus. 64
Anuli etymologia. 4
Anuli origo incerta. 17. *fabuloſa.* ibid.
Anuli cur Doctoribus & Epiſcopis dentur. 23
Anuli Chriſtianorum olim cruce inſigniti. 54
Anuli an ad ornatum inventi. 20,21.23
Anuli curam Cicero Q. F. commendat. 24
per Anuli traditionem heredes olim deſignati. 22. 27,28.30
Anuli Diis parentibuſque dicati. 31
Anuli aurei jus quibus olim competeret. 32.34
Anuli ſignatorii antiquitas. 15.17,18
uſus ad ſponſiones & arrhas. 15
Anuli ſignatorii cura olim ad matresfamilias ſpectabat. 21.36
Anulis pluſquam animis credi dolet Seneca. 103
Anulo donari apud antiquos honorificentiſſimum habitum. 26
Anulorum uſus quotuplex. 7
Anulorum auctoritati quoto ab U. C. anno forma conſtituta ſit. 34
Anulorum uſus an Iliacis temporibus viguerit. 18, 19
Anulorum luxus quandoque damna pleriſque intulit. 38
Anulorum varia ſigna. à pag.42. uſque ad 56
Anulorum aureorum origo à quo. 35
Anulorum maxima copia antiquis. 56
Anulos iconibus bene merentium Principum ſignatos latrinæ aut lupanari admovere ſub Tiberio capitale

pitale fuit. 49
Anulos Romani honoris ergo donabant. 7,8
Anulos plures geſtare, turpe fuit. 36,37
Anulum aureum geſtare ſervis vetitum. 32
Anulum tantum ferreum geſtarunt Athenienſes & Lacedæmonii. 34,35
Anulum quibus nominibus priſci appellarint. 4
Anulus antiquis quanti fuerit. 24.28
ſponſor voluntatis. 25,26
Anulus fidejuſſor extremæ voluntatis. 16
Anulus honorarius, inſigne equeſtris ordinis. 7
Anulus ſponſalitius B. Virginis ubi aſſervetur. ibid.
Anulus ſponſalitius arrhæ loco datus. ibid.
Anulus cur circularis. 20
Anulus ſignatorius inter muliebria ornamenta non recenſetur à J.C. 21
Anulus interdum majori natu liberorum traditus 22
Anulus marito mortuo apud quos remaneret. 22
Anulus Pontif. Rom. cur Piſcatorius dictus. 93
Anulus quo digito geſtandus. 39. & ſeqq.
Apollonii Thyanæi anulus. 47
Arbores obſignari ſolitæ. 133
Arcæ ſignari ſolitæ. 123
Argillæ uſus in libellis & epiſtolis conſignandis. 72
Armenta ſignata. 131
Artabazi ſtratagema in literis mittendis. 82
Aſiatica creta. 72
Aſſyrii ſingulos ſignatorios anulos geſtant. 37
Athenienſes Philippi epiſtolam non ſolvunt. 86
Athenienſes tantum ferreum anulum geſtarunt. 34
Auctores quinam ſcripſerint de ſtriptione per notas. 84
D. Auguſtini ſignaculum. 54
D. Auguſtinus nihil unquam domeſticum ſignavit aut clauſit. 126
Auguſti anulo quid inſculptum fuerit. 44

An-

Auguſtus moriturus ſignatorium ſuum anulum Agrippæ exhibuit. 27,28
Auribus anulos geſtare antiquus mos. 42
Auro quando ſignatum & à quibus. 87
Auſpices nuptiis adhibiti. 115

B.

BAptiſteria initio Quadrageſimæ obſignari ſolita. 134
Barbarorum mos auribus anulos geſtandi. 42
T. Barulus moriens Lentulo Spinteri anulos ſuos tradit. 30
Bellerophontis mira continentia. 85,86
Britanni quo digito anulum geſtarint. 41
Brutus cur morte filios ſuos damnaverit. 65
ad Ciceronis teſtamentum ſignandum vocatus. 98

C.

CÆſar Pompeji mortui anulum accipiens illachrymavit. 29,30
Captatorum artes. 96,97
Cardani & aliorum ineptiæ de ſigillis anulorum. 47,48
Caryatides ſaltantes anulo inſculptæ. 27
Catellæ collo literæ alligatæ. 83
Cattorum fortiſſimi ferreum anulum, velut vinculum geſtabant, donec ſeſe cæde hoſtis abſolverent. 34,35
Cellæ vinariæ ſigillis ſignatæ. 116
Cera prima & ultima quid. 109
Ceræ cum lino uſus ad obſignandum. 73
Ceræ diverſi coloris uſus apud Rom. Pontifices. 93
Character quid. 131
Χρυσαορεὺς, *Jovis epitheton apud Cares.* 52

Chriſti

Chriſti ſepulcrum ſignatum & quomodo. 135,136
Chriſtianorum ſigna in anulis qualia eſſe debeant. 51
Cibi omnes olim obſignari ſoliti. 128
Cibus pauperum & ſervorum quis olim eſſet. ibid.
Cicero Q. F. anuli curam ſuadet. 24
Cicero ob reſignatam epiſtolam ſe excuſat. 84
Ciceronis jocus in Afrum. 42
Ciceronis locus explicatus. 99,100. *reſtitutus.* 25
Cingere latus quid. 90
Claßici teſtes qui. 104
Claudere latus quid. 90
Claves anulares apud veteres in uſu. 55
Claves ſignari ſolitæ. 122
Clearchi anulo quid inſculptum fuerit. 27
Colemanni decreta de tranſmittendo ſigillo. 69,70
Collationem facere. 5
Columba fida nuncia. 82. *ei literæ creditæ.* ibid. *proprietas quædam ineſt.* ibid.
Commodi Imp. ſigillum. 57
Condalium & condulum antiqui vocabant anulum. 4
Conradini Neapolitani Principis mors unde. 38
Convivium ἔρανος *dictum, quale.* 5
Cornix, Morrhis Ægyptiorum regis, nuncia. 83
Craſſo cur conceſſum duos anulos geſtare. 37
Creta ad obſignandum uſi veteres. 71
Cretæ & ceræ uſus promiſcuus. 73
Criſpini induſtria contra Annibalem Marcelli anulo jam potitum. 60
Crucis ſignum olim in anulis Chriſtianorum. 54
Crucis ligna obſignata. 134
Crucis ſignum in ſubſcriptionibus teſtamentorum. 117
Crux cur ſignaculum dicta. 118
Cyrenenſes ob anulorum pompam reprehenſi. 39

D. Δακτύ-

D.

Δ Ακτύλιος. 4
Darii anulo quid inſculptum. 45
Davidis Prophetæ ſigillum quale. 44
Decreta Regum Ungariæ de tranſmittendo ſigillo. 69,70. *ut & Colemanni de eodem.* ibid.
Demarati pietas in patriam. 80
Demoſthenis anulus. 47
Deorum imagines in anulis. 45
nefas apud Chriſtianos. 51
Depoſitarum pecuniarum obſignatio. 137
Depoſitum quid. ibid.
Dextera pars olim ſiniſtra vilior. 92
Digito minimo proximo cur veteres anulum geſtarint. 39. & ſeqq.
Digitus anularis & medicinalis. 40
ignaviſſimus omnium. ibid.
index, cur ſalutaris dictus. 41
Doctoribus cur detur anulus. 23
Duces Veneti plumbo ſignant. 88

E.

E*Ncauſtum quid.* 88
Epicuri imago in anulis. 46
Epiſcopo cur detur anulus. 23
quo digito geſtandus. 41
Epiſtola aliquando pro teſtamento. 120
Epiſtola an ſtatim reſignanda. 75
Epiſtola à priſcis columbæ credita. 82
catellæ collo alligata. 83
Epiſtolæ amatoriæ ſinu à fœminis perferri ſolitæ. 67
Epiſtolarum obſignandarum vetus formula. 71 & ſeqq.

Epiſtolarum reſignandarum modi varii apud veteres. 76. & ſeq.
Ἔρανος, convivium quale. 5,6
Eraſmi ſigillum. 59
Etymologia anuli. 4
Exceſti, Phocenſium tyranni, duo incantati anuli. 47
Exterior dictus olim qui ad dexteram eſſet. 91

F.

Fabæ coctæ ſignatæ. 130
Falſarii nunquam defuerunt. 114
quomodo à Romanis puniti. 115
Federicus Imperator ſuſpectas ſibi epiſtolas non ſolvit. 86
Figmenta varia contra reſignatores alienarum literarum inventa. 79
Cn. Flavius, Annii F. Appii Claudii Cæci ſcriba. 35. *Trib. pl. & Senator & Ædilis Curulis creatus.* 36
Fœminæ olim unico anulo contentæ. 37
Fœminis jure veteri non vetitum teſtari. 102
Funiculorum canabaceorum & ſericorum uſus apud Romanos Pontifices. 94
Furtiva ſcripta quis primus excogitaverit. 79

G.

Gabinii à Sexto Tarquinio proditi. 64
Galbæ anulus. 45
Galli quo digito anulum geſtarint. 41
Gaſparis Sollichii literas ſuſpectas Imperator non reſignat. 86
Gemma Conradini Principis Neapolitani. 38
Nonni ſenatoris quanti æſtimata. ibid.

Gladii

Gladii militum à Pompejo vaginis obſignati. 133
Gracchi in Mevium invectiva. 37.40
Græci principes quando plumbo ſignarent. 87
quando cerâ. 88
Græci quo digito anulum geſtarint. 41
Græci viliſſima ſupellectilis obſignabant. 124
Grunii Corocottæ ludicrum teſtamentum. 112
Gygis anulus. 47

H.

Heliogabuli luxus in anulis. 39
Hepheſtionis os ab Alexandro M. ſigillo clauditur. 140
Heredes per anuli traditionem olim deſignati. 22. 27,28.30
Hircius literas ad Brutum per columbam miſit. 83
Hirundines victoriæ nunciæ. ibid.
Hiſtieus quo figmento literas tranſmiſerit. 79
Homerus an à Plinio recte citatus. 18

I.

Jacobus Treccia primus adamanti inſculpſit. 43
Januæ obſignatæ. 123
Inſcripti ſervi. 132
Inſcriptio ſupplicii ſpecies. ibid.
Inſomnia de anulis quid portenderent. 31
Interior pro *ſiniſterior.* 91
Joſeph anulo à Pharaone donatus. 16,17.26.43
Ire interior & exterior quid. 90,91
Judas dat anulum Thamar arrhæ loco. 15
Jureconſulti veteres ſignata reſponſa reddebant. 23

K.

KOκεϊαννον, quid. 40

L.

LAcedæmoniis tantum ferreus anulus permiſſus. 35
Lacedæmoniorum ſtratagema in litteris mittendis. 80, 81
Lagena quid. 127. obligari ſolita. ibid.
Laïs Corinthia per ſigillum ab Amatore advocatur. 68, 69
Laterones ſive latrones qui dicti. 90
Latus intectum & nudum quod. ibid.
Lex Platonis in convivas avaros. 5
Lex Solonis de anuli ſignatorii venditione. 21
Libertini aliquando aureis anulis donati. 33
Librarii qui & unde dicti. 61
Lignis à vermibus exeſis veteres pro ſigillis uſi. 56, 57
Lini uſus ad obſignandum. 73, 74. & ſeqq.
Literæ ſagittæ involutæ. 82. Vide epiſtola.
Literati ſervi cur ita dicti. 132
Locus Ciceronis reſtitutus. 25

M.

MAcedonum mos circa anulos. 8
Macrianorum familia quale ſignum in anulis habuerit. 46
Manus læva dexterâ otioſior. 40
Marcus Princeps cur ſignum epiſtolæ combuſſerit. 65
Mardocheus ab Aſſuero anulo donatus & quid illo facto ſit indicatum. 27

Materfamilias à ſuis inediâ necata & cur. 22
Matrifamilias olim anuli ſignatorii cura commiſſa. 21.36
Matrumfamilias quæ olim circa res familiares ſolertia. 21
Mæcenas an furtivi ſcripti inventor. 79
Mæcenatis anulo rana inſculpta. 45
Mena, Sexti Pompeii libertus, poſt proditam patroni ſui claſſem, aureo anulo ab Auguſto donatur. 34
Mentori cur ab Hermia anulus datus. 27
Meſſalinæ nuptiæ nefandæ. 115
Midæ anulus. 47
Morrhes, Ægyptiorum rex, cornicem nunciam habuit. 83
Mundus quomodo ab Ægyptiis pictus. 20

N.

Nefaſtus Plauto quis. 105
Nobiles ad ſignandum teſtes vocati. 97
Nobiliores teſtes priores ſignabant. 105
Nonnius Senator, propter gemmam xx. millibus ſeſtertiis taxatam, ab Antonio, proſcriptus. 38
Numularii cur adhibiti. 139, 140

O.

Obſignandi res familiares quæ fuerit cauſa. 22
Obſignatio matutinis horis fiebat. 113
Obſignatio ſpecies vadimonii. 97
Origo anulorum aureorum à quo. 35
Oſcilla quæ. 10

P.

Pallâ aureâ quando ſignatum. 56
Parthi ignotam virtutem irridebant. 124
Patroni cauſarum anulis decorati. 36
D. Paulus comes ac ſtipator Petri. 92
cur in ſigillo Pontificio ad dexteram Petri ponatur. 89
Pauperes an ſignare poſſent. 103
Pauperum cibus quis olim eſſet. 128
Pecuniarum depoſitarum obſignatio. 137
Perſarum reges quale ſignum in anulis habuerint. 46
Perſis quid ſit donari anulo. 26
Petronis Antiſtii interitus. 64
Petronius Arbiter cur anulum fregerit. 68
Philippus Alexandro ſigilli curam quando commiſerit. 27
Phocus, Æaci F. cur à Jaſæo, annulo gemmato ſignatorio donatus. 26
Platonis lex in convivas avaros. 5
Plinii junioris anuli ſignum. 45
Plinii ſententia de anuli antiquitate examinata. 18
Plinius S. Scripturæ ignarus. 19
Plumbi uſus ad ſignandum quando inceperit. 87, 88
Pœni male apud Romanos audiebant, quod anulos in auribus geſtarent. 42
Pompeji ſignaculum in anulo quale. 45
Pontifices Romani quando plumbo inceperint ſignare. 88
Pontificii ſigilli forma. ibid.
M. Popilius moriens Opico Gallo anulos ſuos tradit. 30
Proletarii & capite cenſi qui. 104
Promethei Caucaſi rupibus à Jove alligati fabula. 17

Prom-

Promethei Caucaſi rupibus à Jove alligati fabula. 17
Promptuaria ſigillis munita. 126
Ptolomæus Alexandri mortui digito anulum detrahit. 28
Pugillares, ſive pugillaria, quid eſſent, eorumque uſus. 61
multiplices fuere. ibid.
Pupillaris ſubſtitutio quando reſignaretur. 119
Pyrrhi anulus. 45

R.

RESignandarum epiſtolarum modi varii apud veteres. 76. & ſ.
Reſignandorum teſtamentorum ritus & formulæ. 118. & ſeq.
Reſticulæ quæ? 73
Romani anulis ſcribas & milites honoris ergo donabant. 7,8

S.

SAcramentum vocabatur pecunia in ſacro depoſita. 139
Samothracius anulus cur ſic appellatus. 4
Sardillæ piſces obſignati. 130
Sardonix ceram non aufert. 43
Scrinia olim ſignabantur. 123
Scripta furtiva quis primus inveverit. 79
Scripturæ omnes contractûs ſignari ſolitæ. 94
mane tantum ſignabantur. 113
Seleuci anulus fatalis. 45
Senecæ querela in infidos. 102,103
Sepulcrum Chriſti ſignatum & quomodo. 135,136
Servi furtivi ſcripti inventores. 79
Servi inuſti, inſcripti literatique. 132. & ſeq.

Servis vetitum anulum aureum geſtare. 32
ut & ſtatuas aliquas tangere. 12
Servorum mos ad ſtatuas confugiendi. 12,13
Servorum venalitiorum pedes cretâ notati. 133
Servorum quis olim cibus eſſet. 128
Sexti Tarquinii aſtus in prodendis Gabiniis. 64
Sigilla Chriſtianorum qualia eſſe debeant. 51
Sigilla oſcilla dicta. 10
dono dari ſolita. 11
Sigilla Eratoſtheni quid. 14
Sigilla ipſa cur tranſmitti ſolita. 68
Sigilla lignea à vermibus exeſa antiquis olim in uſu. 56,57
Sigilla pro clavibus antiquis in uſu. 122
Sigilli vox antiquis proprie quid fuerit. 9
Sigilli vocabulo etiam ſtatuæ grandiuſculæ appellatæ. 11
Sigilli Pontificii forma. 88
Sigillorum ſive fictilium icuncularum origo. 9
Sigillorum hujuſmodi commutatio religioſa. 11
Sigillum antiquis plerumque anulus ſignatorius. 14
Sigillum alterius oſtendens, tanquam procurator admittitur. 71
Sigillum ſalivâ humectandi mos. 75
Signa epiſtolarum diligenter inſpici ſolita, antequam legerentur. 59
Signaculum & ſignum ut differant. 14,15
Signaculi cura olim ad matres-familias ſpectabat. 21.36
Signandi varii modi. 42. & ſeqq.
Signare Romanis quomodo conceſſum. 43.108,109
ad Signandum quid primum homines impulerit. 22
Signatæ res ubi deponerentur. 137
Signis ſumma fides habita. 59
per totum caput.
Signum fidem faciebat à quo literæ darentur. 59,61

Sini-

Siniſtra pars dexterà olim dignior. 89. & ſ.
Solonis lex de anuli ſignatorii venditione. 21
Sphynx quid. 44
Sponſaliorum apud antiquos forma. 115,116
Sponſalitius anulus. 7
Statuas aliquas tangere cur ſervis vetitum. 12
in Statuas antiquorum obſervantia. 13
Stellula, hieroglyphicum immortalitatis. 52
Stephanus III. Pontifex Rom. primus plumbo ſignavit. 88
Stylus quid antiquis. 74
Subſcriptionis formulæ in teſtamentis quales olim. 117
Supellex univerſa obſignata. 124
Syllæ anulus. 45
Symbolum quid. 4,5
pro quavis arrha. 5,6
Symbolum dare. 5
de Symbolis eſſe. ibid. & 6

T.

Tabellarii qui & unde dicti. 61
Tabellæ amatoriæ à quibus perferri ſolitæ. 67
Tabellis ad ſcribendum frequentius veteres uſi, quam membranis. 62
Tabulæ omnes contractûs ſignari ſolitæ. 94
Tabulæ Nuptiales obſignatæ, quomodo & quando. 115,116
Tartarorum Imperatoris ſigillum. 58
Tegere latus quid. 90
Templi Pacis conflagratio. 137
in Templis deponebantur res ſignatæ. ibid. & ſeq.
in Templis tabellæ ſignari ſolitæ. 114
Teſſeræ omnes à priſcis ſymbola dicta. 6

Teſtamenta antequam obſignarentur, heredibus oſten- di ſolita. 95
Teſtamenta ubi aſſervarentur. 120,121
Teſtamenti plures olim tabulæ. 111
formulæ. ibid. & ſeq.
Teſtamentorum reſignandorum ritus & formulæ. 118. & ſeq.
Teſtamentum occiſi quando aperiretur. 119
Teſtamentum ludicrum Grunii Corocottæ. 112
Teſtamentum militis epiſtola contentum. 120
Teſtamentum aliquando à ſolo teſtatore ſignatum. 107
Teſtamentum antiquis quotuplex. 108
Teſtatores, ſignatores & obſignatores dicti. 102
Teſtes ad ſignandum Jureconſulti vocati. 97
ut & Nobiles. ibid.
Noti & amici. 98
Teſtes claßici & alligati qui. 104
Teſtes pauperes ab obſignando rejecti. 103
Teſtes rogati ſignabant. 112
mane tantum ſignabant. 113
Teſtibus non neceſſe aperire quid tabulis contineretur. 101
Teſtium numerus ſeptenarius. 106
Thripideſta quid ſint. 56,57,58
Tiberii cubicula ſigillis & tabellis laſciviſsimarum picturarum exornata. 9
Timotheus dux ſigillum oppignorat. 16
Timoxeni ſtratagema in mittendis literis. 82
Tiribazus, antequam literas Regis Perſarum legeret, audituris prius ſigna oſtendit. 60
Tyranni imaginem in anulis geſtare vetitum. 49

V. Vas

V.

VAs quis appellatus. 25
Veneficia, excantationes & venena in anulis. 47
Verba in obſignatione teſtamenti adhiberi ſolita. 111,112
Verres avidiſſimus anulorum. 66
quanti fecerit anulos ſignatorios, ejuſque in iiſdem ſurripiendis aviditas. 28,29
Vitalianus, dum ſignum in epiſtola recognoſcit, occiditur. 62
Ulyßis vinculum, adagium de rebus tuto obſtratis. 18,19
Ungariæ Reges per ſigillum vocant. 69
Unguli nomine priſci anulum appellabant. 4,5
Uxor quando anulo mariti ſignare non poſſet. 22
Uxores olim unico anulo contentæ. 37

FINIS.

Digitized by Google

ABRAHAMI GORLÆI ANTWERPIANI DACTYLIOTHECA,

SIVE

TRACTATUS

DE

ANULORUM ORIGINE,

VARIIS EORUM GENERIBUS ET USU APUD PRISCOS.

ROMA
VITTORIO EMANUELE

LUGD. BATAV.

Apud HACKIOS,

CIↃ IↃ C LXXII.

Digitized by Google

ABRAHAMI GORLÆI
PRÆLOQUIUM
DE
ANULORUM
ORIGINE,
VARIIS EORUM GENERIBUS ET USU APUD PRISCOS.

IPSUM geſtare digitis Anulos non eſſe nuperi inſtituti tam notum quam quod notiſſimum; quo vero tempore horum uſus primum cæperit non æque conſtare arbitror. C. Plinius Secundus, qui multus eſt in hâc materià Anulari & copioſior quam reliqui ſcriptores omnes cum Græci tum Latini, Trojanis temporibus poſteriorem eſſe male putavit, ductus auctoritate Homeri, apud quem nullibi extat Anulorum mentio, utpote qui nodi, non Anuli nota, in condenda & obſignanda pretioſiore ſupellectile, priſci illius ævi homines uſos referat. Fabulæ primordium à rupe Caucaſea tradunt, Promethei vinculorum interpretatione fatali; quem Poëtæ Jovis ira, quod ignem è cælo furtim ſurripuiſſet, Caucaſo adalligatum ferunt; liberatumque poſtremum ab Hercule Jovis indulgentia; hâc tamen lege,

 uti

uti in memoriam pœnæ vinculorum Anulum geſtaret ferreum, cui ſaxi fragmentum eſſet incluſum: hoc fuiſſe Anulum, hoc Gemmam; hocque exemplo mortales in gratiam & honorem Promethei Anulos primum induiſſe digitis. Fabulæ etiam proximum, quod de Gygis Lydorum Regis Anulo, quo circumacto geſtantem nemo cerneret, fertur, quamvis ejus rei auctorem habeamus Platonem in Politicis. Nobis certò conſtat longe ante bellum Trojanum Anulorum uſum fuiſſe celebrem, idque ex Sacra Hebræorum Hiſtoria, quæ omnes aliarum gentium Annales antiquitate & fidei certitudine excedit. Tradit enim Moſes Penteutachi Geneſ. capite 41: 42. Pharaonem Ægypti Regem poſt ſomnii regii interpretationem à Joſepho factam, Anulum digito ſuo detractum ejuſdem Joſephi manui indidiſſe Anno Mundi cIↄ cIↄ cc lxxx. Et Gen. 38:18. paulo ante refert inter ea quæ pignori ſibi à Juda dari poſtulabat Thamar, popoſciſſe Anulum, quamvis vox Hebraica, qua ibi utitur Moyſes, Sigillum non Anulum denotet proprie, idque συνεκδοχικῶς pro Anulo ſigillari. Fuit itaque pervetuſtus hujus geſtaminis uſus, nec facile dixeris quis primum inſtituerit. Regum & Principum ab initio fuiſſe inſigne veriſimile, deinde gliſcente paulatim luxu ſine diſcrimine ſumptum. Venit autem è Græcia uti pleraque alia ad Romanos, nec à prin-

à principio adeo frequens: nam præter Numæ & Servii Tulli Regum nullam in Capitolio ſtatuam Anulos habuiſſe auctor eſt Plinius, frequentior uſus non ante Cn. Flavium Annii F. deprehenditur, P. Sempronio Longo & L. Sulpitio Coſſ. A.V.C. CCCC. XLVIII. quo tempore tanta Senatus indignatione in plebem exarſit ob Cn. Flavium libertino patre genitum & Appii Cæci ſcribam, in Ædilem Curulem ac Tribunum Pl. invitis Patribus creatum, ut anulos ab univerſo eo ordine abjectos referant Annales. Fuit autem deinceps promiſcuus Anulorum uſus. Victoria demum Pompei Magni de Pyratis Aſia & Ponto ad Anulos gemmaſque mores Romanorum omnino declinavit. Simplices primum fuere Anuli, è metallo ſimplici, ferro, ære argento aut auro; poſtea multis hoc modis vitiavit luxuria, gemmas addendo exquiſiti fulgoris, cenſuque opimo digitos onerando. Ferreo Anulo utebantur Spartani & Macedones: ferreum à matre dono habuiſſe Seleucum Regem tradit Appianus, quem cum juxta Euphratem caſu amiſiſſet, iiſdem in locis poſtea, uti matri prædictum erat rerum potitus eſt. Longo quidem tempore ne Senatum quidem Romanum Anulos habuiſſe aureos conſtat, ſiquidem iis tantum, qui legati ad exteras gentes ituri eſſent Publice dabantur: neque aliis uti mos fuit, quam qui ex ea cauſa publice accepiſſent,

idque in publico tantum; nam intra domos ferreis utebantur & Mario cum de Jugurtha triumpharet Anulus in digito ferreus erat, nec ante tertium Conſulatum aureum ſumpſiſſe traditur. Divo Auguſto decurias ordinante major pars Judicum in ferreo anulo erat, ſcribitque Plinius avorum memoria multos illuſtres viros Prætura functos in ferreo conſenuiſſe anulo, ſicuti Calphurnium Manilium & L. Fuſſidium, idemque tradit ſua adhuc ætate ſponſæ anulum ferreum & ſine gemma à ſponſo mitti ſolitum. Ex ære argentove quis primo geſtaverit mihi incompertum. Fuiſſe tamen horum apud veteres frequentem uſum oſtendit ingens eorum qui cottidie eruuntur numerus. Ex integris etiam gemmis neglecto metallo fieri ſolitos, is quem penes me pulcherrimum ex Sarda habeo argumento eſt. Placuit & tandem vario artificum ingenio ipſa metalla miſcere, aurum æri, argento, ferrove (quod etiam ſervitia in ſumma corruptela morum factitarunt) addendo. Habeo & quibus cum circulus totus ſit aureus, ſigillum tamen eſt gemmæ loco argenteum: & è contra quibus circulus eſt argenteus, ſigillum vero aureum. Sunt & quibus ſigillum ipſum eſt mobile, & hinc inde verſatile. Caſſum Litteratores appellant anulum qui ſimplex eſt & ſine gemma, quo Flamines Diales apud Romanos uſos eſſe conſtat; ſimilis hodie ex

auro

auro ſponſæ datur loco ferrei veterum.

Modus geſtandi Anulos non unus apud antiquos Romanos, ut & nobis hodie: ſiniſtra manu gerere admodum erat familiare; hinc Plinius: Manus & prorſus ſiniſtra maximam auctoritatem conciliavere auro. Idque ſtudio & data opera in principio autumat factum, ab eo quem inventionis puderet, nam ſi honos ſecurus fuiſſet, dextra, ait erat oſtentandus: cap.22:24. & ſi impedimentum in ea quis objecerit, longe majus in læva prætendi poſſe, qua ſcutum rapiebatur, niſi forte avaritiæ hoc datum quis putaverit, quo ſcilicet minus attererentur. Dextra etiam geſtari ſolitos illuſtri ex ſacra Hiſtoria exemplo comprobari poteſt, dico ex Jeremia propheta, apud quem Deus in hanc formam loquitur: Etiamſi eſſet Conia Filius Jojakim regis Judæ ſigillum in manu dextera mea, tamen inde evellam ipſum. Ex quo loco colligitur anulos ſignatorios dexteræ manui aptari ſolitos, utpote digniori & magis conſpicuæ. Digitis qui minimo proximi ſunt gerere mos fuit primum, poſtea pollici proximo induere, idque etiam in deorum ſimulacris: deinde juvit & minimo dare: qui indici dabatur κρείαυνος, qui minimo ἄκραρὲς dicebatur Græcis. Galliæ Britanniæque in medico dicuntur uſæ, qui ſolus olim apud Romanos excipiebatur, quia infamiæ contumelia notatus ab Athenienſibus,

καθά-

χαλζίπυςος dictus ob eandem cauſam, quaſi, Cinædus & ſcortum. Cæteri omnes onerabantur, atque etiam privatim articuli minoribus aliis, erant qui tres uni minimo congerebantur: huc ſpectat illud Martialis:

Sardonychas, Smaragdos, Adamantas, Iaſpides uno
Portat in articulo Stella, Severe; meus.

Alii vero huic unum tantum dabant, præſertim quo ſignanda notabant. Hinc fuit ut major anulorum ſigillarium qui hodie reperiuntur pars circumferentia (περιφέρειαν Græci dicunt) adeo ſit arcta ſeu anguſta ut niſi raro admodum alii quam minimo digito aptari poſſint. De hoc Anulorum genere Plinius * conditur, ait, ut res rara, & ad injuriæ uſus indigna velut à Sacrario promitur; & unum in minimo digito habuiſſe pretioſioris eſt in recondito ſupellectilis oſtentatio. Maximinus Cæſ. ut & hoc ὡς πάρεργον addam, pollice erat tam vaſto, ut, referente Julio Capitolino, uxoris dextrocherio uteretur pro anulo. Illud non omittendum, antiquis perſuaſum fuiſſe in anulari digito eſſe venam (Agell. l.10. c.10. Macrob. Saturnal. l.7. cap.13.) quæ à corde derivata eo pertingeret, hincque digitum illum præ reliquis magis aurea corona condecoratum, gemmaſque additas quo vis earum abdita ſubſidio hujus venulæ in cor deferretur, idque muniret adverſus venena, peſtem

aliaſve

aliaſve injurias internas & externas: in quem finem, qua parte inſeritur anulo gemma, ab adverſo aurum non habet, quo ſcilicet ipſam cutim contingeret, promtiuſque vires ſuas cordi fundere poſſit, cum omnis actio, teſte Philoſopho, fiat per contactum, ſed hæc λῆροι λήρων. Conſtat enim ex corporum ſectione & Medicorum ſcriptis, non magis anulari quam aliis digitis à primo hominis ortu conceſſas venas arteriaſve, quæ à principio ſuo & fonte in ſingulas corporis partes distribuuntur ita, ut digitus anularis in hac partitione peculiari non gaudeat privilegio, aut naturæ indulgentia, ut non neceſſe fuerit ob hanc cauſam eum reliquis præferri digitis. Cauſa finiſque gerendi anulos ab initio fuit luxus opumque oſtentatio, quo lautioris fortunæ à tenuioris conditionis hominibus diſtingui ſe cupiebant, & quamvis, uti diximus, primi anuli rudiores & ex ſimplici metallo extiterint, argumentum tamen erant opum & ſplendidioris fortunæ; poſtea cum gemmæ addi cæpere, hæ vera luxuriæ æſtimata gloria digito urbis aut fundi geſtare pretium, nec ſcio an in ullo magis peccatum magnitudine pretii, ut non immerito exclamaverit Plinius lib. 33. cap. 1. & 2. Peſſimum vitæ ſcelus fecit qui anulum aureum primus induit digitis; proximum huic qui primus ex auro denarium ſignavit, quod & ipſum latet auctore

re incerto. Hiſce initiis cœpit auctoritas in tantum amorem elata, ut Polycrati Samio Tyranno fœlicitatis ſuæ (quam nimiam fatebatur eſſe ipſe) ſatis piamenti in unius anuli voluntario damno videretur, planeque & abunde ab invidia ejus ſe redimi putaret, ſi hoc unum doluiſſet. Aſſiduo ergo gaudio laſſus, profectus navigio in altum anulum merſit: at illum piſcis eximia magnitudine regi natus in culinam domini rurſus fortunæ inſidiantis manu reddidit Sardonychem hanc gemmam fuiſſe ait Plinius, oſtenſumque ſi libet credere, adhuc ſuo tempore Romæ in Concordiæ delubro cornu aureo Auguſtæ dono incluſum. Herodotus tamen & alii Smaragdum fuiſſe aſſerunt. Inter Cæpionem & Druſum ex anulo in auctione navali inimicitiæ cœpere, unde, pudendum dictu, origo ſocialis belli & exitia rerum. Nonii Senatoris anulus xx mill. ſeſtertium æſtimatus, nonne patrono ſuo cauſa proſcriptionis & exitii fuit? Poſtremum tanta Romanorum in hoc geſtamine veſania fuit, ut anuli ad anni tempora commutarentur, eoque luxus perventum, ut leviores æſtate, ponderoſiores hyeme geſtarentur. Quo ſpectat illud Juvenalis Sat. 1.

Ventilet æſtivum digitis ſudantibus aurum.

Proh rerum dominos gentemque togatam! quorum majoribus interdiu & noctu ſcutis ponderoſiſſimiſque armis gravare

vaſe grave non fuit, iis ſcilicet moleſtum erat ſolidiores æſtate induere anulos. Elagabalus Princeps ad omnia fœda natus, cottidie novis digitos onerabat anulis, quoſque pridie geſtarat, poſtridie rurſus ſumere dedignabatur profligatæ vitæ homo. Sed hæc perditæ luxuriæ veſtigia. Verum enimvero quantumvis ad ornatum luxuſque oſtentationem primum adinventos libenter fateamur anulos, originemque concedamus pudendam; factum tamen deinceps ut ad honeſtiores uſus tranſlati ſint, ſignandi dico munus: quam etiam unicam inveniendi anuli cauſam apud Macrobium aſſignat Attejus Capito. Anulis vero ſignare eſſe antiquiſſimi inſtituti ex plurimis Sacræ Scripturæ locis doceri poſſet, præcipue ex Geneſeos capite 38. 18. Ubi vox Hebraica, Chotam, חותם, hoc eſt ſigillum, pro anulo ſigillari à Moyſe uſurpatur. Et Exodi 28:11. item Exodi 39:6. 14. idem Moyſes meminit ſigillorum & gemmarum ſculptarum inter ornamenta ſummi ſacerdotis. Iſabel præterea Achabi Samariæ Regis uxor literas quibus Naboth injuſte occidi jubebatur, regio ſigillo obſignaſſe legitur. 3. Reg. 21: 8. Romani ab exteris acceptum hunc anulis ſignandi ritum, tam avide amplexi ſunt, ut non ſolum in Epiſtolis ultro citroque mittendis aut rebus pretioſis condendis uterentur, quin etiam cibos & potus hac ratione à rapina vindicarent,

carent, claveſque etiam ipſas ſignarent. Certe matronam quod loculos, in quibus erant claves cellæ vinariæ, reſignaſſet, à ſuis inedia mori coactam inter vetera exempla legimus. Hinc & illud Comici. Omnes relevi ſerias; ſcripſitque M. Tullius matrem ſuam lagenas etiam inanes obſignare ſolitam fuiſſe, ne dicerentur inanes aliquæ fuiſſe quæ furtim eſſent exſiccatæ. Anulo teſtamenta ſubſignabantur, poterantque omnes teſtes uno anulo id facere, idemque quando non erat arra velocior, ad ſponſiones exiliebat. Ægyptiorum ſacerdotibus nullum animal licebat attingere, quod ſacro ſigillo non fuiſſet notatum. In Lemno inſula Sacerdos Dianæ Rubricam terram ex antro quodam effoſſam, caprinoque ſanguine ſubactam, capræ imagine in anulo expreſſa ſignabat, nec aliter vænui exponebatur: unde Lutum hoc σφραγίδα, quaſi dicas ſignaculum, vocarunt Græci: Erant itaque olim, ſicut & hodie, anuli fidei & voluntatis noſtræ ſymbola & mentis ſecretæ fidi indices: unde Alexander Magnus anulo Hepheſtionis ori indito ſilentium illi hac ratione imperaſſe legitur, ne ſcilicet, quas illi monſtrarat litteras, alicui vulgaret. In fidei & amoris conjugalis ſignum ſponſus ſponſæ olim mittebat anulum, quem pronubum appellat Tertullianus; nec, teſte Iſidoro Hiſpalenſi l. 2. de Etymol. fœminæ utebantur aliis anu-

lis,

lis, quam quos virgini ſponſus miſerat, neque amplius quam binos aureos in digitis habere ſolebant. l. de cultu fœmin. Quod in primis nuptiis, idem ait, anulus à ſponſo ſponſæ datur, fit nimirum vel propter mutuæ dilectionis ſignum, vel propter id magis, ut eodem pignore eorum corda jungantur, l. 2. de Divin. off. l. 15. unde & quarto anulus inſeritur digito, ideo quia in eo vena quædam, ut fertur, ſanguinis ad cor uſque perveniat, de qua re quid ſentiendum paullo ante monuimus. Ab hoc ſignandi uſu Græci & Latini Anulum uno conſenſu Symbolum, quem priſci Graji à digitis Δακτύλιον, Latini ungulum dicebant, nam anuli nomen à circulari figura deſumptum vulgo notum eſt, quod & podici ob eandem cauſam datum, Anum enim quaſi anulum vocamus.

Quæ Anulis inſculpi ſolebant variæ & diverſarum rerum erant effigies, prout cuique libitum foret aut in mentem veniſſet: modo deorum dearumve, modo hominum animaliumque brutorum imagines fingendo, modo rei geſtæ Hiſtorias exprimendo. Divorum effigies in anulis an geſtari conveniat diffuſe apud Macrobium diſputat Attejus Capito, & Plutarchus in Numa. Fuit autem olim ut & hodie duplex exprimendi effigies in quacunque materia modus, Scalptura & Cœlatura; illam γλυπτικὴν vel διαγλυφικὴν,

hanc

hanc ἀναγλυφικὴν, aut ἀναγλυπτικὴν appellant Græci; illa excavando materiam opus ſuum ſcalpro exercet, inciſaſque exhibet imagines rerum: illa circumcidendo materiam cælo eaſdem prominentes vel protuberantes exprimit: opponunturque ſibi mutuo Scalpere & Cælare. Plinius Secundus Nepos Αποσφράγισμα vocat omne id quod ſigillo inciſum. Hac arte apud Græcos ante omnes excelluit Pyrgoteles, à quo ſolo Alexander M. vultum ſuum in gemmis exprimi volebat & Dioſcorides ſigillorum Auguſti ſcalptor nobilis. Ab initio autem quando innocentior erat ætas, non in gemmis ſed in metallo incidebantur aut cælabantur, ſimplici ferro, ære, argento, & auro. Quem Seleucus Babyloniæ & Mediæ poſtea Rex à matre dono habuit, ancoræ effigiem ferro inciſam habuiſſe auctor Appianus. Claudii etiam Cæſ. principatu nullas admittebant gemmas in anulis cælatas ſcalptaſve aut auro ipſo ſignare tunc ſolemne fuit: Et quibus liberti Principis adeundi poteſtatem indulſiſſent imaginem ejus in anulo ex auro dabant. Hujus generis habeo in loculis meis unum aut alterum quos ſuo loco exprimendos curavi. At hominum vanitas non contenta puro metallo, gemmas addidit, in quibus varias juſſit fingi cælarique imagines, ut alibi ars, alibi materia eſſet in pretio. Nec ullum fuit lapidis pretioſi genus modo aut ſcalpro

aut

aut cælo corrumpi poſſet, quod antiquis illis luxuriæ Magiſtris intactum ſit relictum. Soli Adamanti ob indomitam, ut credebatur, duritiem parcitum; ſed hunc quomodo vitiaret ætas etiam noſtra reperit, primuſque hujus inventi auctor celebratur Mediolanenſis quidam Jacobus Treccia, qui Philippi Hiſpaniarum regis gentilitia inſignia Adamanti ſumma arte inſculpſit. Etſi vero, ut dixi, omnes fere gemmæ ad uſum ſigillorum inciderentur aut cælarentur, tres tum maxime omnium ad hos uſus aptabantur Achates, Onyx, & Sarda, eo quod ceram non traherent, pulcherrimeque ac ſine labe effigiem exprimerent. Porro quiſque ut libitum erat, & prout cuique in mentem venerat, hoc vel illo Apoſphragiſmate utebatur. Iſemenias Choraules Amymonem Danai regis filiam Smaragdoin ſculptam in anulo geſtabat. Scipio Aphricanus imaginem patris. Lentulus avi, multi ipſius Epicuri, hoc fauſti ominis generi & nomini ſuo arbitrati fore. Sulla traditione Jugurthæ ſemper ſignavit, unde diſcordiarum origo inter eum & Marium: Lucullus Ptolomæi Regis Ægypti in Smaragdo effigiem inter rariſſimos habuiſſe dicitur: Pompejus Leonem enſem ferentem ſigilli loco habebat. Lacedemoniorum Rex Arius, teſte Joſepho lib. 12. cap. 2. Aquilæ ſigillo utebatur draconem unguibus comprehendentis. Intercatenſis

ſis ille Hiſpanus, cujus patrem Scipio Æmilianus ex provocatione interfecerat, pugnæ ejus effigie ſignabat, vulgato Stilonis Præconeni ſale, quidnam fuiſſe acturum eum ſi Scipio à patre ejus interemptus eſſet: Mecænas Rana ſignavit. D. Auguſtus inter initia Sphinge, mox ad evitandum convitium, Alexandri Magni imagine, notavit & ſua, quam illi Dioſcorides artifex ſimilem admodum expreſſerat. Dicitur Alexander devicto Dario; quas in Europam deſtinabat litteras, ſua; quas vero in Aſiam, Darii imagine ſignaſſe. Trebellius Pollio in vita Quieti Macriani ſcribit, in familia Macrianorum peculiare fuiſſe cum fæminis tum viris, nunquam aut domi aut foris ſine imagine Alexandri Magni eſſe.

Principes qui Auguſtum ſequuti ſunt, partim Auguſti ipſius, partim ſuomet vultu ſignarunt, ex parte etiam alia imagine pro libitu; quemadmodum Nero qui Marſyæ effigiem ab Apolline ſuperati & ad arborem excoriati in ſigillo gerebat. Et Commodus Amazonis ſigno notabat. Reliqui illuſtres Romani Cæſarum, qui pro tempore rerum potiebantur, vultu ſignabant. Hos anulos quemadmodum & numos latrinæ aut lupanari inferre, locove obſcæno admovere, capitale erat ſub Tiberio, quo tempore fuit accuſandi frequens & pene publica rabies, quæ omni civili bello gravius togatam civitatem

confecit. Nota eſt Paulli viri Prætorii apud Senecam hiſtoria, qui cum in convivio quodam cœnaret, imaginem Tiberii, anulo gerens exciſa & eminente gemma, accidit ut forte matulam ſumeret ad lotium reddendum, quod factum ſimul & Macro ex notis illius tempeſtatis veſtigatoribus notavit, at ſervus ilico patrono ebrio & non ſentienti anulum detraxit, cumque Macro convivas teſtaretur admotam eſſe imaginem Cæſaris obſcœnis, & jam ſubſcriptionem componeret, ipſo etiam reo fatente, oſtendit in manu ſua ſervus anulum, atque ita calumniatorem fruſtratus eſt. Neroni Principum flagitioſiſſimo Sporus Eunuchus, in ſignum nefandi conjugii more inaudito inter ipſos contracti, dono dedit anulum, in quo Proſerpinæ raptus cælatus erat. Galbam Imp. Majorum ſuorum ſigno ſemper uſum auctor Suetonius, cane nimirum caput ſub prora navis inclinante. Effigies vultuſque proprios in anulis circumferre, plebeis etiam admodum erat familiare. Hinc leno apud Plautum effigiem militis in literis agnoſcens, Purus putus eſt ipſus ait novi herus machæroplacides. Hactenus de ſignandi ritu ſeu ſecundario anulorum uſu, reliquum ut & de alia Anulorum prærogativa loquamur. Anulus aureus apud Romanos Equitum peculiare erat ornamentum, bellicæque virtutis inſigne, diſtinguebatque Equeſtrem

ſtrem ordinem à plebe, ſicuti tunicâ *laticlavia* ab anulis ſenatum; juſque anuli aurei habere perinde erat ac Equeſtri dignitate præditum eſſe. Unde milites cum magnis præmiis à J. Cæſare ſollicitarentur Arimini ut Rubriconem tranſirent, iſque digito arrecto fidem promiſſis daret, putavere ſibi ſingulis anulum & cum eo Equeſtrem dignitatem promitti. Plebi enim militibuſque gregariis, ſtante adhuc Republica & veteri diſciplina, fas non erat aureos geſtare anulos. Appian. de bellis Punicis. Hinc Aſdrubal Centurionum & Tribunorum cadavera cognovit, iiſque à Scipione rogatus jus ſepulturæ conceſſit. Et trimodia illa à Pœno duce Carthaginem miſſa, aureorum erant anulorum, referente Plutarcho, quos Tribunis, Centurionibus & Equitibus Romanis detractos, ad cladis magnitudinem demonſtrandam in patriam miſit Annibal. Verum quidem eſt multos Equitum & Senatorum, uti paulo ante retulimus, ferreo uſos eſſe anulo veterum exemplo, & ſanctiorum morum memoria: Cæſar Auguſtus cum jam conclamatus videretur, ſaluti ab Antonio Muſa Medico eſt reſtitutus ψυχροποσίαις & ψυχρολουσίαις, quo nomine pecunia ampla fuit donatus & ſtatua à populo ære collato, anulo præterea aureo ornatus, conceſſumque, idem juris non modo præſentibus ſed futuris qui Medicos ſe profiterentur. Tiberii

Prin-

Principatus anno nono conſtitutum, ne cui jus eſſet anuli aurei, niſi cui ingenuo ipſi patrique & avo paterno, ſeſtertia CCCC. M. cenſus eſſent & lege Julia Theatrali in XIIII. Ordinibus ſedenti, verum paullo poſt gregatim inſigne id appeti cœptum, ut etiam ſervitute liberati manuque miſſi, ad ornamenta ea paſſim tranſilirent, adeoque promiſcuum id eſſe cœpit, ut apud Claudium Cæſ. in cenſura ejus unus ex Equitibus Flavius Proclus quadringentos ex ea cauſa reos poſtularet. Sep. Severus Imp. Jus anuli aurei omnibus militibus ſine diſcrimine conceſſit. Poſtremum fuit & anulorum uſus ad præſtigia & medicinas tranſlatus. Veterum enim ſuperſtitio multum iis in hac re dabat auctoritatis, exiſtimans eos remediis atque incantationibus accommodatos. Huc ſpectant illa apud Ariſtophanem, οὐδὲν προτιμῶ σου, φορῶ γὰρ πριάμενος ἐν πολύτελ. τὸν δακτύλιον τόνδε παρ' Εὐδάμου δραχμῆς. Fuit hic Eudamus præſtigiator notus, veteris Comœdiæ convitiis proſciſſus, fiebant autem olim quemadmodum & hodie à quibuſdam male feriatis hominibus Anuli certis imaginibus atque Characteribus inſigniti, idque ſub certo zodaici ſigno & ad certum aſtrorum aſpectum, conjunctionem & quadraturam, ut vocant. Ita confectos qui geſtaverit, perpetuo victorem & inſuperabilem fore, nec venenorum maleficio obnoxium, amabilem

lem & acceptum hinc reddi Principibus & Magnatibus, præcipueque hac ratione conciliari optatæ puellæ amorem impudenter aſſerunt. Apollonium Tyanæum anulos ab Iarcha Gymnoſophiſtar. principe dono datos inſtar numinis habuiſſe ferunt, ita ut hiſce quotidie per vices variatis, maximorum inde ſecretorum particeps fieret. Sunt & ex Medicis qui plurimum hiſce Anulis ad remedia tribuunt, inter quos Alexander Trallianus non poſtremæ notæ Medicus, qui tradit imaginem Herculis ſupine jacentis leonemque ſtrangulantis anulo incluſam digitoque geſtatam peculiare amuletum eſſe ad dolorem colicum. Apud Ariſtotelem legimus veteres Medicos implicamentis quibuſdam, ſeu, ut ipſe ait, plegmatiis digitos inſerere conſueviſſe, quæ contexta forent veluti acetabula & Cirrhamenta in piſcium quorundam pedibus. Arabes quinetiam videntur plurimum fidei hiſce deliramentis tribuiſſe, unde & hodie adhuc multi reperiuntur characteribus Arabicis notati, Taliſmanos id genus anulorum patria lingua vocant. Tolerabiliores ſunt qui gemmis ipſis plurimum attribuunt facultatis ad diverſos corporis & animi affectus mulcendos curandoſque, quamvis & hi in extollendis illarum viribus nimii, ne dicam, vani, ſunt; talia hiſce affingendo, quæ per ſomnia ut puto in mentem ipſis venerunt; inter quos Albertus

bertus Magnus primum obtinet locum: ut mirer Cardanum, virum & Philoſophum & Medicum doctiſſimum in inveſtigandis cauſis harum nugarum, bonas horas tam male locaſſe. Sed tædet amplius per has impietates & deliria decurrere, receptuique canam, dum hoc ſolum non ὡς πάρεργον ἀνάλωμα addidero: deſperatorum hominum ingenia excogitaſſe venena anulis cludere quo vitæ tædio affecti quotieſcunque luberet necem ſibi afferre poſſent finemque, uti exiſtimabant, miſeriæ ſuæ imponerent. Demoſthenes ſummus Oratorum Græciæ hoc mortis genere prævenit Archiam Thurinum à Rege inimico immiſſum. Et Annibal ſimili occubuit letho, ne infidi Regis ſcelere hoſti traderetur Romano. Cum M. Craſſus duo millia auri pondo è Jovis Capitolini ſolio à Camillo ibidem condita rapuiſſet, æditum cuſtodiæ ejus deprehenſum, fracta in ore anuli gemma ſtatim expiraſſe, & æditum ita extinctum referunt ſcriptores. Elogabalum mortis gratia etiam habuiſſe anulos traditur, quamvis monſtro illi tam ſedata mors non contigerit. Dactyliothecam porro ſeu Anulorum conditorium primus habuit Romę Scaurus privignus Sullę diuque nulla alia in urbe fuit, donec Pompejus M. eam quæ Mithridatis Regis fuerat inter dona in Capitolio dicaret multum prælatam Scauri, ut M. Varro aliique

que ejuſdem ætatis auctores confirmant. Hoc exemplo Cæſar dictator ſex Dactyliothecas in Æde Veneris Genitricis conſecravit & Marcellus Octavia genitus in Palatina Apollinis Æde unam. Hæc ſunt quæ è variis decerpta authoribus huic noſtro operi præmittere libuit, longe vero plura in hanc rem afferri potuiſſe non me fugit. Sed hoc in rem noſtram arbitratus ſufficere, Manum de tabula.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZIONALE V. E. ROMA

DE ANNULO TRIPLICI:

USITATO,
SPONSALITIO,
SIGNATORIO:

Tractatus abſolutiſſimus, in tres partes diviſus.

AUCTORE
HENRICO KORNMANNO
Ex KIRCHAINA CHATTORUM.

BIBLIOTECA
ROMA

LUGD. BATAV.
Apud HACKIOS,
CIƆ IƆ C LXXII.

Henrici Kornmanni ex Kirchaina Chattorum, DE ANNULO USITATO.

Pars prima.

Summaria.

1 *Unde dicatur Annulus.*
2 *Annulorum uſus.*
3 *Annulorum geſtatio.*
4 *Annulorum ſpecies.*
5 *De Annulis ferreis.*
6 *De Annulis aureis & eorum jure.*
7 *Jus annulorum aureorum olim an Romanis promiſcuum Romæ fuerit.*
8 *Annulorum aureorum quando promiſcuus uſus cæperit.*
9 *Annulorum aureorum jus ex qua cauſa tribui conſueverit.*
10 *Annulorum jus quibus initio Romæ conceſſum.*
11 *Annulos quos & qui initio geſtarint Romani.*

12 *Annulorum quæ in caſtris differentia.*
13 *Annulos aureos quibus militibus geſtare conceſſum.*
14 *Annuli aurei quando olim è digitis deponendi.*
15 *Annulus cur detur Epiſcopo.*
16 *Annulo quis digitus ornetur.*
17 *Annulorum ſculpturæ variæ.*
18 *Annulis qualia diverſi inſculpta ſeu infixa habuerint ſigna.*
19 *Annuli, qui in ratione panniculariæ numerentur.*
20 *Annulo donari à rege apud Perſas quid?*
21 *Annuli traditione à moribundo facta proximo aſſiſtenti quid priſcis denotabat.*
22 *Annuli traditio heredis inſtitutionem quodam modo arguit*
23 *Annuli traditio ſola efficax non eſt ad plenam probationem.*
24 *Annuli traditio, an ſufficiat ut quis fiat tradentis hæres.*
25 *Annuli detracti morientibus.*
26 *Annuli mutati in luctu.*
27 *Annuli cum mortuis combuſti.*
28 *Annulus Corradini illi necis cauſam præbuit.*
29 *Annulus Polycratis in ore piſcis inventus.*

30 *Annulus Pyrrhi novem Muſas habebat inſculptas.*
31 *Annulus Lydorum regis.*
32 *Annuli Somniorum.*
33 *Annulorum compoſitio.*

BENE (ſeu è re) eſt priuſquam ad verborum interpretationem perveniamus, pauca de ipſius ſignificatione tituli referre, ut exordiar *cum Juriſconſulto Ulpiano in l.* 1. *ff. ſi certum petat.* Et quoniam juri operam daturum prius noſſe oportet, unde juris nomen deſcendat *l.* 1. *in pr. ff. de juſtit. & jur.* Niſi enim nomen ſcieris, cognitio rerum perit, *Secund. Iſidor.* & ut *Philoſophus* ait 1. *Elench.* qui virtutes vocabulorum ignorant de facili paralogizantur, id eſt, decipiuntur. Idcirco Annulum, ejus uſum neceſſarium & reliqua exponere volens, incipiam ab hoc unde dicatur.

1. *Unde dicitur Annulus.*

Dicitur autem Annulus à circuitu ſive à rotunditate. Græci à digitis δακτύλιον appellavere. *Cicer.* 5. *Verr.* Sæpe enim noſtri imperatores, ſuperatis hoſtibus optime Rep. geſta ſcribas ſuas aureis annulis in concione donarunt. Fuerunt homines tam inepti, qui annulos etiam digitos à Latinis vocari crederent, auctoritate

Plauti in Pœnulo: *Atque ut opinor, digitos in manibus non habent.* AG. *Quid jam?* MIL. *Quia incedunt annulis auribus.* Sed hi profecto nimis pueriliter delirant, neque Poëtæ jocum aſſequuntur. Irridet enim ibi Poëta Pœnorum morem, qui ac ſi digitos in manibus non haberent, annulos à manibus ad aures transferebant. Apud nos priſci Ungulum & Unguinum vocabant, poſtea & noſtri & Græci *Symbolon* dixere. Nam Symbolum nota eſt & ſignum, Annuli autem equeſtris ordinis notæ erant. Condulum quoque ac condalium veteres annulum nuncupavere teſte Feſto Plaut. in Trin. *In Thermodolio condalium es oblitus.* Ab Annulo *Servius* Annum reducit, quod in ſe redeat quaſi annulus, ad quam originem etiam *Virgilius* alludere videtur quum ait:

Atque in ſe ſua per veſtigia labitur annus.

Nam menſibus in ſe currentibus volvitur. Sol enim per duodecim Zodiaci ſigna excurrens annum conficit: Unde apud Ægyptios ante inventas litteras Dracone picto ſuam mordente caudam indicabatur. Alii à verbo Græco Ἀνανεόω derivant, quod ſignificat *renovo*, quia ſemper renovatur. Eſt & fluvius Mauritaniæ Annulus in quo Elephantes luna nova apparente ſe

ſe abluunt. *Plin. lib.* 8. *cap.* 1. Authores ſunt in Mauritaniæ ſaltibus ad quendam amnem, cui nomen eſt annulo, niteſcente luna nova greges Elephantum deſcendere, ibique ſe purificantes, ſolenniter aqua circumſpergi, atque ita ſalutato ſidere in ſylvas reverti. *Calepin. in verb. Annulus.*

De uſu ejus infra de Annulo Signatorio. hoc ſaltem hic addam, quod *Aubanus* refert *de Aſia lib.* 2. *cap.* 3. *Aſſyrii*, inquit, *Annulum Signatorium ſinguli habent, & ſceptrum affabre factum, cui malum aut roſa, aut lilium, aut aliud ſimile ſit impoſitum, ſine inſigni aliquo id geſtare indecorum ac turpe creditum.* 2 *Annulorum uſus.*

Veteres Græcos annulum habuiſſe in digito accepimus ſiniſtræ manus, qui minimo eſt proximus. Romanos quoque homines ajunt, ſic plerumque annulis uſos. *Gell. lib.* 10. *c.* 10. Cauſa hujus rei infra patebit. 3 *Annulorum geſtatio.*

Eſt quoque animadvertere, ut inquit *Alexander ab Alexandro Gen. dier. lib cap. ultim.* quod, minimo geſtatur, *Achates* dicitur, quo vero index ornatur, *Coriannos*. Latini autem lævis materiæ annulum, qui minimo geſtatur, *Æſtivum* nuncupant. 4 *Annulorum ſpecies.*

Veteres annulo ferreo utebantur, *Plin. lib.* 33. *c.* 1. poſt augeſcente luxu, 5 *De Annulis ferreis.*

cum annuli ex auro & argento facti eſſent, ferrei ſervis, argentei libertinis relicti, aurei autem ingenuis attributi ſunt. *Iſidor. lib.* 19. *Etymol. cap.* 32. hinc, *Papinius* 3. *Mutavitque genus lævaque ignobile ferrum exuit.*

6 *De Annulis aureis & eorum jure.* Olim jus aureorum annulorum beneficio principali tributum, ut loquuntur *Impp. Dioclet. & Maxim. in l. aureorum uſus annulorum* 2. *Cod. de jure aureor. annul.* & ſervis non licebat: hinc & merito ad ſolemnia adhiberi non poterant, cum Juris civilis communionem in toto non habeant, *l.* 20. §. *ſervus. ff. de teſtam. & ibi Cujac.* ſed ferreis utebantur. Poſtea vero ex conſtitutione D. Juſtiniani non jam ex neceſſitate hoc à principibus poſtulabatur, ſed omnibus ſimiliter ſubjectis regenerationis jus & aureorum annulorum datum eſt *c. propterea c facimus. Auth. ut libert. de cætero.*

7 *Jus annulorum aureorum olim an Romanis promiſcuum Romæ fuerit.* Licebat autem olim hos aureos annulos, nulli quam equeſtris ordinis hominibus geſtare, hinc merito conceſſa aureorum annulorum uſurpatione, ipſam quoque ordinis dignitatem conceſſiſſe princeps videbatur. Quod olim virtuti præſertim militari tribui ſolitum teſtatur *Cicer. in Verr.* 5. ut & jura imaginum. *Cicer. in Verr.* 7. Et tribuebatur habentibus in bonis 1400. qui cenſus erat equeſtris. *Sueton. in Iul.*

Sic

Sic Arnobius 4. pecunia donat annulos aureos paſſim Plinii ſeculo 33. cap. 3. parciſſime ſub Vitellio. *Sueton.* Nunquam aut rariſſime ſub Alexandro Severo jus aureorum annulorum dabatur. *Lamprid.* jus aureorum annulorum impetrans libertus, non ideo eave ex cauſa libertus eſſe deſinit. Proinde alimenta eadem ut liberto à patrono relicta recte conſequitur. *l.* 1. *C. de jur. aur. annul.* invito aut ignorante patrono libertus jus aureorum annulorum impetrare non poterat. Plin. 10. Epiſt. *Rogo enim indulgeas jus Quiritum, quod à te volentibus patronis peto.* & alio loco: *Rogo des jus Quiritum libertis, quod à te peti me patrono peto.* Cujac. 7. *obſerv.* 14. poſſunt & fœminæ impetrare jus annulorum, ingenuitatis, natalium *l.* 4. *C. de jur. aur. annul.*

8 *Annulorum aureorum quando promiſcuus uſus cœperit.*

Tempore Hannibalis, quo Italiam omni clade belli pervaſtabat, jus annulorum aureorum fuiſſe promiſcui uſus *Plinius* aſſeverat. *referente Alex. ab Alexandr. Gen. dier. lib.* 2. *cap.* 29.

9 *Annulorum aureorum jus ex qua cauſa tribui conſueverit.*

Et virtuti olim præſertim militari tribui ſolitum teſtatur *Cic. in Verr. lib.* 5. ut & jura imaginum *Cicer. in Verrem* 7. Unde forte inſignium & armorum noſtri temporis uſus ortum habet, de quibus extat *tractatus Bartoli* Equeſtri ordini, qui medium tenebat locum, nam duo ordines plebis ſcilicet & ſenato-

natorius Romæ à principibus editi erant, cui purpura ut patriciis & ſenatoriis uti non licebat, jus annulorum aureorum quo inſigni à plebe ſecernebantur, & medius ordo notabatur, publice tributum ferunt. 33. *Plinius* 1.

Quod quidem jus non equitibus modo tanquam bellicæ virtutis inſigne, ſed & ſenatoribus & militiæ primoribus datum fuit. Is tamen ordo, etſi ſenatorio minor, magnæ tamen amplitudinis vigoriſque habitus eſt: quippe erat auctus ampliſſimis honoribus & ſenatorio pæne par. Nam cum à principio originum ejecto Tarquinio & depulſo metu regio in libertatem ſe urbs vendicaſſet, Brutus primus ex equeſtri ordine ſenatum ſupplevit, trecentoſque delegit Senatores, quorum conſilio & auctoritate niterentur. Lapſis deinde temporibus Cajus Gracchus Tiberii frater, & haud multo poſt, Livius Druſus Tribunus plebis uberiori compendio eum aliquando ordinem cum ſenatorio confundere decreverunt, utque plus dignitatis ferret, ut in ſenatum venire, & ſententiam dicere liceret, lege ſacrata, deinde plebiſcito ſanxerunt. Quibus etiam equitibus tributum eſt, ut tametſi à Senatoribus in Senatum allecti non eſſent, pro ea tamen, quod magiſtratus & honores geſſerant, in Senatum venire

venire & ſuffragari ac ſententiæ jus, habere poſſent, qui ſunt *pedarii* appellati. Quin etiam Equites ſupra Senatores extulerunt, & velut principes plerumque antelati ſunt, &c. *Alex. ab Alexandr. Gen. dier. lib.* 2. *p.* 29.
Illud tamen præcipiendum non cui- 10
cunque militi annulos aureos paſſim deferre licuiſſe, quia niſi ex primoribus militum, aut re magna & æſtimatione forent, aut præfectus, centurio, decurio, aut tribunus exercitui præeſſent, vel à principe aut prætore annulo aureo donati fuiſſent, illis
impune uti non licebat. Ferreo enim 11
militibus paſſim uti permittitur. Quem morem Perſæ uſurparunt, quibus neque aurum zonamve, aut monile, neque annulum, niſi regis munere collatum, deferre licet. Poſt temporum vero intervalla non modo annuli aurei, ſed diverſi generis munera velut ampla pretia militibus dari cæpere. Quippe Aurelianus Imp. gregariis militibus, ut per omne tempus militiæ fibulas haberent aureas, privilegium dedit. Severus ultra aureos annulos etiam domeſticas concubinas largitus fuit, quibus delinimentis militum animos emollivit & enervavit. Apud Macedones Chlamys & apex aureus munera regia fuere. Sertorius pictas chlamydes militi dona impartivit.

10 Annulorum jus quibus initio Romæ conceſſum.

11 Anulos quos & qui initio geſtarint Romani.

vit. Alexander Macedo uſum Perſicæ
12 *Annulorum quæ in caſtris differentia.* ſtolæ. Vetuſto tamen more in Romanis legionibus ſolis Tribunis aureas fibulas habere; gregario vero aut manipulari, baltheos aut phaleras argento decoratas ferre permittitur: Ferturque Julius Cæſar milites tam cultos habuiſſe, ut etiam auro & argento politis armis ornaret. Tametſi Brutus in Philippis Tribunis fibulas aureas, ut probrum objectavit. Non ſic Spartacus, qui dum contra Romanos molitur arma, omnem auri argentique uſum militi interdixit. Præ cæteris Fabricius Cenſor tantæ abſtinentiæ & tam caſtigatæ diſciplinæ fuit, ut ſummos duces plus quam pateram & ſalinum ex argento in caſtris habere, edicto inhibuerit. Et Peſcennius Niger tantæ ſeveritatis, ut ſummoto omni argento in vaſis ligneis milites veſci juſſerit. Contra vero de Antiocho proditum eſt, qui tam prodigæ luxuriæ exercitum duxit, ut præter fræna & monilia, phaleras & armillas, atque ephippia, galeas & arma, etiam clavos aureos crepidis ſubjectos, & argentea vaſa ad ſpurciſſimos uſus, reliquamque ſupellectilem ex argento auroque intextam, militibus ferre permiſerit.

13 *Annulos an-* Alexander Severus cum reliqui milites paſſim haberent annulos, tribunis

nis tamen centurionibus & legatis, aut his quibus ordo & imperium erat, aurei dabantur, à quibus ſive in hoſtes ducere, ſive caſtra metari, ſive in prima acie & fronte locari, aut in ſubſidiis poni, vel in ſtationes & vigilias ire conveniret, teſſeram milites petebant. Ipſi vero ab Imperatore, quod dari oportebat, ſignum aſſumebant, copiaſque equitum & peditum, quoties dimicandum erat, ornari & inſtrui atque in aciem educi jubebant.

reos quibus militibus geſtare conceſſum.

Moris fuit annulos aureos in luctu 14
& funeribus funeſtiſque caſibus Reip. deponi & ferreos ſumi. Scilicet arbitrati ſine auro in luctu eſſe oportere, in quibus Imperatorum & Principum, aliorumque quos colebant, & præcipuo honore proſequebantur, aut majores imagines effictas exſculptaſque habebant; hinc colligitur mulieres in luctu, aurum, purpuram & monilia depoſuiſſe, atram veſtem ſumſiſſe. *Gotbofr. ad l.* 8. *ff. de his qui not. infam.* Et Seneca Epiſt. 64. *Aurum fœminis ad lugendum conſtituere majores, non ut tamdiu lugerent, ſed ut ne diutius.*

Annuli aurei quando olim è digitis deponendi.

Datur Epiſcopo Annulus propter 15
ſignum pontificalis honoris vel ſignaculum ſecretorum. Hæc *Iſid. lib.* 1. *de Eccleſ. offic. cap.* 5. Addit *Rab. Maurus lib.* 1. *de inſtit. cleric. cap.* 4. multa eſſe quæ ante carnalium minuſque intelli-

Annulus cur detur Epiſcopo.

gen-

gentium ſenſus occultantes Sacerdotes, quaſi ſub ſignaculo condunt, ne indignis quibuſque Dei Sacramenta aperiantur. *Demetrius Bulgariæ Archiepiſcopus in reſponſionibus ad Conſtantinum Cabaſilam de annulis Epiſcoporum*: *Apud Latinos*, inquit, *annulum ferre iis quidem, qui ſecundum ſpiritum ambulant, ſpiritualiter accipitur. Quemadmodum enim Eccleſiæ mundarumque & virginearum animarum nominatur ſponſus, ſic, qui ubique ſunt ſanctarum Eccleſiarum præſules ſponſi apellantur annulo accepto ut ſpiritus ſigillo quod & Salvator in digito id eſt ſancto Spiritu, ſe dæmonia ejicere incredulis dicebat Iudæis, qui eum convitio quaſi Beelzebub haberet, conſectabantur, & prodigum filium reverſum aureo annulo exornavit, &c.* Annulus in digito ait *Stephanus Eduenſis libr. de Sacramento Altaris cap.*2. Eccleſiam, cujus miniſter eſt, ſponſum Chriſto aſſociat, & fulgore ſuo dona ſancti Spiritus fulgentia demonſtrat. Item, *Innocentius III. lib.*1. *Myſteriorum Miſſæ cap.*61. Annulus eſt fidei Sacramentum in quo Chriſtus ſponſam ſuam Eccleſiam ſubarravit, ut ipſe de ſe dicere valeat, *Annulo ſuo ſubarravit me Dominus meus*, id eſt, Chriſtus, cujus cuſtodes & pædagogi ſunt Epiſcopi & Prælati annulum pro ſigno ſe-

ferentes in teſtimonium, *Idem Innocentius III. eodem lib. cap* 46. annulus digiti donum Spiritus ſancti ſignificat: Digitus enim articulatus atque diſtinctus Spiritum ſanctum innuit ſecundum illud: *Digitus Dei eſt hic.* & alibi: *Si ego in digito Dei ejicio dæmonia.* & poſtea: *ipſe vero de plenitudine ſua ſecundum differentes diſtinctiones diſtribuit: alii ſecundum Apoſtolum, dans ſermonem ſcientiæ, alii gratiam ſanitatum, alii operationem virtutum, &c.* quod & viſibiles Pontifex imitatur, alios in Eccleſia conſtituens ſacerdotes, alios Diaconos, alios Subdiaconos. Et dictum initio *ex Iſidoro* dari annulum Epiſcopo propter ſignaculum ſecretorum. Quando vero datur annulus Epiſcopo, dici ſolet ut in libello ordinis Romani: *Accipe annulum diſcretionis & honoris & fidei ſignum, ut quæ ſignanda ſunt ſignes, & quæ aperienda ſunt prodas, quæ liganda ſunt liges, quæ ſolvenda ſunt ſolvas.* Cæterum annulus Epiſcopalis ex auro puro ſolide conflatus conſtat cum gemma pretioſiori in qua nihil ſculpti eſſe debet. *Hæc Synodus Mediolanenſis de Supellectili Eccleſiæ.* At receptum Epiſcopos annulum in indice manus dextræ, idque putatur inſtitutum tum Hebræorum exemplo Jerem. 22. *Etiamſi Iechonia annulus fuerit in manu mea dex-*

dextra, inde evellam illum, tum etiam quod digitus Index Salutaris dicatur. *Suetonius in Auguſto cap.* 80. *Trebellius Pollio in vita M. Septimii.* Salutaris vero appellatur, quia Silentium indicat. *Apulei. lib.* 1. *Metam. Martian. Capell. de nuptiis Philologiæ*, *Alexand. ab Alex. Gen. dier. lib.* 4. *c. final. Guilielmus Minatenſis Epiſcop. in Rational. Divin. offic. De annulo lib.* 3.

16 *Annulo quis digitis orne:ur.*

Mos fuit veterum genere annulum in digito ſiniſtræ manus, qui eſt minimo proximus, ratio una *Macrobii*, Quia in eo digito gemma annuli ab omni læſione eſſet tutiſſima, *lib.* 7. *Satur. cap.* 13. Romani hunc digitum *Annularem* ſeu *Medicum* nuncupant. Illo enim, quum veniam poſcimus à diis locum, Nemeſios (quæ Dea ultrix malorum fuit, fautrix vero bonorum) poſt aurem, dextram obſignamus. Ipſa enim *Rhamnuſia* dicta ibi locum venerationis habet. Rhamnes enim à Marathone haud plus ſexaginta ſtadiis abeſt, ubi Nemeſis phanum memoratur præcipuum, ab Adraſco ædificatum, cujus ſimulacrum altera manu fraxineum ramum, altera phialam geſtat, quem locum, qui eam venerantur, attingunt, quum in ipſa aure memoriæ locus ſit. Hunc digitum Ægyptii tanquam ſacrum multis odoribus delibutum habere aſſeverant, habuiſſeque

que hoc proprium fertur, ut complicatus ſenarium, qui perfectiſſimus eſt, numerum deſignaret. Altera vero ratio, quare hunc digitum in ſponſalibus annulo exornamus. Cauſam eſſe hujus rei *Appion, in libris Ægyptiacis*, hanc dicit: quod inſectis apertiſque humanis corporibus, ut mos in Ægypto fuit; quas Græci ἀνατομὰς, id eſt, diſſectiones appellant, repertum eſt nervum quendam tenuiſſimum ab eo uno digito, ad cor hominis pergere ac pervenire, propterea non inſcitum viſum eſſe eum digitum potiſſimum tali honore decorandum, qui continens & quaſi connexus eſſe cum principatu cordis videretur. *Gell. noct. Attic. libro* 10. *cap.* 10. *Porphyrion ad Horatium Serm.* 2. *Satyr.* 8. *Lemnius lib.* 2. *de occultis naturæ mirac. cap.* 11. Quam rationem commentitiam contendit *Anaſtaſius Germonius lib.* 2. *animadverſ. c.* 8. cujus rationibus facile occurri poteſt, cum præſertim motum iſtum in parturientibus & laſſitudine defatigatis, omnibuſque cordis affectibus manifeſto percipiamus *ſecund. Io. Stephan. Durantium lib.* 2. *de ritib. Eccleſ. c.* 9. *nu.* 37.

Aunulorum ſculpturæ variæ, primi enim ſaxi fragmentum ferro incluſum gemmæ loco geſtaſſe feruntur: ſuperior Aphricanus Sardonycem, quod ſola

17 Annulorum ſculpturæ variæ.

ſola gemmarum ceram non auferret Polycratis annulo celebratam. Lentulus avi figuram Africani filius patris effigiem inſculpſit annulo. Auguſtus Octavius, Sphyngis, mox imagine Magni Alexandri, nonnulli Harpocrate & Ægyptiis Diis uſi ſunt. Notaque eſt Pyrrhi gemma, in qua Apollo & Muſæ cum ſuis inſignibus non effictæ, ſed nativa ſpecie videbantur. Et annulus Syllæ, in quo Jugurtha inſculptus erat. Celebratur quoque rana Mæcenatis & enſifer Leo Magni Pompeii in gemma. Et Seleuci annulus fatalis in quo anchora effîcta viſebatur, cujus imago in femore poſteris familiæ nativa apparuit. Sicut Thebis habere lanceam genitivis notis Satorum nomini & familiæ datum erat. Inter quos fertur in brachio Dacorum notam originis quarto quoque partu regenerati. Præ cæteris autem magnis effertur laudibus Nonii Senatoris annulus, gemma XX. millibus ſeſtertiis taxata, propter quam ab Antonio proſcriptus erat: Proditumque memoriæ eſt Macrianorum familiam hoc habuiſſe proprium, ut Magni Alexandri imagines tam viri quam fœminæ in annulis deferant, & reliquâ ſupellectile effictas. Ipſe tamen devicto Dario, quas deſtinabat in Aſiam litteras, Darii annulo imprimebat, quas vero

18 *Annulis qualia diverſi inſculpta ſeu infixa habuerint ſigna.*

vero in Europam ſuo. Quibuſdam vero Epicuri imagines non in annulis modo, ſed & in poculis habere magnæ curæ fuit, hoc fauſti ominis generi & nomini ſuo eſſe arbitrati.

Claudii vero Cæſaris principatu compertum eſt, non gemma ſignare, ſed auro, quod violare ſignis gemmas nefas ducerent. Quomodo Commodus Imperat. ſigno Amazoniæ ſignaſſe dicitur, donec ſecutis temporibus paſſim id inſigne appeti cœpit.

Quia damnatis quandoque adimuntur bona, *Spartianus in Adriano l.* 1. *de jure fiſci*, quandoque non adimuntur & dimidia pars liberis reſervatur, aut ſi plures ſint liberi omnia & pannicularia cedunt Spiculatoribus. Derogat tamen jus Authenticum *l. bona C. de bonis damnatorum.* Pannicularia non confiſcantur, id eſt panni & veſtimenta, quibus indutus eſt reus, cum ad ſupplicium ducitur, ſed præſides ea in utilitatem officii impendere debent *l. Divis eod. tit.* Sed hæc ſpolia non niſi damnato reo jam adimenda ſunt *l.* 2. *eod. tit.* Quod autem de indumentis dicitur, ſic accipitur, ut ſi damnatus gemmam habuerit magni pretii, eam capiat præſes ut pannicularia, aut ſi zonam circum ſe habuerit, in qua pecunia poſita ſit. Sic enim erat mos veterum, ut in zonis pe-

19 *Annuli, qui in ratione pannicularia numerentur.*

pecuniam geſtarent Unde *zonarii ſectores* dicuntur, *Plauto Crumeniſecæ*. Quo etiam pertinet *illud Horatianum*, *ibit eo quovis, qui zonam perdidit*. Leves ſane annuli in ratione *pannicularia* numerantur.

Annulo donari à rege apud Perſas quid?

20 Apud Perſas donari annulo à rege, amicitiæ ſignum erat, eo argumento illos in intimam ſodalitatem & vinculum maximi fœderis admittere ſignificantes, Athenienſibus autem etiam ſervis nequiſſimis ferreo annulo ſignare permittitur, ſicut Babyloniis, qui annulo ſignatorio utuntur omnes. Apud Cattos, licet fortiſſimus quiſque annulum ferret, ignominiæ hoc ducebatur loco, tanquam vinculo nexus erat, niſi aliqua hoſtili cæde eo ſe exolviſſet. Carthaginenſes pro numero expeditionum milites donabant annulis pluribus. Nec fuerit alienum meminiſſe, Heliogabalum ſingulis diebus novos variaſſe annulos, eundemque nunquam bis induiſſe. Atque Apollonium Thyaneum annulos ab Iarcha dono datos, inſtar numinis habuiſſe, ita ut ſingulis diebus per vices variatis maximorum ſecretorum particeps fieret.

Annuli traditione à mori-

21 *Plinius lib.* 33. *cap.* ſcribit morientibus & ſomno gravatis de religione quadam annulos detrahi ſolere. Hinc Suetonius Tranquill. in Tiberio c. 73.

Alii,

Alii, inquit, *in remiſſione fortuitæ febris cibum deſideranti negatum: nonnulli pulvinum injectum, quum extractum ſibi perficienti annulum mox reſipiſcens requiſiviſſet. Seneca eum ſcribit intellecta defectione exemptum annulum, quaſi alicui traditurum parumper tenuiſſe, dein rurſum aptaſſe digito & compreſſa ſiniſtra manu diu jacuiſſe immobilem.* Huc uſque Suetonius.

bundo facta proximo aſsiſtenti quid priſcis denotabat.

Hunc locum explanans *Beroaldus*, inquit, Annulum ſolitum tradi à morte proximis illi, quem heredem habere volebant, quod comprobat exemplo Alexandri Magni, qui moribundus detractum annulum digito Perdiccæ tradidit, tanquam id ſignum foret declarandi, quem vellet ſucceſſorem, ſeu cui mallet regnum commendare, ejuſque tutelam, ſicuti ſcribit *Æmilius Probus*, ſeu ut alii, *Cornelius Nepos in vita Eumenis.* Addatur & auctoritas *Valerii Maximi lib. 7. cap. 9.* ubi ait, Q. Cecilium annulos morientem L. Lucullo tanquam heredi tradidiſſe. Quod & M. Popilium Oppio Gallo identidem feciſſe paulo infra tradidit *Levinius Torrentius in hujus loci explanatione.*

Verum neutrum horum Interpretum hujus loci genuinum ſenſum aſſecutum fuiſſe, vult *Marcellus Donatus in C. Sueton. Tranquill. dilucidat.* Rom.

Imper. enim & principes viros olim annulos ſignatorios digito geſtare conſueviſſe in Auguſto demonſtravit, quibus non modo Scripturas magnifaciendas ſignabant, ſed & pecuniarum, gemmarum ac reliquarum rerum pretioſarum ſcrinia ea continentia ſignare ſolebant, nec alicui non niſi probatæ fidei & ſpectatæ credere conſueverunt, quod facile comprobari poteſt præſertim *ex Livio lib.* 27. ubi tradit: *Quum Marcellus & Criſpinus conſules cum Annibale infelici pugna conflixiſſent, quod interempto Marcello Criſpinus Pœni Ducis dolos metuens, qui non ſolum corpore Marcelli, ſed & illius annulo ſignatorio potitus fuerat, civitatibus proximis miſit nuncios, admonefaciens ne Marcelli litteris nomine compoſitis fraude deciperentur.* Ita *Cicero in Epiſt. ad Q. Fratrem* eum admonet, curam annuli ſui ſignatorii tanquam ſuimet curam habeat, inquiens: *Sit annulus tuus non ut vas aliquod, ſed tanquam ipſe tu.* Ita *Plinius loco citato à Torrentio* de annulo ſeu ſigillatorio verba faciens inquit: *Digito minimo unum annulum vidi, quo ſignanda ſignent, conditurque ille, ut res rara, demumque ut plurimum opum, ita ſcelera annulis fiunt. Quæ fuit illa priſcorum vita, qualis innocentia, in qua nihil fingebatur. At nunc ibi cibi potuſque vindicantur annulo à rapina. Nunc rapiendæ*

piendæ comparantur epulæ, pariterque qui rapiat eas, ſed & claves quoque ipſas ſignare non eſt ſatis, gravatis ſomno aut morientibus annuli detrahuntur. Ex quibus clare patet, non ſuperſtitione aliqua morientibus annulum detrahi ſolitum, ſed vel fraudis committendæ aut evitandę gratia, quod manifeſte colligitur ex *Valerio Maximo, ſupra citato loco*, ubi ait M. Popilium Oppio Gallo moribundum annulos tradidiſſe, ne quid ex hereditate amitteret. Ex quibus intelligitur ſenſus verborum *Suetonii*, extractum eſſe annulum Tiberio morienti ab aſſidentibus, vel ut cuſtodirent, neque eo abuterentur, vel ut reſignatis ſcriniis illa rurſus obſignarent. Quam ſententiam & magis confirmat, quod *ex Seneca ſubdit Suetonius*, Tiberium exemptum annulum, quaſi alicui (nempe confidenti) traditurum parumper tenuiſſe, dein rurſum aptaſſe digito, & compreſſa ſiniſtra manu jacuiſſe diu immobilem, quum videlicet nullum præſentem videret, cujus fidei annulum mandare poſſet. Addit *Marcellus* pro ſuæ ſententiæ confirmatione & *Beroaldi* confutatione, nulla opus fuiſſe annuli traditione alicui ad declarandum heredem, quum ante biennium heredem feciſſet, quod *ex poſtremo capite à Sueton. traditum* legitur.

 Sed

22 Sed & annuli traditio heredis inſtitutionem quodammodo arguit. Exemplum allegat *Cypreus apud Valer. Max. l.7.c.90. de ſponſalib. c.11.n.6.* Itaque Quinti Luculli teſtamentum reſciſſum fuit, qui ſemper præ ſe tulit Lucium Lucullum filium adoptivum ſibi heredem fore, cui moriens etiam annulos ſuos tradidiſſet, & tamen alium Pomponium Atticum teſtamento adoptaſſet, ideoque & pop. Romanus cadaver reſti adſtrictum per viam traxit. *E. c.* 794. Marcus Popilius Oppio Gallo moriens annulos tradit, quaſi hereditatis, ut omnes putabant, ſibi relictæ futuros teſtes. Quamvis Popilius ea intentione tradidiſſet, ne quid ex ea hereditate amitteret, quam non erat aditurus, & *Trogus Pompejus l.12. de Alexandro M. Sexto*, inquit, *die præcluſa voce exemptum digito annulum Perdiccæ tradidit, quæ res gliſcentem amicorum diſſenſionem ſedavit. Nam etſi non voce nuncupatus heres, judicio tamen electus videbatur. Q. Curt. l.10.* Et *Diodor. Siculus de rebus geſtis Alexandri.*

Annuli traditio heredis inſtitutionem quodam modo arguit.

23 Etſi autem annuli traditio præſumptionem maximam inducit, tamen niſi alia accedant indicia, ſola efficax non eſt ad plenam probationem, idque colligere licet *ex dictis.* Nam & Q. Lucullus & M. Popilius annulos tradiderunt hic Oppio Gallo, ille Lucio Lucullo, quos tamen heredes eſſe

Annuli traditio ſola efficax non eſt ad plenam probationem.

eſſe noluerunt, idemque *ex c. 793. libet l. 7. ejuſdem Val. Max.* cujus hæc ſunt verba: *T. Barrulus L. Lentulo Spinteri cujus amantiſſimum animum, liberaliſſimamque ſenſerat amicitiam, decedens ſuos annulos, perinde atque unico heredi tradidit, quem nulla ex parte reliquerat.* Et *ex l. cum pater. § pater pluribus de leg. 2.* colligitur ſimplicem clavium & 24 annuli traditionem, quæ cuſtodiæ tantum cauſa fiebat, nihil juris ei, qui illos accepit tribuere, ſed commune filiorum negocium geri: eam opinionem tenet etiam *Duarenus in Tit. Qui teſtam. fac. poſſ. § De nuncupativo Teſtamento.*

Annuli traditio, an ſufficiat ut quis fiat tradentis heres.

Porro annulos quoque morientibus detrahi ſolitos diſcimus à Plinio, qui l. 33. c. 1. circa finem, *Gravatis ſomno,* inquit, *aut morientibus religione quadam annuli detrahuntur.* Exemplum ſupradicto in Tiberio. Nec enim audiendi, qui Tiberium id mutandi heredis cauſa feciſſe cenſent. Nam etſi quidem veterum conſuetudo erat annuli traditione heredem & ſucceſſorem deſignare, hic tamen annulorum traditio id efficere non potuit exſtante ſcilicet teſtamento, & quod religione quadam factum ſit, intelligitur ex Æl. Spartiano, qui annuli ſpontaneum de digito caſum inter ſigna mortis Hadriano Imperatori oblata retulit: *Signa mortis,* inquit, *hæc habuit, Annulus in quo*

25 *Annuli detracti morientibus.*

 imago

imago ejus ſculpta erat, ſponte de digito delapſus eſt. Forte autem ideo detrahebantur annuli, ne in pollinctorum
27 manus pervenirent. Nam poſt redditos iterum digito & una cum cadavere combuſtos, non obſcure indicat Propert. lib. 4. eleg. *Sunt aliquid, &c,*

Annuli cum mortuis combuſti.

Et ſolitum digito Beryllon adederat ignis.

Addam hic memorabile hocce exemplum Coloniæ Agrippinæ ad SS. Apoſtolos in tabula depictum. Sub Epiſcopo Wilhelmo de domo nobilium de Gennep, mulier quædam nomine Richemodis peſte obiit anno 1357. cui maritus ob conjugalis amoris vinculum ſponſalitium annulum digito reliquit, quem veſpillo animadvertens, noctu cum famulo ſuo acceſſit ad buſtum, idque aperuit, ſervus deſcendit, annulumque detrahere voluit, quo facto mulier erexit ſeſe, veſpillo & famulus relicta lucerna aufugere, mulier ea ſumpta domum adiit ſuam, quam maritus viſo annulo intromiſit, ex eaque tres adhuc filios ſuſcepit. Teſtatur *Petrus Merſſæus in Catalogo Epiſc. Colonienſ.* vidi ego tabellam quum ſuperioribus annis Coloniæ degerem, & citavi *lib. de Miracul. mortuorum. par.* 2. *c.* 16.

Annulos in luctu mutatos videre eſt *ex Suetonio*, qui Auguſto mortuo quoſdam cenſuiſſe tradit, Exſequiarum die ponendos aureos annulos ferreoſque ſu-

ſumendos. Quo pertinet Epigramma *C. Cilnii Mæcenatis in Horatium, quod eſt apud Iſidorum lib. 19. c. 32.*

Lugens te, mea vita, nec Smaragdos,
Beryllos, neque Flacce, nec nitentes,
Semper-candida quæro margaritas:
Nec quos Thynica lima perpolivit
Anellos, nec Iaſpios lapillos.

Cum Carolus Neapolitanorum rex victoria potitus fuiſſet adverſus Conradinum Neapolitanum principem, ipſe agaſonis ſumpto habitu, aufugiens, retento in digitis annulo pretioſiſſimo incautus ſeſe prodidit, non agaſonem, ſed magnum principem: Piſcator enim ex gemma ſimulatam credidit perſonam; atque ideo captus etiam ultimo ſupplicio capitis abſciſſione publice Neapoli mulctatus eſt. Peperit igitur annuli affectata gloria Domino ſuo ſummam ignominiam ſimul cum vitæ interitu. 28 *Annulus Conradini illi necis cauſam præbuit.*

Refertur de Polycrate Samiorum Tyranno, cui nil concupitum, nil ſperatum unquam fortuna negavit, adeo ut aliquando ei in mentem veniret experiri velle aliquod incommodum, ſi poſſet: Eam ob rem gratum ſibi annulum in profundum maris abjecit, ſed inimica illi ſors effecit, ut captus piſcis, qui eum devoraverat, ad ipſius Polycratis culinam in obſonium deferretur: ex quo inventus eſt annulus, ſed 29 *Annulus Polycratis in ore piſcis inventus.*

 non

non diu poſt ille cruci affixus eſt.

30 *Annulus Pyrrhi novem Muſas habebat inſculptas.*

Annulus Pyrrhi regis, qui adverſus Romanos bella geſſit, non ignobilis famæ fuit, cujus gemma Achates erat, in quo novem Muſæ cum inſignibus ſuis & Apollo tenens Cytharam videbantur, non impreſſis figuris, ſed ingenitis. *Solin.* c.11. *Plin. lib* 37. c.1.

31 *Annulus Lydorum regis.*

Apud *Platonem* legimus Gygi Lydorum regi annulum fuiſſe mirandæ ac inuſitatæ virtutis, cujus ſigillum cum ille in palmam convertiſſet, à nullo videbatur, ipſe omnia videns: qua annuli opportunitate fretus, reginæ ſtuprum intulit, regem dominum occidit, & quoſcunque ſibi obſtare arbitrabatur interemit, atque in his eum facinoribus nullus videre poterat, tandem eo annuli beneficio rex Lydiæ factus eſt.

32 *Annuli Somniorum.*

Annuli quoque quos ſemper magnifecit antiquitas, quando opportune fabricantur, etiam in nobis promunt virtutem, ut tradit *Agrippa in lib.* 1. *de occulta Philoſ.* c.47. quatenus geſtantem ejuſque ſpiritum efficiunt lætum, vel triſtem, manſuetum vel terribilem, audacem vel timidum, amabilem vel odioſum: etiam quatenus muniunt nos contra ægritudines, venena, hoſtes, cacodæmones, & contra quævis alia noxia, vel nos obligant eiſdem. Modus autem conſtruendi annulos ejuſ-

modi,

modi, talis eſt, quando videlicet ſtella aliqua aſcendit fortunata, & à Luna feliciter aſpecta, vel ſibi conjuncta, debemus lapidem herbamque huic ſtellæ ſubditam accipere, atque annulum ex metallo huic ſtellæ conformi fabricare, & in eo lapillum infigere, herba vel radice ſubjecta. Denique inſcriptiones imaginum, nominum, præterea ſuffumigationes non prætermittere. Sic legimus apud *Philoſtratum* Iarcham Sapientum Indorum principem, ſeptem annulos hac lege confectos, & ſeptem Planetarum virtutibus ac nominibus inſignitos tradidiſſe Apollonio, quos ille ſingulis diebus ſingulos geſtaverit, juxta dierum nomina diſtinguens, quorum beneficio ipſe ſupra annum centeſimum ac triceſimum vixerit, inſuper & juventæ nitorem ſemper retinens. Simili modo Moſes Hebræorum legiſlator ac Princeps in Ægypto magia imbutus, annulos amoris & oblivionis confeciſſe legitur apud *Ioſephum*. Erat etiam narrante *Ariſtotele* apud Cyreneos annulus Batti gratitudinis atque honoris habens argumentum. Legimus inſuper Eudamum quendam Philoſophum annulos contra ſerpentum morſus, faſcinationes atque dæmonia confeciſſe. Idem de Salomone narrat *Ioſephus*.

33 *Annulorum compoſitio.*

HENRICI KORNMANNI
EX KIRCHAINA CHATTORUM,
DE
ANNULO
SPONSALITIO,
Pars Secunda.

SUMMARIA.

1 *Annulus ſponſalitius.*
2 *Annulus pronubus.*
3 *Annuli datio deſponſationis eſt argumentum.*
4 *Annuli datio probat ſponſalia.*
5 *Annuli geſtatio aliquam præſumptionem pro ſponſalibus parit.*
6 *Annulus qua ratione detur in deſponſatione.*
7 *Annuli traditio ſola quomodo ſponſalia conſtituere poſſit.*
8 *Annulum ſe accepiſſe in cauſam matrimonii neganti juramentum purgationis imponitur.*
9 *Annulus à ſacerdote datus præſumptionem pro matrimonio parit.*
10 *Annulos geſtare Romanis mulieribus non licuit præterquam ſponſis.*
11 *Annulus nuptialis cur quarto digito inſeritur.*
12 *Annulum deſponſationis accipit à Chriſto virgo quædam ſancta.*
13 *De annulo Ducis Venetorum.*
14 *De annulo Doctoris.*
15 *De annulo Veneris.*

Ro-

Romani in contrahendis nuptiis annulos ut plurimum uſurparunt, idque colligitur *ex Iuvenale*, cujus hi ſunt verſus: 1 *Annulus ſponſalitius.*

Conventum tamen, & pactum & ſponſalia noſtra
Tempeſtate paras, jamque à Tonſore Magiſtro
Pecteris & digito pignus fortaſſe dediſti,
Certe ſanus eras. —

Et apud *Plautum* in ancilla conciliatrix heræ nomine militi annulum tradit his verbis:

Hunc annulum à tui cupiente huc detuli, porro
Ab illa quæ digitos deſpoliat ſuos & tuos digitos decorat.

Idem *ex multis Iuris civilis locis* deprehenditur, *l. ſi donatæ.* §. *ult. de donat. inter virum & uxorem.* ubi ſponſus alienum annulum ſponſæ miſiſſe dicitur. *Harmenop. lib.* 4. *t.* 2. Scribit *Plin. l.* 33. Tum apud Romanos vir ferreum annulum ſine gemma dedit mulieri ſeu ſponſæ. Gemma aberat, ut rei deſcriberet ſimplicitatem. Materia ad conſtantiam ſpectabat. Forma annuli ad perpetuam conjunctionem. Contra ſponſa ex tribus aſſibus, quorum unum in manu, alterum in pede, tertium in ſacciperio, geſtabat, primum ſponſo dabat, quaſi ſibi illum illo pretio coëmptum eſſet habitura. Alterum in foco

Dis Laribus deponebat, quem & igni Inculento & corollis ſua manu plexis, ut ait *Plautus* augebat. *Scalig. lib.* 3. *Poët. c.* 101.

2 *Annulus pronubus.* Annulus autem ille pronubus appellabatur. *Tertull. de cultu fœminar.* & annulus fidei, ut eum appellat *Nicolaus Pontifex. Poſtquam*, inquit, *arrhis ſponſam ſibi ſponſus per digitum fidei annulo inſignitum deſponderit cap. noſtrates* 30. *q.* 5. *Alex. ab Alexand. Gen. dier. l.* 2. *c.* 5. *&* *c.* 19.

3 *Annuli datio deſponſationis eſt argumentum.* Annuli datio vel miſſio præcedente tractatu amoris honeſti deſponſationis eſt argumentum & indicium, *not. gl. in c. tenor. de re jud. gl. c. final. de deſponſat. impub. Hoſtienſis & alii cap.* 1. *in verbo*, *Secundum morem terræ. de matrim. contra interd. Eccl. contract.* qui omnes volunt in dubio annuli miſſionem matrimonium præſumptum arguere & notare, quando alia adminicula concurrunt. Quo ſpectat. *l. fæmin. in fin. & ibi gl.* 30. *q.* 5. Etſi quidam illam miſſionem ſignum æquivocum æſtimant. *Abbas. d. c. tenor.* Tamen cum alia adminicula concurrunt, præſumptionem non levem inducit *Zaſ. conſ.* 10. *matrim.* & maxime ſi annulus ſit alicujus pretii vel valoris *conſ.* 10. *n.* 63. & adoleſcens dicat ſe ad honeſtos actus annulum miſiſſe, qui enim ſignum acceperat, etiam ſignatum amplecti videtur, *argumento*

4 *Annuli datio probat ſponſalia.*

mento l. ſtigmata. C. de fabricenſ. conſil. Zaſii. 72. & 12. Interim tamen plenam probationem non facit, *Socin. conſil. 39. part. 1. Tuxzanus in opinionibus.*

Neque enim porrectione ſola annuli ſponſalia contrahuntur, niſi vocibus lingua figuratis id exprimatur, vel aliter ſignificetur, annulum ea de cauſa dare, & illum mulier nomine ſponſaliorum recipiat. *Aretinus conſil. 17. Imola c. Tenor. de re judicat.* Ita *apud Terentium* Philumena deprehenditur & probatur Pamphili eſſe conjunx annuli beneficio, quem virgini bene potus detraxit, inde cognitio facta eſt virginem eſſe compreſſam, & filium ex ea natum, ut colligere licet *ex iis quæ leguntur Hecyr. act. 2. Scen. 3. & Act 4. Scen. 1.*

5 *Annuli geſtatio aliquam præſumptionem pro ſponſalibus parit.*

Annuli geſtatio præſumptionem aliquam pro ſponſalibus parit *c. illud. ubi notatur de præſumpt.*

6 *Annulus qua ratione detur in deſponſatione.*

Cur autem annuli arrhæ loco dentur? *Bonfinius* hanc adfert rationem, quod duos animos hoc vinculo conſtringi putant, quia ejus rotunditas, quæ eſt infinita, deſignat, quod amor conjugum debet eſſe infinitus. *Iſidorus* aliam adfert rationem *l. 2. de divin. off.* Quod in primis nuptiis annulus à ſponſo ſponſæ datus ſit, nimirum propter mutuæ dilectionis ſignum, vel propter id magis, ut eodem pignore eorum corda

corda conjungantur. Sed verius eſt majoris firmitatis gratia, & ut ſit pignus, teſſera vel Symbolum, ſignum incurrens in oculos & demonſtrans eam puellam cui annulus traditur deſponſam eſſe, idque oſtendunt verba Juvenalis:

Et digito pignus fortaſſe dediſti.

Non tamen eſt intelligendum, quod hoc nec alia pompa matrimonialis conſueta ſit neceſſaria ad matrimonium; quia ſufficit ſolus conſenſus, *gl. in §. diſponat. in verb. nuptias. Circa fin. Auth. de nupt.* Imo in aliquibus locis tempore ſponſalium ſolet verberari ſponſus *gl. in l. cum inſpeximus in verb. rapiſmata. C. de emancip. lib.* Prout Bononię ubi dant alapas. *gl. in Auth. conſtitutio. Quæ de dig. in verb. injuriis.* Puto vel in ſignum ſubjectionis, vel perditæ libertatis, juxta illum, qui clamabat: *Vxorem duxi, libertatem vendidi.* ſive ut injicerent ſponſo illud *apud Lamprid. in Heliogabalo. Nupſit, & coiit, & ut pronubum haberet, qui clamaret: Concide Magire.* Et alios diverſos ritus antiquorum in ſimilibus enumerat *Valeriana. Freg. lib. 2. c. 1. de priſcis inſtitutionib. Sylva nuptial. lib. 3. n. 13.*

Addunt tamen Doctores ut refert *Cypræus de ſponſal. c. 11. nu. 3.* ſi con-
7 *Annuli traditio* ſuetudine receptum eſſet, ut annulus certa quadam figura inſignitus ad conſti-

ſtituenda ſponſalia daretur, tunc etiam ſine ullis verbis traditionem annuli ſolam ſponſalia conſtituere *gl. c. fœminæ 3. q. 5. Pariſius conſ. 55. n. 43. Didacus* 2. *part. c.* 4. *n.* 3. Quod tamen *Cypræus* improbat, hanc ob cauſam, quod in conſtituendis ſponſalibus recepta omnium gentium conſuetudine, quæ ratione nititur, verba requirantur, niſi contra, qui contrahunt muti ſint, quibus ignoſcendum eſt. Ideoque ejuſmodi ſigna, quæ nihil aliud ſunt, quam technæ & aucupia, quibus contrahentes in fraudem illiciuntur, quæque certitudine abſunt, ſufficere non exiſtimaverim. Quorſum enim hujuſmodi adminiculis utemur in ſponſalibus conſtituendis, quæ compendio ſermonis expediri poſſunt & debent. Nam ſicut oculos nobis dedit Deus, non ut ſpectemus voluptatemque capiamus, ſed ut videamus propter eos actus, quæ ſpectant ad vitæ neceſſitatem, ita linguam nulla alia de cauſa accepimus, niſi ut ea animi cogitata proloquamur & voluntatem noſtram in rebus magni momenti, quales hæ ſunt, declaremus, non ut ea ad obſcænitatem verborum abutamur.

Sola quomodo ſponſalia conſtituere poſſit.

8. *Annulum ſe accepiſſe in cauſam matrimonii neganti juramentum purgationis imponitur.*

Interim tamen ei, quæ negat in eam cauſam ſe annulum accepiſſe, juramentum purgationis imponi poſſe exiſtimat *Cypræus d. l. n.* 8. quia annuli dili-

diligenter obſervari & non niſi in negotiis maximi momenti tradi ſoleant. Itaque *M. Tullius ad Q. Fr. ſit neque temere annulus tuus*, inquit, *non ut vas aliquod, ſed tanquam ipſe tu, non miniſter alienæ voluntatis, ſed teſtis tuæ:* Vas τὸ σκεῦος, id eſt, ſupellectilis inſtrumentum, ut recte *Fornerius* interpretatur *l.* 74 *Signatorius annulus ff. de verbor. ſignif.* quaſi dicat eum annulum non temere inſtar cujuſdam vaſis aut ſupellectilis, aliis utendum dare debere, ſed ſibi eum ſervare veluti teſtem ſuæ voluntatis. Itaque Q. Sempronius, cum comperiſſet Annibalem annulum Marcelli collegæ in prælio interfecti nactum eſſe, ſciretque quantum in ea re momenti eſſet, municipes Italiæ certiores fecit, ne crederent Epiſtolis, ſi quæ Marcelli manu obſignatæ perferrentur. *Livius. Sextus Iulius Frontinus lib* 5. *ſtratagem.*

9 *Annulus à ſacerdote datus præſumptionem pro matrimonio parit.*

A ſacerdote datus annulus matrimonii præſumptionem inducit, *gl. c. fœminæ.* 30. *q* 5. *in verbo Annulus.*

10 *Annulos geſtare Romanis mulieribus non*

Romæ mulieribus non licuit geſtare annulos aureos, præterquam illis, quæ ſponſæ eſſent, idque *ex Tertulliano* colligitur, cujus hæc ſunt verba: *Circa fœminas etiam illa majorum inſtituta ceciderunt, quæ modeſtiæ quaſi patrocinabantur, cum aurum nulla norat, præter uno digito quem ſponſus oppignoraſſet,* pro-

pronubo annulo: in Apolog. Et *Clemens Lib.* 3. *Pædagog. c.* 11. idem tradit *Iſidorus lib.* 20. Fœminæ non uſæ ſunt annulis, niſi quas virgini ſponſus miſerat, neque amplius, quam binos aureos in digitis ſolebant habere, hodie commune tum apud ruſticas, tum apud civitatenſes puellas geſtare annulos.

licuit præterquam ſponſis.

Cur autem quarto digito, quem etiam idcirco annularem & medicinalem dicunt, *Gell. lib.* 10. *cap.* 10. inſeratur annulus, quæri ſolet? Et ſupra reſponſum eſt. Exiſtimarunt enim veteres id ideo fieri, quod in eo vena quædam exſtat, quæ ad cor protendatur, & qua veluti duce mutuus amor ad cordis ima penetraret *Macrob. lib* 7. *cap.* 13. *ex Appione & Atteio Capitone.* Sed ut refert *Cypræus, d c.* 11. *nu.* 6. Medici recentiores & *Veſalius* nullam illic venam neque majorem, neque illuſtriorem aliquam, quam in reliquis digitis reperiri, quæ ad cor perveniat, docent: & veriſimile eſt, inquit, quod quibuſdam placuiſſe video nuptialem annulum ideo ſiniſtra manu latum fuiſſe, ne uſu attereretur, vel quod ipſi magis veriſimile eſt, ne manui dextræ, quæ ſemper agendo occupata eſt, impedimento annulus eſſet, ejuſque uſum remoraretur. Digito autem minimo proximo ea de cauſa etiam inſertum exi-

11 *Annulus nuptialis cur quarto digito inſeritur.*

exiſtimat annulum, quod is inter alios minimum ſit occupatus, & quodammodo ocioſus, ſive ſcribat quis, ſive aliud opus manu faciat. Idque res ipſa oſtendit. *Macrob. lib.7.c.13.* his verbis: *Poſtea uſus luxuriantis ætatis ſignaturas precioſis gemmis cœpit inſculpere, & certatim hæc omnis imitatio laceſſivit, ut de augmento pretii quo ſculpendo lapides paraſſent, gloriarentur. Hinc factum, ut uſus annulorum exemptus dextræ, quæ multum negociorum gerit, in lævam relegaretur, quæ ocioſior eſt, ne crebro motu & officio manus dextræ pretioſiores lapides frangerentur. Electus autem*, inquit, *ipſa læva digitis minimo proximis, quaſi aptior cæteris, cui commendaretur annuli pretioſitas. Nam pollex, qui nomen ab eo, quod pollet, accepit, nec in ſiniſtra ceſſat, nec minus quam tota manus ſemper in officio eſt. Unde & apud Græcos ἀντίχειρ*, inquit, *vocatur, quaſi manus altera. Pollici vero vicinus nudus & ſine tuitione alterius appoſiti videbatur. Nam pollex ita inferior eſt, ut vix radicem ejus excedat. Medium & minimum vitiaverunt*, inquit, *ut ineptos, alterum magnitudine, alterum brevitate, & electus eſt, qui ab utroque clauditur & minus officii gerit, & ideo ſervando annulo magis accommodatus. Ex Atteio Capitone Pontificii juris perito* refert *Macrobius.* Siniſtra autem manu

manu etiam ſuperior ætas annulos ferre ſolita eſt, ne novum inventum quis exiſtimet. *Macrob. lib. 7. cap. 13.*

Galli vero & Britanni medio tantum annulos adjiciunt illum præcipuo honore excolentes. Græcis vero Medius non famoſi nomen habet, ſed medici. Digitis enim apud illos hæc indita nomina fuere: Ἀντίχειρ, δεικτικὸς, ἰατρὸς, δακτυλιώτης, ὠτίτης: ac ſi dicas, *Pollex, Index, Medicus, Annularis, Auricularis.*

Addo Mariam ut Judæorum habet Thalmuth, cum deſponſata eſſet viro, ille eam ſubarrhavit annulo medio impoſito digito, quum Judæi indici imponunt annulum. Neque vero fœmina ulla inter Judæos reperitur, quæ annulum portet in medio digito, ob
eam cauſam, quia Maria, ut ajunt, il- 12
lum poſtea portaverit in medio. Addo *Annu-*
& hoc: Apud Hebræos novæ nuptæ *lum de-*
dabatur annulus cum hac inſcriptione *ſponſa-*
מזל טוב Mazal Tob. *Bona fortuna, Bo-* *tionis*
nus Planeta: cauſam pro effectu po- *accipit*
nentes. *à Chri-*
Refert *Iohannes Nyder in Formicario* *ſto virgo*
l. 1. c. 1. hiſtoriam de virgine accipiente *quędam*
à Chriſto annulum deſponſationis, quo *ſancta.*
benevolum Lectorem ſe legit. 13
In feſto Aſcenſionis Chriſti Dux *De an-*
Venetus quotannis Bucentauro extra *nulo*
duo illa, quæ ad ingreſſum ſinus ſunt *Ducis*
Veneto-
rum.

ſibi

ſibi invicem oppoſita caſtella provectus, annulum in mare projicit, & eſt indicium dominationis, quam hac arrha Senatus Venetus ſibi deſpondet. Origo hujus cerimoniæ talis eſt: Alexandrum III. Pontif. M. Ottho Friderici Ahenobarbi filius armis ita perſecutus eſt, ut Venetias profugere coactus fuerit, ubi in monaſterio charitatis quum aliquandiu ignotus latitaſſet, tandem agnitus & honorifice inde eductus, Venetorum arma pro ſe atque Eccleſia prompta ac parata invenit. Geſto bello Otho à Venetis navali prælio victus & captivus Pontifici eſt oblatus. Tunc Duci Venetorum Sebaſtiano Ziano Pontifex annulum de manu ſua detractum obtulit, dicens: *Auctoritate mea hoc annulo fretus Oceanum tibi ſubjicies, & quotannis tibi poſteriſque eo die, quo hanc victoriam pro Eccleſiæ defenſione obtinuiſti, deſponſabis mare, uti ſciant omnes, maris tibi Dominium conceſſum, quia ſedis Apoſtolicæ tuendæ curam & ſtudium fideliter ſuſcepiſti. Sit hoc tibi quaſi pignus benedictionis & ſecundæ ſortis in futurum.* Narrat hæc *Villamontanus l.* 1. *peregr. ſua c.* 34. & prior ille *Sabellicus decad.* 1. *lib.* 7. videat lector aliam rationem *in Monte Veneris*, qui proximo parturiet.

14 *De annulo Doctoris.* Et eſt annulus inſigne doctorale, de quo *can.* 30. *quæſtio.* 5. *cap. fœminæ.*

Nar-

Narrat ex *Vincentio Belluacenſi D. Antonius p.2. Sum. hiſt. t.16. c.7. § 4.*
Romæ temporibus Henrici III. Imp. 15
fuiſſe juvenem quendam locupletem & nobilem, qui recens uxorem duxerat, & ſodales ſuos opiparo convivio nuptiali exceperat. Exivere in campum à prandio luſuri pila. Sponſus ludi dux, pilam poſuit, & ne excideret annulus ſponſalitius inſerit eum digito ſtatuæ Veneris æreæ, quæ in proximo erat, omnes unum petebant, ſic cito defatigatus ipſe à ludo ſeceſſit, & ad ſtatuam rediit, annulum recepturus. Ecce videt digitum ſtatuæ uſque ad volam manus recurvatum, & quantumvis conatus annulum recuperare, nec digitum inflectere, nec annulum valuit extrahere. Redit ad ſodales, nec illis ea de re quicquam indicavit. Nocte intempeſta cum famulo ad ſtatuam revertitur, & extenſum ut initio digitum regerit, ſed ſine annulo, jactura diſſimulata domum ſe confert ad novam nuptam. Cumque thorum genialem ingreſſus, ſponſæ ſe jungere vellet, ſenſit impediri ſeſe, & quoddam nebuloſum ac denſum inter ſuum conjugiſque corpus volutari, ſentiebat id tactu, videre tamen nequibat, hoc obſtaculo ab amplexu prohibetur. audiebat etiam vocem dicentem: *Mecum concumbe, quia hodie me de-*

De annulo Veneris.

deſponſaſti. Ego ſum Venus, cui digito annulum inſeruiſti, nec reddam. Territus ille tanto prodigio (inquit *Antonin.*) nihil referre auſus eſt vel potuit, inſomnem duxit noctem illam, multum ſecum deliberans. Sic factum eſt per multum tempus, ut quacunque hora cum ſponſa concumbere vellet, illud idem ſentiret & audiret. Erat ſane alias valens & domi aptus & militię. Tandem uxoris querelis commonitus rem parentibus detulit. Illi habito concilio Palumbo cuidam, Presbytero ſuburbano rem pandunt. Is autem erat Necromanticus & in maleficiis potens. Illectus ergo promiſſis multis, compoſitam epiſtolam dedit juveni, dicens: *Vade illa hora noctis ad compitum, ubi quatuor viæ conveniunt, & ſtans tacite conſidera. Tranſibunt ibi figuræ hominum utriuſque ſexus, omniſque ætatis & conditionis, equites & pedites, quidam læti, & quidam triſtes: quicquid audieris, non loqueris: ſequetur illam turbam quidam ſtatura procerior, forma corpulentior, curru ſedens. Huic tacitus epiſtolam trades legendam, ſtatimque fiet, quod poſtulas.* Ille autem juvenis totum implevit, prout edoctus erat. Viditque inter cæteros ibi mulierem in habitu meretricio, mulum inequitantem crine ſoluto per humeros jactato, vitta aurea ſuperius conſtricta, auream virgam

gam gerentem in manibus qua mulum regebat, præ tenuitate veſtium pene nuda apparebat, geſtus exſequens impudicos. Ultimus dominus turbæ terribiles in juvenem oculos exacuens, ab axe ſuperbo Smaragdis & unionibus compoſito, cauſas vię ab eo exquirebat. Nihil ille contra, ſed protenſa manu epiſtolam ei porrigit. Dæmon notum ſigillum non audens contemnere, legit ſcriptum: moxque brachiis in cœlum elevatis: *Deus*, inquit, *omnipotens, quamdiu patieris nequitias Palumbi presbyteri?* Nec mora, ſatellites ſuos à latere mittit, qui annulum extorquerent à Venere. Illa multum tergiverſata, vix tandem reddidit. Ita juvenis voti compos ſine obſtaculo potitus eſt diu ſuſpiratis amoribus. Palumbus autem, ubi dæmonis clamorem ad Deum audivit de ſe, intellexit ſibi præſignari finem dierum. Quocirca omnibus membris ultro truncatis miſerabili pœna defunctus eſt, confeſſus coram populo Romano inaudita flagitia.

HEN-

HENRICI KORNMANNI
EX KIRCHAINA CHATTORUM,
DE
ANNULO SIGNATORIO,
Pars Prima.

SUMMARIA.

1 *Annulus Signatorius.*
2 *De uſu annuli Signatorii.*
3 *Annulos Signatorios Romani Imp. olim & Principes viri digito geſtabant & quo fine.*
4 *Annulos Signatorios plures antiquitus Principes habuiſſe & qua de cauſa, quorumque curæ commiſſos.*
5 *Annuli Signatorii in hoſtium poteſtate poſiti quanta cura habenda.*
6 *Annulus Signatorius num importet credulitatem & fidem.*
7 *Num annulus precise requiratur ad inſtrumenti confectionem.*
8 *Num alter alterius in defectu ſigno uti poßit.*
9 *Annulo alieno, qui utitur in ſubſcriptione hoc exprimere debet.*
10 *De Recognitione ſigilli.*
11 *Aperiens & deſigillans alienas litteras incidit in crimen falſi.*
12 *Num contineatur annulus ſignatorius inter ornamenta.*
13 *Utrum quis poßit ſibi aſſumere inſignia.*
14 *Utrum inſignia alterius poßit quis ſibi aſſumere.*
15 *Num liceat mutare ſigillum.*
16 *Num ſpurii poßint gerere inſignia patrum.*
17 *Num expoſiti ſicut nutritorum nomina aſſumunt, ita & inſignia.*
18 *De Annulo Piſcatorio, & cur Paulus ad dextram Petri in ſigno ſignatus conſpiciatur.*

Sanc

Sane antiqui & litteras & arcas, & cellas vinarias aliaque ſimilia annulo obſignabant, inde Signatorius annulus, *l. Signatorius. ff. de verb. ſignif. Budæus lib.* 3. *De Aſſe, ex Plinio* docet Romæ olim annulos non ornamenti cauſa, ſed ſignandi inſtitutos. Plura de annulo Signatorio *lib.* 1. *Reg. c.* 21. *Eſther c.* 3. *&* 8. *Daniel. c.* 6. *&* 14. *l. Ad teſtium. ff. de teſtibus.* § *poſſunt de teſtam. in Inſtit. Livius lib.* 7. *Decad.* 3. *Sueton. in Auguſto. Dion. in Galba. Apul. lib.* 10. *de aſino, & alii innumeri. Alex. ab Alex. Gen. dier. lib.* 2. *c.* 19. 1 *Annulus Signatorius.*

Uſus ejus antiquiſſimus creditur ſtatim cum contractibus inter homines ortus, ut confirmationem & robur rei inter homines actę & contractę adderet. Cum enim vita hominis mortalis & caduca ſit, ne cum ipſa morte omnes actus ejus perirent, ſed poſt mortem etiam de ipſius rebus geſtis & voluntate conſtaret, *arg. l.* 1. *ff. de teſt.* Sigillum inventum fuit. Eſt autem ſignare, ſignis impreſſis pacta conventaque cuſtodire, ut *Seneca* tradit, ſeu aliquam formam, vel ſignum alicui imprimere, vel notam imponere. Unde teſtamentum ſignare, id eſt, notare debet quis, ut notum ſit illud, quod in teſtamento ſcriptum eſt. *Iſid. l.* 5. *Ethic.* Licitum autem cuilibet ſibi ſignum ſumere quod volebat, ad deſignandam & 2 *De uſu annuli Signatorii.*

teſtandam ſuam voluntatem, vel quod eſſet congruum ſuo nomini vel rebus. Hinc Octavius Auguſtus Imp. ob taciturnitatem Sphynge loco ſigni aliquantiſper uſus fuit, quæ etiam adhuc ante oſtium Ponti Euxini, quo in Boſphorum ſe exonerat, in altera Symplegadum Inſula in columna veteri ex albo marmore conſpicitur cum hac inſcriptione: DIVO CÆSARI AUGUSTO L. CLANNIDIUS L. F. CLA. PONTO. ſicut *Leunclavius* tanquam αὐτόπτης notavit *Pandectis Turcicis*. Hanc tamen, quum Auguſtus dicteriis laceſſeretur, *teſte Plinio*, propter difficultatem ænigmatum, quibus ſua Sphynx interdum erat inſtructa, nato ſubinde proverbio & calumnia: *Mirum non videri, ſi renata Sphynx non adſerret Ænygmata*; Poſtea repudiavit, deinde Alexandri poſtremo corroborato Imperio, ſua genuina imagine aſſumpta. Quo genere deinceps Tiberius Caligula, Claudius Domitianus, & alii Cæss. uſi ſunt. Hodie impetrantur & conceduntur à Principe, id eſt, Romano Imper. qui pro ratione & merito arma & inſignia cum ſuis coloribus tanquam ſigna virtutum & heroicorum geſtorum diſtribuit, diplomatibus roborat & confirmat, reſcriptis renovat & auget, aut ab iis, qui poteſtatem à Cæſar. Majeſt. habent, quales ſunt Comi-

tes

tes Palatini, Aulæ Cæſareæ & Palatii Lateranenſis, &c.

Romani Imperatores & Principes viri olim annulos ſignatorios digito geſtare conſuevere, quibus non modo ſcripturas magnificiendas ſignabant, ſed & pecuniarum, gemmarum ac reliquarum rerum pretioſarum ſcrinia ea continentia ſignare ſolebant, nec alicui non niſi probatæ fidei & ſpectatæ credere conſueverant: & habebant annulos ſignatorios plures, nempe quoſdam, quibus Epiſtolas & acta publica obſignarent, quorum illi, qui à Secretis vel à Libellis & Epiſtolis apud ipſos erant, curam habebant: Alios vero, quos digitis propriis geſtabant aſſidue, quibus ſecretiores ſcripturas, gemmarum, pecuniæ ac aliarum pretioſarum rerum arcas obſignabant. Signatorii hujus annuli mentio fit *apud* JC. *l ſignatorius* 74. *ff de verb ſign & l Argum. §. ornamenta. ff. de auro & argent. legat.*

3 Annulos Signatorios Romani Impp. olim & Principes viri digito geſtabant & quo fine.

4 Annulos Signatorios plures antiquitus Principes habuiſſe & qua de cauſa, quorumque curæ commiſſos.

Hujuſmodi ſignatorii annuli non ſemel fit mentio in ſacris paginis, nempe *in Geneſ c.* 41. ubi de Pharaone dicente ad Joſeph. *Ecce conſtitui te ſuper omnem terram Ægypti, tulitque annulum de manu ſua, & dedit eum in manu ejus.* Et 3. *Reg. c.* 21. ubi de Jezabel: *Scribit itaque litteras ex nomine Achab, & ſignavit eas annulo ejus.* Et *Eſther cap.* 3. ubi de Aſſuero: *Tulit ergo rex an-*

annulum, quo utebatur de manu ſua, & dedit ei Aman, quo litteræ ſcriptæ ad univerſos ſatrapas obſignatæ ſunt. Et *c.* 3. *Tulit rex annulum, quem ab Aman recipi juſſerat, & tradidit Mardochæo, qui conſtitutus eſt propter domum illius.* Et *Daniel.* 6. *cap.* ubi de Dario rege: *Allatuſque eſt lapis unus & poſitus eſt ſuper os ſaxi, quem obſignavit rex annulo ſuo & annulo optimatum ſuorum.* Et 1. *Macchab.* 6. de Antiocho rege: *Et vocavit Philippum unum ex amicis ejus, & præpoſuit eum ſuper univerſum regnum ſuum, & dedit ei diadema & ſtolam ſuam & annulum.* Sepulcrum Salvatoris obſignabatur ſigillo, *Matth.* 27. *v. ult.* Et *Tacitus lib. Annal.* 7. de Venone Rege Parthis dato ab Auguſto: *Irridebant & Græci comites ac viliſſima utenſilium annulo clauſa.*

5 *Annuli Signatorii in hoſtium poteſtate poſiti quanta cura habenda.*

Livius lib. 27. Quum Marcellus & Criſpinus Coſſ. cum Hannibale infelici pugna conflixiſſent, quod interempto Marcello Criſpinus Pœni Ducis dolos metuens, qui non ſolum corpore Marcelli, ſed & illius annulo ſignatorio potitus fuerat, civitatibus proximis miſit nuncios, admonefaciens, ne litteris Marcelli nomine compoſitis fraude deciperentur.

6 *Annulus Si-*

Cum ad fidem faciendam introductus ſit uſus Sigilli, credulitatem etiam importat, nam ſi creditur alicui ſcribenti,

benti, multo magis ſignanti. Hinc pleriſque inſtrumentis, contractibus, teſtamentis additur: *Noſtro ſolito Sigillo muniri fecimus*, utpote cum ſignationis ſubjectum & materia ſit ſcriptura, expendit enim ſignatio ex fide teſtantis non materia ſigni, eoque cujus illud ſit nihil refert *l. ad teſtium* 22. §. *ſignum* 5. *C de teſtam. Weſemb. Inſtit. de teſtam.* §. *ſed cum paulatim n.* 7. Tum quia ſunt paria ſubſcribere vel ſubſignare, *Rom. conſ.* 303. *hæc ſcriptura. nu.* 1. *&* 2. & Sigillum operetur ratificatione ſigillantis, *gl. l.* 2. *verb. Conquiſita. C. de rebus alien. non alien. Bald. cap.* 1. *num.* 6. *&* 7. *de pace Conſtantiæ. Rom. d. conſil.* 303. *num.* 6. Idem dicendum erit in eo, qui ſigillo ſuo contractum ratificavit, *Schurpff. conſil.* 17. *centur.* 1. Dum tamen conſtet ſigillum vel ſcripturam illius eſſe, *Dec. cap.* 2. *num.* 27. *de fid. inſtrumen. Cravett. de antiquit. temp. part.* 1. § *viſo. num.* 3. *&* § *quæritur. num.* 26.

gnatorius num importet credulitatem & fidem.

Quæritur num annulus præciſe requiratur ad inſtrumenti confectionem? 7
Innuit id *text. Inſtit.* §. *poſſunt autem omnes*, ibi, *Et uno annulo ſignare teſtamentum. de teſtam.* annulo ſcilicet habente characteres, qui ſignatorius dicitur, ſi videlicet in eo ſigillum, non autem alio ſigno, *d. l. ad teſtium.* §. *ſignum. ff. eodem. l. ſignatorius. l. ſubſignatum*

Num annulus præciſe requiretur ad inſtrumenti confectionem.

gnatum de verb. ſignificationib. & id ideo, quia annulus, qui nimirum digito geritur, notus eſt, & diligentius cuſtodiri ſolet, quam aliud ſignum. Quia tamen non obſervari uſu Ulpiani ſententiam videmus, neceſſe eſt aliud quodvis ſignum admittere, ut *Bart. d.* §. *ſignum.* & *Faber* cenſuerunt. Videmus enim pleroſque hodie annuli loco alia ſigna habere ærea vel argentea, vel interdum linea, quibus ſic fama redditur, ut annulo impreſſa videantur. *Mynſing. ad d.* §. *poſſunt.*

8 *Num alter alterius in defectu ſigno uti poßit.*

Num alter alterius in defectu, ſigno uti poſſit? Innuit idem *præd. text.* ibi. *Omnes teſtes & uno annulo poſſunt ſignare teſtamentum, & alieno quoque annulo licet ſignare teſtamentum, inſt. de de teſtam* Non enim omnes gerere ſolent aut habent ſigilla, nec omnes ſcribere poſſunt, in iis caſibus aliorum opera uti ſolent ad fidem faciendam, *l. ſi unus.* 12. *Cod. de teſtam.* Sed & etiamſi annulos ipſi habeant, qui omnes una ſint ſculptura, id eſt, unum & eundem habeant characterem. Ob id enim tantum adponuntur ſigilla, ut ipſi teſtes illa cognoſcentes teſtificari poſſint, *l. ſed ſi quis* 7. *Quemadmodum teſtament. aper.* non ut unius ſigni ad alterum fiat collatio, id quod in publicum officium gerentibus contingit, §. *oportet. Nov. de inſtrum. caut. & fid.*

&

& §. *Lex Cornelia de publ. judic.* & ita 9
præd. procedunt, dum tamen is, qui
annulo alieno utitur, ſe alieno ſignare
in ſubſcriptione declaret, quod *ex*
Durandi ſententia cæteri approbarunt,
Specul. Tit. de probat. §. *nunc vidend.*
verſ & nota Bart. Angel Imola, Paul. de
Caſtro l. ad teſtium. §. *ſi ab ipſo ff. de teſt.*
Salicet. Rimin & alii in l. ſi unus. C. de
teſt. Ludov Zantus de formulis teſt. n. 18.
illa potiſſimum ratione, quod alienis
utens inſignibus in falſum incidat.
l. eos 27. §. *fin. ad l. Cornel. de falſ.* Et
cum memoria hominis labilis ſit, apertiſque mortuo teſtatore tabulis ſigna
agnoſcere teſtes debeant, facile hic ſit
vacillaturus, qui alienum ſignum adpoſuit, nec id adſcripſit. Si tamen hoc
in ſubſcriptione ſit omiſſum, ob id teſtamentum non ſubverti *Faber* putat;
cui accedit *Mynſ. d loc.* cum id procul dubio non tacuiſſent leges, ſi ex
eo teſtamentum vitiari voluiſſent.
Verum quum leges aperte permittant
alieno ſigillo ſignare, ſignantis teſtis
tamen nomen adſcribi, & ſic tacite
quoque alterius ſigilli ſumptionem addi volunt, ob doli & fraudis ſuſpicionem. Sed an ſi proprium quis annulum
habeat, nihilominus alieno ſignare
poſſit? Non videtur, fruſtra enim alieno ſignat, qui proprium habet, quia
tamen noſtros quandoque ad manus

Annulo alieno qui utitur, in ſubſcriptione hoc exprimere debet.

non habemus, puto cum lex indiſtincte alieno permittat ſignare, nec ob id quoque tabulas infirmari, *argum. l.* 8. *de pretio. de Publ. in rem actio.* Sed etſi ab ipſo teſtatore annulum acceperit, & ſignaverit teſtamentum, valet, *d. l. ad teſtium.* §. *ſi ab ipſo.* q. alieno ſignaverit.

10 *De Recognitione ſigilli.* Recognoſci tam ſubſcriptiones quam ſigilla debent, quod ſufficit, *l. cum ab initio.* 4. *ff. Quemadmodum teſt. aper. l. comparationes.* 20. C. *de fide inſtrum. Mar. deciſ* 991. An ipſius autem voluntate ſigillum eſſe appoſitum præſumatur, donec contra probetur, diſputationis eſt *apud Weſemb. Inſtit. Quod cum eo.* §. *ſi igitur. num.* 6. in quo fere concluditur, privatorum ſigilla non præſumi voluntate ejus appoſita, cujus ſigillum eſt, niſi ea aliunde coarguatur, ut ex ſubſcriptione, præſentia, &c. Cæterum principis, prælati, univerſitatis ſigna, quæ cuſtodiuntur diligentius, intellige voluntate ipſorum appoſita, *Panorm. cap.* 2. *num.* 15. *de fid. inſtrum. Bart. Abbas, Fulgoſ. Rom. Caſt. l. ſi procuratorem.* 65. *ff. de procur. & Imol. l.* 1. §. *ſi quis neget. Quemadmodum teſt. aper. Alex. l. quæ dotis.* 33. *num.* 38. *ſol. matr. Guid. Papa deciſ. Delphin* 992. *num.* 1. *Molin. in conſtit. Pariſ. tit.* 1. § 5. *num* 14. *Covarruv. pract. quæſt.* 22. *n.* 9. ſicut & præſumitur ultro & ſcienter ſubſcriptum, niſi deceptio vel error do-

doceatur, *l. ſicut.* 8. §. *non videtur. quibus mod. pign. ſolvit. num.* 10. *in verſ. niſi manifeſte appareat deceptum l. dolum, C. de dol. mal.* & quoniam ſubſcriptio vel ſigillatio non valet, niſi ab eo facta, qui ſcripturam legit, *Caſtrenſ. l.* 1. *num.* 8. *ff. eod. l. pen. verſ. fin. ubi gloſſ. ff. cod.* ibi, *præſumitur quoque legiſſe & rem totam cognoviſſe, Caſtr. ibid. per l. non eſt conferendus* 12. *de tranſact.*

Aperiens & deſigillans litteras alienas, ut illas oſtendat adverſario, committit crimen falſi. ita tenet *Bartol. in l. Titio. n.* 3. *ff. ad Municip.* Et eſt communis opinio, ut dicit *Aug. ad Angel. de malef. in verb. Falſario. n.* 10. quem refert *practica Conradi ſol.* 392. *colum.* 2. *in princip.* Adde & è converſo, quod ſigillans litteras alieno ſigillo abſque expreſſa atteſtatione, incidit in pœnam falſi: vide *per Franc. Marc. quæſt.* 974. *per Bertachinum in ſuo Repertor. verb. ſigillatio. num.* 7. 11 *Aperiens & deſigillans alienas litteras incidit in crimen falſi.*

Num contineatur anulus ſignatorius inter ornamenta? Videtur primo per *l.* 19. ibi: *cum aurum vel argentum legatum eſt, quicquid auri argentique relictum ſit, legato continetur. ff. de auro, argento leg.* accedit §. 7. ibi: *an auri appellatione annuli aurei contineantur, quæritur.* & *Quintus Saturninus lib.* 10. ad edictum ſcribit contineri. *ff. eod.* Verum de annulo Signatorio negat J.C. 12 *Num contineatur annulus ſignatorius inter ornamenta.*

Paulus in l. ſignatorius. 74. ff. de verb. ſignific. & d. l. 19. §. 7. ibi: *Sigilla argenti appellatione non continebuntur.* ſubnixus hac ratione, quod non ea ex cauſa videlicet ornamenti factus fuerit, ſed ad ſignandum; ideoque non contineri, & licet aureus vel argenteus ſit, nihil movet, cum accidens ejus, & cujuſlibet rei principalis intentio inſpici debet, ab eoque appellationem meriti, ut tradidi *in proœm. Inſtit. ad verb. ſemper Auguſtus.*

13 *Utrum quis poſſit ſibi aſſumere inſignia.* Utrum quis poſſit ſibi aſſumere inſignia? Reſp. *Pa. 1. c. dilecta de exceſſ. prælat.* communiter tenetur, quod ſic, & arma ſicut & nomen aſſumitur ad placitum, ut agnoſcatur ab alio. *Inſtit. de leg. §. ſi quis in nomine & l. ad recognoſcend. C. de ingenuis & manum.*

14 *Utrum inſignia alterius poſſit quis ſibi aſſumere.* Utrum inſignia alterius poſſit quis ſibi aſſumere? Reſp. *Pa. in d. c. dilecta.* quod ſic, ſicut & nomen, quod limitatur verum niſi illi, cujus ſunt, prætenderetur aliquid damni, utputa facinoroſus aſſumens arma alterius, poſſet ille offendi loco facinoroſi, & talis poteſt implorare officium Judicis, & Judex poteſt prohibere, quia ad eum ſpectat quies populorum, *l. 1. §. Quies. ff. de offic. præfect. urb.* Idem dicitur, ubi intereſt reip. ſicut ſi aliquis accipit inſignia boni artificis, qui non eſt ita bonus, & ita decipiuntur populi: de

hoc

hoc habetur *per Bartol. in tract. de inſigniis & armis.*

An liceat mutare ſigillum? Nomen ſibi quemque mutare poſſe excepto ſervo, modo fiat ſine fraude & præjudicio alterius, quidam tenent. *Emanuel Sa* id ad tempus & ex cauſa poſſe putat, alioqui acceptum in baptiſmo non poſſe, niſi forte in confirmatione, nec id tamen obſervatur: nam etiam Pontif. Romani à Sergio tanquam conſecrati nomina ſua immutant, de quibus *Abbas in c. cum ſecund. de præbend. n. 5. gl. in proœm. 6. in verb. Bonifacius. Decius in c. 1. in 2. lect. n. 108. Extr. de judic.* quod verum puto, cum quis turpe & ſordidum nomen habet, ex quo homines ſiniſtra ſuſpicantur, putantes à pravo eventu impoſitum. *Angelica Summa in verb. Argumentum. §. 3. in fin.* Magnum enim eſt pulchro & honeſto nomine vocari, ſcribit *Cynus, Salicet. & alii in l. cunctos pop. C. de Summ. Trinit.* Ideo homines quærunt bona nomina, & dicebat Conſtantia Joan. Andreæ uxor, quod ſi venderentur, deberent emi pro magno bono. Propterea Joan. Andreas extollit nomen proprium *in proœm. Clem.* Similiter *Accurſius in l. facta. §. ſi in danda. (melius noſtri in §. ſi vero nominis) ff. ad Trebellian.* interpretando nomen ſuum. De inſignibus vero & Armis, non ita fa-

15 *Num liceat mutare ſigillum.*

facile puto cuivis ea mutare fas eſſe, cum in mutatione nominis perſona nota maneat, in mutatione vero ſigilli perſona ſtatim ſuſpecta fiat, cum plurimæ ſint familiæ unius nominis, diverſorum tamen ſigillorum. Hinc non mutantur vel augentur inſignia, niſi à principe impetrata venia: ex ſubſiſtente tamen ſingulari cauſa mutavit Clodoveus Rex Franciæ, quando baptizabatur & fiebat Chriſtianus, inſignia Francorum, quæ erant tres bufones, in tria Lilia. & Witekindus Saxo nigrum equum in album, quando mutabat gentilitatem ſuam in Chriſtianitatem. Sed eæ mutationes utpote à principibus viris factæ, facile fiunt notoriæ, quod non fit in privatorum, niſi quis fiat heres alicujus & nominis. Quandoque à ſuperiore mutantur, ut habetur exemplum in Ducibus Bohemiæ, qui ex facinore Ducis Boleſlai, fratrem ſuum occidentis & Imper. refragantis, ahenum ſui coloris in igneo campo pro inſigni geſtare tenebantur, factum id ab Ottone I. Imper. Anno 994. ſed eis reſtituit Conradus Imper. inſigni cum aquila nigra tacta à flamma ignis Anno 1032 ut recenſet Wenceſlaus Hageccius *in ſuis Bohem. Chron. part. 1.*

16 *Num ſpurii poſſint gerere inſignia patrum.* Baſtardi non portant arma domus nobilium, cum non ſint nobiles, ut dicit *Baldus in l. cum legitimæ nuptiæ, ff. de*

de ſtat. hom. idem Bald. in l. generaliter. § fin. Cod. de Inſtit. & ſubſtit. Chaſſan. in commentar. ſuper conſuetudinib. ducatus Burgund. in tit. des ſucceſſions des Baſtards §. 3. *in gl. 4. verſ. juxta prædicta.* ideo non poſſunt aſſumere arma domus, ut dicit *Guil. Bened. in ſua repet. c. Rayn. de cler. num. 31. de teſtam.* ubi tamen concludit, quod iſtud non obſervatur in Francia, quia Baſtardi portant arma domus, cum aliqua tamen barra, quæ incipit à ſiniſtris & tendit ad dextram, tendens & tranſverſans per medium ſcuti ſeu campi armorum, & ibi plene de Baſtardis. Legitimati à principe per reſcriptum an poſſint portare arma plena domus, unde deſcenderunt, ſine barra in medio per tranſverſum? Videtur quod non, cum non includuntur, nec ſuccedunt tales in feudis, *textus eſt in c. naturales filii,* licet poſtea fiant legitimi ad ſucceſſionem feudi, nec ſoli, nec cum aliis admittuntur, ſi de feudo defuncti conventio ſit inter dominum & agnatos vaſalli, *facit c. quidam. de filiis natis ex matri. ad morgan. contract. in uſibus feudorum.* Ergo eodem modo dicendum eſt de armis. Quia quemadmodum eſt beneficium & honor, qui non intelligitur ſentire de reprobatis. *l. Lucius.* §. *Lucius. ff. de leg.* 2. Ita etiam portare arma eſt honor.

Se-

Secundo non comprehenduntur in diſpoſitione Emphyteuticaria, *ſecund. Specul. tit. de Emphyt.* §. *nunc aliqua verſ.*172. ergo etiam videtur, quod nec in portatu armorum, cum eadem militet ratio in uno ſicut in alio, ergo idem jus conſtituendum in utroque, *vulgat. l. illud.* §.1. ibi: *eaque ratio ſimiliter, &c. cum pluribus concord. alleg. in gloſſ. in verb. æſtimari. ff. ad l. Aquil.* prædicta duo fundamenta poſuit *Bald. in l. generaliter.* §. *eum autem. C. de inſtit. & ſubſtit.* & poſt eum *G. Benedicti in repet. c. Raynut. in verb. Rain. de teſt. n.*23. *&* 24. *de teſt. & ibidem in verbo, & uxorem Andelaſiam. num.*101.

Tertio facit, quia legitimatus etiam expreſſe ad quamlibet dignitatem non intelligitur legitimatus ad regiam dignitatem, ut tenet *Bald. in l. eam quam col.*9. *in fin. C. de fideicom.* In oppoſitum facit, quia exiſtentia ſui heredis habet locum in legitimatis, *ſecundum Bald. in d. l. eam quam colum.* 2. *& Iaſ. in l. qui ſe patris in* 3. *&* 3. *col. C. unde liberi & in l. morib. col.*5. *ff. de vulgari. Chaſſan. in comment. ſuper conſuetud. ducatus Burgund. tit. de ſucceſſ. des Baſtards.* §. 5. *in gl. ab inteſt. verſ.* Quomodo autem, & plenius *in eod. tit.* §.5. *in conſil. ibi poſito.* ubi fiunt de materia multa argumenta. Pro concordia prædictorum breviter dicendum

dum eſt, quod prima opinio procedit, ubi ſimplex interveniret legitimatio. Secunda autem etiam eſt vera in caſu, in quo ita fiant legitimi, ut in feudo, Emphyteuſi, portatu armorum domus, aut ſucceſſione regni ſuccedant, & hoc fuerit expreſſe & nominatim dictum in reſcripto legitimationis, prout tenet *gloſſ. in verbo legitimi in d. c. naturales,* quam ſequitur ibi *Baldus in d. l. eam quam colum. 9. in fin.* Quia hoc licet principi facere ex ſuo reſcripto, ut ſatis innuit *G. Benedict. in ſua Repet. c. Raynut. in verb. & uxorem Andelaſiam num.* 289. *de teſtam.* ubi dicit, quod talis legitimatio quo ad honores & cætera, filiis legitimis, poſt vel antea ſuſceptis, non præjudicialia, perpetua durat, & ſuum ſemper contineat effectum, pro quo facit *l. quoties C. de precib. Imp. offer.* Tamen quoad regnum & per conſequens quo ad arma regni, talis legitimatio non poteſt fieri ſaltem in regno Franc. ut tenet idem *G. Bened. in loco præd. num,* 192. *&* 195.

Legitimati vero per ſubſequens matrimonium habent intrepide jus & facultatem deferendi arma plana domus & familiæ. Sufficit ad hoc *melior textus in c. tanta in princ. & ibi gloſſ.* 1. *ad hoc fere expreſſa.* ſaltem quo ad honores, *Extract. qui filii ſint legit.* Ex eo, quia habentur pro ſuis & habent jura ſuitatis,

in

in dict. gloſſ. ab inteſtat. verb. primo enim legitimantur, etiam quod ſuccedunt ſicut alii filii legitimi & naturales etiam in feudo & in Emphyteuſi, prout etiam tenet *Pan. in cap. innotuit colum. 7. & in cap. cum Vintoncinen. de Elect. & in cap. lator. & d. c. tanta. Extr. qui fil ſint legitim.* Imo etiam ſi ſit conſuetudo, quod ſuccedat primogenitus, iſte taliter legitimatus, ſi ſit primo natus, intelligitur primogenitus, & ſic poterit & debebit portare arma plena domus, licet reperiatur poſtea alius natus legitimus & naturalis, alius ſecus. Faciunt ad hæc notata *Baldi in d. l. eam quam*, ibi: *denuo dubitatur*, & ibi: *Sed pono, quod eſt nominatim. Cod. de fideicomm.*

17 *Nam expoſiti ſicut nutritorum nomina aſſumunt, ita & inſignia.*

Bartolus fuit expoſitus, & non erubuit dicere & nutritori gratias referre. Nam commemorationem inſignem fecit *in l. quidam cum filium n. 8. ff. de verbor. obligationibus*, de fratre Petro Pietatis, qui eum nutrivit & erudivit, ſic appellatus, quia locum Venetiis erexit, qui Domus Pietatis vocatur, ubi infantes expoſiti nutriendo recipiuntur, dicitque fuiſſe virum miræ ſanctitatis, & pro tali reputatus apud ſe & omnes, qui eum agnoverunt, cui gratias egit, & de ejus memoria, tenerice loquendo lacrymatur. Siſte ergo & nota Bartolum, qui eo tempore magno affi-

afficiebatur honore, non erubuiſſe fateri ſe expoſitum & ab illo expoſitorum communi Patre nutritum. Hic Bartolus habuit arma à Carolo IV. Imp. pro & ſua agnatione, ut refert *Chaſſan in Gloria mundi part.* 1. *conſ.* 38. *concluſ.* 45.

18 Solet Pontifex ſuas bullas & decreta ſubſignare & roborare Annulo piſcatorio. Quid illud? Roman. Pontif. gloriatur ſe D. Petri ſucceſſorem. Hinc D. Apoſtolum Petrum, utpote qui fuit piſcator, & S. Paulum gerit pro ſigillo. Hinc ipſius Secretum ſive ſigillum nominatur Annulus piſcatorius. Cur vero Paulus ad dextram Petri ſignatus conſpiciatur, multas rationes adfert *Alex. Carrerius poteſtate Pontificis l.* 1. *cap.* 5. non eſſe hoc perpetuum, ut in antiquis imaginibus Paulus dextram partem occupet, ſiquidem in his quæ Romæ nunc extant, ut in quibuſdam Paulus ad dextram, ita in aliis non paucioribus ad ſiniſtram cernitur, & ſicut in diplomatibus Paulus dextram obtinet, ita in numiſmatibus ſiniſtra potitus eſt. Et fortaſſe conſulto id veteres obſervarunt, ut ex duobus ſummis Apoſtolis modo unum, modo alterum anteponerent, nimirum ut eo modo ſignificarent, hos Apoſtolos vel pares eſſe inter ſe, vel certo ignorari uter alteri præſtet.

De Annulo Piſcatorio, & cur Paulus ad dextram Petri in ſigno ſignatus conſpiciatur.

Nam

Nam & ſi Petrus major eſt poteſtate, Paulus major eſt ſapientia, ut eleganter monet *S Maxim. Sermon. de Sancto Petro & Paulo*: ubi Petro clavem potentiæ. Paulo clavem ſapientiæ datam eſſe dicit: adfert deinde, cum ſimul duo incedebant, olim id obſervatum, ſenior & honoratior ad lævam eſſet, junior autem latus ei dexterum clauderet, & non nihil præcederet in ſignum obſequii. *allegat Ovid. lib. 5. Faſtor.*

Et medius juvenum non indignantibus illis
Ibat, & interior ſi comes unus erat.

Addit teſtimonium *ex Euſebio. lib* 1. *de vita Conſtantini*, Conſtantinum adoleſcentem dum obiret provinciam cum ſeniore Auguſto, ad dexteram ejus inceſſiſſe, & ſic initio cœpiſſe depingi Paulum ad dexteram Petri, ut juniorem & minorem, quod autem poſtea ad dextram depingi cœperit, etiam cum Petrum non tegit, vel cum Chriſtus medium locum tenet, ex imperitia factum cenſet. Addit poſtea aliam rationem, quoniam Paulus plus videtur Eccleſiæ profuiſſe, quam Petrus: plures enim ex gentibus ad Chriſti fidem adduxit, plures provincias ſummo cum labore peragravit, plura ſcripta eaque utiliſſima nobis reliquit. Alia ratio inſuper eſt, quia Paulus Doctor

ctor gentium præcipue fuit, Petrus Judæorum. Ut igitur Eccleſia ſignificaret Gentiles Judæis tandem antepoſitos eſſe, ab eo, qui dixit, *Major ſerviet minori*, Paulum Petro antepoſuit.

Alia ratio, quia dextera ſignificat immortalitatem, ſiniſtra mortalitatem, & ob eam ſignificationem Petrus ponitur in ſiniſtra parte, quia ſumptus fuit ad Apoſtolatum tempore mortalitatis Chriſti Domini noſtri ante ejus mortem, Paulus autem ad dextram, quia adhæſit Apoſtolatui poſt aſcenſionem Domini, à Chriſto immortali & regnante ac à dextris patris ſedente vocatus eſt. Ita tradit *Guillermus Durandus in libro, qui intitulatur Rationale divinorum officiorum lib 7. cap. 44. verſ. quidam tamen per duos annulos.* Sequitur *Selva de benefic. 1. part. quæſt. 5. num. 71. Decius in c. tranſlatæ 2. lectur. num. 20. de conſtit. Ludov. Gomez. c. 1. n. 36. de conſtit. lib. 6. Cardinalis S. Sixti lib. 2. de Eccleſia. n. 3. Cardinal. Alex. in c. quamvis 21. diſtinct. Illephonſus Perez de Lara in tract. de anniverſar. & Capellan. l. 1. c. 7. n. 19.* cui & aſtipulatur *Antonius de Guevara. de brevita. tempor.* Quartam rationem addit *Petrus Damiani in Epiſt. ad Deſiderium,* quia videlicet Paulus de tribu erat Benjamin, & in ipſo Benjamin demonſtratus, ac typice in ſcripturis expreſſus:

Porro

Porro Benjamin etſi poſtremus erat inter fratres ſuos, nihilominus & à patre filius dexteræ eſt appellatus, & à Joſepho omnibus fratribus antepoſitus, ut *Gen. cap.* 25. *&* 42. legitur. Vide & *Chaſſanæum in Catalogo Gloriæ mundi* 3. *part. conſid.* 2. ubi nititur ſiniſtram eſſe præſtantiorem, & ob id in bullis Plumbatis Rom. Pontif. imaginem D. Petri Apoſtolorum Principis in ſiniſtra parte, Pauli autem ad dextram poni. *vide literas indulgentiales.* Placet mihi opinio *Durandi*, quæ animo hæſit meo, antequam ipſum viderem. Cum ea quæ fiunt & fieri dicuntur in cœlo, præferantur iis, quæ in terra, *argum. Orationis dominicæ*, *Fiat voluntas tua ſicut in cælo, ita & in terra.* Placet addere quod *Blondus* meminit, adeo in pretio habuiſſe Romanos dexteram, ita ut nemo Cæſare veniente in Senatum à dextris occupare locum auſus fuerit, & credebant hoc grande dedecus, ſi juvenis vetulo aut ſervus domino, aut filius patri à dextris aſſederit. Id hodie apud omnes pene gentes uſu ſervatur. Sed alia conſuetudo Perſarum eſt, qui ut *Plutarchus* meminit, hoſpites ſuos ad ſiniſtras ſuas locarunt, putabant ſiquidem, eos quos maxime deligeremus & ex corde, etiam à cordis latere ponendos, refert *Guevara in Inſtit. vitæ Aulicæ, c. Quibus ceremoniis aulicus prin-*

principem compellare debeat. Refert *Xenophon* Cyrum ſolitum fuiſſe convivas honoris gratia à latere ſiniſtro juxta ſe ponere, utpote fideliores charioreſque illos declarans, qui in parte cordis læva diſcumberent. Hinc & Jovi depicto dabatur ſceptrum in manu non dextra quidem, ſed ſiniſtra, ad denotandum ſicut in ſiniſtra parte hominis cor membrum principale corporis, in quo virtus vitalis ſit radicata, ſic mundus à Jove recipiat vitam. Vide *Antonium Ferrum in tractatu Italico cujus titulus: Apparato delle ſtatue ritrovate in Cuma C. Della prima ſtatua creduta di Giove pag. mihi 13. Pauſanias. Sedet in ſolio Deus ex auro & ebore factus: & zona capiti impoſita eſt ad oleagri nefandi imaginem. Dextera victoriam & ipſam ex ebore & auro præfert cum tænia & corona. Læva ſceptrum tenet affabre expolitum & omnium metallorum varietate diſtinctum, &c.*

INDEX

INDEX
AUCTORUM,
Quorum Hiſtoriæ & Nomina in hoc Opere laudantur.

A.

Ælius Spartianus.
Æmilius Probus.
A. Gellius.
Alex. ab Alexand.
Alexander Carrejus.
Ambroſius Calepinus.
Antonius Germonius.
Antoninus.
Antonius Ferrus.
Angelus.
Accurſius.
Antonius Faber.
Apulejus.
Appion.
Aurelius.
Aretinus.
Aubanus.
Aymon Cravetta.

B.

Barthol. Chaſſanæus.
Baldus.
Bartolus.
Bertachinus.
Bonfinius.
Budæus.

C.

Cardinalis S. Sixti.
Cornelius Nepos.
Cornelius Tacitus.
Clemens.
Cypræus.

D.

Dionyſius Gothofredus.
Digeſta.
Didacus Covarruvias.

E.

Euſebius.

F. *Fe-*

F.

Feſtus.
Fl. Blondus.
Franciſcus Duarenus.
Fulgoſius.

G.

Guid. Papæ.
Guil. Bened.
Guillermus Durandus.

H.

Horatius.
Harmenopulus.
Hoſtienſis.
Hieron. Schurpfius.

I.

Iacobus Cujacius.
Iſidorus.
Ioannes Nyder.
Ioannes Villemontanus.
Ioachimus Mynſinger.
I. Stephanus Durantus.
Ioannes Andreas.
Ioſephus Scaliger.
Imola.
Innocentius.
Iuvenalis.

L.

Levinus Lemnius.
Levinus Torrentius.
Leonclavius.
Ludovicus Gomezius.
Ludovicus Zuntus.

M.

Marſilius.
M. T. Cicero.
Marcellus Donatus.
Macrobius.
Molinæus.

N.

Nicolaus de Todeskis Abbas Panorm.

P.

Paulus de Caſtro.
Petrus Damiani.
Pariſius.
Plautus.
Plinius.
Plutarchus.
Porphyrion.
Petrus Merſſæus.

Q.

Quintus Curtius.

R.

Rabanus Maurus.
Romanus.

S. Sa-

S.

Sabellicus:
Salicetus.
Sextus Iulius Frontinus.
Seneca.
Socinus.
Solinus.
Suet. Tranquillus.
Statius Papyrius.
Stephanus Eduenſis.

T.

Tertullianus.
Terentius.
T. Livius.
Trebellius Pollio.
Trogus Pompejus.
Turzanus.

V.

Valerius Maximus.
Vincentius Belluovacenſis.
Virgilius Maro.
Ulricus Zaſius.
Ulpianus.
Wenceſlaus Hageccius.

X.

Xenophon.

FINIS.

ROMA